

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН
ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ
ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ**

ГАРЧИГ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ	4
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙГ БАТЛАХ УИХ-ЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН 2- Р ЗААЛТЫН ТАНИЛЦУУЛГА.....	6
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ.....	19
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА.....	21
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2020 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ БАТЛАХ ТУХАЙ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 98 ДУГААР ТОГТООЛЫН ХЭРЭГЖИЛТ	51
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2020 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ (2020 оны 2 дугаар улирлын байдлаар).....	68
ТӨСЛИЙН ТООЦОО, СУДАЛГАА	83
I. ИНФЛЯЦ.....	83
II. БОДИТ СЕКТОР	84
2.1. Нийт нийлүүлэлт.....	84
2.2. Нийт эрэлт.....	90
III. УЛСЫН ТӨСӨВ.....	91
IV. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ, БОДЛОГЫН АНХААРАХ АСУУДЛУУД	93
4.1. Эдийн засгийн өсөлтийн төлөв.....	93
4.2. Төсвийн бодлогын төлөв	96
4.3. Мөнгө, зээлийн үзүүлэлтүүдийн төлөв.....	97
4.4. Төлбөрийн тэнцэл, гадаад секторын төлөв.....	100
4.5. Бодлогын анхаарах асуудлууд.....	102
V. МӨНГӨНИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД.....	108
5.1. Мөнгөний нийлүүлэлт, зээл	108
5.2. Орон сууцны зээлийн хөтөлбөр.....	114
5.3. Мөнгөний зах, хүүний түвшин	115
5.4. Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш	117
VI. ТӨЛБӨРИЙН ТЭНЦЭЛ, ГАДААД ЗАХ ЗЭЭЛ	120
6.1. Төлбөрийн тэнцэл	120

6.2.	Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц.....	125
6.3.	Монгол Улсын нийт гадаад өр.....	127
VII.	САНХҮҮГИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДАЛ	130
7.1.	Санхүүгийн салбар.....	130
7.2.	Банкны салбарын өнөөгийн байдал, цаашдын төлөв	133
7.3.	Банкны салбарын эрсдэл даах чадвар	140
	ХАВСРАЛТ	143

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2020 оны ... сарын ... өдөр

Дугаар ...

Төрийн ордон,
Улаанбаатар хот

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ БАТЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7 дахь заалт, Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2021 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийг хавсралтаар баталсугай.

2. Дор дурдсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/, Монголбанк /Б.Лхагвасүрэн/, Санхүүгийн зохицуулах хороо /Д.Баярсайхан/-нд тус тус даалгасугай.

1/ Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоог сайжруулах хүрээнд хууль, эрх зүйн орчныг ФАТФ-ын зөвлөмжид нийцүүлэн боловсронгуй болгох, Монгол Улсын үнэлгээний үр дүнтэй байдлыг дээшлүүлэх зорилгоор олон улсын болон дотоодын байгууллагуудтай хамтран ажиллах, үндэсний хөтөлбөрийг батлах;

2/ Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг сайжруулж, санхүүгийн маргааныг олон улсын шилдэг туршлагад үндэслэн шийдвэрлэх оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх;

3/ Санхүүгийн гэрээ, хэлцэлд оролцогч талуудын үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлж, тэдгээрийн хооронд үүссэн маргааныг шүүхээс богино хугацаанд үр дүнтэй шийдвэрлэх, барьцаалагчийн шаардах эрхийг хангуулах, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд төлбөр авагчийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах;

4/ Банкны салбарын актив хөрөнгийг ангилж, эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах эрх зүйн зохицуулалтыг олон улсын шилдэг туршлага, зөвлөмж, Монгол Улсын банкны салбарын онцлогт тулгуурлан боловсронгуй болгож, үе шаттайгаар мөрдүүлэх;

5/ Банк, санхүүгийн үйлчилгээний цахим шилжилтийг эрчимжүүлэх;

6/ Олон улсын сайн туршлагад үндэслэн орон сууцны ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн тогтолцоог бүрдүүлэх;

7/ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 21 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Зээлийн хүү бууруулах стратеги”-ийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжилтийг хангах;

Энэ тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо / Ж.Ганбаатар /-нд үүрэг болгосугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г. ЗАНДАНШАТАР

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙГ БАТЛАХ УИХ-ЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН 2-Р ЗААЛТЫН ТАНИЛЦУУЛГА

2.1. Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоог сайжруулах хүрээнд хууль, эрх зүйн орчныг ФАТФ-ын зөвлөмжид нийцүүлэн боловсронгуй болгох, Монгол Улсын үнэлгээний үр дүнтэй байдлыг дээшлүүлэх зорилгоор олон улсын болон дотоодын байгууллагуудтай хамтран ажиллах, үндэсний хөтөлбөрийг батлах;

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоог сайжруулах хүрээнд хууль, эрх зүйн орчныг ФАТФ-ын зөвлөмжид нийцүүлэн боловсронгуй болгох, Монгол Улсын үнэлгээний үр дүнтэй байдлыг дээшлүүлэх зорилгоор олон улсын болон дотоодын байгууллагуудтай хамтран ажиллах

Монгол Улс Санхүүгийн хориг арга хэмжээ авах байгууллага (ФАТФ)-ын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх (МУТСТ) стратегийн дутагдалтай улс орнуудын жагсаалтад 2019 оны 10 дугаар сард орсон. Улмаар Монгол Улс уг жагсаалтаас гарах зорилгоор 4 шууд хэрэгжилтийг хангуулах нийт 6 үүрэг даалгавар бүхий үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг ФАТФ-тай тохиролцон хэрэгжүүлж байна. Монгол Улсын төрийн эрх бүхий байгууллагууд, хувийн хэвшил болон мэргэжлийн холбоодын хамтарсан ажлын хэсгээс ФАТФ-ын стратегийн дутагдалтай улс орнуудын жагсаалтаас гарах чиглэлээр эрчимтэй ажиллаж, төлөвлөгөөнд тусгасан ажлуудын явцыг тусгасан Ахицын тайланг боловсруулан 2019 оны 12 дугаар сарын 2-ны өдөр ФАТФ-ын Ази, Номхон далайн хамтарсан бүлэг (АНДХБ)-т хүргүүлсэн. Энэхүү Ахицын тайланг ФАТФ-ын Олон улсын хамтын ажиллагааны хяналтын бүлэг (ОУХАХБ)-ийн 2020 оны 1 дүгээр сард БНХАУ-д зохион байгуулсан хурлаар хэлэлцэж, Монгол Улсыг ФАТФ-тай тохирсон нийт 6 ажлын 3 дээр нь ахиц гаргасан гэж үнэлэв.

Монгол Улсын ажлын хэсгийн зүгээс үлдсэн 3 ажлын явцыг тусгасан Ахицын тайланг ФАТФ-ын АНДХБ-т 2020 оны 4 дүгээр сард хүргүүлж, 2020 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдөр цахим хурал хийж амжилттай хамгаалсан. ФАТФ-аас ирүүлсэн тайлангаар Монгол Улс өгөгдсөн 6 ажлын үүрэг даалгавраа хангалттай биелүүлсэн гэдэг үнэлгээг өгсөн. Энэ ажлын хүрээнд Монгол Улсын гаргасан ахиц, дэвшлийг үнэлэх үйл ажиллагааг газар дээр нь ирж шалгах арга хэмжээг авах бөгөөд үүний үр дүнд үндэслэн

ФАТФ-ын Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас 2020 оны 10 дугаар сард зохион байгуулагдах ФАТФ-ын чуулганаар гарах боломжтой юм. Гэхдээ КОВИД-19 цар тахлаас үүдэн газар дээрх хяналтын үйл ажиллагаа хойшлогдох эрсдэлтэй байна.

Иймд 2021 онд олон улсын болон дотоодын холбогдох байгууллагууд идэвхтэй хамтран ажиллаж, Монгол Улсын МУТСТ чиглэлээр хэрэгжүүлж буй ажлуудыг тайлагнах шаардлагатай юм. Түүнчлэн Монгол Улсаас мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх ФАТФ-ын олон улсын 40 зөвлөмжийн техник хэрэгжилтийн үнэлгээг ахиулах зорилгоор АНДХБ-т үргэлжлүүлэн ажлын явцыг тайлагнаж ажиллах шаардлагатай.

Түүнээс гадна 2023 онд ФАТФ-аас Монгол Улсад “5 дахь жилийн явцын үнэлгээ”-г хийх бөгөөд энэ хүрээнд Монгол Улсын шууд хэрэгжилтийн 11 үзүүлэлтийн үнэлгээг ахиулах боломжтой. 5 дахь жилийн явцын үнэлгээний бэлтгэл ажил, үнэлгээний хүрээг тодорхойлохтой холбоотой ажлуудыг үнэлгээ болохоос 2 жилийн өмнөөс буюу 2021 онд хийж эхэлнэ. Тиймээс энэхүү ажилд онцгой анхаарал хандуулж, бэлтгэл ажлыг хангаснаар АНДХБ-ийн өргөтгөсөн хяналт (enhanced follow-up)-аас гарч энгийн хяналт (regular follow-up)-д шилжих нөхцөл бүрдэх юм. МУТСТ чиглэлээр олон улсын холбогдох байгууллагуудтай идэвхтэй хамтран ажиллах хүрээнд энэхүү үнэлгээний бэлтгэл ажлыг хангах зорилготой байна.

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэлийн үнэлгээнд үндэслэн Монгол Улсын үндэсний хөтөлбөр, түүний хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг төрийн эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран боловсруулан батлах;

ФАТФ-аас гаргасан 1 дүгээр зөвлөмжид улс орнуудыг өөрсдийн мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг гүйцэтгэж, үүний үр дүнд тулгуурлан эрсдэлд суурилсан аргачлалыг нэвтрүүлж, тухайн эрсдэл үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээг авахыг зөвлөсөн байдаг. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль болон Засгийн газрын “Төлөвлөгөө батлах тухай” 2019 оны 463 дугаар тогтоолыг үндэслэн Монгол Улсын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг хийх ажлын хэсэг, дэд ажлын хэсгүүдийг Сангийн сайдын 2020 оны 1 дүгээр сарын 31-

ний өдрийн 20 дугаар тушаал болон 2020 оны 4 дүгээр сарын 27-ны өдрийн 90 дугаар тушаалаар тус тус байгуулан ажиллаж байна.

Энэ ажлын хэсэгт холбогдох бүх чиглэлийн төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, хувийн хэвшил, мэргэжлийн холбоодын төлөөлөл хамтран Дэлхийн банкны техник туслалцаа, дэмжлэгтэйгээр нийт 10 дэд ажлын хэсэгт хуваагдан дараах бүлэг, салбар тус бүрийн эрсдэлийн үнэлгээг гүйцэтгэж байна:

1. Мөнгө угаах аюул заналхийлэл
2. Мөнгө угаах үндэсний эмзэг байдал
3. Банкны салбарын эмзэг байдал
4. Үнэт цаасны салбарын эмзэг байдал
5. Даатгалын салбарын эмзэг байдал
6. Бусад санхүүгийн байгууллагын салбарын эмзэг байдал:
 - 6.1. Банк бус санхүүгийн байгууллага
 - 6.2. Хадгаламж зээлийн хоршоо
7. Санхүүгийн бус бизнес, мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн салбарын эмзэг байдал
8. Ашгийн бус байгууллагуудын эмзэг байдал
9. Терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэл
10. Санхүүгийн хүртээмжтэй бүтээгдэхүүний эрсдэл

Ажлын хэсгийн гишүүд Дэлхийн банкнаас гаргасан Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг хийх аргачлалын дагуу холбогдох тоон болон чанарын мэдээллийг цуглуулж, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулан салбар тус бүрийн үнэлгээг гүйцэтгэж байна. Энэ хүрээнд 2020 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдрийн байдлаар Дэлхийн банкнаас зохион байгуулсан нийт 7 удаагийн цахим хурал, сургалтад ажлын хэсгийн гишүүд хамрагдаж, цуглуулах тоон болон чанарын мэдээллийн 80 орчим хувийг гүйцэтгэж, зарим салбар тус бүрийн 1-2 хэлэлцүүлгийг зохион байгуулаад байна.

Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг хийж гүйцэтгэн, түүний үр дүнд үндэслэн мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг Үндэсний зөвлөлөөр хэлэлцүүлэн Засгийн газраар батлуулах шаардлагатай. Шинээр батлагдах үндэсний хөтөлбөр нь дараагийн 5 дахь жилийн явцын үнэлгээ хийгдэх бэлтгэл ажлын суурь болно. Үндэсний хөтөлбөрт тусгагдсан заалтуудаар тусгайлсан үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулан холбогдох байгууллагуудад хариуцуулан ажиллах нь 2023 онд хийгдэх явцын үнэлгээг Монгол улс амжилттай давах үндэс болно.

2.2. Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг сайжруулж, санхүүгийн маргааныг олон улсын шилдэг туршлагад үндэслэн шийдвэрлэх оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх;

Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 71 дүгээр тогтоолоор баталсан “Эдийн засгийг сэргээх хөтөлбөр”-ийн 2 дугаар зүйл¹, Засгийн газрын 2017 оны 299 дүгээр тогтоолоор “Монгол Улсын Санхүүгийн зах зээлийг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийн дагуу Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах хяналт, зохицуулалтыг боловсронгуй болгох зорилт дэвшүүлсэн.

Монгол Улсад санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх, түүний өнөөгийн нөхцөл байдлын талаар анх Дэлхийн банкнаас 2012 онд "Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн суурь боловсролын өнөөгийн байдлын оношлогоо дүгнэлт", мөн Азийн хөгжлийн банкнаас 2017 онд "Монгол Улсын санхүүгийн салбарт хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах хууль, эрх зүйн болон зохицуулалтын өнөөгийн тогтолцоо ба түүнийг шинэчлэх" төслийн хүрээнд тус тусын дүгнэлт, зөвлөмжийг өгсөн байдаг. Уг зөвлөмжид санхүүгийн зах зээлийн оролцогчид санхүүгийн үйлчилгээг авахдаа шаардлагатай мэдлэг, мэдээлэл зэргийг үнэ төлбөргүй авах, зөрчигдсэн эрхээ мэргэшсэн байгууллагаар хурдан шуурхай, чирэгдэл багатайгаар шийдвэрлүүлэх хууль эрх зүйн тогтолцоог боловсронгуй болгох буюу санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалсан тусгайлсан эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх талаар тусгасан байдаг. Түүнчлэн, санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн хувьд ч тэдгээрийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, түүнд тавих төрийн зохицуулагч байгууллагын хяналт шалгалтыг өндөржүүлэх, боловсронгуй болгоход хууль, эрх зүйн зохицуулалт зайлшгүй шаардлагатай юм. Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалж, түүнд санхүүгийн мэдлэг боловсролыг зөв хүртээмжтэй олгосноор цаашдын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад чухал үр нөлөөтэй юм.

Иймд Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төслийг Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газрын хамтарсан ажлын хэсэг боловсруулан хууль санаачлагчид 2019 оны 5 дугаар сард уламжилсан ба хууль санаачлагчийн зүгээс хуулийн төслийг 2019 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдөр УИХ-д өргөн барьсан. Тус хуулийн төслөөр Монгол Улсад анх удаа санхүүгийн хэрэглэгч гэсэн нэр томъёог тодорхойлж, Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай

¹ Эдийн засгийг сэргээхтэй холбоотой тэргүүн ээлжид боловсруулж батлуулах хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслүүдийг Улсын Их Хуралд яаралтай өргөн мэдүүлэх.

хуулиас тусад нь зохицуулах эрх зүйн орчин бүрдэх, санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд тавигдах шаардлага стандартыг тогтоож, санхүүгийн хэрэглэгч тухайн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний талаарх мэдээлэл, ойлголтыг үнэн бодитоор үнэ төлбөргүй авахтай холбогдох харилцааг зохицуулна. Мөн хариуцлагатай зээлдэгчийн зарчимд тулгуурласан мөнгө хүүлэлтийн эсрэг зохицуулалтыг тусгаж, хэрэглэгчийг аливаа өрийн дарамтад өртөх эрсдэлээс хамгаалсан онцлог зохицуулалтыг тус тус тусгасан болно.

Хууль санаачлагчийн зүгээс хуулийн төслийг 2019 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдөр УИХ-д өргөн барьсны дагуу УИХ-аас хуулийн төслийн анхны хэлэлцүүлэгт бэлдүүлэхээр Эдийн засгийн байнгын хороонд хүргүүлж, тус хорооны 2019 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдрийн хурлаар хуулийн төслийг УИХ-аар хэлэлцүүлэхийг дэмжсэн. Ийнхүү УИХ-ын 2020 оны 01 дүгээр сарын 03-ны өдрийн ээлжит хурлаар хуулийн төслийг хэлэлцэж, тусгайлсан ажлын хэсэг байгуулан ажиллахыг нийт гишүүдийн саналаар дэмжсэн. Тус ажлын хэсгийн ахлагч УИХ-ын гишүүн Б.Баттөмөрийн баталсан дэд ажлын хэсгээс хуулийн төслийг шинэчлэн боловсруулж, УИХ-ын ЭЗБХ-ны ажлын албанд танилцуулан ажилласан.

Хуулийн төслийг боловсруулах дэд ажлын хэсгийн зүгээс УИХ-ын ЭЗБХ-ны ажлын албатай хамтран УИХ-ын 2019 оны хаврын чуулганаар дахин хэлэлцүүлж, батлуулах арга хэмжээг авч ажилласан боловч тус улиралд багтаан хэлэлцэж амжаагүй тул шинээр байгуулагдсан парламентын анхны улирлын чуулганаар хэлэлцүүлэхээр төлөвлөж байна. Хуулийн төсөл нь анх өргөн барьсан төслөөс 90 орчим хувиар шинэчлэгдсэн ба уг шинэчлэлтээр мөнгө хүүлэлтийн эсрэг арга хэмжээ түүний шинж, зээлдүүлэгчийн үүрэг, хориглох зүйлийн талаар тусдаа бүлэг оруулсан болно. Мөн санхүүгийн хэрэглэгчийн мэдээллийн нууцлал болон хамгаалалтыг илүү дэлгэрэнгүй тусгасан бол санхүүгийн маргааныг шүүхийн бус журмаар хянан шийдвэрлэх санхүүгийн омбудсманы эрх зүйн байдлыг илүү тодорхой тусгаж, түүний шийдвэрийг эцсийн болгох үндэслэл, шаардлагыг тогтоосон юм. Тус хуулийн төслийн онцлог зохицуулалт нь санхүүгийн маргааныг альтернатив байдлаар шийдвэрлэх бүтцийг анх удаагаа бүрдүүлж, түүний шийдвэр нь шүүхийн адил эцсийн байх зохицуулалттайгаар хуульчилсан явдал. Тус хуулийн төсөлтэй холбогдуулан дараах хуульд нэмэлт өөрчлөлт орно:

- Төв банк/Монголбанк/-ны тухай хууль

- Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хууль
- Даатгалын тухай хууль
- Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай хууль
- Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хууль
- Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хууль
- Зөрчлийн тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль
- Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль

2.3. Санхүүгийн гэрээ, хэлцэлд оролцогч талуудын үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлж, тэдгээрийн хооронд үүссэн маргааныг шүүхээс богино хугацаанд үр дүнтэй шийдвэрлэх, барьцаалагчийн шаардах эрхийг хангуулах, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд төлбөр авагчийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах;

Банкны салбарын чанаргүй зээл нь 2020 оны 5 дугаар сарын эцсийн байдлаар нийт зээлийн 11 гаруй хувийг эзэлж байгаа бөгөөд санхүүгийн зуучлалын үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын төлбөрийн чадварт шууд нөлөөлж зээл олголтыг бууруулж, зээлийн хүүг нэмэгдүүлэн улмаар санхүү, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангахад сөрөг нөлөө үзүүлж байна. Чанаргүй зээл үүсэхэд банк түүний харилцагч, зээлдэгч нарын хооронд байгуулсан гэрээний шаардах эрхийг шүүхээр баталгаажуулж, үүргийн гүйцэтгэлийг албан журмаар хангах Монгол Улсын иргэний болон шүүхээс хэрэг хянан шийдвэрлэх хууль тогтоомжийн зохицуулалт нөлөөлж байгааг банк, санхүүгийн байгууллагын мэргэжилтэн, дотоодын судлаачдаас гадна Олон Улсын Валютын Сан, Европын сэргээн босголтын банк, Дэлхийн банк зэрэг байгууллагаас тогтоож, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох зөвлөмж гаргасан байдаг. Тухайлбал, Дэлхийн банкнаас жил бүр гаргадаг “Бизнес эрхлэх орчин 2020” тайлан, Олон Улсын Валютын Сангийн зөвлөмжид гэрээний маргааныг шүүхээр шийдвэрлэх ажиллагаа удаашралтай, баримт бичгийн бүрдлийг цахимаар хангах боломжгүй, төлбөрийн чадваргүйдлийн зохицуулалт дутмаг, барьцааны шаардлагыг баталгаажуулаагүй, шүүхийн бус журмаар маргаан шийдвэрлэх эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна гэж дүгнэсэн байдаг.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн гишүүдийн 2018 оны 6 дугаар сарын 12-ны өдрийн хамтарсан тушаалаар баталсан “Зээлийн хүүг бууруулах стратеги 2018-2023” болон “Чанаргүй активыг бууруулах стратегийн баримт бичиг”-ийг батлан хэрэгжүүлж байгаа ч хууль эрх зүйн

зохицуулалтад оруулах шаардлагатай өөрчлөлтүүд хийгдэхгүй байгаагаас хэрэгжилт нь хангалтгүй, чанаргүй зээлийг шүүхээр шийдвэрлэх явц удаан хугацаанд үргэлжилдгээс барьцаа хөрөнгийн үнэ цэнэ алдагдахын зэрэгцээ бусад гарч буй зардлууд банкны зээлийн хүүг нэмэгдүүлэх нөлөөг үзүүлсээр байна. Иймээс зээлийн хүүг бууруулах, санхүүгийн зуучлалд дэмжлэг үзүүлэхэд чанаргүй зээлийг шийдвэрлэх процессийг хурдасгахад чиглэсэн холбогдох хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох ажлыг Засгийн газар тэр дундаа Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны оролцоотойгоор эрчимжүүлэх шаардлага нэн чухал болоод байна.

2.4. Банкны салбарын актив хөрөнгийг ангилж, эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах эрх зүйн зохицуулалтыг олон улсын шилдэг туршлага, зөвлөмж, Монгол Улсын банкны салбарын онцлогт тулгуурлан боловсронгуй болгож, үе шаттайгаар мөрдүүлэх;

Санхүүгийн салбарын тогтвортой байдалд голлох нөлөө үзүүлж буй Зээлийн эрсдэлийн түвшинг үнэлдэг актив хөрөнгийг бодитой тооцох, эрсдэлээс хамгаалах санг хангалтай бүрдүүлэх, эрсдэлийн санг оновчтой зарцуулах зорилгоор Банкны тухай хуулийн 35.5-д заасны дагуу Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдаас хамтран баталдаг журмыг банкууд үйл ажиллагаандаа мөрддөг. Уг журамд олон улсад активыг ангилж, эрсдэлийн сан байгуулахтай холбоотойгоор түгээмэл мөрдөгдөх аргачлал, зөвлөмж, стандарт, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын үндсэн зарчмууд болон Монгол улсын санхүүгийн салбарын онцлогтой нийцүүлэн шинэчлэн найруулж, банкуудад оновчтойгоор мөрдүүлэх ажлыг Монголбанкнаас хэрэгжүүлж байна. Уг журмын шинэчилсэн найруулгын төслийг Захиргааны ерөнхий хуульд нийцүүлэн батлуулах ажлын хүрээнд арилжааны банкуудад төслийг танилцуулах, банкууд болон бусад этгээдээс санал авах ажлууд хийгдэж байна.

Дэлхий нийтэд тархаад буй цар тахал, түүний нөлөөллийг бууруулах хүрээнд хэрэгжүүлж буй хөл хорионы дэглэм нь банк санхүүгийн салбарт тодорхой хүндрэл үүсгэж байгаа өнөө цагт банкнаас актив хөрөнгийг зөв удирдах, хяналтын тогтолцоог сайжруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна. Түүнчлэн Монгол Улс олон улсын санхүүгийн байгууллагын хөтөлбөрт үргэлжлүүлэн хамрагдах тохиолдолд банкны салбарын активын ангилал, эрсдэлийн сан байгуулах аргачлалыг шинэчлэн, мөрдүүлэх шаардлага тавигдах боломжтой юм. Иймд холбогдох журмын шинэчилсэн найруулгыг батлах, баталсан журмыг банкны салбарт үүссэн

нөхцөл байдалтай уялдуулан үе шаттайгаар, тодорхой төлөвлөгөөний дагуу мөрдүүлнэ. Ингэснээр эдийн засаг, санхүүгийн салбарт үүсэх хүндрэлийг хохирол багатай даван туулах, банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг хадгалахад эерэг нөлөө үзүүлнэ.

2.5. Банк, санхүүгийн үйлчилгээний цахим шилжилтийг эрчимжүүлэх;

Улсын Их Хурлын 2020 оны 32 дугаар тогтоолоор баталсан “Коронавируст халдвар /Ковид-19/-ын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээ”-нд төрийн үйлчилгээг цахимжуулах болон “Цахим засаглал, ухаалаг дэд бүтцийг хөгжүүлэх” бодлогын хүрээнд банк, санхүүгийн салбарын үйлчилгээг цахимаар үзүүлэх, баримт бичгийг бүрдүүлэх, цахим архив бий болгохтой холбогдсон эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох шаардлага нэмэгдсээр байна.

Санхүүгийн харилцагчийг зайнаас таньж мэдэх тухай эрх зүйн орчинг тодорхой болгохгүйгээр технологид суурилсан санхүүгийн цахим үйлчилгээг хэрэглэгчдэд хялбар хүргэх боломж ихээхэн хязгаарлагдмал байна. Тухайлбал төрийн үйлчилгээний төлбөр, зээл болон хадгаламжийн үйлчилгээ зэргийг цахимаар хийхэд харилцагчийг зайнаас таних үйл ажиллагаа нь одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль, эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд хязгаарлагдаж, харилцагчийг заавал биечлэн ирэхийг шаарддаг. Иймээс харилцагч санхүүгийн байгууллагад заавал биеэр очиж, бүртгүүлж, гэрээ байгуулахыг шаардаж буй одоогийн эрх зүйн зохицуулалтыг өөрчлөх, эсвэл одоогийн мөрдөж буй хуулийн хүрээнд ойлгомжтой болгон хуулийн тайлбар гаргах, болон харилцан мэдээлэл солилцох дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо болон Засгийн газар тэр дундаа Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газар, Хууль, зүй дотоод хэргийн яам, Сангийн яам, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар зэрэг төрийн байгууллага хоорондын нягт хамтын ажиллагаа нэн чухал болоод байна.

Харилцагчийг таньж мэдэх, эцсийн өмчлөгчийг цаг алдалгүй тогтоох зорилгоор мэдээллийн эх үүсвэр (УБЕГ-ын мэдээллийн сан гэх мэт)-т банк, санхүүгийн зохицуулагч байгууллага болон банк, санхүүгийн байгууллага хандах эрх бүхий дэд бүтцийг бий болгох, боловсронгуй болгох шаардлага зүй ёсоор бий болсоор байна. Тухайлбал зээлийн мэдээллийн сангийн үйлчилгээг цахимжуулах, ухаалаг дэд бүтцийг хөгжүүлэх замаар хэрэглэгч

иргэн, аж ахуйн нэгжид ээлтэй ашиглалтын хэлбэрт шилжүүлэх, зээлийн мэдээллийн чанарыг сайжруулах зайлшгүй шаардлага тулгарч байна. Энэ хүрээнд Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын мэдээллийн сантай мэдээлэл солилцох дэд бүтцийг сайжруулах, Монголбанкны зээлийн мэдээллийн сангийн мэдээллийг улсын бүртгэлийн мэдээлэлтэй тулган баталгаажуулах, сортлох замаар зээлийн мэдээллийн чанарыг сайжруулах. Мөн Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Үндэсний дата төв УТҮГ-ын дэргэдэх “ТҮЦ машин” болон “E Mongolia mn” зэрэг төрийн үйлчилгээний цахим системд холбогдох гэрээг байгуулж, нууцлал, аюулгүй байдлыг хангасан нэвтрүүлэлтийг бий болгох замаар төрийн үйлчилгээг цахимжуулах үйл ажиллагаанд нэгдэхээр төлөвлөж байна.

Цахим архив үүсгэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулсан хууль, эрх зүйн орчин бүрдүүлснээр цахим нотлох баримт хуульд заасны дагуу бүрдүүлэх, аливаа этгээдийн хооронд үүссэн хэрэг, маргааныг үр дүнтэй, түргэн шуурхай хянан шийдвэрлэхэд нэн чухал ач холбогдолтой юм.

2.6. Олон улсын сайн туршлагад үндэслэн орон сууцны ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн тогтолцоог бүрдүүлэх;

Монголбанк, Засгийн газар хамтран 2013 оны 3 дугаар сараас эхэлсэн “Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөрийн 2 дахь хэсэг болгон “Орон сууцны санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох хөтөлбөр”-ийг 2013 оны 6 дугаар сараас хэрэгжүүлж эхэлсэн.

Орон сууцны ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийн гол зорилго нь дундаж орлоготой өрхүүдийн орон сууцны нөхцөлийг сайжруулах, агаарын бохирдлыг бууруулах, орон нутгийн шилжилт хөдөлгөөнийг бууруулах явдал байв.

Хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлснээс хойш нийт 5 их наяд орчим төгрөгийн санхүүжилтийг 88,407 өрхөд олгоод байна. Үүнээс 24,312 өрх гэр хорооллоос орон сууцанд орсон, орон нутагт 15,021 өрх ипотекийн зээлд хамрагдаж агаар, орчны бохирдлыг буурах, хотыг чиглэсэн шилжилт хөдөлгөөнийг хязгаарлахад тус хөтөлбөр эерэгээр нөлөөлөв. Мөн хөтөлбөрийн хүрээнд 11,178 өрхийн арилжааны нөхцөлөөр авсан

ипотекийн зээлийг 8%-ийн зээлд шилжүүлснээр өрхүүдийн худалдан авах чадвар сайжрах, өрийн дарамт буурахад дэмжлэг болов².

Төв банкны үндсэн зорилт нь үндэсний мөнгөн тэмдэгт-төгрөгийн тогтвортой байдлыг хангахад оршдог. Одоо хэрэгжиж буй санхүүжилтийн схемийн дагуу төв банкнаас санхүүжилт гарган ипотекийн зээл олгох нь богино хугацаанд төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг сулруулж, дунд, урт хугацаанд инфляцыг өсгөдөг тул төв банкны үндсэн зорилттой харшилдаг. Үүнээс шалтгаалан олон улсад орон сууцны хөтөлбөрийг дэмжих санхүүжилтийг төв банк бус Засгийн газраас олгодог. Иймд 2018 онд Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт орсон бөгөөд ОУВС-гаас төв банкныг уг олон улсын жишигт нийцэж ажиллах шаардлага тавьсан. Түүнчлэн, Төв банкны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд “... Монголбанк нь өөрийн зээл, үнэт цаасны хүү болон хямдруулалтын хувиар дамжуулан банкны хүүгийн нэгдсэн бодлого явуулна” гэж заасан байна. Өөрөөр хэлбэл хүүгийн нэгдсэн бодлогын хүрээнд Монголбанкнаас олгож буй санхүүжилтийн хүү бодлогын хүүнээс багагүй байх нөхцөлтэй байдаг.

Дээр дурдсан хууль, шаардлагын хүрээнд Монголбанк 2020 оноос эхлэн ипотекийн зээлийн санхүүжилтээ зогсоосон боловч Ковид-19 цар тахал гарсантай холбоотойгоор УИХ-аас 2020 оны 4 дүгээр сард баталсан Коронавируст халдвар /ковид-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 6-д заасны дагуу Монголбанк 2020 он дуустал 8 хувийн ипотекийн зээлд санхүүжилт олгохоор болов.

Хөтөлбөр хэрэгжсэнээр нийгэм, эдийн засагт олон эерэг үр дагавар гарч байгаа тул ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг цаашид үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай хэвээр байна. Харин хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэхэд нэг талаас хүртээмжийг сайжруулах, нөгөө талаас ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх асуудал хөндөгдөнө.

Хөтөлбөр хэрэгжсэнээр гарах эерэг нөлөөг сайжруулахын тулд хөтөлбөрийн нөхцөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар агаар, орчны бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн зорилтот бүлгийн зээлдэгчдэд хөнгөлөлттэй хүүтэй орон сууцны зээлийг олгох шаардлагатай. Харин хөтөлбөрийг урт хугацаанд тогтвортой хэрэгжүүлэхийн тулд макро эдийн

² Эх сурвалж: “МИК ОССК” ХХК

засгийн тогтвортой орчин бий болгох улмаар зах зээлийн хүүг бууруулах болон ипотекийн зээлийг зах зээлийн зарчимд нийцүүлэхэд чиглэсэн шат дараатай арга хэмжээг тууштай хэрэгжүүлэх шаардлагатай юм. Ингэснээр энэ төрлийн хөтөлбөрт татаас, хүүгийн хөнгөлөлт үзүүлэх шаардлагагүй болох юм. Ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг сайжруулах, цаашид санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор Монголбанкнаас ажлын хэсэг байгуулж, холбогдох судалгааг хийж байгаа бөгөөд 2020 онд багтаан “Ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох үндэсний хөтөлбөр”-ийг боловсруулж байна.

Стратеги

- Ипотекийн зээлийг зорилтот бүлгүүдэд чиглүүлж, урт хугацаанд зэх зээлийн зарчимд тулгуурласан системд шилжүүлнэ.
- ОУВС-гийн зөвлөмж болон олон улсын сайн туршлагатай нийцүүлэн орон сууцны ипотекийн зээлийг Засгийн газар хариуцахад хамтран ажиллана.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- 8 хувийн ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг Монголбанкнаас Засгийн газарт шилжүүлнэ.
- Орон сууцны ипотекийн хөтөлбөрийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг олон улсын туршлагад үндэслэж төрөлжүүлнэ.
- Хөтөлбөрийг зорилтот бүлэгт буюу өмнө хөнгөлөлттэй хүүтэй орон сууцны хөтөлбөрт хамрагдаж байгаагүй өрхүүдэд илүү чиглүүлж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн ажиллана.
- Эдгээр арга хэмжээ, стратегийг хэрэгжүүлэхдээ олон улсын сайн туршлага дээр суурилж, холбогдох эрх зүйн баримт бичгүүдэд шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтийг тусгана.

2.7. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 21 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Зээлийн хүү бууруулах стратеги”-ийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжилтийг хангах;

Зах зээлийн зарчмаар тогтож байгаа зээлийн хүү нь тухайн улсын дотоод гадаад суурь хүү, хөрөнгө оруулалтын шаардах өгөөж, эрсдэлийн үнэ, үйл ажиллагааны зардал зэрэг хүчин зүйлээс хамаарч байна. Эдийн засгийн дотоод суурь хүүний түвшинг төгрөгийн бодит үнэ цэнийг илэрхийлэх

инфляцын түвшин ба түүний хэлбэлзэл, гадаад хүүний түвшинг Монгол улсын зээлжих зэрэглэл тодорхойлж байна. Монгол улсын инфляц сүүлийн 20 жилд дунджаар 8.5 хувь, -2.8 хувиас 33.7 хувийн хооронд хэлбэлзэж байна. Монгол улсын Засгийн газрын бондын зээлжих зэрэглэл хамгийн оргил үедээ ВВ хүрч байсан бол САА болж унаж байсан байна. 2020 оны байдлаар В байгаа нь хөрөнгө оруулалтын бус буюу дангаар бонд арилжаалах чадвар сул ангилалд багтаж байгаа тул эрсдэлийн хувь өндөр байна. Тухайлбал, Засгийн газрын бондын ААА болон В зэрэглэлийн хоорондох хүүний зөрүү дунджаар ам.долларын хувьд 4 орчим нэгж хувь байна. Монгол улсын Засгийн газар 2012 онд 4-5 хувиар 5-10 жилийн хугацаатай бонд арилжаалсан бол зээлжих зэрэглэл муудсан үе буюу 2016 онд 10.875 хувиар бонд босгосон байна. Дефолтын эрсдэл нэмэгдэж байсантай холбоотойгоор хоёрдогч зах зээл дээр Монгол Улсын Хөгжлийн банкны бондын хүү 28 орчим хувьд хүрч өссөн бол өнөөдрийн байдлаар хоёрдогч зах дээр Засгийн газрын бондын хүү 4 орчим хувь болж буураад байна.

Монгол улсын зээлжих зэрэглэлд эдийн засгийн тогтвортой байдал, санхүүгийн чадавх (гадаад, дотоод өрийн тогтвортой байдал, гадаад валютын нөөцийн хүрэлцээтэй байдал), бодлогын тогтвортой байдал, шийдвэр гаргагчдын засаглал, хараат бус байдал, институцийн чанараас хамаарч байна. Улсын зээлжих зэрэглэл муу дангаар бонд арилжаалах бололцоо хязгаарлагдмал ангилалд байгаа үед ОУВС-ын хөтөлбөртэй үед эсвэл эдийн засгийн ирээдүй маш өөдрөг нөхцөлд гадаад зах зээл дээрх хүү буурч, бага түвшинд хүрч байна.

Зээлийн хүү эдийн засгийн суурь хүүнээс гадна санхүүгийн зуучлалын өртгөөс хамаарч байна. Банк, санхүүгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны зардал, санхүүгийн эрсдэлийн зардал зэргээс бас хамаарч байна. Үйл ажиллагааны зардал нь тухайн санхүүгийн байгууллагын цар хүрээнээс хамааран нэгж бүтээгдэхүүний өртөгт шингэж буй тогтмол зардал, үйл ажиллагааны хувьсах зардал, техник технологийн шинэчлэл, түүнтэй холбоотой богино болон урт хугацааны зарал зэргээс хамаарч байна. Нөгөө талаас зээлийн чанаргүйдэлтэй холбоотой эрсдэлийн сангийн зардал, чанаргүй авлагыг барагдуулахтай холбоотой хууль, шүүхийн процесс, түүнтэй холбоотой гарах зардал, ашигт ажиллагааны норм зэргээс хамаарч байна. Судалгаагаар банкны зээлийн хүүний бүтцийг үзвэл татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрийн зардал 60 орчим хувь (9.8 нэгж хувь), үйл

ажиллагааны зардал 17 хувь (2.8 нэгж хувь), зээлийн эрсдэлийн зардал 11 хувь (1.8 нэгж хувь), банкны ашиг болон бусад зардал 12 хувь (1.9 нэгж хувь) тус тус эзэлж байна. Зээлийн хүүг бүрдүүлж байгаа дээрх хүчин зүйлсийн нөлөөллийг бууруулах нь дан ганц төрийн болон хувийн хэвшлийн үйл ажиллагаа бус улс орны санхүү, эдийн засаг, хууль эрх зүй зэрэг бүхий л салбар, байгууллагын оролцоо, чиг үүргийн уялдаа, хамтын ажиллагааг бүрдүүлсний үндсэн дээр шийдвэрлэх асуудал юм.

Энэ чиглэлээр хийгдсэн судалгаа, шинжилгээнүүд нь банкны зээлийн хүүг эдийн засаг, санхүү, хууль, эрх зүйн таатай орчныг бүрдүүлэх замаар буюу зах зээлийн зарчмаар бууруулах нь зохистой гэсэн дүгнэлт, зарчмыг санал болгож байна. Энэ зарчим, эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн өнөөгийн нөхцөл байдалд суурилан “Зээлийн хүүг бууруулах стратеги”-ийг боловсрууллаа. Ингэхдээ нийгэм, эдийн засагт гарч буй сүүлийн үеийн өөрчлөлт, тухайн арга хэмжээг шуурхай авч хэрэгжүүлэх боломж, арга хэмжээний үр нөлөө зэрэг бусад хүчин зүйлсийг давхар харгалзсан болно.

Энэхүү стратегийг амжилттай хэрэгжүүлснээр санхүүгийн эх үүсвэрийн хүү, зардал буурах макро орчин бүрдэж, санхүүгийн зах зээлд шинэ хэрэгсэл, бүтээгдэхүүн нэвтэрч, банкны эрсдэл даах чадвар, үр ашиг, засаглал сайжирч, эцэстээ зээлийн хүү дорвитой буурна гэж үзэж байна. Энэхүү үр дүнд хүрч, зээлийн хүүг бууруулахад эдийн засгийн бодлогын оновчтой хослол, эрх зүйн шинэчлэл, санхүүгийн байгууллагын үр ашиг, шуурхай цахим шилжилт зэрэг олон зорилт, арга хэмжээ нэгэн зэрэг хамтдаа хэрэгжих шаардлагатай. Иймд төр, хувийн хэвшлийн оролцогч бүх талын хамтын ажиллагаа, ажлын уялдаа, холбоо нь нэн чухал үүрэгтэй юм.

*Монгол Улсын Их Хурлын
2020 оны ... сарын ... –ны өдрийн
... дугаар тогтоолын хавсралт*

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

1. Мөнгөний бодлогын зорилтын хүрээнд:

1.1. Мөнгөний бодлогыг зах зээлийн зарчимд тулгуурлан хэрэгжүүлж хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцыг 2021-2023 онд +/-2 нэгж хувийн интервалд 6 хувийн орчимд тогтворжуулна.

1.2. Банкны системийн эрсдэлээс сэргийлэх, санхүүгийн зуучлалыг хэвийн үргэлжлүүлэхэд чиглэсэн макро зохистой бодлогыг мөнгөний бодлоготой хослуулан хэрэгжүүлнэ.

1.3. Төв банкны ил тод, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлж, зах зээлд оролцогчдын хүлээлтийг удирдах зорилгоор олон нийтийг мэдээллээр хангаж ажиллана.

2. Банкны салбарын тогтвортой байдлын хүрээнд:

2.1. Санхүүгийн мөчлөг сөрсөн арга хэрэгслийг ашиглан банкны салбарт учирч болзошгүй сөрөг нөлөөг бууруулж, банкны эрсдэл даах чадварыг хадгална.

2.2. Банкны хяналт шалгалт, зохицуулалтын арга хэрэгслийг олон улсын стандарт, зөвлөмжид нийцүүлэн сайжруулж, банкны хяналт шалгалт, зохицуулалтын орчинг боловсронгуй болгоно.

2.3. Банк, санхүүгийн салбарын хууль тогтоомжийн давхардал, зөрчил, хийдлийг арилгах зорилгоор хууль, эрх зүйн шинэтгэлийг үргэлжлүүлнэ.

3. Санхүүгийн захын дэд бүтцийг хөгжүүлэх хүрээнд:

3.1. Үндэсний төлбөрийн системийн эрх зүйн орчныг сайжруулах замаар шинэ технологид суурилсан санхүүгийн үйлчилгээг дэмжиж, хяналтын чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

3.2. Төв банкны суурь бүртгэлийн болон дотоод удирдлагын цогц системийг нэвтрүүлж, бүртгэл, удирдлага, хяналт, тайлагналд олон улсын сайн туршлагыг нэвтрүүлнэ.

3.3. Санхүүгийн хүртээмжийг сайжруулах, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор иргэд, бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлнэ.

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Ковид-19 цар тахал олон улсад хурдтай дэлгэрснээр дэлхийн эдийн засагт хүчтэй сөрөг нөлөө үзүүлж, гадаад болон дотоод эдийн засгийн орчны байдал, цаашдын төлөвийг эрс өөрчилсний зэрэгцээ буцаж сэргэх хугацаа тодорхойгүй байна. Хөгжсөн болон хөгжиж буй улс орнуудад нийгмийн эрүүл мэндийг хамгаалахаар хэрэгжүүлсэн гадаад болон дотоод карантин, хөл хорионы арга хэмжээ нь бизнесийн үйл ажиллагааг хумьж, зах зээл дээр савлагаа үүсгэн эдийн засагт хүчтэй агшилт, уналтыг бий болгов. Коронавирусын цар тахал хүмүүсийн хөдөлмөрлөх, хэрэглэх, хадгалах зан, төлөв болоод хөрөнгө оруулалтын шийдвэр, бизнесийн арга барил, нийлүүлэлтийн сүлжээнд олон өөрчлөлтийг түр зуур, зарим тохиолдолд бүрмөсөн бий болгосноор эдийн засагт бүтцийн шинжтэй шилжилтийг бий болгож байна.

Цар тахлын тархалт, хөл хорионы арга хэмжээний улмаас дэлхийн эдийн засагт тээвэр, ложистикийн гацаа үүсэх, олон улсын худалдаа саарах, улс орнуудын эдийн засаг эрэлт, нийлүүлэлт талаас зэрэг хязгаарлагдах үйл явц өрнөв. Хөгжсөн орнуудын санхүүгийн зах зээл дээр хөрөнгийн үнэ хүчтэй хэлбэлзсэн бол хөгжиж буй орнуудаас хөрөнгийн урсгал гадагшлах, валютын ханш савлах, түүхий эдийн зах зээл дээр үнийн уналт ажиглагдав. Засгийн газрууд болон төв банкууд зах зээл дээрх савлагааг тогтворжуулах, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, орлого нь буурсан иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих бодлогын арга хэмжээнүүдийг эрчимтэй хэрэгжүүллээ. Ковид-19-ийн шокын үед богино хугацаанд яаралтай горимоор хэрэгжүүлсэн багц арга хэмжээнүүд нь бизнесийн дампуурал, ядуурлын гүнзгийрлээс сэргийлсэн боловч цаашид тогтвортой үргэлжлэхэд хүндрэлтэй, дунд урт хугацааны санхүүгийн тогтвортой байдал, өрийн тогтвортой байдалд эрсдэл учруулах сорилт болж байна.

Дотоодын эдийн засагт 2017-2019 онд сэргэлт бий болж, тогтворжсон хэдий ч цар тахлаас үүдэлтэй сөрөг нөлөө уул уурхай, тээвэр, худалдаа, үйлчилгээ болон боловсруулах салбарт бизнесийн үйл ажиллагааг хязгаарлаж, өрхийн ажил эрхлэлт, цалин орлогод сөрөг үр дагавар бий болгов. Экспортын орлого хумигдаж, төлбөрийн тэнцлийн алдагдал нэмэгдсэн нь валютын нөөц дээр дарамт учруулсан бол татварын орлого хумигдаж, төсвийн зарлага нэмэгдсэнээр төсвийн алдагдал тэлэв. Экспортын орлогын бууралт, ГШХО-ын бууралт, гадаад өрийн эргэн

төлөлт, төсвийн хөрөнгө оруулалтын зардалтай холбоотой төлбөрийн тэнцлийн алдагдал 600 орчим сая ам.долларт хүрч, гадаад валютын нөөцийн хүрэлцээтэй байдалд дарамт учруулж байна. Төсвийн орлогын тасалдал, зарлагын өсөлт нь төсвийн алдагдлыг ДНБ-ий 12.5 орчим хувиар нэмэгдүүлж, дотоод, гадаад зээлээр санхүүжүүлэх шаардлагыг бий болгож байна. Түүнчлэн зээлийн эргэн төлөлтөд доголдол үүсэж байгаа нь банк, санхүүгийн байгууллагын зээлийн нийлүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлж байна. Санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, зээлдэгчдийн санхүүгийн хүндрэлийг зөөлрүүлэхэд чиглэсэн бодлогын багц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч макро орчны эрсдэл, банкуудын эрсдэл даах чадвар хэвээр хадгалагдаж байгаагаас шалтгаалаад зээлийн нийлүүлэлт саарах хандлага бий болов.

Монголбанк Ковид-19-ийн улмаас эдийн засагт үүссэн уналтаас иргэд, аж ахуйн нэгж, банкны системийг хамгаалах, үүссэн шокыг зөөлрүүлэх зорилгоор i) зах зээл дээрх хөрвөх чадварыг дэмжиж санхүүжилтийн нөхцөлийг зөөлрүүлэх, ii) банкны хяналт шалгалтын журам болон шалгуур үзүүлэлтүүдэд түр өөрчлөлт оруулах, iii) зээлийн эргэн төлөлтийг хойшлуулах зэрэг мөнгөний бодлого, макро зохистой бодлого, микро зохистой бодлогын багц арга хэмжээнүүдийг аваад байна. Цаашид Төв банк хуулиар ногдсон үндсэн зорилтуудаа биелүүлэхэд чиглэсэн бодлогын арга хэрэгслээ ашиглаж, КОВИД-19-оос үүдэлтэй эдийн засгийн сорилтыг хохирол багатай даван туулж, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахыг зорин холбогдох эрх бүхий байгууллагууд болон олон улсын байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллана.

Төв банкны инфляцыг 2021-2023 онд +/-2 нэгж хувийн интервалд 6 хувийн орчимд тогтворжуулах зорилтыг хангахад чиглэсэн бодлогыг хэрэгжүүлнэ. Монголбанк зах зээлийн зарчимд тулгуурлан үнийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн бодлогыг хэрэгжүүлснээр инфляц сүүлийн 3 жилд зорилтот 8%-ийн түвшинд тогтвортой хадгалагдав. 2006-2016 онд жилийн дунджаар 10% буюу харьцангуй өндөр түвшинд, өндөр хэлбэлзэлтэй байсан инфляцыг ийнхүү тогтворжуулснаар Төв банк инфляцын зорилтыг бууруулах боломж бүрдлээ. Мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ Монголбанк i) ирээдүйд чиглэсэн, ii) зах зээлийн зарчимд суурилсан, iii) эрэлтийн гаралтай инфляцыг зохистой түвшинд хадгалах стратегийг баримтална. Харин цаг агаарын нөхцөл байдал, дэлхийн зах зээл дээрх түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэл, гадаад болон дотоод тээвэр, ложистик

зэргээс шалтгаалсан 1 удаагийн шинжтэй, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцын нөлөө түр зуурын шинжтэй байх тохиолдолд мөнгөний бодлогоор удирдах нь эдийн засагт өндөр зардалтай, ажил эрхлэлтийг сааруулах үр дагаврыг бий болгосон бодлогын оновчгүй сонголт тул түүнд хариу үйлдэл үзүүлэхгүй.

Макро зохистой бодлогыг КОВИД-19 цар тахлаас шалтгаалан эдийн засгийн төлөв, санхүүгийн орчинд бий болсон сөрөг үр дагаврыг зөөлрүүлэх, банкны системийн эрсдэлээс сэргийлэх, санхүүгийн зуучлалыг тасалдуулахгүй байлгах зорилгоор мөнгөний бодлоготой хослуулан хэрэгжүүлнэ. Өмнөх жилүүдэд мөчлөг сөрсөн бодлогоор хэрэглээний зээлийн хэт хурдтай өсөлтийг сааруулж, банкны балансын долларжилтыг бууруулах арга хэмжээ авсан нь эдийн засгийн хүндрэлийн үед үүсэж болзошгүй байсан эрсдэлийг хязгаарлалаа. Макро зохистой бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ мөнгөний бодлоготой оновчтой хослуулах, бодлогын шинжилгээний арга зүйг хөгжүүлэхэд олон улсын сайн туршлагаас Монгол Улсын эдийн засаг, санхүүгийн системд нийцүүлэн нэвтрүүлнэ. Түүнчлэн Монголбанк олон нийттэй харилцах харилцааг хөгжүүлэн Төв банкны ил тод байдал, хариуцлагатай байдлыг хангах, зах зээл дээрх мэдээллийн тэгш бус байдлыг бууруулах, бодлогын үр нөлөөг дээшлүүлэхийг зорьж ажиллана.

КОВИД-19-ийн эдийн засгийн хүндрэлийн үед мөчлөг сөрсөн арга хэрэгслийг ашиглан банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг хадгалах, хяналт шалгалтын болон зохицуулалтын орчныг боловсронгуй болгох, хууль эрх зүйн орчны шинэтгэлийг үргэлжлүүлэх ажлууд төлөвлөгдөөд байна. Цар тахал цаашид хэдий хугацаанд үргэлжлэх нь тодорхой бус байгаа хэдий ч 2021 онд Монголбанкны хяналт шалгалтын бодлого i) хүндрэлийг хохирол багатай даван туулж, санхүүгийн зуучлалын тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн бодлогын арга хэмжээнүүдийн хувилбаруудыг боловсруулж хэрэгжүүлэх, ii) түр хугацааны мөчлөг сөрсөн бодлогын арга хэмжээнүүдээс аажмаар гарах төлөвлөгөөг боловсруулахад чиглэх болно. Үүний зэрэгцээ, банкны зохистой харьцаа, активын ангилал, төлбөрийн чадварын үзүүлэлт болон хяналт шалгалтын хүрээнд тавигддаг шаардлагуудыг Базелийн цуврал стандарттай нийцүүлэн шат дараатай нэвтрүүлэх, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалт хийх суурь шилжилтийг тасралтгүй үргэлжлүүлнэ. Мөн бие даасан 10 гаруй хуулийг багтаасан “Банкны салбарын хууль, эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөр”-ийг

хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ хууль тогтоомжийн давхардал, хийдэл зөрчлийг арилган уялдаа холбоог сайжруулснаар санхүүгийн зах зээл илүү үр ашигтай ажиллах, санхүүгийн байгууллага, хөрөнгө оруулагч, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, зах зээлд технологийн дэвшил нэвтэрч шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ бий болох орчныг бүрдүүлэх, санхүүгийн зуучлалыг өргөжүүлэхийг зорих болно.

Үндэсний төлбөрийн системийн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож шинэ технологид суурилсан санхүүгийн үйлчилгээг дэмжих, Төв банкны бүртгэлийн болон дотоод удирдлагын системд мэдээллийн технологийн шилдэг туршлагыг нэвтрүүлэн шинэ түвшинд хүргэх, иргэд болон ЖДҮ эрхлэгчдэд санхүүгийн суурь мэдлэгийг олгох чиглэлийн ажлуудыг хийхээр төлөвлөлөө.

Ирэх онд Монголбанк төрийн бусад байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх олон ажлыг хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөж байна. Үүнд: нэгд: Зээлийн хүүг бууруулахад эдийн засгийн бодлогын оновчтой хослол, эрх зүйн шинэчлэл, санхүүгийн байгууллагын үр ашиг, шуурхай цахим шилжилт зэрэг олон зорилт, арга хэмжээ нэгэн зэрэг хамтдаа хэрэгжих шаардлагатай. Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан “Зээлийн хүү бууруулах стратеги”-ийг хэрэгжүүлэхэд төр, хувийн хэвшлийн оролцогч бүх талын хамтын ажиллагаа, ажлын уялдаа, холбоо нь нэн чухал үүрэгтэй юм. Хоёрт: Санхүүгийн харилцагчийг зайнаас таньж мэдэх тухай эрх зүйн орчинг тодорхой болгохгүйгээр технологид суурилсан санхүүгийн цахим үйлчилгээг хэрэглэгчдэд хялбар хүргэх боломж ихээхэн хязгаарлагдмал байна. Иймээс харилцагч санхүүгийн байгууллагад заавал биеэр очиж, бүртгүүлж, гэрээ байгуулахыг шаардаж буй одоогийн эрх зүйн зохицуулалтыг өөрчлөх болон харилцан мэдээлэл солилцох дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд төрийн холбогдох байгууллага хоорондын нягт хамтын ажиллагаа нэн чухал болохоор байна. Гуравдугаарт: Чанаргүй зээлийг шүүхээр шийдвэрлэх явц удаан хугацаанд үргэлжилдгээс барьцаа хөрөнгийн үнэ цэнэ алдагдахын зэрэгцээ түүнтэй холбоотой гарч буй зардал банкны зээлийн хүүг нэмэгдүүлэх нөлөөг үзүүлдэг. Иймээс зээлийн хүүг бууруулах, санхүүгийн зуучлалд дэмжлэг үзүүлэхэд чанаргүй зээлийг шийдвэрлэх процессийг хурдасгахад чиглэсэн холбогдох хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоход нягт хамтын ажиллагаа чухлаар тавигдаж байна.

Макро эдийн засгийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг нэгтгэн дүгнэвэл 2020 онд КОВИД-19 цар тахал болон гадаад орчны бусад таагүй нөлөөгөөр экспорт, хөрөнгө оруулалт саарч, эдийн засаг агших, инфляцын дарамт

харьцангуй бага байх төлөвтэй. Харин сэргэх хугацааны хувьд олон улсад тодорхойгүй байгаа тул түүнээс улбаалан дотоод эдийн засгийн сэргэлтэд гадаад орчноос үзүүлэх дэмжлэг тодорхойгүй байна. Гэсэн хэдий ч төсвийн алдагдал болон төлбөрийн тэнцлийн алдагдал нэгэн зэрэг нэмэгдэн эдийн засгийн дотоод, гадаад тэнцвэрт байдалд сөргөөр нөлөөлж, ирэх онуудад томоохон гадаад өрийн эргэн төлөлт хүлээгдэж буй нь эмзэг байдлыг улам нэмэгдүүлж байна. Цаашид КОВИД-19 цар тахлын нөлөөгөөр эдийн засагт гарч буй сөрөг нөлөөллийг бууруулахын зэрэгцээ үүсэж болзошгүй эрсдэлүүдээс сэргийлж, макро эдийн засаг, ажил эрхлэлтийн урт хугацааны тогтвортой байдлыг хангах замаар эдийн засгийн өсөлтийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэхэд макро эдийн засгийн бодлогуудыг чиглүүлэх шаардлагатай байна. Монголбанкны ирэх жилүүдийн бодлого, үйл ажиллагаа энэхүү зорилтыг хангахад чиглэнэ.

1. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ЗОРИЛТЫН ХҮРЭЭНД:

ЗОРИЛТ 1.1

Мөнгөний бодлогыг зах зээлийн зарчимд тулгуурлан хэрэгжүүлж хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцыг 2021-2023 онд +/- 2 нэгж хувийн интервалд 6 хувийн орчимд тогтворжуулна.

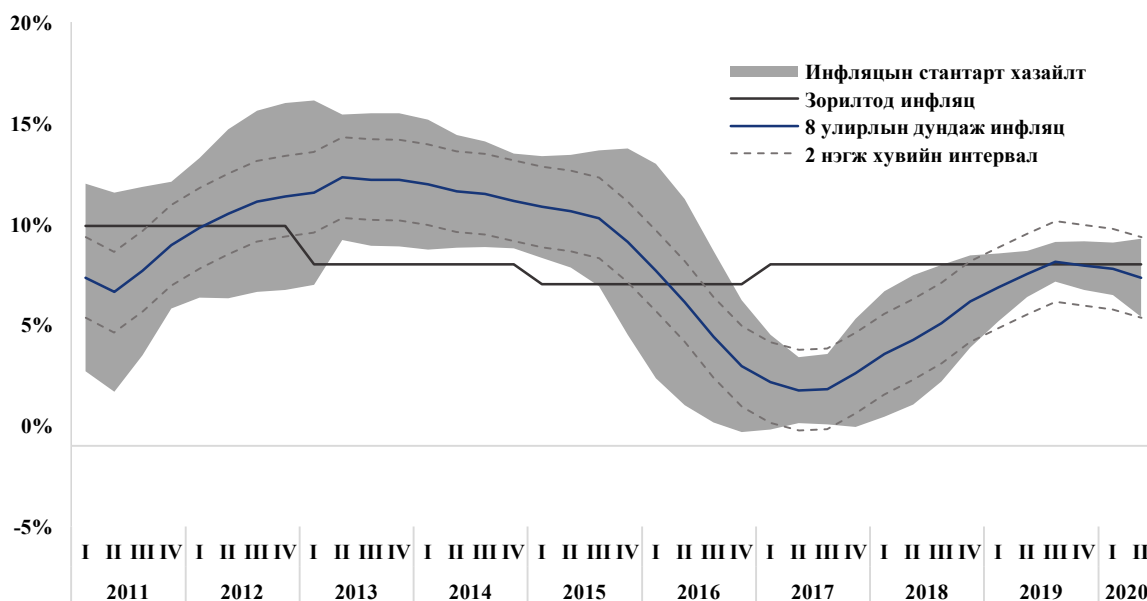
Үндэслэл

Инфляцыг онилох мөнгөний бодлого нь инфляцыг зорилтот түвшний орчимд хадгалахаас гадна хүлээлтээр дамжуулан тогтворжуулах зорилгыг давхар агуулж байдаг. Инфляцыг нам түвшинд, тогтвортой хадгалах нь иргэдийн бодит орлого, өрхийн амьжиргааг хамгаалахын зэрэгцээ макро эдийн засгийн өрнөл, уналтын савлагааг бууруулах суурь нөхцөл болдог. Иймд Төв банкнаас инфляцын зорилтыг урьдчилан тогтоож, түүнийг хангахад чиглэсэн бодлогыг хэрэгжүүлснээр зах зээл дэх тодорхой байдлыг нэмэгдүүлж, дунд, урт хугацааны эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг дэмжинэ. Түүнчлэн инфляцын дарамтгүй эдийн засгийн өсөлт нь иргэдийн бодит орлого, амьжиргааг дээшлүүлэх юм.

Монгол Улсын хувьд инфляц сүүлийн 3 жилийн хугацаанд зорилтот түвшин болох 8 хувийн орчимд хадгалагдав. Гэхдээ инфляцын хэлбэлзэл харьцангуй өндөр хэвээр байна. Үүнд нэг талаас нийлүүлэлтийн болон нэг удаагийн шинжтэй хүчин зүйлсийн үнийн хэлбэлзэл голлон нөлөөлсөн. Түүнчлэн, улсын эдийн засгийн бүтэц төрөлжөөгүй, боловсруулах үйлдвэрлэлийн хөгжил сул, экспортын орлогын дийлэнх нь эрдэс бүтээгдэхүүнээс бүрддэг учраас дотоод эдийн засаг, гадаад хүчин зүйлсээс өндөр хамааралтай байна. Энэ нь эдийн засаг, санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж, улмаар инфляцын хэлбэлзлийн гол шалтгаан болж байна.

Сүүлийн 3 жилд инфляц дунджаар 2 орчим нэгж хувиар хэлбэлзэхэд цаг агаарын нөхцөл байдал, улирлын онцлог, нэг удаагийн шинжтэй үнийн өсөлт нөлөөлөв. Тодруулбал, сүүлийн жилүүдэд мах, сүү, хүнсний ногоо, хатуу түлш зэрэг бүтээгдэхүүний үнийн савлагаа инфляцын 40 орчим хувийг тайлбарлаж байна (Зураг 1). Түүнчлэн гадаад шокоос үүдэлтэй валютын ханшийн өөрчлөлт нь инфляцад хүчтэй нөлөөллөө.

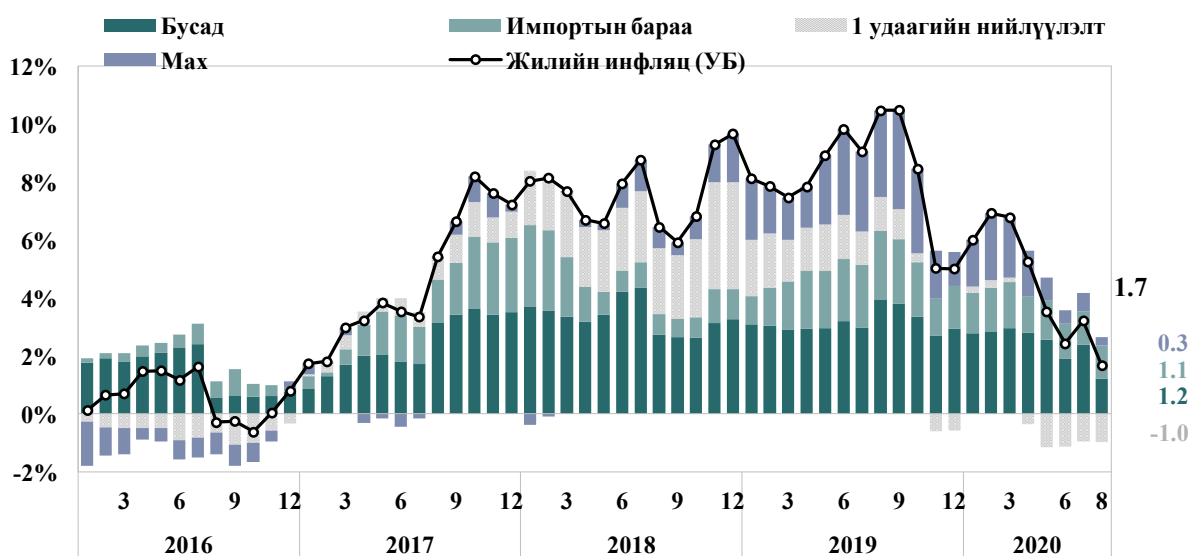
Зураг 1. Инфляц, түүний хэлбэлзэл

Эх сурвалж: Монголбанк

Хэрэглээний үнийн индексийн хэлбэлзлийн 40-55 орчим хувь нь Хятадын эдийн засгийн өсөлт, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, зэсийн үнийн хэлбэлзлээр тайлбарлагдаж байна³. Түүнчлэн сүүлийн 3 жилийн инфляцын 30-50 хувийг мах, хатуу түлш зэрэг хэрэглээний сагсны 20 хувийг бүрдүүлдэг 3-4 төрлийн бүтээгдэхүүн тайлбарлаж байна. Харин үлдсэн 80 хувийг бүрдүүлдэг бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээр тооцсон инфляцын түвшин 4-5 хувьд тогтвортой байна. Үүнээс импортын барааны инфляц 1.5-3 хувь байна (Зураг 2).

Зураг 2. Инфляцын бүрэлдэхүүн хэсэг

³ Д.Ган-Очир, Л.Даваажаргал. 2017. “Монголын эдийн засгийн том хэмжээний VAR загвар: Гадаад шокын нөлөө”

Улс орнууд өөрийн улсын онцлог, эдийн засгийн бүтэц, хөгжлийн үе шат зэргээс хамаарч инфляцын зорилтот түвшинг харилцан ялгаатай тогтоож байна. Төв банкуудын туршлагаас харахад инфляцын зорилтот түвшинг 1) цэгэн, 2) цэгэн голчтой интервал болон 3) интервалаар тогтоох гэсэн үндсэн 3 арга хэлбэр ашиглаж байна. Жишээлбэл, инфляцыг онилох мөнгөний бодлого хэрэгжүүлдэг 70 гаруй улсаас 22 улс нь цэгэн, 30 улс нь цэгэн голчтой интервалаар, 13 орчим улс нь интервалтай утгаар инфляцын зорилтот түвшинг тогтоож байна.

Хөгжиж буй орнуудын инфляцын хэлбэлзэл хөгжингүй орнуудынхтай харьцуулахад өндөр байдгаас гадна гадаад, дотоод орчны өөрчлөлтөд илүү өртөмтгий байна. Түүнчлэн, хөгжиж буй орнуудын төсвийн сахилга бат сул, санхүүгийн зах зээлийн хөгжил дорой, олон нийтийн төв банкинд итгэх итгэл муу байдаг нь инфляцын хэлбэлзлийг бууруулахад хүндрэл учруулдаг. Иймээс хөгжиж буй орнуудад инфляцын зорилт алдагдах эрсдэлийг бууруулах, эдийн засгийг тогтворжуулахад чиглэсэн бодлого хэрэгжүүлэх нь чухал байдаг. Өөрөөр хэлбэл, инфляцын зорилтыг цэгэн голчтой интервалтай утгаар тогтоох нь төв банкнаас үнийн тогтвортой байдлыг хангахын зэрэгцээ эдийн засгийг тогтворжуулах, богино хугацаанд эдийн засгийн идэвхжилийг дэмжих бодлогын орон зайг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой.

Инфляцын хэлбэлзэл өндөр, төв банкны бодлогоор шууд нөлөөлөх боломжгүй нийлүүлэлтийн хүчин зүйлсийн инфляцад үзүүлэх нөлөө их, гадаад орчны савлагаанд өртөмтгий манай орны хувьд инфляцын зорилтыг цэгэн голчтой интервалаар тогтоох нь тохиромжтой байна. Энэ нь олон нийтийн төв банкинд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлж, зах зээлд оролцогчдын хүлээлтийг удирдах, улмаар дунд, урт хугацаанд инфляцын өндөр хэлбэлзлийг цаашид үргэлжлүүлэн бууруулахад эерэгээр нөлөөлнө.

Стратеги

1) Эрэлтийн гаралтай инфляцыг зорилтот түвшинд тогтворжуулахыг зорино. Мөнгөний бодлогын үндсэн хэрэгсэл болох бодлогын хүү нь зээл олголт, хүү, ханш, хөрөнгийн үнэ, хүлээлт зэрэг гол сувгуудаар дамжин хэрэглээ, хөрөнгө оруулалт, экспорт, импортод нөлөөлснөөр эдийн засгийн идэвхжлийг эрэлт талаас удирдаж, инфляцад нөлөөлнө. Харин цаг агаарын нөхцөлөөс үүдэлтэй хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өөрчлөлт, татварын өөрчлөлт, шатахууны үнийн өөрчлөлт, тээврийн

саатал зэрэг нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцад мөнгөний бодлогоор шууд хариу үйлдэл үзүүлэх боломжгүй байдаг.

2) Мөнгөний бодлогыг зах зээлийн зарчимд суурилан хэрэгжүүлнэ. Мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ зах зээлийн зарчимд суурилсан арга хэрэгслийг ашиглаж, хүүгийн нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлнэ. 2018 оны Төв банкны тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөөр Монголбанк зах зээлийн бус зарчмаар төсвийн шинж чанартай үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж, эдийн засагт сөрөг үр дагаврууд бий болгох эрсдэлийг хязгаарлах шинэчлэлүүд хийгдсэн. Хуульд засгийн газар болон арилжааны банкуудад санхүүжилт олгох нөхцөлүүд нарийвчлан тусгагдсаны зэрэгцээ төв банкны хараат бус байдлыг дээшлүүлэх, засаглалын тогтолцоо, шийдвэр гаргах процессыг сайжруулахад чиглэсэн нэмэлт өөрчлөлтүүд орсон нь зах зээлийн зарчимд суурилсан мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

3) Ирээдүйд чиглэсэн мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлнэ. Эдийн засагт эрэлтийн болон нийлүүлэлтийн гаралтай, бүтцийн эсвэл түр зуурын шинж чанартай шокын нөлөөгөөр инфляцад хэлбэлзэл үүсэж байдаг. Тухайлбал, гадаад зах зээл дээрх түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэл, хөрөнгийн урсгалын өөрчлөлт, олон улсын худалдааны гэрээ, тарифын өөрчлөлт, санхүүгийн зах зээл дээрх инноваци, технологи болон дэд бүтцийн сайжралт, ган, зуд гэх мэт байгаль орчны үзэгдлүүд, төсвийн зарлага, бүтээмж, цалин орлогын өсөлт зэрэг хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр инфляц тодорхой хугацаанд зорилтот түвшнээс хазайх тохиолдол байдаг. Энэ нөхцөлд шокын шалтгаан, шинж чанар, цар хүрээ, үргэлжлэх хугацаа, үнийн түвшинд үзүүлэх нөлөөллийг харгалзан үзэж дунд хугацаанд инфляцыг зорилтот түвшинд хадгалахад чиглэсэн мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргана.

Мөнгөний бодлогын хэрэгслээр удирдах боломжгүй инфляцын хэлбэлзлийг бууруулахад эдийн засгийн бусад агентуудын үүрэг чухал юм.

Дунд, урт хугацаанд инфляцыг нам, тогтвортой түвшинд барихад дараах арга хэмжээ чухал үүрэг гүйцэтгэнэ. Тухайлбал;

- Эдийн засгийг олон тулгууртай болгож төрөлжүүлэх нь ханшийн савлагааг тогтворжуулж, инфляцад дамжих нөлөөллийг бууруулахад эерэгээр нөлөөлнө;
- Хөдөлмөрийн бүтээмж, ажиллах хүчний ур чадварыг нэмэгдүүлэх нь цалингийн өсөлтийн инфляцад үзүүлэх нөлөөг бууруулна;

- Төсвийн сахилга бат, өрийн зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлж, эдийн засгийн хэт халалт, уналтын мөчлөг дагасан бодлогоос зайлсхийх;
- Гадаад худалдаа болон гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын бодлого, тэдгээрийн хууль эрх зүй, татварын орчны зохицуулалтуудыг сайжруулах;
- Нийлүүлэлтийн сүлжээ, дэд бүтцийг сайжруулах нь барааны түр хугацааны хомсдолоос шалтгаалсан үнийн өсөлтөөс сэргийлэхэд тусална;
- Иргэд, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэг, сахилга батыг сайжруулахад чиглэсэн боловсролын үйл ажиллагааг өргөжүүлэх нь хэрэглэх, хуримтлуулах зан төлөвт эерэгээр нөлөөлнө.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Мөнгөний бодлогын шийдвэрийг Мөнгөний бодлогын хороогоор хэлэлцэж, хараат бусаар, хамтын зарчимд тулгуурлан гаргана. Мөнгөний бодлогын хороог жилд 4-өөс доошгүй удаа хуралдуулах бөгөөд хурлын товыг оны эхэнд зарлана.
- Мөнгөний бодлого боловсруулж шийдвэр гаргах процессыг сайжруулж, бодлогын шийдвэрийн үндэслэл, холбогдох тооцоо, судалгааны чанарыг сайжруулах ажлыг үргэлжлүүлнэ. Энэ хүрээнд:
 - Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн харилцан хамаарал, мөнгөний бодлогын шилжих сувгийн талаарх судалгааг өргөжүүлнэ;
 - Эдийн засгийн шинжилгээ, төсөөлөл, учирч болзошгүй эрсдэлүүдийг тодорхойлоход шаардлагатай тоон болон чанарын мэдээллийн баазыг өргөтгөнө;
 - Төсөөлөл, симуляци хийх шинжилгээний загваруудыг сайжруулж, хөгжүүлнэ;
 - Олон улсын байгууллагууд, төв банкууд, судалгааны байгууллагуудтай хамтран шинжилгээ, тооцоолол дээр ажилладаг экспертүүдийн ур чадварыг дээшлүүлнэ;
- Мөнгөний бодлогын олон нийттэй харилцах харилцааг өргөжүүлж, үр дүнтэй байдлыг дээшлүүлэх арга хэмжээг авч ажиллана.

Цар тахлын дэгдэлттэй холбоотойгоор улс орнууд 2020 оны 2 дугаар сараас эхлэн санхүүгийн зах зээл, эдийн засгаа дэмжих өргөн цар хүрээтэй арга хэмжээг авч байна. Энэ хүрээнд авч хэрэгжүүлж буй бодлого, арга хэмжээ нь бодит секторын санхүүжилтийг бууруулахгүй байх, хүндрэлд орсон зээлдэгчдийг дэмжих, санхүүгийн байгууллагуудын хөрвөх чадварыг бэхжүүлэхэд чиглэгдэж байна. Тухайлбал, Канад, Их Британи, Нидерланд, Франц, Финлянд, Швед, Гонконг, Япон зэрэг өндөр хөгжилтэй орнууд банкны өөрийн хөрөнгийн шаардлагыг сулруулж байгаа бол, Арабын Нэгдсэн Эмират Улс, Турк, Шинэ Зеланд зэрэг улсууд зээл үнэлгээний харьцааг өсгөх, хүчингүй болгох зэргээр ипотекийн санхүүжилттэй холбоотой шаардлагуудыг зөөлрүүлж байна.

Манай улсын хувьд түүхий эдийн үнэ, хөрөнгийн урсгал, гадаад эрэлтээс эдийн засаг өндөр хамааралтай хэвээр байна. Дэлхийн эдийн засгийн идэвх саарч, түүхий эдийн эрэлт буурах хандлагатай байгаа нь бодит эдийн засаг, санхүүгийн салбарт сөргөөр нөлөөлж байна. Цар тахал эхэлснээс хойш хөгжиж буй орнуудын экспортын орлого унахын зэрэгцээ хөрөнгийн урсгал гадагшилж, мөнгөн тэмдэгтийн ханш унах хандлага ажиглагдаж байна. Монгол Улсын хувьд хөрөнгийн дотогшлох урсгал саарч, нүүрсний экспортын тээвэрлэлт доголдох эрсдэл байсаар байна.

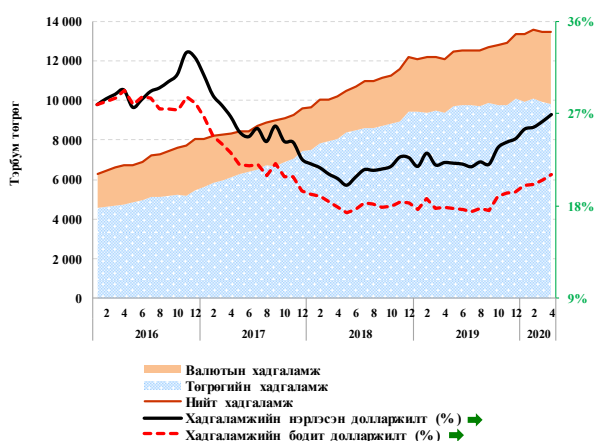
Гадаад сөрөг шокоос шалтгаалан эдийн засгийн идэвхжил буурч байгаа нь зээлийн эрэлтийг хумих нөлөөтэй байгаа бол нийлүүлэлт талдаа эх үүсвэрийн долларжилт, эрсдэлийн нэмэгдэл, чанаргүй зээлийн өсөлтийн нөлөөгөөр зээлийн нөхцөл чангарах, улмаар зээлийн тасалдал үүсэх эрсдэл бий болж болзошгүй. Тухайлбал, үүсэж буй тодорхой бус байдлын улмаас банкны зээл олгох шалгуур чангарч, шинээр олгох зээлийн хэмжээ буурч, цар тахлын нөлөөнд өртөж буй салбаруудаас хамааралтай иргэд, ААНБ-уудын орлого багасаж, зээлийн сарын төлбөр хойшилж байгаатай холбоотойгоор банкуудын хуримтлагдсан ашгийн хэмжээ багасав.

Эдийн засагт үүсэж буй хүндрэл нь банкны салбарын зээлийн чанарт сөргөөр нөлөөлж байна. Монголбанкнаас цар тахалтай холбоотойгоор эргэн төлөлтийн хүндрэлд орсон ААН, иргэдийн зээлийн хугацааг сунгах, эргэн төлөлтийг хойшлуулах шийдвэрийг гаргаад байна. Банкнаас олгосон хугацаа хэтэрсэн хэрэглээний зээлийн үлдэгдлийн хэмжээ 2020 оны 4 дүгээр сарын байдлаар өмнөх оны мөн үеэс 32.8%-иар өсөж, нийт хугацаа хэтэрсэн зээлийн 18.8%-ийг бүрдүүлж байна. Харин иргэдийн чанаргүй

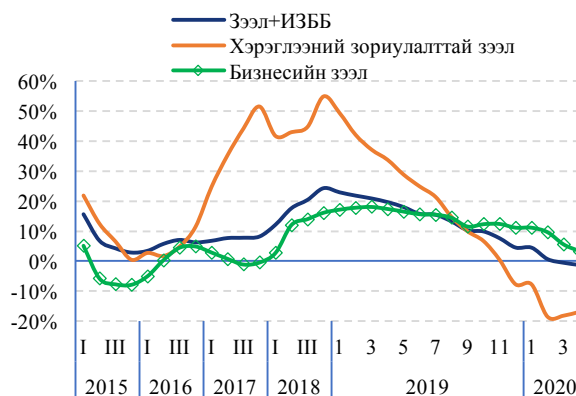
зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 33.9%-иар өсөж, нийт чанаргүй зээлийн 20.3%-ийг эзэлж байна.

Түүнчлэн банкны салбарын эх үүсвэрийн долларжилтын хэмжээ нэмэгдэх хандлагатай байна. Тодруулбал, 2020 оны 4 дүгээр сард харилцах, хадгаламжийн долларжилт өмнөх оны мөн үеэс 3.7 нэгж хувиар өсөж, 32.7 хувьд хүрэв. Харилцахын долларжилт 48.0 хувьтай байгаа бол хадгаламжийн долларжилт 26.9 хувь байна. Долларжилтын түвшин өндөр байх нь мөнгөний бодлогын нөлөөг сулруулж, ханш сулрах дарамтыг нэмэгдүүлэн санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг өсгөж байна. Иймд санхүүгийн системд хуримтлагдаж болзошгүй эрсдэлийг тогтмол хянаж, сөрөг нөлөөг урьдчилан тооцох, санхүүгийн системийн эрсдэл даах чадавхыг нэмэгдүүлэх, түүний мөчлөг дагасан байдлыг бууруулж, системийн эрсдэл хуримтлагдахаас урьдчилан сэргийлэх замаар тогтвортой байдлыг хадгалахад чиглэсэн макро зохистой бодлогыг үргэлжлүүлж, мөнгөний бодлоготой хослуулан хэрэгжүүлэх нь чухал байна.

Зураг 4. Хадгаламжийн долларжилт

Зураг 5. Зээлийн өсөлт

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанк 2019 оноос иргэдийн хэрэглээний зээлийн хувьд өр, орлогын харьцааны дээд хязгаарыг тогтоон, мөрдүүлж байна. Энэхүү макро зохистой бодлогын үр дүнд хэрэглээний зээлийн өсөлт 2019 оны эхнээс саарч, өрхийн өрийн дарамт, түүнээс шалтгаалсан эмзэг байдал буураад байна.

Стратеги

Монголбанк макро зохистой бодлогыг тодорхойлж, хэрэгжүүлэхдээ дараах стратегийг баримтлан ажиллана. Үүнд:

- Санхүүгийн системийн тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлийн эх сурвалжийг тодорхойлж, түүнийг шийдвэрлэхэд чиглэсэн макро зохистой бодлогын арга хэмжээг мөнгөний бодлоготой хослуулан хэрэгжүүлнэ.
- Санхүүгийн системийн эрсдэлүүд, бодит эдийн засаг болон санхүүгийн салбар хоорондын харилцан хамаарал, гадаад орчны нөлөөг нарийвчлан тодорхойлох шинжилгээний арга зүйг хөгжүүлнэ.
- Системийн эрсдэлийн шинжилгээ, стресс тест, бодлогын үр нөлөөг тодорхойлох шинжилгээний аргагүйг олон улсын туршлагад үндэслэн судалж, макро эдийн засаг, санхүүгийн системийн бүтцэд нийцүүлэн хөгжүүлнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Банкны системийн эрсдэлийг шинжлэх, макро зохистой бодлогын үр нөлөөг тооцох шинжилгээний аргачлал, индикатор, стресс тест, загварыг санхүүгийн системийн бүтэц, онцлог шинж чанарт тохирсон байдлаар олон улсын туршлагад үндэслэн хөгжүүлнэ.
- Системийн эрсдэлийг бууруулахад чиглэсэн макро зохистой бодлогын оновчтой арга хэрэгслийг тодорхойлж, үр нөлөөг урьдчилан үнэлнэ.
- Банкны систем дэх долларжилт, пассивын хэт төвлөрөл зэрэг эрсдэлүүдийг тодорхойлсны үндсэн дээр үүнд чиглэсэн макро зохистой зохистой бодлогын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.
- Эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулах чиглэлээр заавал байлгах нөөцийг ялгавартай тогтоох зэрэг арга хэрэгслүүдийг эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн нөхцөлд тохируулан хэрэгжүүлнэ.
- Банкуудын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг сайжруулах зорилгоор төв банкны зүгээс урт хугацаатай эх үүсвэрийн хэрэгслүүдийг нэвтрүүлнэ.

ЗОРИЛТ 1.3

Төв банкны ил тод, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлж, зах зээлд оролцогчдын хүлээлтийг удирдах зорилгоор олон нийтийг мэдээллээр хангаж ажиллана.

Үндэслэл

Бодлого хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын хариуцлага, бодлого хэрэгжүүлж байгаа байдлыг олон нийтэд ил тод мэдээлж байх шаардлага өссөн нэмэгдэж байна. Бодлогын зорилт, зорилгодоо хүрэх төлөвлөгөө, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, түүний үр дүнг нийтэд ойлгомжтой байдлаар мэдээлж байх нь бодлогын үр нөлөөг нэмэгдүүлэх үндэс болдог. Ялангуяа, КОВИД-19 цар тахлын улмаас олон улсын санхүүгийн зах зээлийн төлөв, уул уурхайн түүхий эдийн үнэ богино хугацаанд өөрчлөгдөж байгаа нь мэдээллийг олон нийтэд цаг алдалгүй хүргэх хэрэгцээг бий болгож байна. Нийтийн мэдээллийн орчин, харилцааны хэрэгсэл өргөжсөөр байгаа энэ үед мэдээллийн чанар, хугацааны ач холбогдол өсөж байна. Ийм нөхцөлд чанартай мэдээлэл чухал боловч олон нийтэд хүргэх арга барил оновчтой байх нь чухал юм.

Төв банк олон нийттэй харилцах ажлаа дараах чиглэлд өргөжүүлнэ:

- 1) Монголбанкны цахим хуудсаар дамжуулсан албан ёсны мэдээлэл, судалгааны дүгнэлт бусад хэвлэмэл мэдээллийн давтамжийг олшруулна.
- 2) Монголбанкны мэдээлэл, тайлбар, нийтлэлийг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр тогтмол түгээнэ.
- 3) Монголбанкнаас мэргэжлийн хүрээнд зохион байгуулж буй хурал, уулзалт зэрэг арга хэмжээг олон нийтэд цаг алдалгүй мэдээлнэ.
- 4) Нийтийн цахим сүлжээний хэрэгслүүдийг ашиглан виртуал орчинд мэдээллийг түгээнэ.

Төв банкны олон нийттэй харилцах харилцаа нь мэдээллийн тэгш бус байдлыг бууруулж, мөнгөний бодлогын шийдвэрийг олон нийтэд оновчтой хэлбэрээр цаг алдалгүй хүргэж, зах зээлд оролцогчдод бие даан, оновчтой шийдвэр гаргахад эерэгээр нөлөөлнө. Олон нийттэй харилцах харилцаа нь мэдээлэл түгээхээс гадна зах зээлийн мэдээллийг олж авах, зах зээлийн гол

оролцогчдын саналыг сонсох, мэдээллийг ашигласан байхаар зохион байгуулагдана.

Стратеги

Монголбанкны мэдээлэл анхдагч эх үүсвэр тул цогц, үндэслэл бүхий хэлбэртэй байна. Мэдээлэл түгээх болон олж авах оновчтой хэлбэрийг судалж, аль болох шуурхай байж, олон нийтийг бүрэн мэдээлэл авах тэгш боломжоор хангана.

Мэдээллийн агуулга

- Төв банкны шийдвэр, түүний үндэслэл, шийдвэр хэрэгжих ойрын ирээдүйн талаарх төсөөлөл, шийдвэр гаргасан эдийн засгийн орчинг иргэд, олон нийтэд ойлгомжтой хэлбэрээр хүргэнэ;
- Мөнгөний болон макро зохистой бодлогын үндсэн зорилт, арга хэлбэр, бодлогын шийдвэрийн үндэслэлийг олон нийтэд тайлбарлана;
- Шаардлагатай үед санхүүгийн зах зээлийг төөрөгдүүлэх мэдээллийг залруулах, эдийн засгийн дотоод, гадаад орчны төлөвийг тайлбарлан, мэргэжлийг дүгнэлт өгнө.

Мэдээлэл түгээх суваг

- Монголбанкны цахим хуудас олон нийттэй харилцах үндсэн суваг байна.
- Мэдээллийг шуурхай, хүртээмжтэй түгээх технологийн дэвшлийг ашиглана.
- Төв банкны олон нийттэй харилцах үйл ажиллагаанд ашиглаж буй хэвлэмэл болон цахим сувгийг олон нийтийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлнэ.

Мэдээлэл түгээх арга хэлбэр

- Төв банкнаас түгээх мэдээ, мэдээллийг санхүүгийн зах зээлийн оролцогчид, төрийн шийдвэр гаргах байгууллагууд, судалгааны болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд, иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийн хэрэгцээ, шаардлагад тохирсон хэлбэрээр түгээнэ.
- Зорилтот бүлгүүдийн онцлог (нас, боловсрол мэргэжил, газарзүйн байршил зэрэг)-т тохирсон арга хэлбэрээр мэдээллийг түгээнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Олон нийтэд мэдээлэл түгээх арга хэлбэрийг боловсронгуй болгож, мөнгөний бодлогын шийдвэр, түүний үндэслэл, үр нөлөөг олон нийтэд хүргэх сувгуудыг хөгжүүлнэ:

- Мөнгөний бодлогын шийдвэрийг олон нийтэд тайлбарлах үндсэн хэрэгсэл болох инфляцын тайлангийн агуулгыг сайжруулж, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.
- Мөнгөний бодлогын мэдэгдлийн агуулгыг хүлээлтийг удирдах, ирээдүйд чиглэсэн хэлбэрээр сайжруулна.
- Мөнгөний бодлогын шийдвэрийг танилцуулах хэвлэлийн хурлыг тогтсон хуваарийн дагуу зохион байгуулна.
- Төв банкны олон нийттэй харилцах үйл ажиллагаанд ашиглаж буй сувгуудын үр дүнтэй байдалд үнэлгээ хийж, оновчтой сувгуудыг тодорхойлно.
- Ярилцлага, нийтлэл хэлбэрээр бодлогын шийдвэрийн ойлгомжтой байдал, хүртээмжийг дээшлүүлнэ;
- Орон нутагт мэдээлэл түгээх үр дүнтэй сувгуудыг хөгжүүлнэ.
- Монголбанкны судалгааны товхимол болон бусад хэвлэмэл бүтээгдэхүүн, статистик мэдээллийг батлагдсан хуваарийн дагуу бэлтгэж тархаана.

Иргэдийн эдийн засаг, санхүүгийн суурь боловсролыг дэмжих, макро бодлогуудын уялдааг хангах, бусад байгууллагуудын хамтын ажиллагаанд чиглэсэн ажлуудыг хэрэгжүүлнэ:

- Сургалт, нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулна.
- Эдийн засгийн бодлогуудын уялдааг хангах, хэрэгжилтийг олон нийтэд тайлбарлаж таниулахад холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажиллана.
- Олон нийтийн эдийн засаг, санхүүгийн суурь боловсролыг дээшлүүлэх, мөнгөний бодлогын үр нөлөөг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн сургалт хийж, контент бэлтгэн үр дүнтэй түгээхэд технологийн дэвшлүүдийг ашиглана.

2. САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ХҮРЭЭНД:

ЗОРИЛТ 2.1

Мөчлөг сөрсөн арга хэрэгслийг ашиглан банкны салбарт учирч болзошгүй сөрөг нөлөөг бууруулж, банкны эрсдэл даах чадварыг хадгална.

Үндэслэл

Коронавирусын тархалттай холбоотойгоор нийтээр мөрдөж буй хязгаарлалт, хорио цээрийн дэглэм нь дэлхийн эдийн засгийн идэвхжлийг бууруулж, эдийн засаг, санхүүгийн салбарт хямрал үүсгэхэд хүргэлээ. Энэхүү цар тахал цаашид хэдий хугацаанд үргэлжлэх нь тодорхойгүй байгаагаас бодит сектор болон банк, санхүүгийн салбарт үүсэж болзошгүй хүндрэл, хохирлыг тооцоолоход бэрхшээлтэй байна.

Цар тахалтай холбоотой авч хэрэгжүүлсэн урьдчилсан сэргийлэх арга хэмжээнээс шалтгаалан аж ахуйн нэгжүүд болон иргэдийн орлого тасалдах, төлбөрийн чадвар муудах, банкнаас олгосон зээлийг гэрээний дагуу эргэн төлөхөд хүндрэл үүсэж байна. Банкны салбарын хувьд 2020 оны 6 дугаар сарын 19-ний өдрийн байдлаар давхардсан тоогоор 130 мянга гаруй зээлдэгчийн 5.2 их наяд төгрөгийн үлдэгдэлтэй зээлийн эргэн төлөлтөд доголдол үүсээд байна. Үүнээс 61.7% буюу 3.2 их наяд төгрөг нь аж ахуйн нэгжид, 38.3% нь буюу 1.5 их наяд төгрөг нь иргэдэд олгосон зээлийн эргэн төлөлтөд тус тус хамаарч байна. Банкны салбарын хувьд 2020 онд цар тахал гарснаас хойш эхний таван сарын зээл төлөлтийн дундаж хэмжээ нь өмнөх оны сар бүр төлөгдөж байсан зээл төлөлтийн дундажтай харьцуулахад 8.1%⁴-аар буюу 135.4 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. Хэрэв энэ нөхцөл байдал цаашид үргэлжлэх тохиолдолд зээлдэгчид зээлийн өрийн үйлчилгээг хийж чадахгүйд хүрч, банканд алдагдал учруулах, өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцаанд сөргөөр нөлөөлөх, нэмэлт зээлийг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийн дутагдалд орох, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар доройтох зэрэг эрсдэл үүсэхээр байна.

Стратеги

⁴ Зээл төлөлтийн дунжийг тооцоходоо нэг удаагийн шинжтэй тэтгэвэр барьцаалсан зээлийн төлөлтийг хасаж тооцсон.

- Банк, санхүүгийн салбарт үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулахад шаардлагатай мөчлөг сөрсөн бодлогын арга хэмжээг бусад улс орнуудын туршлага болон Банкны тухай хууль тогтоомжид нийцүүлэн тухай бүр авч хэрэгжүүлэх
- Банкуудын үйл ажиллагаанд үүссэн түр хугацааны хүндрэлийг даван туулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор шаардлагатай тохиолдолд банкуудын үйл ажиллагаанд мөрдүүлдэг голлох журмуудад түр хугацааны өөрчлөлт оруулах

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Монголбанкнаас авч хэрэгжүүлэх түр хугацааны хөнгөлөлт, зохицуулалт (мөчлөг сөрсөн бодлогын арга хэмжээ)-ын арга хэмжээг банкуудын активын чанар, эрсдэл даах чадварт үзүүлэх Коронавирусын тархалтын нөлөөлөлд үндэслэн хэрэгжүүлэх
- Банкны салбарт үүссэн түр хугацааны хүндрэлийг бууруулах зорилгоор банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах арга хэмжээг бусад улс орнуудын туршлага, олон улсын санхүүгийн байгууллагуудын зөвлөмжийг судалж, Монгол улсын эдийн засаг, санхүүгийн салбарын онцлогт тохируулан авч хэрэгжүүлэх

ЗОРИЛТ 2.2

Банкны хяналт шалгалт, зохицуулалтын арга хэрэгслийг олон улсын стандарт, зөвлөмжид нийцүүлэн сайжруулж, банкны хяналт шалгалт, зохицуулалтын орчинг боловсронгуй болгоно.

Үндэслэл

Монголбанкнаас банк, санхүүгийн салбарын эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд хяналт шалгалтын олон улсын сайн туршлага, зарчим, зохицуулалтыг манай улсын банкны системийн онцлогт нийцүүлэн, шат дараатайгаар нэвтрүүлэх, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын арга барилд шилжих ажлуудыг үргэлжлүүлж байна.

Олон улсын түвшинд “Банкны хяналт шалгалтын Базелийн хороо”-ноос санхүүгийн байгууллагын үйл ажиллагаа, зохистой засаглал, төлбөрийн чадварын үзүүлэлтүүд болон үр нөлөөтэй хяналт шалгалтад баримтлах зарчимд нийтлэг шалгуур тогтоож, харьцуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор цуврал стандартыг боловсруулан гишүүн орнуудад мөрдүүлж ирсэн.

Манай улсын хувьд банкны төлбөрийн чадвар, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ, актив хөрөнгийн үнэлгээ, ангилал, зохистой засаглалын шаардлагыг боловсронгуй болгох, Монголбанкнаас тавих хяналт шалгалтыг үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхэд мөрдөх журам, зааврыг шинээр боловсруулах, шинэчлэн батлах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах ажлуудыг 2019-2020 онд хийж гүйцэтгэлээ. Цаашид эдгээр шинэчилсэн хяналт шалгалтын журам, зохицуулалтыг мөрдүүлэх ажлыг олон улсад болон Монгол улсад үүссэн нөхцөл байдалтай уялдуулан шат дараатайгаар хэрэгжүүлнэ.

Үүнтэй холбоотойгоор Монголбанкнаас 2019 оны 5 дугаар сард шинэчлэн тогтоосон Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааг үе шаттай нэвтрүүлэх, актив хөрөнгийн ангилал, үнэлгээг оновчтой хийх журам, зохицуулалтыг банкуудад мөрдүүлэх арга хэмжээг үргэлжлүүлнэ. Эдгээр шинэчилсэн журмыг мөрдүүлснээр тухайн нэг банк болон нийт банкны салбарын эрсдэл даах чадвар сайжрах боломжтой юм.

Стратеги

- Банкны өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцаа, активын ангилал, хөрвөх чадварын үзүүлэлт болон хяналт шалгалтын хүрээнд

банкуудад тавигдах шаардлагыг Базелийн цуврал стандарттай нийцүүлэн нэвтрүүлэх.

- Банкны салбарын эрсдэл даах чадвар болон тогтвортой өсөлтийг хангах зорилгоор банкны хяналт шалгалтын хүрээнд тогтоосон олон улсын стандарт, банкны тухай хууль тогтоомжийг мөрдүүлэхэд бусад эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран ажиллах.
- Олон улсын санхүүгийн байгууллагаас гаргасан үнэлгээний аргачлалын дагуу банкны салбарт үнэлгээ хийх бэлтгэлийг хангах.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Банкны үйл ажиллагаанд шинэчлэн тогтоосон зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг шат дараатайгаар банкуудад нэвтрүүлж, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллана.
- Базелийн цуврал стандартын холбогдох хэсгүүд, банкны актив хөрөнгөд ангилал тогтоох аргачлалыг нэвтрүүлэх, банкны хяналт шалгалт зохицуулалтын талаарх хэм хэмжээ тогтоосон акт, шийдвэрийг гаргаж мөрдүүлнэ.
- Базел стандартын Бүлэг 2-т заасан банкуудын өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээг дотооддоо үнэлэх аргачлал (ICAAP)-ыг банкны системд үзүүлэх нөлөөлөлд үндэслэн шат дараатайгаар нэвтрүүлнэ.

ЗОРИЛТ 2.3

Банк, санхүүгийн салбарын хууль тогтоомжийн давхардал, зөрчил, хийдлийг арилгах зорилгоор хууль, эрх зүйн шинэтгэлийг үргэлжлүүлнэ.

Үндэслэл

Монголбанк Улсын Их Хурлаас баталсан Эдийн засгийг сэргээх хөтөлбөр, хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл болон бодлогын бусад баримт бичгийн хүрээнд бие даасан арав гаруй хуулийг багтаасан “Банкны салбарын хууль, эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөр”-ийг санаачлан амжилттай хэрэгжүүлж байна.

2017 оноос хойш Төв банкны бие даасан, хараат бус байдлыг хангаж, үйл ажиллагаа, шийдвэр гаргах зарчмыг олон улсын сайн жишигт хүргэх, банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангаж банкны хяналт шалгалт болон үндэсний төлбөрийн системийн эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, хадгаламжийн даатгал, мөнгө угаах, терроризмтой тэмцэх тогтолцоог сайжруулахтай холбоотой хуулийн төслүүдийг боловсруулан хууль санаачлагчид уламжилж, Улсын Их Хурлаар батлууллаа. Мөн түүнчлэн банк, санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц, санхүүгийн зуучлалыг өргөжүүлэх, санхүүгийн байгууллага, хөрөнгө оруулагч, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлээр боловсруулсан холбогдох хуулийн төслийг хууль санаачлагчид уламжлан, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлээд хэлэлцүүлж байна. Тухайлбал, Валютын зохицуулалтын тухай (шинэчилсэн найруулга), Активын удирдлагын компанийн тухай, Хөрөнгө оруулалтын банкны тухай, Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах тухай болон Эрдэнэсийн сангийн тухай (шинэчилсэн найруулга) хуулийн төсөл.

2020 онд Монголбанкнаас санхүүгийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээний хөгжлийн хурдацтай уялдуулан шаардлагатай эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох чиглэлээр Банк, санхүүгийн салбарын хууль эрх зүйн шинэтгэлийг үргэлжлүүлнэ. Энэ хүрээнд банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл, бусад үнэт цаасны эрх зүйн орчныг төрийн бусад байгууллага, олон улсын байгууллагатай хамтран бүрдүүлнэ. Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулиар санхүүгийн хэрэгслийг тодорхойлсон боловч гадаад валют, бараа бүтээгдэхүүний нэгдсэн захын дэд бүтэц, оролцогчдын тоо, мэдлэг дутмаг байдал болон

хууль, эрх зүйн тодорхойгүй байдлаас шалтгаалж, олон улсад түгээмэл хэрэглэгддэг санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын эрсдэлийн удирдлагын гол хэрэгсэл, хэлцлийн зах хөгжихгүй байна.

Монгол Улсад санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл, үнэт цаас, буцаан худалдан авах нөхцөлтэй санхүүжилтийн бусад хэрэгслийн эрх зүйн орчинг бүрдүүлснээр мөнгө, хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх, гадаад хөрөнгийн эх үүсвэрийг зардал багатай татах онцгой ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн, банкны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг төлбөрийн чадвар алдагдсан эсвэл алдагдах гарцаагүй нөхцөл байдал үүсэхэд цуцалдаг байх, банкны хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхэд тусгай мэдлэгтэй, мэргэшсэн шинжээч зөвлөх үйлчилгээ, олон улсын санхүүгийн байгууллагыг татан оролцуулдаг байх чиглэлээр банкны хууль тогтоомжийг сайжруулахаар ажиллаж байгаа бөгөөд үүнтэй холбоотойгоор банк, санхүүгийн салбарын хүрээнд хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжийн төлөв байдалд судалгаа хийж, тэдгээрийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилган уялдаа холбоог сайжруулах шаардлагатай байна.

Банк, санхүүгийн салбарын хүрээнд хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжийн төлөв байдалд судалгаа хийж, тэдгээрийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн оролцоо бүхий ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулж холбогдох арга хэмжээ авна.

3. САНХҮҮГИЙН ЗАХЫН ДЭД БҮТЭЦ, ТҮҮНИЙ ИНСТИТУЦИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД:

ЗОРИЛТ 3.1

Үндэсний төлбөрийн системийн эрх зүйн орчныг сайжруулах замаар шинэ технологид суурилсан санхүүгийн үйлчилгээг дэмжиж, хяналтын чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

Үндэслэл

Орчин үед аливаа улс үндэстний эдийн засаг, санхүүгийн харилцааг төлбөрийн системгүйгээр төсөөлөх боломжгүй бөгөөд техник технологийн хөгжил, хэрэглэгчдийн зан төлөвийн өөрчлөлтөөс шалтгаалж Монгол Улсад төдийгүй дэлхий дахинд сүүлийн жилүүдэд бэлэн бус төлбөрийн хэрэгслийн хэрэглээ хурдацтай өсөж байна. Тухайлбал өнгөрсөн 5 жилийн хугацаанд бэлэн бус төлбөр тооцооны хэмжээ улсын хэмжээнд 6 дахин нэмэгдээд байна. Үүнтэй холбогдуулан төлбөрийн системийн санхүүгийн тогтвортой байдалд үзүүлэх нөлөөлөл нь улам бүр нэмэгдсэн.

Сүүлийн жилүүдэд технологид суурилсан санхүүгийн үйлчилгээг үзүүлэгч финтек байгууллагууд олноор бий болж байна. Үндэсний төлбөрийн системийн тухай хуульд Монголбанк төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэх финтек байгууллагад зөвшөөрлийг олгож, хяналт тавихаар тусгасан байдаг. Энэ хүрээнд эрх зүйн зохицуулалтын шинэчлэлт хийж, банкнаас бусад байгууллага төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэх боломж бүрдсэн бөгөөд цаашид эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, зөвшөөрөл олгох үйл ажиллагааг хялбаршуулна.

Үндэсний брэнд төлбөрийн ₮ картад ашиглаж байгаа соронзон тууз нь 1970-аад онд зохион бүтээгдсэн, түүнээс хойш том хэмжээний шинэчлэлт хийгдээгүй, хуучин технологи юм. Төлбөрийн картын соронзон тууз дээрх мэдээллийг хуулбарлан авах, дуурайлган хуурамч карт хэвлэх маш амархан байдаг бөгөөд олон улсад төлбөрийн картын залилан, хулгайн гүйлгээний 90 гаран хувь нь хуулбарласан картаар хийгддэг байна. Энэхүү эрсдэлээс сэргийлэх, хуучин технологийг халж, дэлхий нийтээр ашиглаж байгаа шинэ технологийг нэвтрүүлэх зорилгоор ₮ картыг EMV стандартын чиптэй болгох ажлыг хийж байна.

Ингэснээр ₮ картыг хувилж, хуурамч карт хэвлэх боломжгүй болон, хулгай залилангийн гүйлгээний эрсдэл эрс буураад зогсохгүй төлбөрийн картыг зайнаас уншуулах, нийтийн тээврийн хэрэгсэлд ашиглах, чип технологид суурилсан шинэ финтек үйлчилгээ нэвтрүүлэх боломж бүрдэх зэрэг сайн талууд бий болох юм.

Стратеги

Монголбанкнаас төлбөрийн системийн эрх зүйн орчныг сайжруулж, олон улсын шилдэг технологийг нутагшуулах, санхүүгийн үйлчилгээний инновацийг дэмжиж ажиллана.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Үндэсний төлбөрийн системийн бодлого, зохицуулалтыг сайжруулж, шинэ технологид суурилсан төлбөрийн хэрэгсэл, үйлчилгээг дэмжинэ.
- Үндэсний төлбөрийн системийн тасралтгүй, найдвартай ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлийг удирдах, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, оролцогчдын тэгш, тэнцвэртэй оролцоо, системийн нууцлал, аюулгүй байдлыг хангах зарчмыг баримтлан төлбөрийн системд тавих хяналтыг хэрэгжүүлнэ.
- Үндэсний брэнд ₮ картыг олон улсын EMV стандарт хангасан чиптэй болгож, технологийн шинэчлэл хийх ажлыг эхлүүлнэ.

ЗОРИЛТ 3.2

Төв банкны суурь бүртгэлийн болон дотоод удирдлагын цогц системийг нэвтрүүлж, бүртгэл, удирдлага, хяналт, тайлагналд олон улсын сайн туршлагыг нэвтрүүлнэ.

Үндэслэл

Монголбанк БНЭУ-ын Интелект Дизайн Арена компанитай хамтран ажиллаж, төв банкуудын жишигт нийцсэн нягтлан бодох бүртгэлийн цогц систем болох “Quantum Central Banking System”-ийг нэвтрүүлж байна. Энэхүү системийг нэвтрүүлснээр төв банкны суурь бүртгэлийн болон санхүүгийн тайлагналын хяналт, удирдлага сайжирч, нэгдсэн цогц шийдэлтэй болно. Ингэснээр төв банкны дотоод үйл ажиллагаа илүү түргэн шуурхай болж, мөнгөний болон валютын захын үйл ажиллагаа, нөөцийн удирдлага боловсронгуй болно.

Стратеги

Монголбанкны үйл ажиллагааны онцлогт нийцсэн, олон улсын сайн туршлагад суурилсан уялдаа холбоо бүхий системийг нэвтрүүлнэ. Үүнд:

- Гадаад дотоод төлбөр тооцоо, мөнгөн тэмдэгт болон эрдэнэсийн сангийн үйл ажиллагааны бүртгэл, тайлагнал, хяналт, удирдлагыг сайжруулж, бэхжүүлсэн суурь бүртгэлийн цогц системийг нэвтрүүлнэ;
- Суурь бүртгэлийн системтэй нягт уялдаа холбоо бүхий гадаад валютын нөөцийн удирдлагын системийг суурилуулж, инновацид суурилсан сайн туршлагыг нутагшуулна;
- Нягтлан бодох бүртгэлийн суурь системтэй шууд холбогдсон хүний нөөц, дотоод удирдлагын нэгдсэн системийг технологийн ахиц дэвшилтэй нийцүүлэн шинэчилнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Төв банкны суурь бүртгэл, нөөцийн удирдлага, хүний нөөц дотоод удирдлагын шинэ цогц системийг суурилуулах бэлтгэж ажлуудыг гүйцэтгэнэ.
- Монголбанкны тэнцлийн болон тэнцлийн гадуурх дансдын мэдээллийг суурь бүртгэлийн шинэ систем рүү шилжүүлнэ.
- Тухайн системийн болон систем хоорондын үйл ажиллагаанд шат дараалсан туршилтуудыг хийж, шаардлагатай сайжруулалт, хөгжүүлэлтийг нийлүүлэгч компаниар хийлгэнэ.
- Холбогдох сургалт, семинарыг нийлүүлэгч компанитай хамтран зохион байгуулж, боловсон хүчнийг бэлтгэнэ.

ЗОРИЛТ 3.3

Санхүүгийн хүртээмжийг сайжруулах, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор иргэд, бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлнэ.

Үндэслэл

Санхүүгийн зах зээлийн хөгжил, улс орны эдийн засгийн хөгжил, тогтвортой байдалд зах зээлд оролцогчид, иргэдийн санхүүгийн мэдлэг боловсрол чухал үүрэгтэй. Монголбанк, Сангийн яам, БСШУЯ (хуучин нэрээр), СЗХ хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр, 2016-2021”-ийг 2 үе шаттайгаар, дараах 4 тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд хэрэгжүүлж байна. Үүнд: 1) Сургуулийн насанд санхүүгийн мэдлэг олгох; 2) Залуу үед санхүүгийн мэдлэг олгох; 3) Хөдөө, орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох; 4) Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр санхүүгийн мэдлэг олгох зэрэг багтана. Тус хөтөлбөрийн анхан шатны үнэлгээг 2019 онд Дэлхийн банкнаас гаргасан аргачлалыг удирдлага болгон, тоон болон чанарын судалгааны аргуудыг хослуулан гүйцэтгэсний үр дүнд “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр” амжилттай хэрэгжиж, хөтөлбөрийн зорилго, зорилтууд хангагдаж байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн. Гэхдээ цаашид уг хөтөлбөрийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх шаардлагатай тул хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх нь зүйтэй.

КОВИД-19 цар тахлын тархалтаас үүдэлтэй эдийн засгийн хүндрэлийн үед өрхийн санхүүгийн оновчтой удирдлага, санхүүгийн суурь мэдлэгийн ач холбогдол нэмэгдэж байна. Түүнчлэн бичил, жижиг дунд үйлдвэрлэгчдийн санхүүгийн зах дээрх бүтээгдэхүүн үйлчилгээний талаарх мэдлэг, бизнесийн хөрөнгө оруулалт болон төсвийн удирдлагад шаардлагатай мэдлэг чадварыг сайжруулах нь эдийн засаг дахь ажил эрхлэлт, бизнесийн үйл ажиллагаанд эерэг нөлөөтэй. Иймд иргэдийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлыг үргэлжлүүлэхийн зэрэгцээ, 2019 онд Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (OECD)-аас Монгол Улсын Бичил, жижиг, дунд үйлдвэр /БЖДҮ/-ийн санхүүгийн хүртээмжийг сайжруулах “Харилцан үнэлгээний тайлан”-д зөвлөсний дагуу “Олон нийтийн санхүүгийн мэдлэг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-т БЖДҮ-үүдэд чиглэсэн дэд хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх шаардлага үүсэж байна.

Стратеги

- Санхүүгийн боловсролоор дамжуулж санхүүгийн зах зээлийн хөгжил, эдийн засгийн тогтвортой байдалд дэмжлэг үзүүлнэ;
- Сургалт, семинар, гарын авлагуудыг зорилтот бүлэг тус бүрт тохируулж боловсруулна;
- Мэдлэгийн хүртээмжийг дээшлүүлэхэд технологийн дэвшлийг ашиглана;
- Боловсролын хүртээмж, чанарыг сайжруулахад төрийн болон олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллана.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдад санхүүгийн суурь мэдлэг олгоно:

- БСШУСЯ-ны ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт тусгагдсан сонгон судлах “Бизнес судлал” хичээлийн хүртээмжийг дээшлүүлнэ;
- Санхүүгийн мэдлэг түгээх арга хэмжээг олон улсын байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлнэ;

Их дээд сургуулиудын оюутнуудын санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлнэ:

- “Хувь хүний санхүү” хичээлийг мэргэжил харгалзахгүйгээр их дээд сургуулиудад үзэж буй оюутан залууст зориулсан идэвхжүүлэлтийн арга хэмжээнүүдийг үе шаттайгаар зохион байгуулна;

Хөдөө, орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох ажлын хүрээнд:

- Санхүүгийн мэдлэг түгээх сургагч багш нарыг бэлтгэнэ;
- Энэ чиглэлээр төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллана;
- Орон нутгийн иргэдэд сургалт, контент хийж үр дүнтэй түгээхэд чиглэсэн технологийн дэвшлүүдийг ашиглана;

Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөрийн үр дүнг дүгнэх судалгаа хийнэ.

Сургалт, семинарыг цахим хэлбэрээр, зайнаас зохион байгуулна

Бичил, жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд санхүүгийн боловсрол олгох дэд хөтөлбөрийг төрийн болон холбогдох олон улсын байгууллагуудтай хамтран боловсруулна:

- Цогц гарын авлага боловсруулж, эх бэлтгэн, хэвлүүлнэ;
- Сургалт, семинар зохион байгуулна;
- Богино хэмжээний онлайн сургалтын видео хичээл бэлтгэнэ;

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2020 ОНД
БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ БАТЛАХ ТУХАЙ УЛСЫН ИХ
ХУРЛЫН 98 ДУГААР ТОГТООЛЫН ХЭРЭГЖИЛТ**

1.1. Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр олон улсын холбогдох байгууллагатай идэвхтэй хамтран ажиллаж, Мөнгө угаахтай тэмцэх, санхүүгийн арга хэмжээ авах байгууллагын хяналтаас 2020 онд багтаан гаргах

1. Санхүүгийн хориг арга хэмжээ авах байгууллага (ФАТФ)-ын стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гаргах чиглэлээр

Монгол Улс нь ФАТФ-ын стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гаргах ажлыг 100 хувь гүйцэтгэсэн гэж үнэлүүлэв.

Монгол Улс ФАТФ-ын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гарах зорилгоор 4 шууд хэрэгжилтийг хангуулах нийт 6 үүрэг даалгавар (Хүснэгт 1) бүхий үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлээд байна.

Хүснэгт 1. Монгол Улсын хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө

№	Хэрэгжүүлэх ажил	Төлөвлөгөөт хугацаа	Хариуцах байгууллага
Шууд хэрэгжилт 3			
1	Санхүүгийн зохицуулах хороо (СЗХ) болон бусад санхүүгийн бус бизнес мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчид (СББМҮҮ)-ийн зохицуулагч байгууллагын хяналт шалгалтын давтамж, хүрээг эрсдэлд суурилсан байдлаар тодорхойлж, хэрэгжүүлэх	2021 оны 5 сар	СЗХ, Санхүүгийн бус бизнес мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийг хянан шалгах чиг үүрэг бүхий байгууллагууд (ХЗДХЯ: Монголын Нотариатчдын танхим, Монголын хуульчдын холбоо; СЯ: Монголын мэргэшсэн нягтлан бодогчдын институт)
2	СЗХ-ноос мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үүргийн зөрчилд тохирохуйц, дахин үйлдэхээс сэргийлсэн арга хэмжээг авах	2021 оны 5 сар	СЗХ, Санхүүгийн бус бизнес мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийг хянан шалгах чиг үүрэг бүхий байгууллагууд (ХЗДХЯ: Монголын Нотариатчдын танхим, Монголын хуульчдын холбоо; СЯ: Монголын мэргэшсэн нягтлан бодогчдын институт)
Шууд хэрэгжилт 7			
3	Илэрсэн эрсдэлтэй холбоотой мөнгө угаах хэргийн мөрдөн шалгах болон прокуророор яллах ажиллагааг идэвхжүүлэх	2021 оны 5 сар	Хууль сахиулах байгууллагууд (ЦЕГ, ТЕГ, АТГ), УЕПГ, Шүүх байгууллага.

Шууд хэрэгжилт 8			
4	Хилээр мэдүүлээгүй болон буруу мэдүүлсэн бэлэн мөнгийг хураах, улсын орлого болгох ажиллагааг идэвхжүүлэх, зөрчлийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	2021 оны 1 сар	СЯ: Гаалийн ерөнхий газар
Шууд хэрэгжилт 11			
5	Хориг арга хэмжээнээс зайлсхийхээс сэргийлсэн хамтын ажиллагаа, зохион байгуулалтын чиглэлээр авсан арга хэмжээг баталгаажуулах	2020 оны 9 сар	Гадаад харилцааны яам, Тагнуулын ерөнхий газар
6	Эрх бүхий хяналт шалгалтын байгууллагаас санхүүгийн болон санхүүгийн бус бизнес мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн хүлээж буй санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үүрэг, үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхтэй тэмцэх үүргийн биелэлтийг хянах, хэрэгжилтийг хангуулах арга хэмжээг зохион байгуулах, зөрчилд хариуцлага тооцох	2021 оны 5 сар	ГХЯ, ТЕГ

Монгол Улсын төрийн эрх бүхий байгууллагууд болон мэргэжлийн холбоодын хамтарсан ажлын хэсгээс ФАТФ-ын стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гарах чиглэлээр маш эрчимтэй ажиллаж, төлөвлөгөөнд тусгасан ажлуудын явцыг тусгасан Ахицын тайланг боловсруулан 2019 оны 12 дугаар сарын 2-ны өдөр ФАТФ-ын Ази, Номхон далайн хамтарсан бүлэгт хүргүүлсэн. Энэхүү Ахицын тайланг ФАТФ-ын Олон улсын хамтын ажиллагааны хяналтын бүлгийн 2020 оны 1 дүгээр сард БНХАУ-д зохион байгуулсан хурлаар хэлэлцүүлсэн бөгөөд уг хурлаар Монгол Улс ФАТФ-тай тохирсон нийт 6 ажлын 3 дээр нь ахиц гаргасан буюу *дийлэнхийг биелүүлсэн* гэж үнэлүүлэв. Улмаар Монгол Улсын ажлын хэсгийн төлөөлөл 2020 оны 2 дугаар сард Франц Улсад зохион байгуулагдсан ФАТФ-ын нэгдсэн чуулганы үеэр Олон улсын хамтын ажиллагааны хяналтын бүлгийн хуралд оролцохдоо Монгол Улсыг ФАТФ-ын стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гаргахтай холбоотой ажлыг эрчимжүүлж, Монгол Улсад хийх газар дээрх хяналт шалгалтыг яаралтай зохион байгуулах агуулга бүхий Сангийн сайдын албан хүсэлтийг уламжлав.

ФАТФ нь 2020 оны 3 дугаар сард КОВИД-19 цар тахлын улмаас стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гаргахтай холбоотой бүх улсуудад үнэлгээ хийх ажлыг 4 сараар хойшлуулж байгааг мэдэгдсэн. Мэдэгдлийн хариуд Монголбанкны Ерөнхийлөгч болон Сангийн сайдаас ФАТФ-т Монгол Улс нь жагсаалтаас гарахтай холбоотой шаардлагатай арга хэмжээг шуурхай авч хэрэгжүүлж байгааг уламжилж, манай улсад үнэлгээ хийх хугацааг хойшлуулахгүйгээр холбогдох хурлыг зайнаас зохион байгуулах албан хүсэлтийг илгээсний үр дүнд ФАТФ-ын Ерөнхийлөгч Монгол Улсын Ахицын тайланг хамгаалах хугацааг хэвээр үлдээхийг зөвшөөрсөн.

Улмаар ажлын хэсэг нь үлдсэн 3 шууд хэрэгжилтийн ажлын явцыг тайлагнах хүрээнд дараагийн Ахицын тайланг 2020 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдөр, нэмэлт тодруулгыг 2020 оны 5 дугаар сарын 4-ний өдөр Ази, Номхон далайн хамтарсан бүлэгт тус тус хүргүүлсэн. Уг тайлангийн дагуу ахиц гаргах шаардлагатай гэж үзсэн үлдсэн 3 ажлын явцыг 2020 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрийн онлайн хурлаар амжилттай хамгаалав. Энэхүү хуралд Монгол Улсын Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Монголбанкны Тэргүүн дэд Ерөнхийлөгч, Тагнуулын ерөнхий газрын дарга болон ажлын хэсэгт орсон бусад төрийн байгууллагууд, мэргэжлийн холбоодын төлөөлөл оролцсон.

ФАТФ-ын Олон улсын хамтын ажиллагааны хяналтын бүлгийн 2020 оны 6 дугаар сарын 16-ны өдрийн онлайн хурлаар Монгол Улсын Ахицын тайлангийн үнэлгээг хэлэлцэхэд Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга болон ажлын хэсгийн төлөөлөл оролцов. Энэхүү хурлын үр дүнд ФАТФ-аас 6 дугаар сарын 30-ны өдөр албан ёсны мэдэгдэл гаргаж, Монгол Улс үлдсэн 3 ажлын *дийлэнхийг биелүүлсэн* буюу мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үр дүнтэй тогтолцоог бэхжүүлэх, холбогдох техникийн дутагдлыг арилгах чиглэлээр ФАТФ-ын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хангалттай биелүүлсэн гэж үзэв. Иймд дараагийн шатанд үр дүнгийн хэрэгжилтийг үнэлэх, цаашид хэрэгжилтийг тогтвортой хангахад улс төрөөс шаардагдах хүчин чармайлт байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор газар дээрх хяналт шалгалтыг хийхээр шийдвэрлэв. Энэ хүрээнд газар дээрх хяналт шалгалтыг КОВИД-19 цар тахлын нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, хамгийн боломжит ойрын хугацаанд хийхээр тогтоод байна. Уг газар дээрх хяналт шалгалтын үр дүнд үндэслэн 2020 оны 10 дугаар сард зохион байгуулагдах ФАТФ-ын чуулганаар Монгол Улс

мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтаас гарах боломжтой болох юм.

Түүнчлэн үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлийн хоригийн хэрэгжилтийн талаар банкуудад сургалт зохион байгуулах, газар дээрх хэсэгчилсэн шалгалт хийж холбогдох баримт мэдээллийг нэгтгэн тайлан бэлтгэн ФАТФ-ын хамтарсан хяналтын бүлэгт хүргүүлж, 2020 оны 5 дугаар сарын 11-нд хийсэн цахим хурлын үеэр амжилттай хамгаалж банкуудад зорилтод санхүүгийн хоригтой холбогдуулан авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар заавар зөвлөмж бэлтгэн хүргүүлсэн.

1.2. ФАТФ-ын олон улсын 40 зөвлөмжийн техник хэрэгжилтийн үнэлгээг дээшлүүлэх ажлын тухай

Монгол Улсаас ФАТФ-ын техник хэрэгжилтийн 40 зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд 2020 оны 2 дугаар сарын 01-ний өдөр холбогдох тайланг Ази, Номхон далайн мөнгө угаахтай тэмцэх бүлэг (АНДМУТБ)-т хүргүүлж, нийт 5 зөвлөмжийн үнэлгээ (хагас биелэгдсэн)-г ахиулах, 1 зөвлөмжийн үнэлгээг хэвээр хадгалах хүсэлтийг гаргасан. Энэ хүрээнд АНДМУТБ-ээс манай улсын ажлын тайланг хүлээн авч, үнэлгээний багийг томилсон. Үнэлгээний баг нь Монгол Улсын 3 дахь шатны Явцын тайлантай холбоотой лавлагаа авах хүсэлтийг 3 дугаар сарын 24-ний өдөр ирүүлсэн бөгөөд холбогдох байгууллагуудаас хариу тайлбарыг 3 дугаар сарын 31-ний өдөр хүргүүлсэн. Энэ хүрээнд Монгол Улсын Явцын тайланг АНДМУТБ-ийн гишүүн орнуудад хүргүүлэн санал авсан бөгөөд улмаар ирүүлсэн саналуудад хариу тайлбарыг бэлтгэн хүргүүлж ажиллав. Үүний үр дүнд 2020 оны 7 дугаар сарын 22-ны өдрийн Ази Номхон далайн бүсийн хурлаар Зөвлөмж 14-ийн үнэлгээг хагас биелэлттэйгээс бүрэн биелсэн буюу хоёр шатаар, зөвлөмж 28, 35-ын үнэлгээг хагас биелэлттэйгээс дийлэнхийг биелүүлсэн буюу нэг шатаар үнэлгээг ахиулсан байна. Мөн ФАТФ-ын 40 зөвлөмжид нэмэлт өөрчлөлт орсонтой холбогдуулан зөвлөмж 15-ын үнэлгээг хагас биелэлттэйгээр үнэлсэн байна. Одоогоор Монгол Улсын ФАТФ-ын техник хэрэгжилтийн 40 зөвлөмжийн үнэлгээ урьдчилсан байдлаар дараах үр дүнтэй байна. Үүнд:

Үнэлгээ	Зөвлөмжийн тоо
<i>Биелүүлсэн (C)</i>	9
<i>Дийлэнхийг биелүүлсэн (LC)</i>	28

<i>Хэсэгчлэн биелүүлсэн (РС)</i>	3
<i>Биелүүлээгүй (NC)</i>	0
<i>Нийт зөвлөмж</i>	40

1.3. Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг хийж гүйцэтгэх тухай

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэхтэй холбоотой Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг хийх ажлыг Дэлхийн банкны техник туслалцаатайгаар гүйцэтгэхээр тохиролцсон. Энэ хүрээнд Сангийн сайдын 2020 оны 1 дүгээр сарын 31-ний өдрийн 20 дугаар тушаалаар Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээг хийх ажлын хэсэг байгуулагдав. Ажлын хэсэгт төрийн байгууллагууд болон холбогдох бүхий л салбарын хувийн хэвшлийн төлөөлөл оролцож, банк, үнэт цаас, даатгал, банк бус санхүүгийн байгууллага, санхүүгийн бус бизнес мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчид зэрэг салбар тус бүрийн хувьд мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэлийн үнэлгээг хийж ажиллав. Улмаар Сангийн сайдын 2020 оны 4 дүгээр сарын 27-ны өдрийн 90 дугаар тушаалаар нийт 10 салбарын эрсдэлийг үнэлж, тайлагнах дэд ажлын хэсгүүдийг байгуулан ажиллаж эхлэв. Банкны салбарын эрсдэлийн үнэлгээг хийх дэд ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд Санхүүгийн мэдээллийн алба (СМА), 13 банкны төлөөлөл, Монголын банкны холбооны төлөөллийг оролцуулан Монголбанкны Хяналт шалгалтын газрын Мөнгө угаахтай тэмцэх хэлтэс удирдан ажиллаж байна. Энэ дэд ажлын хэсэг банкны салбарын эрсдэлийн үнэлгээний тайлангийн эхний төслийг боловсруулан санал авахаар Дэлхийн банкны техник туслалцааны багт хүргүүлэхээр СМА-нд хүргүүлээд байна.

Эдгээр дэд ажлын хэсгүүд нь:

- Модуль 1. Мөнгө угаах аюул заналхийллийн үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 2. Үндэсний эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 3. Банкны салбарын эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 4. Үнэт цаасны салбарын эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 5. Даатгалын салбарын эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг

- Модуль 6.1. Банк бус санхүүгийн байгууллагын салбарын эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 6.2. Хадгаламж зээлийн хоршооны салбарын хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 7. Санхүүгийн бус бизнес, мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн салбарын эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 8. Терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэлийн үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 9. Санхүүгийн хүртээмжтэй бүтээгдэхүүний эрсдэлийн үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг
- Модуль 10. Ашгийн бус байгууллагуудын эмзэг байдлын үнэлгээ хийх дэд ажлын хэсэг багтаж байна.

Ажлын хэсэг нь долоо хоног бүр ажлын явцыг хэлэлцэн, цаашид хийгдэх ажлуудыг тодорхойлж ажилласан бөгөөд 2020 оны 2 дугаар улирлын байдлаар салбар тус бүрийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх хэлэлцүүлгүүдийг зохион байгуулав. Хэлэлцүүлгүүдийн үр дүнд үндэслэн Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээний тайланг боловсруулж байна.

2. Эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг дунд хугацаанд хадгалах, гадаад өр, төлбөрийг шийдвэрлэх чиглэлээр олон улсын санхүүгийн байгууллагатай хамтран ажиллах

2020 оны 1 дүгээр улиралд олон улсын зээлжих зэрэглэл тогтоогч агентлагуудтай тогтмол мэдээлэл солилцож, хамтран ажиллав. Тухайлбал, 2020 оны 1 дүгээр сарын 8-ны өдөр Мүүдис агентлагийн хүсэлтийн дагуу Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг үнэлэхэд хэрэгцээтэй зарим мэдээллийг бэлтгэн хүргүүлэв.

2020 оны 3 дугаар сарын 25 болон 5 дугаар сарын 22-ны өдрүүдэд Фитч агентлагтай Корона вирусын тархалтын Монгол Улсын макро эдийн засагт үзүүлж буй нөлөөлөл болон Монголбанкнаас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар цахим уулзалт зохион байгуулсан. Ингээд Фитч агентлагаас 2020 оны 5 дугаар сарын 28-ний өдөр Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг хэвээр буюу үнэлгээг “В”, төлөвийг “Тогтвортой” хэвээр хадгалав. Зээлжих зэрэглэлийн Эс энд Пи агентлагтай 2020 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдөр цахим уулзалтыг зохион байгуулсан бөгөөд тус агентлагаас 2020 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдөр үнэлгээг “В”, төлөвийг “Тогтвортой” мөн адил хэвээр үлдээсэн байна. Энэ нь олон улсын хөрөнгө

оруулагчдад манай улсын эдийн засаг цар тахлын нөлөөнд бага өртөж буйг илтгэсэн эерэг үзүүлэлт юм. Түүнчлэн, Сангийн яам болон Монголбанк хамтран 2020 оны 6 дугаар сарын 25-ны өдөр АНУ болон Ази Номхон далайн бүс нутгийн хөрөнгө оруулагчидтай цахим уулзалт зохион байгуулсан. Уг уулзалтаар Монголын эдийн засгийн төлөв, КОВИД-19 цар тахлын нөлөө болон авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг хүргэв.

3. Төв банкны гадаад өрийн хэмжээг бууруулж, Монгол Улсын гадаад валютын цэвэр нөөцийг тууштай нэмэгдүүлэх

Монголбанк энэ оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд 10.8 тонн үнэт металл худалдан аваад байгаа нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал 4.8 тонноор өссөн үзүүлэлт юм. Монголбанкны нийт худалдан авсан 10.8 тонн үнэт металлын 9.1 тонн нь алт, 1.7 тонн нь цагаан мөнгө байна. Гадаад валютын албан нөөцийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Монголбанк, Эрдэнэс Силвер Ресурс болон Эрдэнэс Монгол компаниудын хооронд 2019 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр Үнэт металл худалдах, худалдан авах хамтын ажиллагааны гэрээг байгуулснаар Монголбанк нь Эрдэнэс Силвер Ресурс компаниас 2024 он хүртэл цагаан мөнгө худалдан авах боломжтой болов. Харин алтны урьдчилсан санхүүжилтийн хүрээнд олон улсын банкуудтай холбогдож, ирүүлсэн санхүүжилтийн саналыг судлан ажиллав. Мөн Монгол Улсын аж ахуйн нэгж болон арилжааны банкууд олон улсын зах зээл дээр бонд гаргах, гадаад валютаар эх үүсвэр татахад Монголбанк дэмжлэг үзүүлэн ажиллаж байна.

Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайд, ЗГХЭГ-ын дарга нарын 2019 оны 01 дүгээр сарын 09-ний өдрийн 03/3/А-5 тоот хамтарсан тушаалын дагуу төрийн өмчит болон төрийн өмч давамгайлсан хуулийн этгээдээс Монголбанк гадаад валют шууд худалдан авч ажиллав. 2020 оны 2 дугаар улирлын байдлаар аж ахуйн нэгж байгууллагуудаас 720.6 сая, Сангийн яамнаас 310.0 сая нийт 1,030.6 сая ам.долларыг худалдан авлаа. ГВАН-ийг нэмэгдүүлэхээс гадна гадаад валютын дотоодын захын үр ашгийг нэмэгдүүлэх, дотоодын нөөц бололцоогоо дайчлах зорилгоор “Банк хоорондын валют арилжааны цахим талбар”-ыг хөгжүүлэх, түүний хэвийн үйл ажиллагааг хангах ажлыг тогтмол гүйцэтгэж байна.

Арилжааны банкууд гадаадын харилцагч банкууд дээр байршуулж буй хөрөнгөө татан оруулж ирэх сонирхлыг нэмэгдүүлэх, улмаар валютын

нөөцийг нэмэгдүүлэх зорилгоор банкуудаас богино хугацаатай гадаад валютын хадгаламж байршуулах хүсэлтийг хүлээн авч судлан ажиллаж байна. Тайлант хугацаанд банкуудаас нийт 38 удаагийн хэлцэл хийж, давхардсан дүнгээр 2252.0 сая ам.долларын хадгаламжийг Монголбанкинд байршуулав.

Монголбанк банкуудын богино хугацааны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх, ханшийн эрсдэл, спот захын дарамт, дотоодын зах зээл дэх долларжилтыг бууруулах зорилгоор банкуудтай богино хугацааны санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийг 2010 оноос, урт хугацаат своп хэлцлийг 2014 оноос тус тус байгуулж эхэлсэн. 2020 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар 200.0 сая ам.долларын бодит бус, 15.8 сая ам.долларын бодит нийт 215.8 сая ам.долларын урт хугацаат своп хэлцэл байгууллаа. Харин тайлант хугацаанд нийт 575.3 сая ам.долларын урт хугацаат своп хэлцлийн хугацаа дуусаж төлбөр тооцоог гүйцэтгэсэн бөгөөд урт хугацаат своп хэлцлийн үлдэгдэл 1638.1 сая ам.доллар байна.

Түүнчлэн 2020 оны 2 дугаар улиралд банкуудын төгрөгийн төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр давхардсан дүнгээр 308.0 сая ам.долларын богино хугацаат своп хэлцлийг банкуудтай байгуулж, 170.0 сая ам.долларын богино хугацаат своп хэлцлийн төлбөр тооцоог хийж гүйцэтгэсэнээр нийт үлдэгдэл нь 138.0 сая ам.долларт хүрлээ.

4. Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулж, зээл олголтын зарчмыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, нийлүүлэлтийн сүлжээнд тулгуурласан санхүүжилтийн механизмыг нэвтрүүлэх ажлыг үе шаттай хэрэгжүүлэх

Монгол Улсад анх удаа "санхүүгийн хэрэглэгч" гэсэн нэр томъёог эрх зүйн хувьд тодорхойлж, түүний эрхийг хамгаалах, үүсэж болох аливаа санхүүгийн хүндрэл, эрсдэлээс өөрийгөө хамгаалах чадавх болон санхүүгийн мэдлэгийг бий болгох, санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн үзүүлж буй санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээтэй холбоотой гомдол, маргаанаа хурдан шуурхай шийдвэрлүүлэх, үүнд хяналт тавих төрийн зохицуулагч байгууллагын оролцоо, хяналт, шалгалтыг сайжруулах зорилгоор 9 бүлэг 29 зүйл бүхий "Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай" хуулийн төслийн саналыг боловсруулж, хууль санаачлагчийн зүгээс 2020 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдөр хуулийн төслийг УИХ-д өргөн мэдүүлэн хэлэлцүүлж байна. Уг хуулийн төсөл нь

"Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай" хуулиас тусдаа санхүүгийн салбарын бүхий л үйлчилгээний үндсэн шаардлага, санхүүгийн байгууллагын үүрэг, маргааныг шүүхийн бус журмаар шийдвэрлэх тусгай механизм болох омбудсманыг үүсгэн байгуулж, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг нарийвчлан тодорхойлсноороо онцлог юм.

Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тусгай зөвшөөрөл авч зээлийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагын үйлчилгээнээс гадна тусгай зөвшөөрөлгүйгээр барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж буй ломбард, лизинг, хувь хүнээс богино хугацаатай, өндөр хүүгээр зээлдүүлэх үйл ажиллагааг хязгаарлаж, хэт өндөр хүүтэй зээлийг иргэнд санал болгон худалдан борлуулах буюу зээлдэгчийн санхүүгийн хүндрэлтэй нөхцөлийг ашиглан санхүүгийн дарамтад оруулах зэргийг хориглох эрх зүйн зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгуулах саналыг танилцуулав. Хуулийн төсөлд зээл, санхүүжилтийн хүүг жилээр тооцох, хүү тооцох аргачлал болон мөнгө хүүлэлтийн шинжийг зах зээлийн хүүнээс хэт өндөр, зээлдүүлэгчийн үйл ажиллагааны зардал, үндэслэлгүйгээр ашиг бий болгосон зэрэг шинжээр тодорхойлж тусгаад байна.

5. Банкны салбарын “Чанаргүй активыг бууруулах стратеги”-ийн хэрэгжилтийг хангаж, хууль, эрх зүйн шинэ орчныг бий болгох

“Чанаргүй активыг бууруулах удирдлага, тогтолцоо, тайлагнах үлгэрчилсэн журам”-ын дагуу банкууд 2020 оны “Чанаргүй активыг бууруулах стратеги төлөвлөгөө”-г Монголбанкинд ирүүлсэн бөгөөд гүйцэтгэлийг журмын дагуу улирал бүр авч хянан ажиллаж байна. “Чанаргүй активыг бууруулах удирдлага, тогтолцоо, тайлагнах үлгэрчилсэн журам”-ын холбогдох заалтын дагуу банкууд олон нийтэд хэрхэн чанаргүй активын мэдээллийг өөрсдийн цахим хуудсаар дамжуулан тайлагнах, жилийн тайланд тусгах талаар зөвлөмж өгч ажиллаж байна.

Монголбанкнаас банкны зээл олгох үйл ажиллагааны журмын төслийг боловсруулж, олон нийтээр хэлэлцүүлэн Монголын банкны холбоо, банкууд, Олон улсын валютын сан (ОУВС)-гаас санал аван тусгаж журмын төслийг батлахад бэлтгэж байна. Мөн Барьцаа хөрөнгийн үнэлгээний журмын төслийг Хөрөнгийн үнэлгээний хуулийн 8.2-т заасны дагуу боловсруулж, Сангийн яамтай хамтран батлах тушаал, журмын төсөл, танилцуулгын хамт батлуулахаар Сангийн яаманд хүргүүлээ.

“Чанаргүй активыг бууруулах стратеги”-ийн хүрээнд “Активын ангиллын журам”-ын төслийг шинэчлэн Захиргааны Ерөнхий хуулийн дагуу боловсруулж, банкуудад хэлэлцүүлэх ажлыг хийв. Журмыг шинэчлэн мөрдүүлэхэд банкны салбарт үзүүлэх сөрөг нөлөө харьцангуй өндөр, КОВИД-19 цар тахлын нөлөө банкны салбарын тогтвортой байдалд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй байгааг харгалзан журмын шинэчилсэн найруулгын төслийг батлуулах ажлыг хойшлуулахаар болов. Түүнчлэн КОВИД-19 цар тахлын нөлөө банкны салбарт үзүүлэх нөлөөг бууруулах зорилгоор одоогоор мөрдөгдөж буй “Актив ангиллын журам”-ын хэрэглээний активт ангилал тогтоох хугацаа хэтэрсэн хоног, бүтэц өөрчлөгдсөн активт тавигдах шаардлага болон “Зохистой харьцааны журам”-д заасан өөрийн хөрөнгийг хамгаалах нөөц хөрөнгөд тавигдах шаардлагыг түр хугацаанд буюу 2020 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрийг хүртэл түдгэлзүүлэх арга хэмжээг Монголбанкны Ерөнхийлөгийн 2020 оны 3 дугаар сарын 19-ний өдрийн тушаалаар авч банкуудад мөрдүүлж эхлээд байна.

Стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд банк, санхүүгийн салбарын чанаргүй активыг бууруулах чиглэлээр Иргэний хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, Улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий Монголбанк, Сангийн яам, Монголын банкны холбоо, болон хуульч, өмгөөлөгчдийн төлөөллийг оролцуулсан Ажлын хэсгийг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар байгуулан ажиллаж хуулийн төслийн саналыг боловсруулан Хууль зүйн дотоод хэргийн яаманд хүргүүлээд байна.

Хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг зээлдүүлэгчийн мөнгөн төлбөрийн шаардах эрхийг баталгаажуулах, шүүхэд хандсанаас үл хамааран зээлийн хүүг хуримтлуулан тооцдог байх, хуулийн этгээдийг татан буулгахад шаардлагын дараалалд хууль ёсны барьцаагаар хангагдсан шаардлага хамаарахгүй байх, иргэний хэрэг шүүхээс хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд урьдчилсан хэлэлцүүлгийн шат бий болгох, шийдвэр гүйцэтгэлийн явцад хөрөнгийг үнэлэхдээ Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хуульд заасны дагуу үнэлгээчинээр үнэлүүлдэг байх болон шийдвэр гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагаанд зөвхөн хуульд тусгайлан заасан нөхцөл, шаардлага, журмыг зөрчсөн бол гомдол гаргадаг байх агуулгаар боловсрууллаа.

Түүнчлэн Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу хуулийн төслийн тандан судалгаа, хуулийн төслийн үзэл баримтлал, үр нөлөөний судалгаа, зардлын тооцоо, дагалдан гарах хуулийн төслийг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд хуулийн төслийн саналыг хууль санаачлагчаас УИХ-д өргөн мэдүүлж батлуулахад хамтран ажиллана.

Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн гүйцэтгэх захирлын 2018 оны 6 дугаар сарын 12-ны өдрийн дугаар 140/400/А-168/38 хамтарсан тушаалаар “Чанаргүй активыг бууруулах стратегийн баримт бичиг” болон уг стратегийн баримт бичгийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг баталж, холбогдох байгууллагууд хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна. Эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн нөхцөл байдалтай уялдуулан уг арга хэмжээний төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, үр нөлөөг нэмэгдүүлэх хүрээнд шинээр нэмж тусгах шаардлагатай арга хэмжээний саналыг холбогдох байгууллагуудаас авч, нэгтгэлээ. Улмаар холбогдох арга хэмжээний төлөвлөгөөг Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн гишүүдийн хамтарсан тушаалаар шинэчлэн батлуулахаар төлөвлөн ажиллаж байна.

6. “Зээлийн хүүг бууруулах стратеги”-ийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх, зээлийн хүүг бууруулах хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох

Зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх этгээдэд тусгай зөвшөөрөл олгоход шаардлагатай бэлтгэл ажлыг хангах үүднээс "Зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэгч этгээдийн зээлийн мэдээллийн нууцлал, хамгаалалт, аюулгүй байдлын стандарт болон зээлдэгчийн эрхийг хамгаалах журам"-ын төслийг боловсруулж, холбогдох нэгжээс санал авч ажиллаж байна. Мөн "Үндэсний дата төв" УТҮГ-тай удирдлагуудтай 2 удаагийн албан уулзалт хийсэн. Зээлийн мэдээллийн сан (ЗМС)-д "Хур" төрийн мэдээлэл солилцооны системээр дамжуулан бусад төрийн эрх бүхий байгууллагаас хуулиар зөвшөөрөгдсөн боломжит мэдээллийг авах талаар судалж, танилцуулга боловсруулан ажиллаж байна.

Дээрх ажлын хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2020 оны 3 дугаар сарын 3-ны өдрийн А-57 дугаар тушаалаар шинэчлэгдэн батлагдсан "Монголбанкны зээлийн мэдээллийн санд мэдээлэл өгөх, авах гэрээ"-г шинэчлэн байгуулав. Нийт 13 банк, 346 банк бус санхүүгийн байгууллага, 53 хадгаламж зээлийн хоршоо, төрийн байгууллагын дэргэдэх 4 сан,

харилцаа холбооны 9, лизингийн 7, даатгалын 3 компани зэрэг 430 гаруй байгууллагатай "Монголбанкны зээлийн мэдээллийн санд мэдээлэл өгөх, авах гэрээ"-г шинэчлэн байгууллаа.

Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн гүйцэтгэх захирлын 2018 оны хамтарсан тушаалаар баталсан “Зээлийн хүүг бууруулах стратеги 2018-2023”-ыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд заасан зээлийн эрсдэлийг бууруулах чиглэлээр хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох зорилтын хүрээнд банкны активын шаардах эрхийг богино хугацаанд шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар хангуулах, активын хоёрдогч захыг бий болгож, мэргэшсэн институци байгуулах, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах агуулгаар холбогдох хуулийн төслүүдийн саналыг боловсруулсан билээ.

Зээлдүүлэгч банкны эд хөрөнгийн ба эд хөрөнгийн бус эрх, барьцааны эрхтэй холбоотой маргааныг шүүхээс шийдвэрлэхэд гарч буй шүүхийн ажиллагааг үндэслэлгүй хойшлуулах, гомдол гаргахгүй байх чиглэлээр иргэний хууль тогтоомж, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл, банкны салбарын активыг банкнаас шилжүүлэн авч мэргэжлийн түвшинд удирдах, ашгийн төлөө үйл ажиллагаа явуулах активын удирдлагын компанийн тухай хуулийн төслийг хууль санаачлагчид уламжилсан болно.

Эх үүсвэрийн зардлыг бууруулах чиглэлээр “Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хууль”-д харилцах дансанд хүү тооцохгүй байх, гадаад валютын эх үүсвэрийн зардлыг хязгаарлах зорилгоор энэ төрлийн хадгаламжийг хадгаламжийн албан журмын даатгалын нөхөн төлбөрт хамааруулахгүй байх агуулгаар “Банк дахь хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-д өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн саналыг боловсруулж, хууль санаачлагчид уламжиллаа. Мөн дээрх зорилтын хүрээнд Коронавируст халдвар /Ковид-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн төсөлд “цар тахлын үед банкны харилцах дансанд хүү тооцохгүй, гадаад валютын хадгаламжийг албан журмын даатгалд хамруулахгүй бөгөөд иргэн, хуулийн этгээд хоорондын гүйлгээг үндэсний мөнгөн тэмдэгтээр гүйцэтгэх” талаар саналыг өгч, Улсын Их Хурлаар батлагдаад байна.

Шинээр олгосон зээлийн жигнэсэн дундаж хүү 2020 оны 6 дугаар сарын байдлаар өмнөх оны түвшнээс 0.6 нэгж хувиар буурч 16.3 хувьд хүрсэн нь сүүлийн 8 жилийн хамгийн бага түвшин юм. Инфляцын хүлээлт болон банкуудын зээлийн төлөвийн түүвэр судалгааны тайлангууд, банкуудын макро эдийн засгийн талаарх төсөөллийн нэгтгэлийг боловсруулж тайланг Монголбанкны хэвлэлийн бага хурал, Монголбанкны цахим хуудсанд байршуулах хэлбэрээр нийтэд мэдээлж байна.

“Зээлийн хүүг бууруулах стратегийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө”-ний биелэлтийг 2020 оны 3 дугаар сарын 31-ний өдрөөр тасалбар болгон холбогдох байгууллагуудаас авч нэгтгэн албан бичгээр МУ-ын Ерөнхий сайд, УИХ-ын дарга, Эдийн засгийн байнгын хороо, Төсвийн байнгын хороо, СЗХ, Сангийн яам, ХДК-д тус тус хүргүүлэв. Холбогдох арга хэмжээний төлөвлөгөөнд тухайлсан нэг байгууллага эсвэл холбогдох байгууллагууд хамтран хэрэгжүүлэх нийт 205 арга хэмжээ тусгагдсанаас тайлант хугацаанд 138 нь бүрэн биелсэн, 57 нь хэрэгжиж байгаа⁵ бол 10 арга хэмжээ хэрэгжиж эхлээгүй зэрэг үзүүлэлттэй байна. Тус стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн ерөнхий дүн 2020 оны эхний улирлын байдлаар өмнөх оны эцэстэй харьцуулахад 87 хувьтай гарсан болно⁶.

Хүснэгт 2. Арга хэмжээнүүдийн биелэлт /байгууллагуудаар/

№	Байгууллага		Нийт арга хэмжээ /давхардсан тоогоор/	Биелэлтийн төлөв /давхардсан тоогоор/				Биелэлт хувь
				Бүрэн биелсэн	Хэрэгжих шатандаа	Хэрэгжүүлж эхлээгүй	Хугацаа болоогүй	
1	СТБЗ	Монголбанк	100	78	18	4	0	91%
2		СЗХ	54	37	11	6	0	82%
3		Сангийн яам	27	15	12	0	0	88%
4		ХДК	14	6	8	0	0	85%
5	ҮХГ		10	5	5	0	0	79%
6	ЗТХЯ		7	2	5	0	0	77%
7	ГХЯ		6	6	0	0	0	100%
8	БОАЖЯ		4	0	4	0	0	60%
9	ХНХЯ		4	0	3	1	0	50%

⁵ 2020 оны эхний улирлын байдлаар хэрэгжүүлж эхэлж, тодорхой үр дүнд хүрсэн боловч бүрэн биелээгүй арга хэмжээ болно.

⁶ Биелэлтийн хувийг тооцохдоо ”Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ыг баримтлан арга хэмжээ тус бүрийн хэрэгжилтийн дунджаар тооцов.

10	ЭХЯ	3	1	2	0	0	58%
11	ХХААХҮЯ	2	1	1	0	0	87%
12	УУХҮЯ	1	0	1	0	0	70%

Түүнчлэн эдийн засаг, зах зээлийн нөхцөл байдалтай уялдуулан “Зээлийн хүүг бууруулах стратегийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө”-ний хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, үр нөлөөг нь нэмэгдүүлэх хүрээнд шинээр нэмж тусгах шаардлагатай арга хэмжээний саналыг төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллаж буй холбогдох байгууллагуудаас авч, нэгтгэв. Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2 дугаар улирлаас гарсан шийдвэрийн дагуу 2020 оны 7 дугаар сарын 7-ны өдрийн А-237/136/230/88 дугаар зөвлөлийн гишүүдийн хамтарсан тушаалаар шинэчлэн батлаад байна.

7. Ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн тогтолцоог бий болгох үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх

Монголбанк хууль эрх зүйн зохицуулалт, олон улсын байгууллагуудын шаардлагын дагуу орон сууцны ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн Засгийн газарт шилжүүлсэн. Энэхүү ажлын хүрээнд Засгийн газраас “хүүгийн хөнгөлөлт олгох” зарчмаар тус хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэж, холбогдох журмын төслийг боловсруулан Монголбанкт хамтран ажилласан.

Засгийн газраас хөтөлбөрийн санхүүжилтийн бүтцэд өөрчлөлт оруулах хүртэл Монголбанк хөтөлбөрийн санхүүжилтийн тасралтгүй байдлыг хангах үүднээс 2019 оны 12 дугаар сард 120 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг 2020 оны эхний 6 сарын санхүүжилтэд зориулан банкуудад олгосон. Үүний дагуу банкууд нийт 1,656 зээлдэгчид 120 тэрбум төгрөгийн орон сууцны ипотекийн зээлийн санхүүжилтийг олгосон байна.

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль, УИХ-ын 2020 оны 32 тоот тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Коронавируст халдварын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээ”-ны 6 дугаар хэсэгт 1) төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 6 хүртэл сараар хойшлуулах, 2) ипотекийн зээлийн хугацаа хойшлуулаагүй зээлдэгчдэд 2 нэгж хувийн хүүгийн хөнгөлөлтийг 3 сарын

хугацаанд олгох, 3) Монголбанк орон сууцны ипотекийн зээлийг дахин санхүүжүүлэх үүргийг Монголбанк, Засгийн газарт тус тус өгсөн билээ.

Дээрх шийдвэрийн дагуу дараах ажлыг хийлээ. Үүнд:

- Төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 6 хүртэл сараар хойшлуулах ажлын хүрээнд ипотекийн зээлийн эргэн төлөлт хойшлуулах хүсэлт гаргасан нийт 2.35 их наяд төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй 46,115 зээлдэгч байгаа бөгөөд үүнээс 2 их наяд төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй 38,270 зээлдэгчийн зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 6 сараар хойшлуулжээ. Энэ нь хөтөлбөрийн зээлтэй нийт зээлдэгчийн 53 хувь, ипотекийн зээлийн багцын 60 хувийг эзэлж байна.
- Ипотекийн зээлийн хугацаа хойшлуулаагүй зээлдэгчдэд 2 нэгж хувийн хүүгийн хөнгөлөлтийг 3 сарын хугацаанд олгох үүргийг Засгийн газарт өгсөн. Үүний дагуу зээлийн гэрээнд өөрчлөлт оруулаагүй 1.4 их наяд төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй 34 мянган зээлдэгчид 3 сарын хугацаанд 7 тэрбум гаруй төгрөгийн хүүгийн хөнгөлөлтийг үзүүлэх урьдчилсан тооцоо гарлаа.
- Монголбанкнаас орон сууцны ипотекийн зээлийн эх үүсвэрийг банкуудад олгохтой холбоотойгоор хөтөлбөрт оролцогч талууд хоорондын үүсэх харилцааг зохицуулахаар ипотекийн санхүүжилтийн ерөнхий гэрээ, эх үүсвэрийн гэрээг 11 банкт байгууллаа. Гэрээний дагуу Монголбанк 2020 оны 5 дугаар сард эхлэн 25 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр, 6 дугаар сард 20 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр, нийт 45 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг банкуудад хуваарилаад байна.
- Ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн тогтолцоог бий болгох үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2020 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-221 тоот тушаалаар Ажлын хэсэг байгуулан ажиллаж байна.

8. Санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих бодлого, зохицуулалт, хяналтын нэгдсэн тогтолцоо бий болгох хэрэгцээ, шаардлагыг судалж, олон улсын стандарт, зөвлөмжийн дагуу хууль, эрх зүйн орчны шинэтгэлийг хэрэгжүүлэх санал боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд танилцуулах

Банкны салбар давамгайлсан бүтэцтэй санхүүгийн тогтолцооны хувьд 2019 оны 6 дугаар сарын байдлаар санхүүгийн салбарт нийт 12 банк, 538 банк бус санхүүгийн байгууллага, 275 хадгаламж, зээлийн хоршоо, 18 даатгалын компани, 52 даатгалын зуучлагч, даатгалын хохирол үнэлэгч 26 компани үйл ажиллагаа явуулж байна. Банкнаас бусад санхүүгийн салбарын үйл ажиллагааны цар хүрээ жилээс жилд нэмэгдэж байгаа боловч санхүүгийн зах зээлд банкны салбартай харьцуулахад бага хувь (нийт санхүүгийн салбарын активын 6 орчим хувь)-ийг эзэлсэн хэвээр байна. 2019 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар Санхүүгийн зохицуулах хорооны үнэт цаасны бүртгэлд төрийн өмчит, төрийн өмчийн оролцоотой болон хувийн нийт 307 хувьцаат компани бүртгэлтэй байгаа ба зах зээлийн үнэлгээгээр эхний 10-т жагсаж буй компаниудын нийт үнэлгээ үнэт цаасны зах зээлийн 75.4 хувийг бүрдүүлж байна.

2007-2008 оны санхүүгийн хямралаас туршлагад суурилсан санхүүгийн системийг хянан зохицуулах, нэгдмэл хяналт шалгалтын эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх ач холбогдлыг онцлох болсон бөгөөд Монгол Улсын хувьд Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулиар Монголбанк нь өөрийн үндсэн зорилтыг хэрэгжүүлэхдээ банк болон хуульд тусгайлан заасан этгээдийн үйл ажиллагаанд хяналт тавихаар, Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хуулиар Санхүүгийн зохицуулах хороо нь үнэт цаасны зах зээлд мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх этгээд, даатгагчийн хуульд заасан үйл ажиллагаанд хяналт тавихаар тус заасан. Салбарын хянан зохицуулагч байгууллагуудын мэдээлэл солилцох тогтолцоо хөгжөөгүй, хяналт шалгалтын чиг үүргийн уялдаа холбоо нарийвчлан тодорхойлогдоогүй байгаа нь үүсэх эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.

Нэгдмэл хяналт шалгалтын тогтолцоог бүрдүүлснээр санхүүгийн хяналт шалгалт илүү хялбар, үр дүнтэй болох боломжтой. Санхүүгийн нэг хянан зохицуулах байгууллагатай байснаар зохицуулалттай этгээдийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийх, удирдлага, үйл ажиллагаанд нь тавих шаардлага тогтвортой, тууштай байх юм. Иймд Монголбанкнаас макро хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлдэг байх, болон даатгал, үнэт цаасны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг тусгай зөвшөөрөлтэй этгээдэд хяналт тавьдаг байх агуулга бүхий Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн тандан судалгааны тайланг боловсруулаад байна.

Түүнчлэн Монгол Улсын хөрөнгийн зах зээлийн (*Үнэт цаасны, Даатгалын*) хууль эрх зүйн орчин, дэд бүтцийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг үнэлэх, цаашид сайжруулах боломжийг эрэлхийлэх зорилго бүхий судалгааны тайланг боловсруулах ажлыг эхлүүлээд байна. Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй компаниуд, зохицуулалттай этгээд, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Хөрөнгийн бирж, Сангийн яам болон бусад холбогдох байгууллагууд оролцох бөгөөд судалгааны асуулгын агуулгад өөрчлөлт оруулах саналыг холбогдох байгууллагуудаас авч нэгтгэх, асуулгыг сайжруулах, тандан судалгааг зохион байгуулахаар ажиллаж байна.

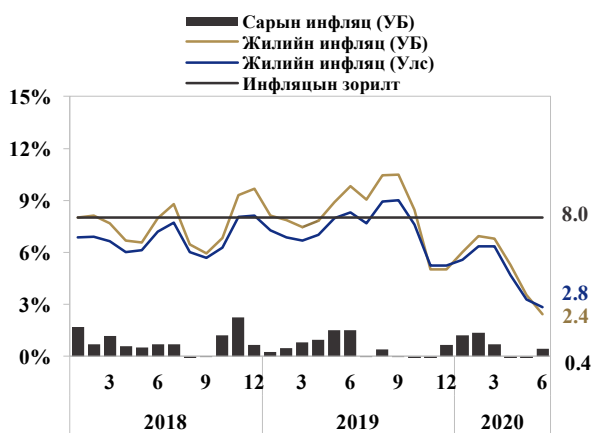
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2020 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ (2020 оны 2 дугаар улирлын байдлаар)

1. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ЗОРИЛТЫН ХҮРЭЭНД:

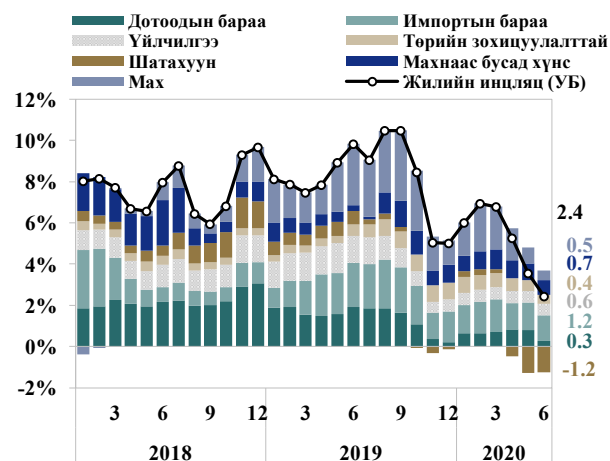
1.1 Мөнгөний бодлогыг зах зээлийн зарчимд тулгуурлан хэрэгжүүлж, хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляц 2020 онд жилийн 8 хувь, дунд хугацаанд 6 хувь орчимд тогтворжуулна

Хэрэглээний үнийн индекс (ХҮИ)-ээр хэмжигдэх инфляц 2020 оны 6 дугаар сард улсын хэмжээнд жилийн 2.8 хувь буюу зорилтот түвшин (8 хувь)-ээс бага байв. “КОВИД-19” цар тахалтай холбоотойгоор эдийн засгийн гадаад болон дотоод орчинд үүссэн өөрчлөлтийн нөлөөгөөр эрэлтийн шалтгаантай инфляц саарч байна. Өмнөх жилд нийлүүлэлтийн шалтгаантай үнийн өсөлт өндөр байж инфляц зарим саруудад зорилтот түвшнээс давж байсан бол 2020 онд өргөн хэрэглээний барааны нийлүүлэлтийн сүлжээнд доголдол үүсээгүй харьцангуй бага гарсан тул нийлүүлэлтийн гаралтай бараа, бүтээгдэхүүний үнэ харьцангуй тогтвортой байснаар 2 дугаар улиралд инфляц саарав.

Зураг 6. Улсын болон УБ хотын инфляц

Зураг 7. УБ хотын жилийн инфляц (бүрэлдэхүүнээр)

Эх сурвалж: УСХ

Улаанбаатар хотын жилийн инфляц 6 дугаар сард 2.4 хувьтай гарахад хүнсний бүтээгдэхүүн (1.2 нэгж хувь), импортын бараа (1.2 нэгж хувь) болон шатахуун (-1.2 нэгж хувь)-ны үнийн өөрчлөлт гол нөлөө үзүүлжээ (Зураг 7). Үүнд:

- “КОВИД-19” цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж эхэлсэн нь иргэдийн хэрэглээ, аж ахуй нэгжүүдийн үйл ажиллагааг хязгаарлан, дотоодын эдийн засгийн идэвхжил суларч байна. Төв банк, засгийн газраас цар тахлын үед эдийн засгийг дэмжих арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч, экспортын уналтаас үүдэн эдийн засгийн идэвхжил огцом суларч эрэлтийн гаралтай үнийн өсөлт саарч байна.
- Төгрөгийн ханш суларч байгаа ч, дотоод эдийн засгийн идэвхжил сул байгаатай холбоотойгоор импортын барааны үнийн өсөлтийн инфляцад үзүүлэх нөлөө бага зэрэг саарав (*Жилийн инфляцын 1.2 нэгж хувь*).
- Махны үнэ өмнөх оны 5 дугаар сард нийлүүлэлтийн шалтгаантай огцом өсөж, 6 дугаар сард үнэ өндөр хэвээр байснаар инфляцын 3 нэгж хувийг дангаараа бүрдүүлж байсан бол тайлант улиралд үнэ улирлын хандлагаараа өссөнөөр инфляцад үзүүлэх нөлөө нь саарч байна (*Жилийн инфляцын 0.5 нэгж хувь*).
- Аялал жуулчлал идэвхэждэг зуны улирал эхлэхэд дотоодын аялал жуулчлалын үйлчилгээний үнэ өсөх хандлагатай байдаг. Өмнөх оны 6 дугаар сард дотоодын аялал жуулчлалын үнэ өмнөх сараас 56.8 хувиар огцом өсөж, инфляцыг 0.6 нэгж хувиар нэмэгдүүлж байсан бол энэ оны 6 дугаар сард үнэ нь харьцангуй тогтвортой байв. (*Жилийн инфляцын - 0.1 нэгж хувь*).
- Дэлхийн хэмжээнд газрын тосны үнэ буурсан (*5-р сарын дундаж үнэ 33ам.доллар/баррель*)-аас Засгийн газар шатахууны үнийг буулган тогтворжуулах чиглэлд импортлогч байгууллагуудад холбогдох зөвлөмжийг хүргүүлэн хамтран ажиллаж, дотоодын шатахууны үнэ 4, 5 дугаар саруудад нийт 400 орчим төгрөгөөр хямдарлаа (*Жилийн инфляцын -1.2 нэгж хувь*).

Мөнгөний бодлогын шийдвэр

- Монголбанкны Мөнгөний бодлогын хороо (МБХ)-ны 2020 оны 3 дугаар сарын 11-ний өдрийн ээлжит хурлаар бодлогын хүүг 1 нэгж хувиар бууруулж, 10 хувьд хүргэх, банкны төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 2 нэгж хувиар бууруулж, 8.5 хувиар тогтоох болон бодлогын хүүний коридорыг бодлогын хүүнээс +1, -1 нэгж хувийн өргөнтэй болгон өөрчлөхөөр шийдвэрлэв. Мөнгөний бодлогын хорооны энэ удаагийн шийдвэр нь инфляцын зорилтыг алдагдуулахгүйгээр эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалахад чиглэсэн

болно. Эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн нөхцөл байдал, ирээдүйн төлөв, тэдгээрт нөлөөлж буй хүчин зүйлс болон КОВИД-19 вирусын тархалттай холбоотой гадаад, дотоод орчны тодорхой бус байдал, эрсдэлийг харгалзан МБХ-ноос санхүүгийн зуучлалыг дэмжих, банкуудын санхүүжилтийн эх үүсвэрийн өртгийг бууруулах, эдийн засгийн идэвхжлийг нэмэгдүүлэх зорилгоор дээрх бодлогын багц шийдвэрийг гаргав.

- Монголбанкны Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдрийн ээлжит бус хурлаар 1) бодлогын хүүг 1 нэгж хувиар бууруулж 9 хувьд хүргэх, 2) эргэн төлөлт нь хүндрэлд орсон зээлдэгчийн хэрэглээний зээлийн хугацааг 12 хүртэлх сараар 1 удаа сунгаж зээлийн сарын эргэн төлөлтийн хэмжээг бууруулах бодлогын багц шийдвэрийг гаргав. Дэлхий нийтэд “КОВИД-19” цар тахлын дэгдэлт үргэлжилж, эдийн засгийн гадаад, дотоод нөхцөлийг богино хугацаанд өөрчилж, тодорхой бус байдлыг нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ эдийн засгийн идэвхжлийг бууруулах, бизнесийн үйл ажиллагааг хумих, улмаар зээлийн эргэн төлөлт хүндрэх нөлөөг үзүүлж байна. Иймээс цар тахлаас үүдэлтэй эдгээр хүндрэлийг бууруулах, санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг хадгалах, цаашид эдийн засгийн идэвхжлийг дэмжихэд чиглэсэн мөнгөний болон макро зохистой бодлогын шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна.
- Монголбанкны Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 6 дугаар сарын 26-ны өдрийн ээлжит хурлаар 1) эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн өнөөгийн байдал, ирээдүйн төлөв болон гадаад, дотоод орчны тодорхой бус байдлыг харгалзан үзээд бодлогын хүүг хэвээр хадгалах, 2) банкны системийн тогтвортой байдлыг хангах үүднээс банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулах, төгрөгийн харьцангуй өгөөжийг хадгалах зорилгоор өндөр хүүтэй гадаад валютын хадгаламж болон хүү төлж буй гадаад валютын харилцахын эзлэх хувиар төв банкнаас банкинд олгох төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн урамшууллыг бууруулан тооцох шийдвэрийг тус тус гаргав. Олон улсын санхүүгийн байгууллагын хамтын ажиллагааны хүрээнд “Короновируст халдвар (КОВИД-19)-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль”-д үндэслэн Монголбанкнаас эдийн засгийг дэмжих санхүүжилтийн болон бодлогын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна.
- Мөнгөний бодлогын хорооны хурлын шийдвэрүүдийг тухай бүр

хэвлэлийн бага хурлаар танилцуулж, мөнгөний бодлогын мэдэгдлийг Монголбанкны цахим хуудсанд байршуулсны зэрэгцээ хурлын хураангуй тэмдэглэлийг хурлаас хоёр долоо хоногийн дараа мөн цахим хуудсанд байршуулан Төв банкны нээлттэй, ил тод байдлыг ханган ажиллаж байна.

1.2. Банкны системийн эрсдэлийг үнэлэх, санхүүгийн мөчлөгийг тодорхойлох шинжилгээний аргачлалыг боловсронгуй болгож, системийн эрсдэл хуримтлагдахаас сэргийлэхэд чиглэсэн макро зохистой бодлогыг мөнгөний бодлоготой хослуулан хэрэгжүүлнэ

Дэлхийн бүх улс орнуудын эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн нөхцөл байдал КОВИД-19 цар тахлын нөлөөгөөр хүндэрч байгаа тул Монголбанкнаас хэрэглээний болон бизнесийн зээл дээр холбогдох арга хэмжээг авч ажиллаж байна. 2020 оны 3 дугаар сарын 17-нд зохион байгуулагдсан Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн хурлаар зээлийн төлөв байдлын шинжилгээг хэлэлцэн холбогдох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна. СТБЗ-ийн уг хуралд танилцуулсны дагуу “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-д түр хугацаанд өөрчлөлт оруулснаар КОВИД-19 цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнээс шалтгаалан зээлийн үндсэн болон хүүний төлбөрөө түр хугацаагаар эргүүлэн төлөх боломжгүй байгаа иргэдийн хувьд зээлийн ангиллыг тодорхой хугацаанд хэвээр үлдээж, Зээлийн мэдээллийн санд ангилал бууруулж мэдээлэхгүй байх боломжийг бүрдүүлэв. Мөн бизнесийн зээлийн бүтцэд өөрчлөлт оруулахад уян хатан зохицуулалтыг бий болгосон.

2020 оны 5 дугаар сарын байдлаар банкнаас олгосон цалин, тэтгэвэр, хэрэглээний бусад зээлийн үлдэгдлийн дундаж өр, орлогын харьцаа харгалзан 55 хувь, 72 хувь, 43 хувь байна. Ингэснээр нийт хэрэглээний зээлийн үлдэгдлийн хувьд дундаж өр, орлогын харьцаа 54.4 хувьтай тэнцэж байна. Хэрэглээний зээлийн эргэн төлөлт доголдож улмаар банкны системийн богино хугацааны тогтвортой байдалд сөрөг нөлөө үзүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх, өрхүүдийн санхүүгийн дарамтыг зөөлрүүлэх, өрхийн хэрэглээнд ирэх сөрөг нөлөөг зөөлрүүлэх зорилгоор үлдэгдэл хугацааг 12 сараар сунгах арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. 2020 оны 6 дугаар сарын 26-ны байдлаар нийт 91,665 зээлдэгчийн 1.36 их наяд төгрөгийн иргэдийн зээлийн хугацааг сунгаад байна. Харин бизнесийн зээлүүдийн хувьд 1,128 зээлдэгчийн 1,3 их наяд төгрөгийн зээлийн бүтцэд өөрчлөлт оруулаад

байна. Түүнчлэн ипотекийн зээлийн төлөлтийг 6 сараар хойшлуулах арга хэмжээний хүрээнд 2020 оны 6 дугаар сарын 30-ны байдлаар 46,000 зээлдэгчийн 2.3 их наяд төгрөгийн зээлийн төлбөрийг хойшлуулах хүсэлт ирүүлснээс 38,026 зээлдэгчийн 2 их наяд 7.5 тэрбум төгрөгийн зээлийн төлбөрийг хойшлуулаад байна.

2020 оны 4 дүгээр сард харилцах, хадгаламжийн долларжилт өмнөх оны мөн үеэс 3.7 нэгж хувиар өсөж, 32.7 хувьд хүрсэн. Үүн дотроо харилцахын долларжилт 48.0 хувьтай байгаа бол хадгаламжийн долларжилт 26.9 хувь байна. Банкны салбарт эх үүсвэрийн долларжилтын түвшин өндөр байгаа нь мөнгөний бодлого, түүний шилжих механизмын нөлөөг сулруулахын зэрэгцээ санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж байна. Системийн эрсдэлээс сэргийлэх ажлын хүрээнд Монголбанкны Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 6 дугаар сарын 26-ны өдрийн ээлжит хуралдаанаар банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулах, төгрөгийн харьцангуй өгөөжийг хадгалах зорилгоор 2020 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдрөөс эхлэн өндөр хүүтэй гадаад валютын хадгаламж болон хүү төлж буй гадаад валютын харилцахын эзлэх хувиар банкинд олгох төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн урамшууллыг бууруулан тооцох шийдвэрийг гаргасан. Энэ дагуу 2020 оны 7 дугаар сарын 7-ны өдрийн Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн А-235 дугаар тушаалаар “Банкны заавал байлгах нөөцийг тогтоох, тооцох, хяналт тавих журам”-д өөрчлөлт оруулаад байна.

1.3. Мөнгөний бодлогын үр нөлөөг сайжруулах зорилгоор Төв банкны олон нийттэй харилцах харилцааг өргөжүүлж, мэдээллийн хүртээмжийг сайжруулна

Монголбанк бодлогын шийдвэр, түүний үндэслэлийг олон нийтэд ойлгомжтой, хүртээмжтэй байдлаар тайлбарлан таниулж, Төв банкны нээлттэй, ил тод, хариуцлагатай байдлыг дараах 2 чиглэлээр ханган ажиллаж байна.

Мөнгөний бодлогын үр нөлөөг дээшлүүлж, тайлбарлах ажлын хүрээнд:

Мөнгөний бодлогын хороо хуралдах, инфляцын тайлан гарах, статистик мэдээлэл тархах хуваарийг гаргаж, Монголбанкны цахим хуудсаар мэдээллээ. Төв банкны олон нийттэй харилцах гол арга хэрэгслүүдийн нэг болсон инфляцын тайланг тайлбарлан түгээх ажлын хүрээнд 2019 оны 4-р улирлын болон 2020 оны 3, 4 дүгээр сарын инфляцын тайлангийн

“Хураангуй” хувилбарыг олон нийтэд ойлгомжтой, инфографик хэлбэрээр товчлон боловсруулж Төв банкны албан ёсны сувгуудаар түгээв.

Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 3, 4, 6 дугаар сарын хурлын шийдвэрийн мэдэгдлийг Монголбанкны цахим хуудсанд байршуулж, хэвлэлийн бага хурлаар танилцуулж, бодлогын шийдвэрүүдийн үндэслэлийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдээр дамжуулан олон нийтэд мэдээлэв. Мөнгөний бодлогын хорооны хараат бус гишүүд болон Мөнгөний бодлогын газар, хэлтсийн захирлуудыг хэвлэлийн ярилцлагуудад оролцууллаа. Мөнгөний бодлогын шийдвэр, шийдвэрийн үндэслэлийг эдийн засагт оролцогч талууд буюу судлаач, шинжээчид, хөрөнгө оруулагчид, олон нийтэд тайлбарлахын тулд цахим хуудас, сошиал хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслүүдээр мэдээлэл хүргэсэн.

КОВИД-19 цар тахлын үед Монголбанкнаас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаарх мэдээлэл, тайлбарыг тухай бүр бэлтгэж түгээлээ. Тайлант хугацаанд Монголбанкнаас банкинд олгох барьцаат зээлийн журам, Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журамд, Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журамд түр хугацааны өөрчлөлт оруулснаар иргэд олон нийтэд зориулж тогтмол тайлбар, тодруулга өгөв.

Олон нийттэй харилцах сувгийг хөгжүүлж, боловсронгуй болгох ажлын хүрээнд:

Тайлант хугацаанд нийт 8 удаа хэвлэлийн бага хурал зохион байгуулснаас цаг үеийн мэдээлэл өгөх, банк санхүүгийн сектор, төлбөрийн тэнцлийн статистик танилцуулах хэвлэлийн хурлыг 4 удаа зарлан хуралдуулав. Үүнээс гадна Монголбанкнаас 68 ярилцлага, тодруулга 22 нийтлэл, 122 мэдээг бэлтгэн хүргэв.

“Монголбанкны мэдээлэл” товхимол бэлтгэж түгээх ажлын хүрээнд тайлант хугацаанд нийт 6 дугаар эрхлэн гаргаж, 4800 хувийг хэвлүүлэн, дугаар бүрийг МУЕТГ, УИХ, ЗГ, арилжааны банкууд, Монголбанкны газар нэгжүүд, орон нутаг дахь хэлтэс салбар, аймаг, сумын ЗДТГ, номын сан, сургуулиудад түгээж ажиллаа.

Монголбанк, Цагдаагийн Ерөнхий газар, Монголын банкны холбоо хамтран иргэд, олон нийтэд чиглэсэн санхүүгийн залилан, луйвраас сэрэмжлүүлэх зорилго бүхий “Ятгах тусам нягтал”, “Нягтлах тусам аюулгүй” аянуудыг 2019 оны 12-р сард эхлүүлсэн ба 2020 оны 6-р сарыг

дуустал хэрэгжүүллээ. Оюутнуудад Монголбанкны бодлого, үйл ажиллагааг таниулж, мэдээлэл түгээх ажлын хүрээнд “Сургагч оюутан багш”-ын сургалтыг сар бүр тогтмол хийж хэвшээд байсан боловч Засгийн газар, Улсын онцгой комиссын шийдвэрээр бүх хурал, уулзалт, сургалтуудыг цуцалсан тул тайлант хугацаанд зохион байгуулаагүй.

Түүнчлэн Монголбанкнаас хийж байгаа судалгаа, мэдээллийн хүртээмжийг сайжруулах, глобал эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлд гарч буй өөрчлөлтүүдийг мэдээлэх зорилгоор долоо хоног тутмын гадаад орчны тойм мэдээллийг 3 сараас эхлэн бэлтгэж хүргэдэг боллоо. Мөн төв банкны олон нийттэй харилцах харилцааг өргөжүүлэх хүрээнд иргэд болон аж ахуй нэгжийн инфляцын хүлээлтийн түүвэр судалгааг олон улсын жишгийн дагуу Дэлхийн банкны CAPI (*Computer assisted personal interview*) системд суурилан онлайн хэлбэрээр зохион байгуулж, үр дүнг олон нийтэд мэдээлэв.

2. САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ХҮРЭЭНД:

2.1. Банк, санхүүгийн салбарын хууль, эрх зүйн шинэтгэлийг үргэлжлүүлнэ

Монголбанкнаас банкны салбарын хууль эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөрийг 2017 онд санаачлан хэрэгжүүлж банкны салбарын бодлого, дэд бүтцийн хөгжлийг хангаж олон улсын шилдэг туршлага, зарчимд нийцсэн байдлаар эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох ажлыг амжилттай гүйцэтгэж байна.

Түүнчлэн санхүүгийн салбарын үйл ажиллагаа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ өөрчлөгдөн шинэчлэгдсэнтэй холбоотойгоор уг хуулийг шинэчлэн найруулж банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны зохицуулалтыг өнөөгийн нөхцөлд нийцүүлэн боловсронгуй болгох, санхүүгийн салбарын хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах шаардлага үүсээд байна.

Энэ хүрээнд Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээс мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйлчилгээ авч байгаа этгээдийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор Мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны ерөнхий нөхцөлийн агуулга, зарчим, хяналтын тогтолцоо түүнд тавих шаардлагыг Монголбанк, болон Санхүүгийн

зохицуулах хорооноос батлах, баталсан ерөнхий нөхцөлийн агуулга, түүнд тавих шаардлагад нийцүүлэн банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээс өөрийн үзүүлж байгаа мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагаанд баримтлах ерөнхий болон стандарт нөхцөлийг батлан өөрийн үйл ажиллагаанд мөрдөх болон банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээс цахим хэлбэрээр үйлчилгээ үзүүлэх зэрэг зохицуулалтыг тусгасан Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулж, хууль санаачлагчид уламжиллаа.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдөр баталсан Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн 10.1 дэх хэсгээр Монголбанкнаас шаардлагатай тохиолдолд гадаад валютын нөөцийг нэмэгдүүлэх, зохицуулах зорилгоор дотоод болон гадаадын улс, олон улсын банк, санхүүгийн байгууллага, хуулийн этгээдээс зээл болон бусад хэлцлээр гадаад валют авах, худалдан авах нөхцөлтэйгөөр дотоодын банк, санхүүгийн байгууллагад зээл олгохоор заасан. Энэ хүрээнд Алт-2 хөтөлбөрийн хүрээнд банктai байгуулах санхүүжилтийн гэрээний төслийг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд хянаж, санал өгөв.

Тус хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.4 дэх хэсгээр цар тахлын үед банкны харилцах дансны үлдэгдэлд хүү тооцохгүй, гадаад валютын хадгаламжийг албан журмын даатгалд хамруулахгүй байх мөн иргэн, хуулийн этгээд хоорондын аливаа гүйлгээг үндэсний мөнгөн тэмдэгтээр гүйцэтгэхээр заасантай холбогдуулан энэхүү заалтын хэрэгжилтийг хэрхэн хангах талаар санал, тодруулгыг тухай бүр Монголын банкуудын холбоо (МБХ), Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК), Банк бус санхүүгийн байгууллагын холбоо (ББСБХ) болон бүх банкуудад хүргүүлж ажиллав.

2.2. Банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг нэмэгдүүлэх, зохистой засаглалын зарчим, олон нийтийн оролцоо, хяналтыг бий болгох зорилгоор хууль, эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгож, системийн нөлөө бүхий банкны хувь эзэмшлийн төвлөрлийг бууруулах талаар банкуудыг хугацаатай үүрэгжүүлэх арга хэмжээг авна

"Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам"-ыг олон улсын жишиг, шинэчлэгдэн батлагдсан Банкны тухай хууль болон бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж, ажлын хэсэг байгуулахаар ажиллаж байна. Банкны салбар дахь банкны хувь эзэмшлийн төвлөрлийг бууруулах судалгааг Монгол Улс болон бусад улс орнуудын туршлагыг судлан боловсруулж, "Эрүүл, найдвартай, ил тод, нээлттэй, олон нийтийн хяналттай, харилцагчид хүртээмжтэй, цахимжсан банкны тогтолцоог бий болгох банкны салбарын шинэтгэлийн хөтөлбөр"-ийн төсөлд тусгав.

Түүнчлэн хувь эзэмшлийн төвлөрлийг бууруулахтай холбоотой Банкны тухай хуульд оруулах нэмэлт өөрчлөлтийн төслийг, нэмэлт өөрчлөлтийг мөрдүүлэх хуулийн төслийн хамт боловсруулж, УИХ-ын 2020 оны хаврын чуулганаар хэлэлцүүлэхээр өргөн бариад байна. Мөн банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг нэмэгдүүлэх зорилгоор Хяналт шалгалтын газраас арилжааны банкуудаас 2019 оны бизнес төлөвлөгөөг үнэлж, удирдлагуудад танилцуулсан бөгөөд 2020 оны бизнес төлөвлөгөөг авах тухай албан бичгийг банкуудад 2020 оны 5 дугаар сарын эхний хагаст хүргүүлж, 6 дугаар сард ирүүлсэн тайланг үнэлэх ажил хийгдэж байна.

Төрөөс банк, түүний үйл ажиллагааны шаардлагыг тогтоож зохицуулах үндэслэл нь банкны удирдлагатай холбоотой эрсдэлийг бууруулах бөгөөд 1991-2018 оны хооронд хууль тогтоогчоос баталсан Банкны тухай хуулиар банкны хувьцаа эзэмшигч, төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлагад шалгуур тогтоон мөрдөж ирсэн билээ. Эдийн засгийн "төлөөллийн онол"-оор компанийн хувьцаа эзэмшигчийн өмчийн эрх болон удирдлага, хяналтын оролцооны тэнцвэртэй байдлыг тодорхойлж компанийн үйл ажиллагааны үзүүлэлттэй харьцуулсан судалгааны үр дүнд тулгуурлан банкны хувьцаа эзэмшлийн төвлөрлөөс үүдэлтэйгээр банкны үйл ажиллагааны эрсдэл нэмэгддэг шууд хамаарал байгааг тогтоожээ. Өнгөрсөн хугацаанд чанаргүй актив, холбогдох этгээдтэй хийсэн ашиг сонирхолын зөрчилтэй хэлцлээс шалтгаалж банкны төлбөрийн чадвар алдагдаж татан буугдсан, өөрийн хөрөнгийн дутагдалтай банкууд нь дийлэнх тохиолдолд банкны хувьцаа эзэмшигчийн оролцоо, шийдвэр нөлөөлсөн байгаа нь банкны хувьцааны өмчлөл болон хяналтын тэнцвэрт нэг этгээдэд хэт төвлөрч, тэнцвэрт байдал алдагдсантай холбоотой байв. Иймд Банкны хувьцаа эзэмшлийн төвлөрлийг бууруулах, банкны шийдвэрийг цөөн тооны

этгээдээс хамааралгүй болгох, мэдээлэл нээлттэй байж зах зээлийн дохиоллын зарчмыг нэвтрүүлэх зорилгоор хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Банкны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хууль тогтоомжийн зорилго нь банкны хувьцаа эзэмшлийн хэт төвлөрлийг бууруулж өмчлөл-удирдлага-хяналтын тэнцвэртэй байдлыг бүрдүүлэх, үүнд компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ашиглан банкны үйл ажиллагааг хувьцаат компани хэлбэртэйгээр явуулах шаардлагыг тогтооход орших юм. Банкны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд Банк үүсгэн байгуулах, банкны үйл ажиллагааг зөвхөн хувьцаат компани хэлбэртэй компани эрхлэх, банкны хувьцаа эзэмшил аливаа этгээд, түүний холбогдох этгээдийн хувьд банкны нийт саналын эрхтэй хувьцааны 20 хувиас хэтрэхгүй байх, банкны хувьцаа эзэмшилд хязгаарлалт хийхтэй холбогдуулан нөлөө бүхий хувьцаа эзэмшигчийн тодорхойлолт, банк байгуулах, банкны хувьцаа эзэмшихэд Монголбанкнаас зөвшөөрөл олгоход баримтлах зохицуулалтыг өөрчлөх, банкинд албадлагын арга хэмжээ авах, татан буулгахад үүсэж байгаа асуудлыг шийдвэрлэх, хуулийг тодорхой болгож сайжруулах зохицуулалт тусгасан болно.

2.3. Банкны хяналт шалгалт, зохицуулалтын арга хэрэгслийг Базелийн стандарттай нийцүүлэн сайжруулах арга хэмжээг авна

Банкуудын өөрийн хөрөнгийн дотоод үнэлгээ, удирдлагыг оновчтой хийх чадварыг бэхжүүлэх үүднээс Базел стандартын II бүлгийн банкууд өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээг дотооддоо үнэлэх аргачлал (ИСААР)-ыг нэвтрүүлэх талаар судалгаа болон зааврын төслийг урьдчилсан байдлаар боловсрууллаа. КОВИД-19 цар тахлын нөлөө банкны салбарын тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлөхөөр байгааг харгалзан уг зааврын төслийг батлуулж, банкуудад мөрдүүлэх ажлыг түр хугацаагаар хойшлуулахаар болов. Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны А-139 дүгээр тушаалаар банкны үйл ажиллагааны зохистой харилцааны зохицуулалтад орсон шинэчлэлийг 2020-2021 онд нэвтрүүлэх хуваарийг баталсан. Энэ хуваарийн холбогдох өөрчлөлтийг шат дараатай нэвтрүүлж байгаа бөгөөд хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллаж байна.

3. САНХҮҮГИЙН ЗАХЫН ДЭД БҮТЭЦ, ТҮҮНИЙ ИНСТИТУЦИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ АЖЛЫН ХҮРЭЭНД:

3.1. Үндэсний төлбөрийн системийн нэгдсэн зохицуулалтыг бий болгох, төлбөрийн систем дэх финтек компаниудын үйл ажиллагааг зохицуулсан хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно

“Төлбөрийн системийн хяналтыг сайжруулах, төлбөрийн үйлчилгээ эрхлэгч финтек компаниудын үйл ажиллагааг дэмжих, хянах зорилгоор эрх зүйн зохицуулалтыг хөгжүүлэх ажил”-ын хүрээнд:

Дэлхийн банкны Зүүн Ази, Номхон далайн санхүүгийн салбарыг хариуцсан мэргэжилтнүүдтэй 2020 оны эхний улиралд хамтын ажиллагааг эхлүүлж, Олон улс дахь Сэндбокс болон бусад эрх зүйн зохицуулалтын талаар туршлага солилцов. Энэхүү ажлын хүрээнд Монгол Улс дахь финтек компаниудын судалгааг хийж, хууль эрх зүйн одоогийн нөхцөл байдал болон ирээдүйн чиг баримжааг тодорхойлж Дэлхийн Банкны зөвлөхүүдэд танилцуулсан бөгөөд Монгол Улсад тохирох, стартап компаниудад чиглэсэн эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох тал дээр хамтарсан судалгааны ажлыг хийж байна.

Ингэснээр шинээр бий болж буй дэвшилтэд цахим төлбөр тооцооны үйлчилгээнд тохирсон эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, уян хатан, эрсдэлд суурилсан зохицуулалтыг бий болгох юм.

Дэлхийн банктай хамтарч Монгол Улсын Үндэсний төлбөрийн системийн стратеги 2021-2025-ыг боловсруулах ажлыг эхлүүлсэн. Үүнтэй холбоотойгоор төлбөрийн системийн нийт оролцогчдын санал авах, төлбөрийн системүүд болон оролцогчийн өөрийн сүлжээнд дамжиж буй гүйлгээний тоон мэдээлэл цуглуулах ажлууд хийгдэж байна.

“Үндэсний төлбөрийн системийн тасралтгүй, найдвартай ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлийг удирдах, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, оролцогчдын тэгш, тэнцвэртэй оролцоо, системийн нууцлал, аюулгүй байдлыг хангах зарчмыг баримтлан төлбөрийн системд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх” ажлын хүрээнд:

Үндэсний төлбөрийн системийн тасралтгүй, найдвартай ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх үүднээс операторын үйл ажиллагааны тайланд хяналт тавьж, тасралтгүй ажиллагааны 2020 оны 1, 2, 3, 4, 5, 6 дугаар сарын тайланг бэлтгэн тогтмол танилцуулж холбогдох арга хэмжээг авч ажилласан.

Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн зарчмуудын хэрэгжилт Их дүнтэй төлбөрийн систем болон Монголбанкнаас хариуцан ажиллуулж буй Төв банкны үнэт цаасны системийн хувьд хэрхэн хангагдаж байгааг тодорхойлж, хэрэгжилтийн түвшинг ахиулж, тогтмол хангуулах, зөвлөмж гаргах зорилгоор 2020 оны 1 дүгээр улиралд тус системүүдэд үнэлгээ хийж, тайланг бэлтгэв. Үнэлгээгээр дэд бүтцийн 24 зарчмаас 13 зарчим бүрэн хэрэгжсэн, 3 зарчим ерөнхийдөө хэрэгжсэн, 1 зарчим хэсэгчлэн хэрэгжсэн, 7 зарчим хамааралгүй байсан. Үнэлгээний дагуу бүрэн хэрэгжээгүй 4 зарчмын хэрэгжилтийн түвшинг ахиулах зорилгоор зөвлөмж гаргаж, Монголбанкны бусад холбогдох нэгжүүдтэй хамтран ажиллалаа.

Төлбөрийн үйлчилгээг зөвшөөрөлгүй эрхэлсэн хуулийн 2 этгээдтэй холбоотой зөрчлийн хэргийг шалган шийдвэрлэж, хариуцлага тооцсон нь Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ боллоо.

Хуулийн этгээд болон финтек компаниудаас ирүүлсэн төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой зөвшөөрөл хүссэн материалыг холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу хянан шалгаж, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, системийн нууцлал аюулгүй ажиллагааг хангуулах зарчмыг баримтлан хууль тогтоомжид заасан шалгуур, шаардлагыг хангасан 2 хуулийн этгээдэд цахим мөнгөний үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг, 1 хуулийн этгээдэд процессорын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг олголоо. Энэ нь төв банкнаас баримталж буй санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, финтекийн хөгжлийг дэмжих бодлогын хэрэгжилт юм.

Төлбөрийн системийн оролцогчдын үйл ажиллагаа, холбогдох гэрээ, журам, зааврын хэрэгжилт, үндсэн болон нөөц төвд иж бүрэн шалгалтыг хийж гүйцэтгэв. Шалгалтаар илэрсэн зөрчил дутагдлыг тухай бүрт мэдэгдэж, залруулах талаар хянан шалгагч нар өөрийн бүрэн эрхийн хүрээнд арга хэмжээ авч ажиллав.

“Үндэсний төлбөрийн системийн нэгдсэн зохицуулалтыг бий болгоход тулгарч буй хуулийн давхардал, хийдэл байгаа эсэхийг судлах, шаардлагатай эрх зүйн хэм хэмжээний актын төсөл боловсруулах” ажлын хүрээнд:

Төлбөрийн системийн нэгдсэн зохицуулалт бий болгох талаар судлах ажлын хэсгийг байгуулж Санхүүгийн зохицуулах хороо болон Харилцаа холбооны зохицуулах хороотой харилцан ойлголцлын санамж бичгийг байгуулав. Энэхүү санамж бичгийг байгуулснаар банк бус санхүүгийн

байгууллага төлбөрийн системд оролцох үед аль байгууллага зөвшөөрөл олгох, түүний үйл ажиллагааг хэрхэн зохицуулахыг тодорхой болгож, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо тус бүрийн Үндэсний төлбөрийн систем дэх оролцоог тодорхой болгов.

Ингэснээр Үндэсний төлбөрийн систем дэх эрх зүйн орчин илүү тодорхой болж, төлбөр тооцооны үйл ажиллагаа эрхлэхэд хялбар болоод зогсохгүй санамж бичигт орсон гурван байгууллагын хамтын ажиллагааг дэмжиж, төлбөрийн үйлчилгээний талаар нэгдсэн, нээлттэй бодлогыг бий болгох боломж бүрдэнэ.

Төлбөрийн системд мөрдөж журмын тоог цөөлөх, технологийн хөгжлийг даган гарч ирж буй төлбөрийн үйлчилгээнд тавигдах нөхцөл шаардлагыг илүү уян хатан болгох зорилгоор “Төлбөрийн системийн нэгдсэн журам”-ын төслийг боловсруулж, нийт оролцогчдоос санал авч байна.

3.2. Төв банкны суурь бүртгэлийн болон дотоод удирдлагын цогц системийг нэвтрүүлж, бүртгэл, удирдлага, хяналт, тайлагналыг олон улсын жишигт хүргэн, мэдээллийн технологийн хөгжлийн шилдэг туршлагыг нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүлнэ

Төв банкны суурь бүртгэлийн болон дотоод удирдлагын цогц систем нийлүүлж суурилуулах гэрээг БНЭУ-ын Интелект дизайн арена компанитай 2019 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр байгуулж, улмаар Монголбанкны дотоод үйл ажиллагааг танилцуулах, системд тавигдах шаардлагыг тодорхой болгох, шаардлагатай мэдээллийг бэлтгэж хүргүүлэх, шинээр нэвтрүүлэх системийн үйл ажиллагааны талаарх үндсэн 28 баримт бичгийг нарийвчлан судалж, санал өгөх, батлах зэрэг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн гүйцэтгэгч компанитай хамтран тогтмол ажиллаж байна. КОВИД-19 цар тахлын улмаас гүйцэтгэгч компанийн ажилтнууд Монголд ирж ажиллах боломж хязгаарлагдаж, холбогдох асуудлуудыг цахим шуудан, цахим хурлаар шийдвэрлэх нь ихээхэн цаг хугацаа шаардаж байгаа тул төслийн хэрэгжилтийн хугацааг сунгаж шинэчлэгдсэн төлөвлөгөөгөөр 2021 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдөр гэхэд системийг амжилттай нэвтрүүлэхийг тохиролцоод байна.

3.3. Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлыг сайжруулна

Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд иргэдийн санхүүгийн зах зээлд ухаалгаар оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх, оновчтой шийдвэр гаргалтыг дээшлүүлэх зорилгоор Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо, БСШУЯ (хуучин нэрээр) хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг 2016 оноос хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Хөтөлбөрийг холбогдох төрийн болон мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран тэргүүлэх 4 чиглэлээр буюу сургуулийн насанд, залуу үед, хөдөө орон нутгийн иргэд болон цахим хуудас, мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан олон нийтэд санхүүгийн мэдлэг олгох ажлыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Олон улсад тархаад байгаа цар тахлын улмаас Улсын онцгой комисс өндөржүүлсэн бэлэн байдалд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан Монголбанк уг арга хэмжээтэй уялдуулан олон нийтэд зориулсан танхимын бүх сургалт, арга хэмжээнүүд болон орон нутагт зохион байгуулах сургалтуудыг тус тус цуцалсан.

Тайлант хугацаанд тус хөтөлбөрийн хүрээнд олон нийтийн сүлжээ, цахим хэлбэрээр дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэв. Үүнд:

- Санхүүгийн мэдлэг олгох www.sankhuuginbolovsrol.mn цахим хуудаст тухай бүр шинэ мэдээлэл оруулж, тогтмол баяжуулан ажиллаж байна. Уг хугацаанд Санхүүгийн зохицуулах хороо хамтран ажиллаж, мэдээлэл бэлтгэсэн болно.
- “Санхүүгийн боловсрол” фейсбүүк хуудсыг өдөр бүр мэдээ, мэдээллээр ханган ажиллаа.
- Үндэсний олон нийтийн радиогийн “Санхүүгийн мод” шууд нэвтрүүлэгт оролцож хөрөнгийн зах зээл, Эрдэнэс Таван Толгой ХК-ийн 1072 хувьцаа, даатгал, санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах нь, мөнгө угаахаас урьдчилан сэргийлэх нь зэрэг сэдвүүдээр мэдээлэл өгөв.
- Монголбанк, ЦЕГ-ын Мөрдөн байцах алба, Хаан банк хамтран “Нягтлах тусам аюулгүй” санхүүгийн луйвараас урьдчилан сэргийлэх аяныг 2020 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдрөөс 6 дугаар сарын 20-ны өдрийн хооронд 2 сарын хугацаатай зохион байгуулж, иргэд олон нийтэд чигэлсэн нөлөөллийн арга хэмжээг дүүрэг, орон нутагт амжилттай хэрэгжүүллээ. Аяны хүрээнд нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын мөрдөн байцаах тасгийн дарга нарт 5 заалттай зөвлөмж хүргүүлэн,

богино хэмжээний видео шторк 21, зурагт постер 22, зурагт хуудас 3,800 ширхгийг бэлтгэн фэйсбүүк, цахим орчинд байршуулж, тараах материалуудыг зах, худалдааны төв, хүн олноор цуглардаг банк, үзвэр, үйлчилгээний газруудад байршуулсан. Гэмт хэргийн улмаас иргэн, аж ахуй нэгж байгууллагад он гарснаас хойш 6 дугаар сарын 19-ний өдрийн байдлаар учирсан хохирлын мөнгөн дүнг 2019 оны мөн үетэй харьцуулахад 20.8 тэрбум төгрөг буюу 28.3 хувиар буурсан үр дүнтэй байна.

- Санхүүгийн боловсролыг түгээн дэлгэрүүлэхэд мэргэжилтнүүд болон сургагч багш нарын тусламжтайгаар Монгол Улсын хэмжээнд Насан туршийн боловсролын үндэсний төв, Хүүхэд залуучуудын төв, Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв, их дээд сургуулиуд болон ЕБС-ийн нийт 2,376 багшийг бэлтгээд байгаа. Энэхүү үр дүнтэй байдлыг харгалзан үзэж сургагч багш нар болон хөтөлбөрийг хариуцсан хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллагын мэргэжилтнүүдэд Монголбанк талархал илэрхийлэв. Энэ үеэр мөн Монголбанк, БСШУСЯ-ны харьяа Насан туршийн боловсролын үндэсний төв болон Бичил Санхүүгийн хөгжлийн сантай хамтран 2019 оны “Санхүүгийн шилдэг сургагч багш” нарыг тодрууллаа.
- Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрт Бичил, жижиг дунд бизнес эрхлэгчдэд чиглэсэн дэд хөтөлбөрийг Европын сэргээн босголт хөгжлийн банктай хамтран боловсруулах ажлыг эхлүүлэв.
- Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа хөгжлийн байгууллага /OECD/-гийн Олон улсын санхүүгийн боловсролын сүлжээ /INFE/-ний зүгээс КОВИД-19 цар тахлын үеэр санхүүгийн боловсрол олгох бодлогын хүрээнд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний талаарх цахим хуралд “Financial Literacy: Changes in Policy and Practices during COVID-19 in Mongolia” сэдвээр илтгэл танилцууллаа.

ТӨСЛИЙН ТООЦОО, СУДАЛГАА

I. ИНФЛЯЦ

Эдийн засгийн идэвхжлийг дагаад үнийн түвшний өсөлт сүүлийн 2 жил гаруй хугацаанд Төв банкны зорилтот түвшний орчимд хадгалагдлаа. Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх жилийн инфляц 2020 оны 6 дугаар сарын байдлаар улсын хэмжээнд 2.8 хувь, Улаанбаатар хотод 2.4 хувь байна (Зураг 8). Өрхийн бодит орлого өсөж, тэтгэврийн зээл тэглэсэн зэрэг нь хувийн хэрэглээг тэтгэх нөлөөтэй байсан хэдий ч “КОВИД-19” цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ нь эдийн засгийн үйл ажиллагааг хязгаарлан, дотоодын идэвхжил огцом суларч, эрэлтийн гаралтай үнийн өсөлт саарах хандлагатай байна. Харин өмнөх жилүүдэд үнийн савлагааг гол тайлбарлаж байсан нийлүүлэлтийн шалтгаантай хүчин зүйлсийн үнийн өсөлт тогтворжиж, өмнөх жилийн үнийн суурь нөлөө нь арилж байна.

2020 оны 6 дугаар сарын байдлаар инфляцад дараах хүчин зүйлс голлох нөлөөг үзүүллээ.

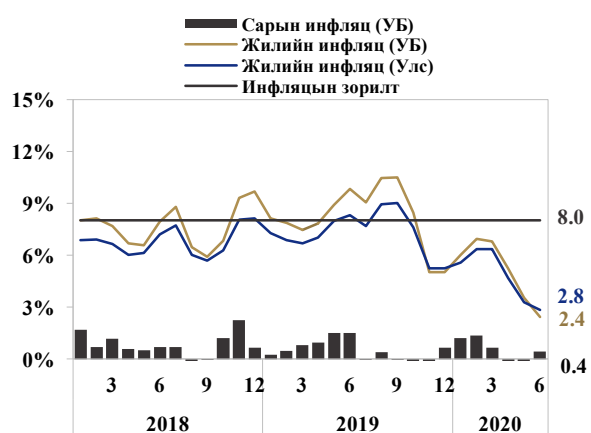
Махны үнэ өмнөх оны 5 дугаар сард нийлүүлэлтийн шалтгаантай огцом өсөж, 6 дугаар сард үнэ өндөр хэвээр байснаар инфляцын 3 нэгж хувийг дангаараа бүрдүүлж байсан бол 2020 он гарснаар үнэ улирлын хандлагаараа өсөж байгаа учраас инфляцад үзүүлэх нөлөө нь саарч байна (Зураг 9).

Төгрөгийн ханш суларч буй ч нөгөө талаас дотоод эдийн засгийн идэвхжил сул байгаагаас импортын барааны үнийн өсөлтийн инфляцад үзүүлэх нөлөө бага зэрэг саарав.

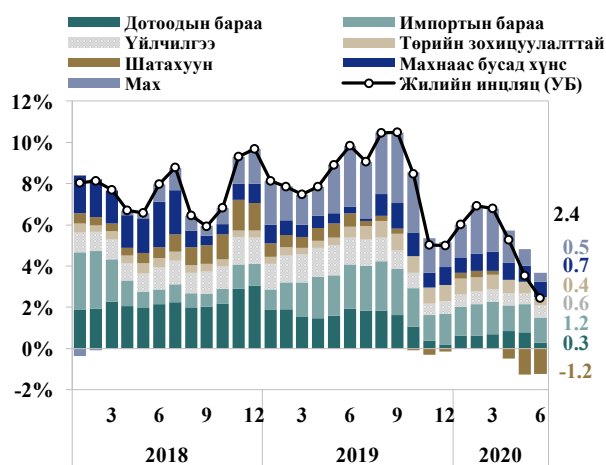
Дэлхийн зах зээл дээрх газрын тосны үнэ огцом буурсантай (*5-р сарын дундаж үнэ \$33/баррель*) уялдуулан Засгийн газар шатахууны үнийг буулган тогтворжуулахаар импортлогчдод зөвлөмж хүргүүлэн хамтран ажиллаж дотоодод шатахууны үнэ 4, 5 дугаар саруудад нийт 400 орчим төгрөгөөр хямдарлаа. Ингэснээр шатахууны үнэ нь инфляцыг бууруулах нөлөө үзүүлж байна (Зураг 9).

Аялал жуулчлал идэвхэждэг зуны улирал эхэлснээр дотоодын аялал жуулчлалын үнэ өсөх хандлагатай байдаг бөгөөд өмнөх оны 6 дугаар сард үнэ 57 хувиар огцом өсөж, жилийн инфляцыг 0.6 нэгж хувиар нэмэгдүүлж байв. Харин энэ жил үнэ нь тогтвортой байснаар уг нэг удаагийн нөлөө энэ оны 6 дугаар сард ариллаа.

Зураг 8. Улсын болон Улаанбаатар хотын инфляц

Зураг 9. Улаанбаатар хотын жилийн инфляцын задаргаа

Эх сурвалж: YCX

Хүснэгт 3. Жилийн инфляцад голлон нөлөө үзүүлсэн бараа, бүтээгдэхүүнүүд 6 дугаар сарын байдлаар

Нэр төрөл	Жин	Жилийн өсөлт	Жилийн инфляцад эзлэх хувь
Мах	0.10	4.1%	0.5% (↓)
Төрийн зохицуулалттай	0.09	4.7%	0.4% (↓)
Дотоодын аялал жуулчлал	0.01	-5.9%	-0.1% (↓)
Шатахуун	0.06	-22.1%	-1.2% (≈)

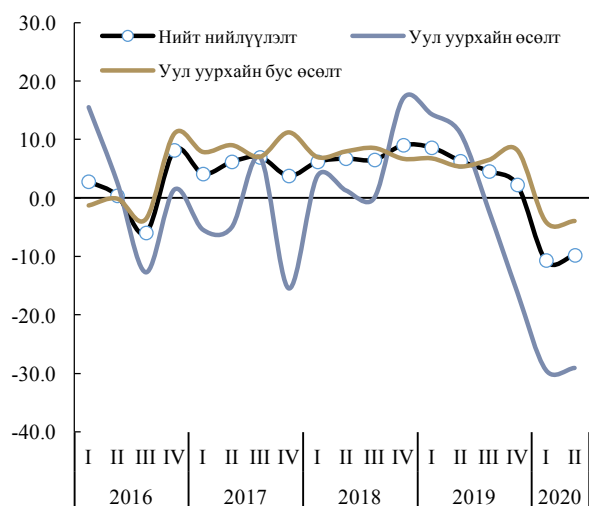
Эх сурвалж: YCX

II. БОДИТ СЕКТОР

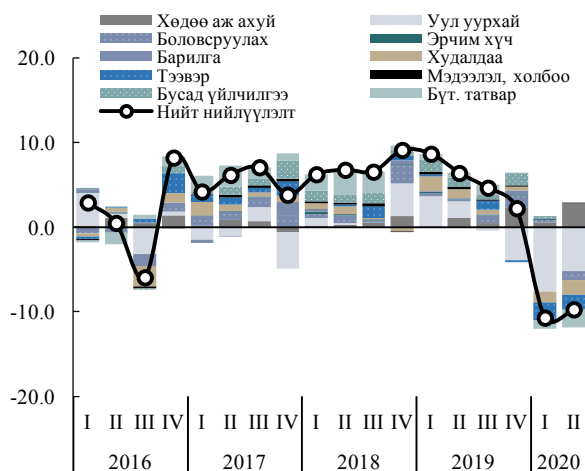
2.1. Нийт нийлүүлэлт

КОВИД-19 вирусн нөлөөгөөр эдийн засаг энэ эхний хагас жилд өмнөх оны мөн үеэс 9.7 хувиар, II улиралд өмнөх оноос 9.1 хувиар тус тус агшлаа. Хэдийгээр II улиралд уул уурхайн экспортын хэмжээ нэмэгдсэн ч, цар тахлын өмнөх үеийн түвшинд хүрээгүй байна. Тодруулбал, уул уурхайн салбар 2020 оны II улиралд өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 29.1 хувиар буурч, ДНБ-ий уналтын 6.0 нэгж хувийг бүрдүүлсэн байна.

Зураг 10. ДНБ-ий жилийн өсөлт

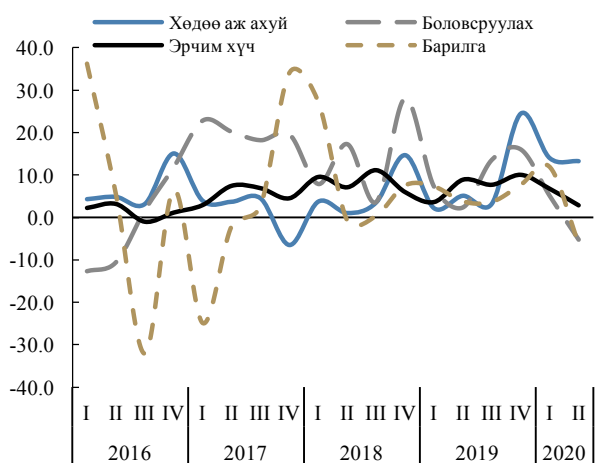
Зураг 11. ДНБ-ий жилийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн

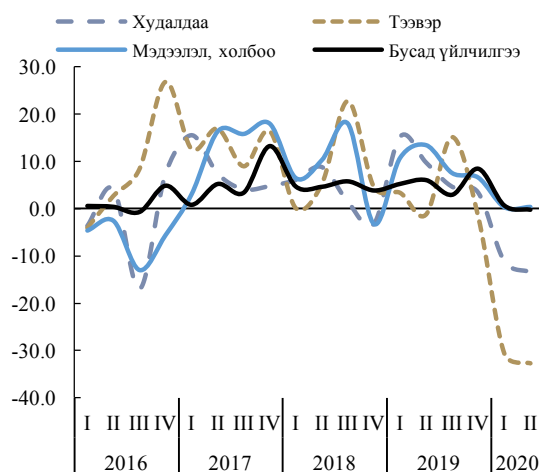
Эх сурвалж: УСХ

Уул уурхайн бус салбаруудаас хөдөө аж ахуй 3.2 нэгж хувийн эерэг нөлөөг үзүүлсэн бол, худалдаа, тээвэр тус тус 1.8 нэгж хувь, боловсруулах 0.6 нэгж хувь, барилгын салбар 0.4 нэгж хувийн сөрөг нөлөөг тус тус үзүүлэв (Зураг 11). Харин мэдээлэл холбоо болон эрчим хүчний салбарууд ДНБ-ий өөрчлөлтөд төдийлөн өөрчлөлт үзүүлээгүй байна. Эдийн засгийн үндсэн салбаруудын уналт, мөн татварын суурь болон гадаад худалдаа буурсан нь цэвэр татварыг 2.3 нэгж хувиар буурахад нөлөөлөв.

Зураг 12. ХАА, Аж үйлдвэрийн салбаруудын өсөлт

Зураг 13. Үйлчилгээний салбаруудын өсөлт

Эх сурвалж: УСХ

ШИГТГЭЭ 1. ЭДИЙН ЗАСГИЙН СЕКТОР ХООРОНДЫН ХӨРӨНГИЙН УРСГАЛЫН ШИНЖИЛГЭЭ

ОУВС-гаас боловсруулсан *хөрөнгийн урсгалын матриц шинжилгээг* ашиглан эдийн засгийн үндсэн 4 сектор буюу Засгийн газар, хувийн сектор, гадаад сектор болон санхүүгийн салбар хооронд нэг жилийн хугацаанд шилжиж буй хөрөнгийн урсгалыг макро эдийн засгийн үндсэн тэнцэтгэлүүдтэй нийцтэй байдлаар тайлагнаж болдог. Матриц шинжилгээний үр дүнд эдийн засгийн сектор бүрт үүссэн хөрөнгийн илүүдэл болон дутагдлыг тодорхойлж, дутагдалтай салбарууд нь алдагдлаа хөрөнгийн илүүдэлтэй бусад салбаруудын хөрөнгөөр хэрхэн санхүүжүүлж байгааг тайлбарлах боломжтой. Дараах хэсэгт энэхүү аргачлалыг ашиглан Монгол Улсын сектор хоорондын хөрөнгийн урсгалын шинжилгээг 2019 оны байдлаар гүйцэтгэв.

А. Санхүүгийн бус тэнцлийг тооцохдоо манай эдийн засагт 2019 онд бий болсон хуримтлал болон хөрөнгө оруулалтын зөрүүгээр⁷ тодорхойлдог. Өөрөөр хэлбэл дотоод эдийн засгийн секторуудад хийгдэж буй нийт хөрөнгө оруулалтыг санхүүжүүлэхэд дотоод хуримтлал хүрэлцэхгүй нөхцөлд гадаад секторын хөрөнгөөр дутагдлыг санхүүжүүлж, улмаар төлбөрийн тэнцлийн урсгал тэнцлийн алдагдал нэмэгдэж буй дүнг хэлнэ.

Эдийн засгийн харьяатууд 2019 онд нийт 32.3 их наяд төгрөгийн цэвэр орлого олсноос 25.7 их наяд төгрөгийг хувийн сектор, 6.6 их наяд төгрөгийг Засгийн газар татварын цэвэр орлого⁸ хэлбэрээр бүрдүүлжээ. Улсын секторыг хувьд төсвийн зардал батлагдсантай ойролцоо дүнгээр зарцуулагдаж, төсвийн тэнцэл 628 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарав. Харин хувийн сектор 20.4 их наяд төгрөгийг хэрэглээнд, 10.5 их наяд төгрөгийг хөрөнгө оруулалтад зарцуулснаар 5.3 их наяд төгрөгийн алдагдалтай байв. Түүнчлэн Төв банк 2.1 орчим их наяд төгрөгтэй тэнцэх гадаад валютын эх үүсвэрийг алтны арилжаатай холбоотойгоор гадаад сектороос татсанаас 1.1 их наяд төгрөгийн алтыг экспортын орлогоос, 1 их наяд төгрөгийг мөнгөжсөн алтнаас бүрдүүлжээ⁹. Ийнхүү дотоод эдийн засаг дахь салбаруудын хуримтлал, хөрөнгө оруулалтын зөрүү 2019 онд цэвэр дүнгээр -4.9 их наяд төгрөгт хүрч, ийм хэмжээний

⁷ $[GNDI = C + I + (X - M) + Y_f + Y_r] \Rightarrow [GNDI - C - I = CAB] \Rightarrow [S - I = CAB] \Rightarrow [(S_g - I_g) + (S_p - I_p) = CAB]$.

Энд Y – Үндэсний цэвэр орлого, X – Нийт экспорт, M – Нийт импорт, Y_f – Төлбөрийн тэнцлийн анхдагч орлого, Y_r – Төлбөрийн тэнцлийн хоёрдогч орлого, $GNDI$ – Үндэсний нийт цэвэр орлого, C – Эцсийн хэрэглээ, I – Нийт хөрөнгө оруулалт, CAB – Урсгал тэнцэл, S – Дотоодын нийт хуримтлал, S_g – Засгийн газрын хуримтлал, I_g – Засгийн газрын хөрөнгө оруулалт, S_p – Хувийн секторын хуримтлал, I_p – Хувийн секторын хөрөнгө оруулалтыг илэрхийлнэ.

⁸ Төсвийн цэвэр орлого нь нийт тэнцвэржүүлсэн орлогоос зээлийн үйлчилгээний төлбөр, татаас болон бусад урсгал шилжүүлгийг хасаж тооцдог.

⁹ Төв банк дотоодоос худалдаж авсан алтыг цэвэршүүлж, гадаадын харьяатад экспортлох эсвэл мөнгөжсөн алт хэлбэрээр гадаадын банкинд байршуулдаг. Төв банк гадаадын банкинд мөнгөжсөн алт хэлбэрээр хөрөнгөө нэмэгдүүлж, гадаад валютын эх үүсвэр татаж байгаа тул хөрөнгийн урсгалын шинжилгээнд нийт экспортод мөнгөжсөн алтны дүнг нэмж тооцоолов.

хөрөнгийг гадаад сектороос санхүүжүүлсэн байна. Үүний дийлэнхийг импортын төлбөр болон үйлчилгээнд зарцуулжээ.

Хүснэгт 4. Эдийн засгийн секторууд хоорондын хөрөнгийн урсгалын шинжилгээний матриц, тэрбум төгрөгөөр

Гүйлгээ/Салбарууд	Дотоод эдийн засаг	Дотоод эдийн засгийн салбарууд							Гадаад сектор	ХӨНДЛӨН ШАЛГАЛТ
		Засгийн газар	Хөгжлийн банк	Хувийн сектор	Санхүүгийн сектор	Үүнээс				
						Төв банк	АБанк	БСБ (МИК+ Бусад)		
ҮНДЭСНИЙ НИЙТ ОРЛОГО	32,270	6,584		25,686						0.0
Эцсийн хэрэглээ	24,913	-4,490		-20,423						0.0
Нийт хөрөнгө оруулалт	13,253	-2,722		-10,531						0.0
Экспорт	23,972				1,020	1,020			-23,972	
Импорт	-25,226								25,226	0.0
Хүчин зүйлсийн орлого	-4,279								4,279	0.0
Шилжүүлэг (цэвэр)	656								-656	0.0
А. САНХҮҮГИЙН БУС ТЭНЦЭЛ	-4,876	-628		-5,268	1,020	1,020			4,876	0.0
1. ГАДААД САНХҮҮЖИЛТ	7,741	1,238	126	5,886	491	0	-633	1124	-7,741	0.0
Хөрөнгө оруулалт	7,755	-22	-8	6,728	1,057		5	1,052	-7,755	0.0
ГШХО	6,318			6,318					-6,318	0.0
Санхүүгийн ХО	999	-22	-8	-28	1057		5	1,052	-999	0.0
Хөрөнгийн данс	439			439					-439	0.0
Гадаад цэвэр зээл	232	1,260	278	-1,072	-234	0	-305	72	-232	0.0
Бэлэн валют, харилцах	-246		-144	230	-333	0	-333		246	0.0
2. ДОТООД САНХҮҮЖИЛТ	0.0	-1,089	-34	-316	1,438	1,426	776	-764		0.0
Дотоод зээл		-1,928	-498	1,555	871	1,426	-253	-339		0.0
Засгийн газрын цэвэр зээл		-1,928	80	130	1,717	1,052	665	0		0.0
Хөгжлийн банкны цэвэр зээл			-53		53	139	-86			
Хувийн секторын зээл, үнэт цаас			-525	1,425	-900	271	-832	-339		0.0
Нийт мөнгө				-1,235	1,235	-56	1,291	0		0.0
Санхүүгийн байгууллага хоорондын хөрөнгийн урсгал			559		-559	930	-836	-652		0.0
Бусад цэвэр зүйлс		839	-94	-636	-109	-911	574	228		0.0
3. ЦАКТИВЫН ӨӨРЧЛӨЛТ (-)	2,736				2,736	2,428	308	0	-2,736	0.0
Гадаад актив (+)	2,871				2,871	2,509	363	0	-2,871	0.0
Гадаад пассив (ОУВС-гийн зээл орсон) (-)	136				136	81	55		-136	0.0
Б. САНХҮҮГИЙН ТЭНЦЭЛ	5,005	149	308	5,354	-806	-1,002	-165	360	-5,005	
В. АЛДАА БА ЗАЛРУУЛГА БОСОО ШАЛГАЛТ	-128	478	-92	-302	-212	-17	165	-360	128	
	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	

1. Гадаад хөрөнгийн урсгал нь дотоод эдийн засагт үүссэн хөрөнгийн дутагдлыг санхүүжүүлэх гол эх үүсвэр болсоор байна. Дотоод эдийн засгийн салбарууд гадаад сектороос нийт 7.7 орчим их наяд төгрөгтэй тэнцэх гадаад валютын хөрөнгийн урсгалыг хүлээн авснаас дийлэнхийг буюу 5.9 орчим их наяд төгрөгийг хувийн сектор бүрдүүлэв. Засгийн газар болон Хөгжлийн банк цэвэр дүнгээр харгалзан 1.2 их наяд төгрөг, 126 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг гадаад зах зээлээс татсан. Харин санхүүгийн сектор 491 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг гадаад сектороос бүрдүүлжээ.

Нийт гадаад санхүүжилтийн дүн дотоодын санхүүгийн бус тэнцлээс өндөр байгаа нь төлбөрийн тэнцлийн ашиг (алдагдал), алдаа, орхигдуулга, төсвийн ирээдүйн өв сан (ИӨС), тогтворжуулалтын сан болон валютын ханшийн зөрүүтэй холбоотой.

Хувийн сектор гадаад санхүүжилтээр цэвэр дүнгээр нийт 5.9 орчим их наяд төгрөгийн эх үүсвэрийг татсаны дийлэнх нь ГШХО хэлбэртэй байна. Үүнийг голчлон Оюу толгой төслийн далд уурхайн бүтээн байгуулалтай холбоотой хөрөнгө оруулалт болон бусад уул уурхайн компаниудын шууд хөрөнгө оруулалт бүрдүүлэв. Түүнчлэн хувийн сектор гадаад зээлийн төлбөрт цэвэр дүнгээр 1.1 их наяд төгрөгийг зарцуулсан. Ийнхүү хувийн сектор дотоодын хуримтлалаас давсан хөрөнгө оруулалтын эрэлтийг ГШХО-ын эх үүсвэрээр санхүүжүүлжээ.

Засгийн газар ОУВС-гийн ӨСХ-ийн хүрээнд доноруудаас болон бусад гадаадын байгууллагуудаас эх үүсвэр хүлээн авч түүнээс гадаад зээлийн үндсэн төлбөр төлж цэвэр дүнгээр нийт 1.2 их наяд төгрөгийг гадаад сектороос зээл хэлбэрээр хүлээн авчээ. Энэхүү хөрөнгийн эх үүсвэрээс төслийн санхүүжилт, дотоод бондын үндсэн төлбөр болон төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэхэд зарцуулав. Харин **Хөгжлийн банк** олон улсын зах зээлээс татсан 278 тэрбум орчим төгрөгтэй тэнцэх гадаад зээлийн хөрөнгөөс 8 тэрбум төгрөгийг гадаад бондын төлбөрт, 144 тэрбум төгрөгийг ностро дансанд байршуулсан.

Санхүүгийн сектор гадаад зах зээлээс цэвэр дүнгээр нийт 491 тэрбум төгрөгийг хүлээн авсан. Дотогшлох урсгалын дийлэнх хэсгийг МИК-ын олон улсын зах зээлээс татсан гадаад бондын эх үүсвэр бүрдүүлж байна. Харин арилжааны банкууд гадаад зээлийн төлбөр төлж, мөн ностро дансандаа мөнгө байршуулсан нь гадагшлах урсгалыг нэмэгдүүлэв. Тодруулбал, арилжааны банк цэвэр дүнгээр 305 тэрбум төгрөгийг гадаад зээлийн төлбөрт зарцуулж, 333 тэрбум төгрөгийг ностро дансандаа байршуулжээ.

2. Дотоод санхүүжилтийн хэсэгт сектор хоорондын санхүүгийн хөрөнгийн урсгалыг харуулдаг. Засгийн газар, Хөгжлийн банк болон хувийн сектороос цэвэр дүнгээр хөрөнгө шилжсэн бол санхүүгийн сектор хөрөнгө хүлээн авсан байна. **Засгийн газар** гаднаас татсан цэвэр зээл, ИӨС, тогтворжуулалтын сан болон бусад эх үүсвэрээс бүрдсэн хөрөнгөөс төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлж үлдсэн 1.9 их наяд төгрөгийн хөрөнгийг бусад секторууд руу шилжүүлжээ. Үүний дийлэнх хэсгийг буюу 1.1 их наяд төгрөгийг Монголбанкинд, 665 тэрбум төгрөгийг нийгмийн даатгал болон төсвийн тусгай данстай холбоотойгоор арилжааны банкинд байршуулжээ. Түүнчлэн дотоод бондын төлбөр болох 165 тэрбум төгрөгийг бусад секторт шилжүүлсэн байна. Харин **Хөгжлийн банк** гадаад сектороос авсан зээл болон ТБҮЦ төлөгдсөн эх үүсвэрээс 216 тэрбум төгрөгөөр хувийн секторын үнэт цаас худалдан авч, 310 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон байна. **Арилжааны банкууд** хувийн сектороос 1.3 орчим их наяд төгрөгийн эх үүсвэрийг татан төвлөрүүлж, нийгмийн даатгалын данс, бусад санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан болон бусад эх үүсвэрээс 2.2 орчим их наяд төгрөгийн эх үүсвэрийг татжээ. Улмаар хүлээн авсан нийт 3.5 орчим их наяд төгрөгийн хөрөнгөөс 1.7 их наяд төгрөгийг Монголбанк дахь дансандаа байршуулж, 832 тэрбум төгрөгийг

хувийн секторт зээл олгох болон хувийн секторын үнэт цаастай холбоотойгоор зарцуулсан байна.

3. Санхүүгийн секторын гадаад цэвэр активын өөрчлөлт 2.7 их наяд төгрөг байгаа нь Төв банк болон арилжааны банкуудын гадаад цэвэр актив тус дүнгээр нэмэгдсэнийг илэрхийлнэ. Тухайлбал, арилжааны банкны хувьд гадаад актив 363 тэрбум төгрөгөөр, гадаад пассив 55 тэрбум төгрөгөөр өссөн тул зөрүү буюу 308 тэрбум төгрөгөөр гадаадад байршуулсан хөрөнгийн дүн нэмэгдсэнийг харуулж байна. Харин Төв банкны гадаад цэвэр актив 2.7 их наяд төгрөгөөр нэмэгдсэн байна. Үүнээс 1 их наяд төгрөг нь мөнгөжсөн алттай холбоотой бол үлдсэн 1.7 орчим их наяд төгрөг нь төлбөрийн тэнцэл ашиг, алдаа орхигдуулгатай холбоотой байв.

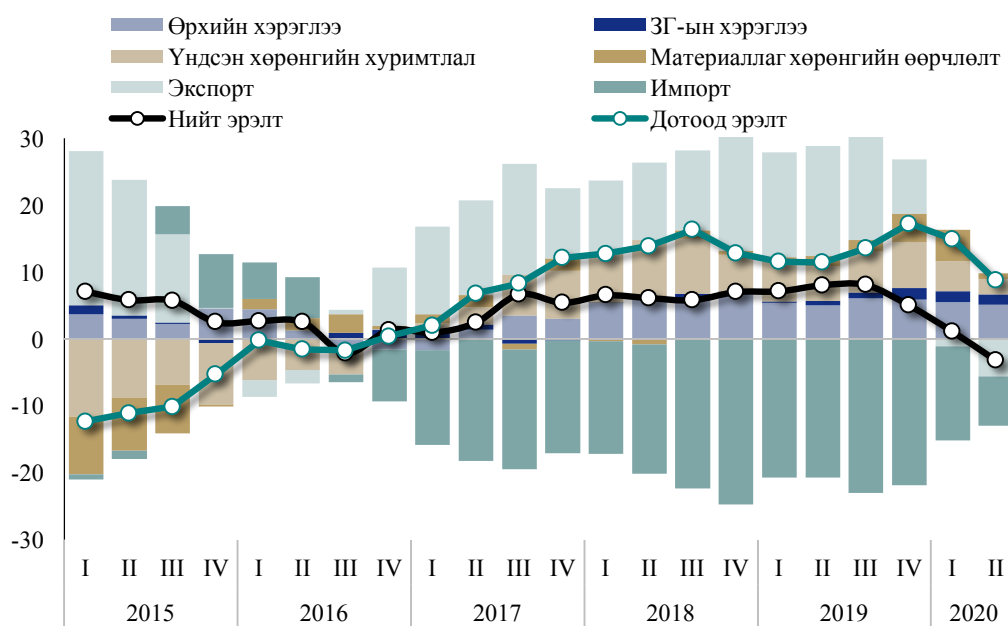
Дүгнэлт

Эдийн засгийн сектор хоорондын хөрөнгийн урсгалын шинжилгээнээс харахад, дотоод эдийн засаг 2019 онд нийт 4.9 орчим их наяд төгрөгийн хөрөнгийн дутагдалтай байсны дийлэнх нь хувийн сектортой холбоотой байна. Энэ алдагдлыг хувийн секторт орж ирсэн ГШХО, Засгийн газрын гадаад зээл болон МИК-ын гадаад бондын хөрөнгөөр санхүүжүүлжээ. Гадаад хөрөнгийн цэвэр урсгал эерэг байж, төсвийн дотоод санхүүжилтийн шаардлага харьцангуй бага байсан нь бусад сектороос санхүүгийн сектор руу шилжих хөрөнгийн урсгалыг нэмэгдүүлсэн байна. Харин арилжааны банкууд бүрдүүлсэн эх үүсвэрээсээ гадаад зээлийн төлбөр төлж үлдсэн хөрөнгийн дийлэнх хэсгийг Монголбанк дахь харилцах, хадгаламждаа байршуулжээ.

2.2. Нийт эрэлт

Дотоодын нийт бүтэгдэхүүнийг эрэлт талаас авч үзвэл, 2020 оны 2 дугаар улиралд 8.8 хувиар хумигдав. Үүнд, өрхийн хэрэглээ өмнөх оны мөн үеэс 5.8 хувиар, ЗГ-ын хэрэглээ 9.8 хувиар тус тус өссөн нь Засгий газраас цар тахлын үед өрхийн орлогыг дэмжих зорилгоор хүүхдийн мөнгө өгөх болон татвар, НДШ-ийн хөнгөлөлт үзүүлсэн нь нөлөөлөв. Мөн иргэдийн хэрэглээний болон ипотекийн зээлийн төлөлтийг түр хугацаанд хойшлуулсан зэрэг нь өрхийн орлогын өсөлтөд нөлөөлөв. Харин хөрөнгө оруулалт өмнөх оны мөн үеэс 31.9 хувиар буурав. Цар тахлын улмаас эрдэс баялагийн экспорт буурсан нь нийт экспортыг өмнөх оны мөн үеэс 27 хувиар, хилийн хорио цээрийн дэглэмээс болж нийт импортыг 26 хувиар тус тус буурахад нөлөөлөв.

Зураг 14. ДНБ-ий жилийн өсөлт, бүрэлдэхүүнээр¹⁰

Эх сурвалж: УСХ

¹⁰ Сүүлийн 4 улирлын нийлбэрээс тооцсон өсөлт

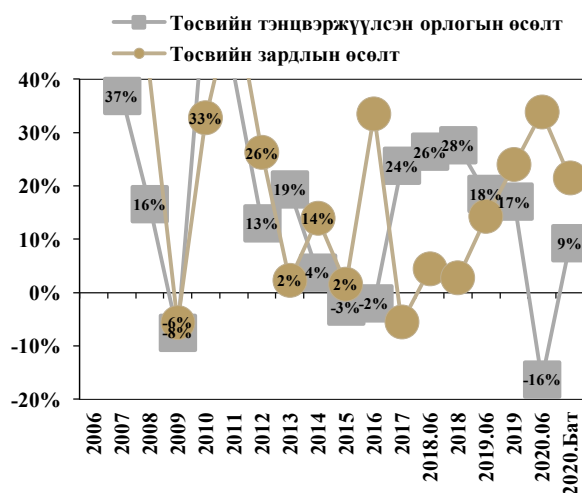
Ш. УЛСЫН ТӨСӨВ

Батлагдсан төсвөөр Монгол улсын нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого өмнөх оноос 1 их наяд төгрөг, төсвийн зардал 1.5 их наяд орчим төгрөгөөр нэмэгдэж, төсвийн алдагдал 2020 онд өмнөх оноос 1.5 их наяд төгрөгөөр тэлэх төсөөллийг боловсруулжээ. Улмаар 2020 онд төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 11.8 их наяд төгрөг, төсвийн зардал 13.9 их наяд төгрөгт хүрч төсвийн алдагдал 2.1 их наяд төгрөгт хүрэхээр байна. Харин КОВИД-19 цар тахалтай холбоотойгоор төсвийн орлого өмнөх оны мөн үеэс тасалдаж, цаашид төсвийн алдагдал батлагдсан дүнгээс нэмэгдэх эрсдэлтэй байна.

Зураг 15. Нэгдсэн төсвийн орлого, зардал, тэнцэл

Зураг 16. Нэгдсэн төсвийн орлого, зардлын жилийн өөрчлөлт (%)

Эх сурвалж: Сангийн яам

2020 оны эхний хагаст төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого өмнөх оны мөн үеэс 16.3 хувиар буюу 800 тэрбум төгрөгөөр буурч 4.1 их наяд төгрөгт хүрсэн бөгөөд тэнцвэржүүлсэн орлогын 91.2 хувийг татварын орлого бүрдүүллээ. Төсвийн орлогыг бүрэлдэхүүн хэсгээр нь авч үзвэл аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар 214 тэрбум төгрөг, нийгмийн даатгалын орлого 140 тэрбум төгрөг, дотоодын бараа, үйлчилгээний татвар 158 тэрбум төгрөг, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн орлого 120 тэрбум төгрөг, татварын бус орлого 97 тэрбум төгрөгөөр тус тус өмнөх жилийн мөн үеэс бага байна. Харин 2020 оны эхний хагаст төсвийн нийт зардал өмнөх жилийн мөн үеэс 1.6 их наяд орчим төгрөгөөр нэмэгдлээ. Үүнд, төсвийн хөрөнгө оруулалтын зардал 600 тэрбум төгрөг, халамжийн сангийн зардал

300 тэрбум төгрөг, бараа үйлчилгээний зардал 280 тэрбум төгрөг, нийгмийн даатгалын зардал 177 тэрбум төгрөгөөр тэлсэн нь голчлон нөлөөллөө.

Хүснэгт 5. Монгол улсын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл

тэрбум төгрөг	2019	2019.06	2020	2020.06		2020.06/ 2019.06
	Гүй.	Гүй.	Бат.	Гүй.	Гүй %	
Нийт орлого	11937	5549	12900	4359	78.2	78.6
Ирээдүйн өв сан	1040	617	977	246	67.4	40.0
Тогтворжуулалтын сан	95	32	125	12	21.3	37.6
Тэнцвэржүүлсэн орлого	10802	4900	11798	4100	79.6	83.7
Татварын орлого	9749	4446	10656	3743	81.5	84.2
Татварын бус орлого	1053	454	1142	357	64.0	78.7
Нийт зардал	11429	4708	13873	6298	82.2	133.8
Анхдагч зардал	10568	4271	12913	5873	86.7	137.5
Урсгал зардал /-хүүний зардал/	7347	3525	9060	4626	86.8	131.2
Хөрөнгийн зардал	2818	636	3806	1229	70.2	193.2
Цэвэр зээл	403	110	47	19	20.9	17.0
Хүүний зардал	861	437	960	425	87.6	97.4
Нийт тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-628	192	-2075	-2198		
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	-1.7%		-5.1%			
Анхдагч тэнцэл	233	629	-1115	-1773		
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	0.6%		-2.7%			

Хүснэгт 6. Санхүүжилтийн шаардлага болон эх үүсвэр бүрдүүлсэн байдал

тэрбум төгрөг	2020 он	
	Гүйцэтгэл, эхний 6 сард	Жилийн төлөвлөгөө (Бат.)
1 Шаардлагатай санхүүжилтийн дүн	2593	3043
1.1 Үнэт цаас эргэн төлөхөд	62	263
Дотоод	62.1	263
Гадаад	0	0
1.2 Зээл эргэн төлөхөд	333	705
Дотоод	44	0
Гадаад	289	705
1.3 Төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэхэд	2198	2075
2 Эх үүсвэр бүрдэл	2593	3043
2.1 Шинээр гаргасан үнэт цаас	0	100
Дотоод	0	100
Гадаад	0	0
2.2 Шинээр авсан зээл	1493	2464
Дотоод	0	0
Гадаад	1493	2464
Төслийн зээл	658	1196
Хөтөлбөрийн зээл	834	1267
2.3 Сангийн орлогоос	0	479
Ирээдүйн өв сан	0	0
Тогтворжуулалтын сан	0	479
Харилцах хадгаламжийн		
2.4 цэвэр өөрчлөлт болон бусад	1100	1

Эх сурвалж: Сангийн яам

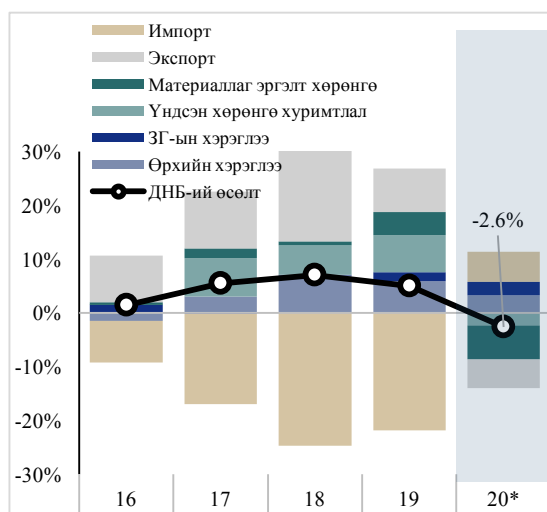
Тайлант хугацаанд төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 2.2 их наяд төгрөгийн алдагдалтай гарлаа. Түүнчлэн 395 тэрбум төгрөгийн зээл болон үнэт цаасыг эргүүлэн төлж төсвийн шаардлагатай санхүүжилтийн дүн 2.6 их наяд төгрөгт хүрэв. Уг шаардлагатай зардлыг гадаад зээл болон Засгийн газрын Монголбанк дахь харилцах, хадгаламжийн эх үүсвэрээр санхүүжүүлсэн байна.

IV. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ, БОДЛОГЫН АНХААРАХ АСУУДЛУУД

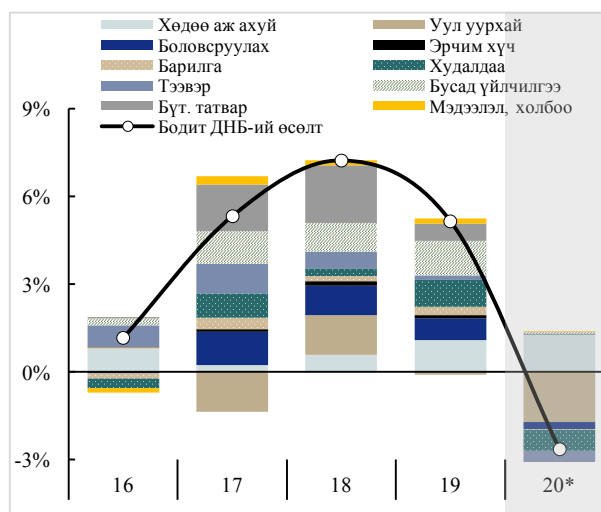
4.1. Эдийн засгийн өсөлтийн төлөв

Эдийн засаг 2020 онд 2.6 хувиар агших хүлээлттэй байна. Эдийн засгийн өсөлт энэ оны эхний хагаст хүлээлтээс доогуур гүйцэтгэлтэй гарахад КОВИД-19 цар тахлаас шалтгаалан эдийн засгийн идэвхжил суларч, ХАА, мэдээлэл холбооны салбараас бусад уул уурхайн бус салбарууд хумигдсаны зэрэгцээ алт, төмрийн хүдрээс бусад түүхий эдийн олборлолт буурснаар уул уурхайн салбар 29.4 хувиар огцом агшсан нь нөлөөлөв. Түүнчлэн, 2020 оны сүүлийн хагаст нүүрсний экспорт сэргэж, Оюу толгойн алтны агууламж нэмэгдэх зэрэг нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих хэдий ч хорио цээрийн арга хэмжээ сунгагдсан, томоохон төслүүдийн бүтээн байгуулалтын ажил удаашрах, төсвийн тодотголоор хөрөнгө оруулалтын зардал буурсан, КОВИД-19 цар тахлын эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөө өндөр байгаа зэргээс энэ онд эдийн засаг 2.6 хувиар агших төсөөлөлтэй байна.

Зураг 17. Эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөл (эрэлт болон нийлүүлэлт талаас)

Эх сурвалж: ҮСХ, Монголбанк

Эх сурвалж: ҮСХ, Монголбанк

Энэ онд засгийн газрын хэрэглээ, өрхийн хэрэглээний өсөлт нийт эрэлтийг дэмжиж байгаа бол хөрөнгө оруулалт болон экспортын бууралт нийт эрэлтийг саарахад голлон нөлөөлж байна. Хэрэглээний зориулалттай зээл олголт буурч байгаа ч төсөв, мөнгөний бодлогын багц арга хэмжээ нь өрхийн болон Засгийн газрын хэрэглээний өсөлтийг тэтгэх хүлээлт хэвээр байна. ГШХО-ын орох урсгал өмнөх төсөөллөөс багасаж, КОВИД-19-ийн улмаас хөрөнгө оруулалтын орчинд тодорхой бус байдал үргэлжилж байгаа

тул үндсэн хөрөнгийн хуримтлалын төсөөллийг бууруулж байна. Эдийн засгийн өсөлтийн цаашдын төлөв нь дэлхий нийтэд цар тахал хэдий хугацаанд хяналтад орж, гадаад эрэлт сэргэх, дотоодын хөл хорио цуцлагдан эдийн засгийн үйл ажиллагаа хэвийн түвшинд хүрэх, өрийн дахин санхүүжилтийг амжилттай шийдвэрлэх, эдийн засагт шаардлагатай тохиргоо (төсвийн алдагдал, валютын ханш гэх мэт)-г цаг алдалгүй хийх зэргээс хамаарна.

Харин 2021, 2022 онуудад эдийн засгийн өсөлт харгалзан 8.7 хувь, 4.0 хувь байх төсөөлөлтэй байна. Ирэх онд цар тахлын тархалт намжиж, гадаад эрэлт сэргэх, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх, Оюу Толгойн зэсийн баяжмал дахь металлын агууламж сайжирч, уул уурхайн салбар идэвхжих зэрэг нь өсөлтөд эерэгээр нөлөөлөх бол түүхий эдийн үнэ, төсвийн төлөв эдийн засгийн өсөлтөд сөрөг нөлөө үзүүлэхээр байна. Мөн 2022 онд гадаад эрэлтийн таатай байдал үргэлжилж, зэсээс бусад уул уурхайн үйлдвэрлэл эдийн засгийн өсөлтийг тэтгэх бол дунд хугацаанд түүхий эдийн үнэ буурах, уул уурхайн салбарт одоо үргэлжилж буй хөрөнгө оруулалт хэрэгжиж дуусах, Оюу толгойн зэсийн баяжмал дахь металлын агууламж эргэн багасах, төсвийн төлөв чангарах, уул уурхайн бус салбарын өсөлт саарах зэрэг нь эдийн засгийн өсөлтийг бууруулах нөлөө үзүүлэхээр байна.

ШИГТГЭЭ 2. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ГАДААД БОЛОН ДОТООД ТЭНЦВЭР

КОВИД-19 цар тахлын нөлөөгөөр дэлхийн эдийн засгийн төлөв огцом муудаж, улс орнуудын эдийн засгийн өсөлт саарч, иргэд, хувийн сектор санхүүгийн хүндрэлд орж, улмаар ажилгүйдлийн түвшин нэмэгдэж байна. Хөгжингүй болон хөгжиж буй бүхий л орнууд эдийн засгийн өсөлтөө тогтвортой хадгалах, уналтаас сэргийлэх, ажлын байрыг хамгаалах үүднээс төсөв, мөнгөний тэлэх бодлогыг хэрэгжүүлж байна. Яагаад дэлхийн нийтээрээ эдийн засгийн тогтвортой өсөлтөө хадгалахыг илүүд үзэж байна вэ? гэсэн асуултын хариулт Монгол Улсын хувьд ч чухлаар тавигдана.

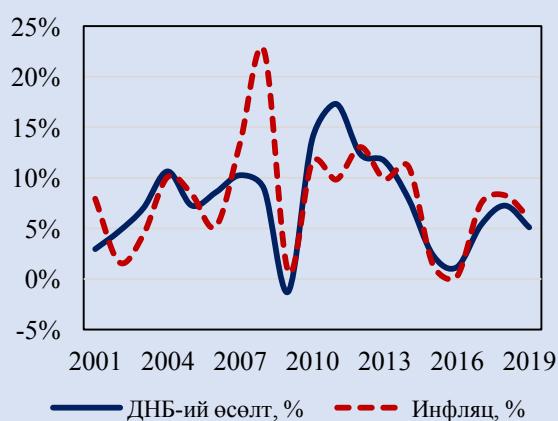
Тогтвортой өсөлт нь эдийн засагт хэт халалт, түүнээс үүдэлтэй нэмэлт дарамт, эрсдэл бий болгохгүй өсөлтийн түвшин бөгөөд тодорхой бус байдлыг бууруулж, иргэдийн амьдралын чанарыг сайжруулах, технологи, хүмүүн капиталын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх орчныг бий болгодог онцлогтой. Нөгөө талаас, тогтвортой өсөлт нь ажлын байрыг хадгалах, үнийн тогтвортой байдлыг хангах болон төлбөрийн тэнцлийн дарамтыг нэмэгдүүлэхгүй байхад чухал нөлөөтэй.

Иргэдийн ажил эрхлэлт, хэрэглээ тогтвортой, хувийн секторт хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлж, илүү урт хугацаанд тогтвортой өсөлтийг бий болгодог хэдий ч, тогтвортой өсөлтийг хангах сорилт нь улс, орон бүрийн эдийн засгийн бүтцээс

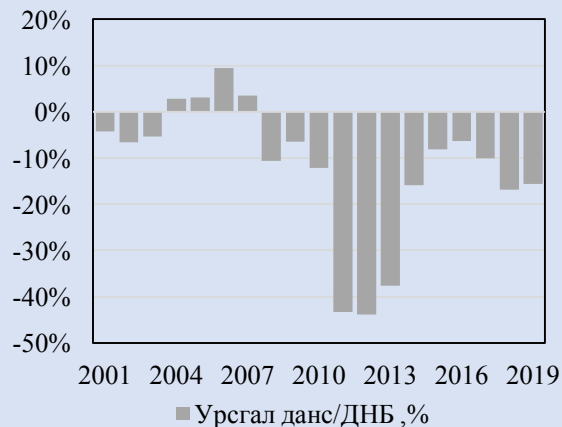
ихээхэн хамаарна. Тухайлбал, түүхий эдийн үнээс хамаарал багатай буюу эдийн засаг нь харьцангуй тогтвортой өсдөг орнуудын хувьд түүхий эдийн үнээс хамаарал өндөртэй орнуудтай харьцуулахад нэг хүнд ногдох ДНБ-ий өсөлтийн түвшин өндөр байна (IMF, 2015). Байгалийн баялаг ихтэй орнуудын эдийн засаг дэлхийн зах зээл дээрх түүхий эдийн үнийн хэлбэлзлээс шалтгаалж богино хугацаанд хүчтэй савладаг нь тогтвортой өсөхөд хүндрэл учруулж, ийнхүү нэг хүнд ногдох ДНБ-ий өсөлтийн түвшин бага байхад нөлөөлдөг. Иймд түүхий эдийн үнээс өндөр хамааралтай улс, орнуудын хувьд тогтвортой өсөлтийг хангахын тулд илүү өндөр төсвийн сахилга бат, зохистой бодлогын хослолыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай тулгардаг.

Тогтвортой өсөлтийн суурь нөхцөл нь дотоод болон гадаад тэнцвэртэй байдлын балансыг хангах юм. Дотоод тэнцвэр гэдэг нь үйлдвэрлэл потенциал түвшнийхээ орчимд, инфляц нам тогтвортой түвшинд хадгалагдахыг хэлнэ. Монгол Улс нь жижиг, нээлттэй эдийн засагтай, дэлхийн зах зээл дээрх түүхий эдийн үнээс өндөр хамааралтай байдаг нь эдийн засгийн өсөлтийг хэлбэлзүүлж, дотоод тэнцвэргүй байдал үүсэх гол шалтгаан болдог. Тодруулбал, 2000 оноос хойш дотоодын нийт бүтээгдэхүүний жилийн өсөлт -1.3 хувиас 17.3 хувийн хооронд байж ирсэн нь дотоод тэнцвэргүй байдлын далайцыг илтгэнэ. Дэлхийн зах зээл дээрх түүхий эдийн үнэ, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, төсвийн хэт тэлсэн бодлого болон төсвийн шинжтэй зардлыг Төв банкнаас санхүүжүүлсэн зэргээс шалтгаалан эдийн засаг 2011-2013 онд 11.6-17.3 хувийн өсөлттэй, инфляцын түвшин эрчимжин 10-13 хувьд хүрч, эдийн засагт хэт халалт бий болсон нь дотоод тэнцвэр алдагдсаны хамгийн сүүлийн жишээ юм. Харин 2020 он гарснаас хойш КОВИД-19 цар тахлын нөлөөгөөр эдийн засгийн өсөлт огцом буурч, инфляцын түвшин саарч байгаа нь мөн л дотоод тэнцвэр алдагдах эрсдэл өндөр болсныг илтгэж байна. (Зураг 18)

Зураг 18. ДНБ-ий өсөлт, инфляц

Зураг 19. Урсгал данс

Харин гадаад тэнцвэрийг эдийн засгийн тогтвортой өсөлттэй нийцтэй, гадаад валютын нөөцөд дарамтгүй, урсгал тэнцлийн зохистой түвшнээр хэмжиж болно. Монгол Улсын урсгал тэнцэл 2008 оноос эхлэн тасралтгүй алдагдалтай байсан. Ялангуяа, дотоод тэнцвэр алдагдсан 2011-2013 онд урсгал дансны алдагдал 4.5-5.3 тэрбум ам.доллар

буюу ДНБ-ий 38-44 хувьд хүрч өссөн нь тухайн үед гадаад тэнцвэр ихээр алдагдаж байсныг харуулж байна (Зураг 19).

Урсгал тэнцэл ийнхүү 2008 оноос хойш тасралтгүй алдагдалтай гарахад манай эдийн засгийн бүтцийн онцлог болох хэрэглээ, хөрөнгө оруулалт, үйлдвэрлэлд импортын орц өндөр байгаа нь нэг гол хүчин зүйл байв. Учир нь импортын хэрэгцээ ихтэй эдийн засгийн хувьд өндөр өсөлтийн үед экспортын орлого хангалттай нэмэгдэхгүй тохиолдолд импортын өсөлт урсгал тэнцэл алдагдалтай гарахад хүргэж байв. Дараагийн нэг хүчин зүйл нь гадаад, дотоод тэнцвэрийг хангахад шаардлагатай валютын ханшийн зохицуулалт шаардлагатай түвшинд хийгддэггүй байсантай холбоотой юм. Гадаад сөрөг шокын үед дотоод, гадаад тэнцвэрээ хангах, урсгал тэнцлээ улам муутгахгүйн тулд төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг шаардлагатай (хангалттай) түвшинд хүртэл сулруулдаггүй байсан нь нөлөөлөв. Төгрөгийн ханш суларснаар нэг талаас импорт харьцангуй үнэтэй болж, импортын эрэлт, улмаар дотоод эрэлтийг бууруулдаг бол, нөгөө талаас экспортын бүтээгдэхүүний төгрөгөөр илэрхийлэгдэх үнэ болон орлого нэмэгдэж, урсгал тэнцэл сайжирдаг.

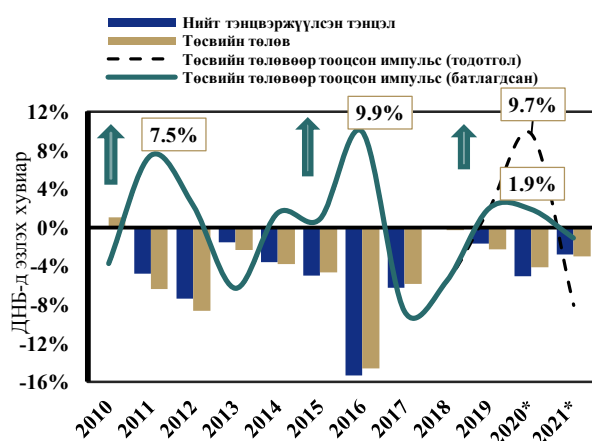
КОВИД-19 болон түүний эсрэг хэрэгжүүлж буй бодлогын нөлөөгөөр эдийн засгийн өсөлт, дотоод эрэлт саарч, улмаар инфляц бууран дотоод тэнцвэргүй байдал үүсэж байна. Монгол Улсын эдийн засаг 2020 оны 2-р улирлын гүйцэтгэлээр өмнөх оны мөн үеэс 9.1 хувиар агшив. КОВИД-19, түүнээс сэргийлэх арга хэмжээний эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөө уул уурхай, боловсруулах, тээвэр, худалдаа, үйлчилгээний салбаруудад хамгийн хүчтэй гарч байна. Мөн эдийн засгийн идэвхжил саарснаар эрэлтийн гаралтай үнэ өсгөх дарамт буурах хандлага үргэлжлэхийн зэрэгцээ нийлүүлэлтийн шалтгаанаар шатахууны үнэ буурсан нь 2020 оны эхний хагаст инфляцыг буурууллаа. Харин нөгөө талаас урсгал дансны алдагдал 2020 оны эхний 6 сард 890 сая ам.долларт хүрсэн бөгөөд эдийн засгийн идэвхжил саарч, үйлчилгээний дансны алдагдал, орлогын дансны алдагдал, импорт тус тус агшсан боловч КОВИД-19-ийн улмаас экспортын орлого илүү ихээр татарч урсгал тэнцлийн алдагдал өмнөх оны мөн үеэс тэлж байна. Ийнхүү урсгал тэнцлийн алдагдал тэлж, үйлдвэрлэл потенциал түвшнээсээ бага түвшинд хүрээд байгаа нь гадаад, дотоод тэнцвэрийг эргэн хангахад шаардлагатай тохиргоог хийх хэрэгтэйг харуулж байна. Иймд төгрөгийн ханшийг харьцангуй уян хатан байлгаж, урсгал дансны алдагдлыг багасгах замаар дотоод, гадаад тэнцвэрийг сайжруулах нь дунд хугацааны эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг бүрдүүлэх суурь нөхцөл болохоор байна.

4.2. Төсвийн бодлогын төлөв

Орлого тасарч, зардал өсөж, алдагдал тэлж байна. Энэ онд төсвийн бодлогын төлөв хамгийн сул түвшинд хүрэх төлөвтэй байгаа нь өрийн тогтвортой байдал алдагдах, дотоод санхүүжилтийн эх үүсвэрийг шавхаж хувийн секторын хөрөнгө оруулалтад сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.

Хэдийгээр сүүлийн 3 жилийн хугацаанд төсвийн төлөв сайжирсан боловч цар тахалтай холбоотойгоор 2020 онд эрс муудаж байна. Өргөн барьсан төсвийн тодотголын мэдээгээр төсвийн зардал батлагдсан дүнгээс 704.9 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж, тэнцвэржүүлсэн орлого 2066.9 тэрбум төгрөгөөр буурснаар төсвийн алдагдал 4.8 их наяд төгрөг буюу ДНБ-ий 12.5 хувьд хүрч тэлэхээр байна. Үүнээс үүдэн дотоод, гадаад өрийн эргэн төлөлт болон төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэхэд нийт **5.8 их наяд төгрөг** шаардагдана. Төсвийн алдагдлын өсөлт нь улсын өрийг огцом нэмэгдүүлнэ.

Зураг 20. Төсвийн импульс

Эх сурвалж: Сангийн Яам, Монголбанк

Хүснэгт 7. Төсвийн гүйцэтгэл, төсөөлөл

тэрбум төгрөг	2019	2020		2019.07	2020.07	
	Гүй.	Бат.	Тол.	Гүй.	Гүй.	Гүй %
Нийт орлого	11937	12900	10729	6786	5262	77.8
Ирээдүйн өв сан	1040	977	943	714	345	75.3
Тогтворжуулалтын сан	95	125	55	37	17	24.2
Тэнцвэржүүлсэн орлого	10802	11798	9731	6035	4900	78.6
Татварын орлого	9749	10656	8847	5485	4496	80.6
Татварын бус орлого	1053	1142	884	550	405	61.3
Нийт зардал	11429	13873	14577	5500	7366	83.9
Анхдагч зардал	10568	12913	13605	5038	6907	83.6
Урсгал зардал /-	7347	9060				
Хүүний зардал			10182	4056	5394	88.5
Хөрөнгийн зардал	2818	3806	3409	868	1482	72.0
Цэвэр зээл	403	47	15	114	31	28.6
Хүүний зардал	861	960	973	462	459	88.9
Нийт тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-628	-2075	-4847	535	-2466	
ДНБ-д эзлэх хувь	-1.7%	-5.1%	-12.5%			
Анхдагч тэнцэл	233	-1115	-3874	997	-2006	
ДНБ-д эзлэх хувь	0.6%	-2.7%	-10.0%			

Эх сурвалж: Сангийн Яам, Монголбанк

Энэ оны эхний 7 сарын байдлаар **төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого 4900 тэрбум төгрөгийн гүйцэтгэлтэй гарсан нь өнгөрсөн оны мөн үеэс 1135 тэрбум төгрөгөөр буюу 18.8 хувиар буурсан** дүн юм. Үүнд эдийн засгийн идэвхжил суларсантай холбоотойгоор аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар, нийгмийн даатгалын хураамж, НӨАТ, онцгой албан татварын орлого буурч, экспорт огцом агшсанаас ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн орлого татарсан нь голлон нөлөөлөв.

Нөгөө талаас **төсвийн нийт зардал эхний 7 сард 7366 тэрбум төгрөгийн гүйцэтгэлтэй гарч, өнгөрсөн оны мөн үеэс 1866 тэрбум төгрөг буюу 33.9 хувиар өсжээ.** Улмаар нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 2466 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарав.

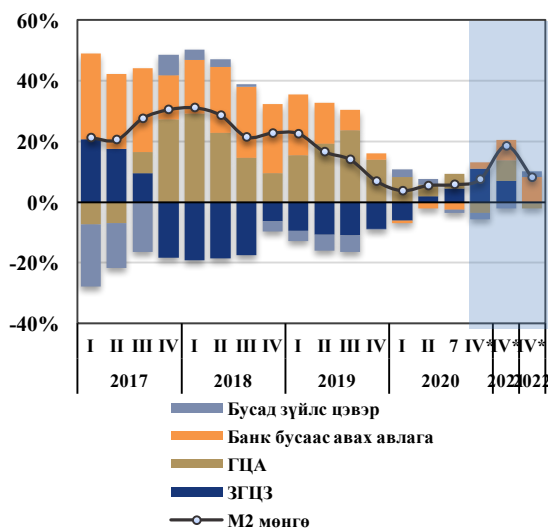
4.3. Мөнгө, зээлийн үзүүлэлтүүдийн төлөв

Санхүүгийн секторт эрсдэл хуримтлагдаж байгаа нь зээлийн өсөлт үргэлжлэн саарахад нөлөөлж байна. КОВИД-19-ийн нөлөөгөөр ихэнх бизнесийн үйл ажиллагаа хязгаарлагдсанаас зах зээлийн эрсдэл нэмэгдэж,

зээлийн эрэлт багасахад нөлөөлж байна. Нөгөө талаас банкуудын бизнесийн салбарт олгосон зээлийн эргэн төлөлт удааширч, хугацаа хэтэрсэн зээлийн дүн нэмэгдэж байгаа нь банкуудын ашигт ажиллагаа, өөрийн хөрөнгийн харьцаа үзүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлснөөр зээлийн нийлүүлэлт буурахад хүргэж байна. Иймээс эдийн засгийн гадаад суурь нөхцөл сайжраагүй, дотоод хязгаарлалт үргэлжлэх нөхцөлд зээлийн өсөлтийг эрчимжүүлэх боломж хязгаарлагдмал байна.

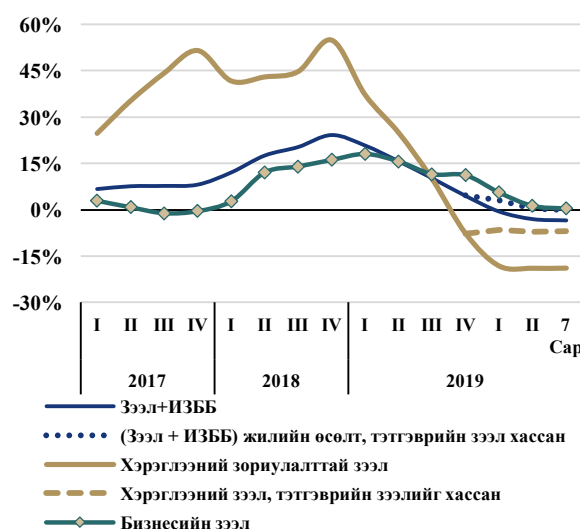
Монголбанкнаас КОВИД-19-ийн эсрэг цогц бодлогын арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж байна (ШИГТГЭЭ 4). Эхний 6 сарын байдлаар Төв банкнаас банкны системд нийт 3.9 их наяд төгрөгийн санхүүжилт олгосон байна. Үүнд репо санхүүжилтээр 2.4 их наяд төгрөг, своп хэлцлээр 1.5 их наяд төгрөгийн санхүүжилт олгож, банкны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлсэн байна.

Зураг 21. М2 мөнгөний жилийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн, актив тал

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 22. Зээлийн өсөлт

Эх сурвалж: Сангийн Яам, Монголбанк

Өнгөрсөн хоёр жилд гадаад хөрөнгийн урсгал нэмэгдэж, төсвийн алдагдлыг дотоод эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх шаардлага буурснаар мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийн дийлэнхийг гадаад цэвэр активын өсөлт бүрдүүлж байв. Мөн иргэд, хувийн секторт олгосон зээлийн өсөлт мөнгөний үзүүлэлтийн өсөлтийг тодорхойлсон дараагийн гол хүчин зүйл байлаа. Энэ онд Засгийн газраас иргэдэд олгох нийгмийн халамж болон төсвийн хөрөнгө оруулалтын зардал хэлбэрээр аж ахуйн нэгжүүдэд олгох санхүүжилтүүд нь мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг голлон бүрдүүлэхээр байна. Энэ нь хөрөнгийн орох урсгал татарч, гарах урсгал төдийлөн

буурахгүй байгаагаас гадаад цэвэр активын өсөлт мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг бууруулах нөлөөг үзүүлж байгааг харуулж байна. Оны эцэст мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлт 7 орчим хувьд хүрэх төлөвтэй байна (Зураг 21).

Зээлийн өсөлт сэргэн дунд хугацаанд тогтвортой байж, мөнгөний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх төлөвтэй байна. Ирэх онд КОВИД-19-ийн тархалт хяналтад орж эдийн засгийн идэвхжил сэргэж, гадаад хөрөнгийн урсгал сэргэх хүлээлттэй байгаа тул зээл болон мөнгөний нийлүүлэлт нэмэгдэх тооцоололтой байна. Төсөөллөөр 2021 оны эцэст мөнгөний нийлүүлэлт 18 орчим хувиар өсөх ба үүнд гадаад цэвэр актив болон зээлийн өсөлт голлон нөлөөлөхөөр байна. Мөн 2022 онд гадаад, дотоод эдийн засгийн таатай байдал үргэлжилж зээл олголт тогтвортой нэмэгдэх хүлээлттэй байгаа ч төлбөрийн тэнцэл алдагдалтай гарах төсөөлөлтэй байгаа тул мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлт 2022 оны эцэст 8 орчим хувь байх тооцоололтой байна.

Гадаад валютын орох урсгалыг нэмэгдүүлж, төсвийн алдагдлыг бууруулснаар эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалж, зээлийн өсөлтийг эрчимжүүлэн хувийн секторыг дэмжих орон зай бий болно. Өнгөрсөн туршлагаас харахад (ШИГТГЭЭ 3) төсвийн алдагдал өндөр түвшинд үргэлжилбэл хүү өсөх, Төв банкнаас санхүүжүүлэхээс аргагүй нөхцөл үүсэхийн зэрэгцээ гадаад өрийн хэмжээ нэмэгдэнэ. Энэ нь валютын ханш, валютын нөөцөд дарамт учруулан улсын зээлжих зэрэглэлийг бууруулан гадаад өрийн дахин санхүүжилтийн зардлыг нэмэгдүүлнэ.

ШИГТГЭЭ 3. МОНГОЛБАНКНААС 2012-2016 ОНД ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ТӨСВИЙН ШИНЖТЭЙ БОДЛОГЫН ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛСЭН ҮР НӨЛӨӨ

Монголбанк 2012-2016 онд урьд өмнө нь байгаагүй хэмжээгээр төсвийн шинжтэй тэлэх бодлогыг хэрэгжүүлсэн. Эдгээрт нэгд: Засгийн газраас хэрэгжүүлдэг төсвийн шинжтэй үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхэд 7.3 их наяд төгрөгийн эх үүсвэрийг зах зээлийн хүүнээс бага хүүгээр банкуудад нийлүүлсэн, хоёрт: ГВАН-ийн хүрэлцээтэй байдлаас үл хамааран төгрөгийн ханшийг интервенц хийж хамгаалсан, гуравт: Хятадын ардын банктай байгуулсан төгрөг/юанийн своп хэлцлийг валютын интервенцэд ашигласан зэрэг болно. Эдгээр хөтөлбөр, бодлогуудыг хэрэгжүүлснээр эдийн засагт бий болсон үр дагаврыг статистик тоон мэдээлэл дээр үндэслэн дараах байдлаар тодорхойлж болохоор байна. Үүнд:

1. Хөтөлбөрийн хүрээнд импортын орц өндөр үйл ажиллагааг голчлон санхүүжүүлснээс импортын эрэлт нэмэгдэхэд ханшийг харьцангуй тогтвортой

барих бодлогыг хэрэгжүүлснээс гадаад валютын нөөцийн хүрэлцээтэй байдал алдагдаж улмаар ханш сулрах дарамтыг улам эрчимжүүлсэн,

2. Хөтөлбөр хэрэгжүүлэх улс төрийн дарамт өндөр байснаас Монголбанк гадаад валютын албан нөөцийн хүрэлцээт байдал алдагдах үеэс нөөцийг өндөр хүүтэй гадаад зээлээр түр хугацаанд бүрдүүлж, гадаад худалдааны шаардлагатай санхүүжилтээс гадна интервенц тогтмол хийж байсан,
3. Гадаад валютын цэвэр нөөц сөрөг болж богино хугацаатай гадаад өр төлбөрөө төлж чадахгүй нөхцөлд хүрснээс ханш сулрах дарамт эрчимжиж, төгрөгийн өгөөж сөрөг түвшинд хүрч, Төв банкны эх үүсвэрийн банкны эх үүсвэр хэт хамааралтай болсноор банк, санхүүгийн системийн тогтвортой байдалд эрсдэл учруулж эхэлсэн.
4. Хөтөлбөрийн зээлийн санхүүжилтийг зах зээлийн хүүнээс доогуур хүүтэйгээр олгосон нь зээлийн дахин үнэлгээнээс үүсэх бодит бус алдагдал, интервенц их хэмжээтэй тогтмол хийснээс гадаад цэвэр актив сөрөг түвшинд хүрч Монголбанкны ханшийн тэгшитгэлээс үүсэх бодит бус алдагдал, гадаад хүүний төлбөр нэмэгдсэнээс бодит алдагдлыг тус тус нэмэгдүүлсэн. Мөн зах зээлийн хүүгээс бага хүүгээр банкуудад мөнгө нийлүүлсэн нь банкуудад хүүний арбитраж үүсэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн бөгөөд Төв банк өөрөө бодлогын хүүнийхээ банк хоорондын захад үзүүлэх нөлөөллийг бууруулжээ.

4.4. Төлбөрийн тэнцэл, гадаад секторын төлөв

Энэ онд төлбөрийн тэнцэл алдагдалтай гарч, төгрөгийн ханш сулрах дарамттай байна. Цар тахлын улмаас нүүрс, зэс, газрын тос, ноолуурын экспорт бууран, экспорт оны эхний 7 сард 17 хувиар агшлаа. Оны сүүлийн саруудад нүүрсний экспорт сэргэж энэ онд 27 сая тоннд хүрэх, зэсийн баяжмал дахь алтны агууламж нэмэгдэх, алтны үнэ өссөн үед Монголбанк худалдан авсан болон хуримтлуулсан мөнгөжсөн алтны нөөцөөс борлуулж, алтны экспорт өсөх тул экспортын орлого 2020 онд өмнөх оноос 11 хувиар буурах төсөөлөлтэй байна. Мөн энэ онд нефтийн бүтээгдэхүүний үнэ хямдарч, ГШХО бууран, эдийн засгийн идэвхжил суларснаар импорт 11 хувиар, үйлчилгээний алдагдал 25 хувиар агшихаар байна. Улмаар худалдааны тэнцлийн алдагдал ДНБ-ий 6 хувь, урсгал тэнцлийн алдагдал 12 хувьтай тэнцэхээр байна¹¹. Сүүлийн жилүүдэд урсгал тэнцлийн алдагдлыг ГШХО, гадаад зээл, бондоор санхүүжүүлж ирсэн. Энэ онд донор санхүүжилтийн хүрээнд 700 сая ам.долларын санхүүжилт орж ирэхээр байгаа ч ХХБ 500 сая ам.долларын гадаад бондыг эргэн төлсний зэрэгцээ

¹¹ Урсгал тэнцлийн алдагдал сүүлийн 5 жилд буюу 2015-2019 онд дунджаар ДНБ-ий 11 хувьтай тэнцэх алдагдалтай байв.

энэ онд ГШХО буурах, хувийн секторын гадаад зээлийн ашиглалт буурч, эргэн төлөлт нь нэмэгдэх нөлөөгөөр санхүүгийн дансны ашиг өмнөх оноос 2 дахин багассанаар *нийт төлбөрийн тэнцэл 540 сая орчим ам.долларын алдагдалтай, гадаад валютын албан нөөц 770 сая ам.доллароор буурах төлөвтэй байна*¹². Ойрын хугацаанд дэлхийн улс орнуудад КОВИД-19 тархалт үргэлжилж, өвлийн улиралд дахин дэгдэх эрсдэлтэй байгаа нь БНХАУ-ын өсөлт, түүхий эдийн эрэлт, үнээр дамжин манай экспортын орлого болон манай улсыг чиглэх хөрөнгийн урсгалд сөргөөр нөлөөлж, төлбөрийн тэнцлийг дээрх суурь төсөөллөөс муутгаж болзошгүй байна.

Төлбөрийн тэнцэл дунд хугацаанд алдагдалтай хэвээр байх төлөвтэй байна. Ирэх онуудад цар тахлын тархалт намжиж, гадаад эрэлт сэргэнэ гэж үзсэний зэрэгцээ Оюу толгойн зэсийн баяжмал дахь алтны агууламж нэмэгдэх¹³, зэс, нүүрсний экспорт нэмэгдэх хэдий ч эдийн засгийн идэвхжлийг даган хэрэглээ, хөрөнгө оруулалт, шатахууны импорт тэлж, үйлчилгээний болон орлогын дансны алдагдал нэмэгдсэнээр урсгал дансны алдагдал ДНБ-ий 11-14 хувь орчим байхаар байна. Дунд хугацаанд урсгал тэнцлийн алдагдлыг бууруулах эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлтийг хийх¹⁴, төгрөгийн ханшийг суурь нөхцөлтэй нийцүүлэн сулруулахгүй тохиолдолд гадаад тэнцвэргүй байдлыг бий болгож буй суурь нөхцөл засварлагдахгүй.

Урсгал тэнцлийн алдагдлын зэрэгцээ 2021-2022 онд Засгийн газрын 500 сая ам.долларын Мазаалай бонд, 1 тэрбум ам.долларын Чингис бонд, МИК-ийн 300 сая ам.долларын гадаад бонд буюу нийт 1.8 тэрбум ам.долларын томоохон эргэн төлөлтүүд хүлээгдэж байна. Эдгээр өр, төлбөрийг гадаад бонд, зээлээр дахин санхүүжүүлнэ гэж үзвэл төлбөрийн тэнцэл 2021 онд 500 сая ам.долларын ашигтай, 2022 онд 400 сая ам.долларын алдагдалтай гарахаар байна¹⁵. Хэрэв эдгээр өр, төлбөрийг дахин санхүүжүүлж чадахгүй, эргэн төлөх шаардлага үүсэх тохиолдолд гадаад санхүүжилтийн хэрэгцээ огцом нэмэгдэж, гадаад тэнцвэрт байдал алдагдах эрсдэлтэй байна.

Гадаад валютын нөөцийн хүрэлцээ, гадаад өрийн дарамт өндөр байна. Сүүлийн жилүүдэд урсгал тэнцлийн алдагдал ДНБ-ий 10 хувиас

12 Төлбөрийн тэнцлийн алдагдлын зэрэгцээ өмнөх 2 жилд хуримтлуулсан мөнгөжсөн алтны тодорхой хувийг энэ онд экспортолсон тул мөнгөжсөн алтны нөөц 230 сая ам.доллароор буурах нь ГВАН-ийг мөн бууруулна.

13 Оюу толгой ХК-аас ирүүлсэн мэдээллийн дагуу тус компанийн олборлох зэсийн баяжмал дахь алтны агууламж 2021 онд өмнөх оны түвшнээс 3 дахин нэмэгдэж, 2022 оноос эргэж буурах хүлээлттэй байна.

14 Үүнд харьцангуй урт хугацаа шаардлагатай.

15 Төлбөрийн тэнцэл 2022 оноос алдагдалтай гарахад түүхий эдийн үнэ буурах, Оюу толгойн далд уурхайн хөрөнгө оруулалт өмнөх оноосоо 50 орчим хувиар буурах нь голлон нөлөөлөхөөр байна.

өндөр байж, түүнийг ГШХО, гадаад зээл, бондоор санхүүжүүлж ирснээр манай гадаад өрийн түвшин нэмэгдэж байна. Гадаад өрийн тогтвортой байдлын шинжилгээгээр¹⁶ Монгол Улсын нийт гадаад өр энэ онд ДНБ-ий 235 хувьд хүрч өмнөх оноос 14 нэгж хувиар өсөхөөр байгаа нь гадаад өрийн дарамт нэмэгдэж байгааг илтгэж байна. Түүнчлэн, өрийн үйлчилгээ¹⁷ сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 10 дахин нэмэгдэж, 2019 онд экспортын орлогын 39 хувь, 2020 оны эхний хагаст 58 хувийг эзэлж, энэ онд дунджаар 46 хувьд хүрэхээр байгаа нь өрийн үйлчилгээний дарамт нэмэгдсэний илрэл юм. Энэ онд гадаад санхүүжилтийн дутагдлын тодорхой хэсгийг донор хөтөлбөрийн санхүүжилтээр нөхөж байгаа ч ОУВС-гийн хөтөлбөр дуусах, дунд хугацаанд уул уурхайн томоохон хөрөнгө оруулалтууд татрах үед урсгал тэнцлийн алдагдал өндөр хэвээр байх тохиолдолд өрийн үйлчилгээний санхүүгийн дарамт нэмэгдэнэ. Мөн гадаад өрийн түвшин өсөхийн хэрээр гадаад зээл, бондын хүүний төлбөрүүд жил ирэх бүр өсөн нэмэгдэж байгаа нь эргээд урсгал тэнцлийг өндөр алдагдалтай гарахад нөлөөлж байна¹⁸.

Төлбөрийн тэнцэл 2020 онд алдагдалтай байх тул гадаад валютын албан нөөц буурч, оны эцэст 3.5 тэрбум ам.долларт хүрэх төлөвтэй байна. Энэ нь импортын 7.5 сарын хэрэгцээг хангах, богино хугацаат өр төлбөрийг бүрэн барагдуулах түвшин юм. Харин ГВАН-ийн зохистой түвшинг ОУВС-гийн аргачлал ARA metric ашиглан тооцвол гадаад валютын хүрэлцээ энэ онд өмнөх оноос 14 пунктээр буурч 61 хувьд хүрэх буюу зохистой түвшин (100-150%)-ээс доогуур хэвээр байна¹⁹. Гадаад валютын нөөцийн хүрэлцээт байдлын шаардлагыг нэмэгдүүлж байгаа гол хүчин зүйл нь гадаад өрийн эргэн төлөлт болж байна. Иймд одоогийн гадаад валютын албан нөөцийн хэмжээ нь богино, дунд хугацаанд хүлээгдэж буй гадаад өр, төлбөрийг төлж барагдуулах, эдийн засгийн дархлааг хангах зохистой түвшинд хүрээгүй байгаа тул валютын нөөцийг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

4.5. Бодлогын анхаарах асуудлууд

Цар тахлын эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөг багасгах зорилгоор Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй татварын хөнгөлөлт, халамжийн

¹⁶ Монгол Улсын гадаад өрийн удирдлагын 2020-2030 оны баримт бичигтэй нийцтэй.

¹⁷ Эргэн төлөлтийн хуваарийн дагуу төлөгдөх гадаад өрийн үндсэн болон хүүний төлбөрүүд

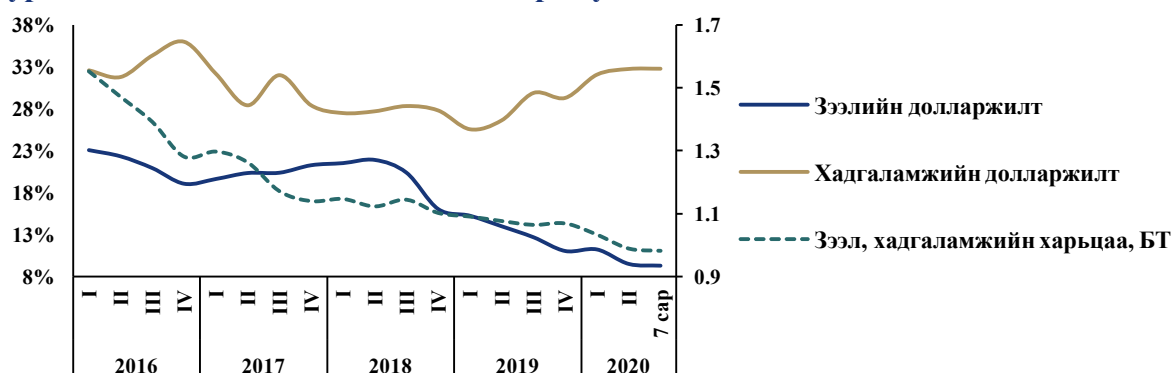
¹⁸ Гадаад бонд, зээлийн хүүний төлбөрүүд 2019 онд урсгал тэнцлийн алдагдлын 62 хувийг бүрдүүлсэн.

¹⁹ МУ-ын гадаад өр нэмэгдэж байгаа нь ГВАН-ийн зохистой түвшин/шаардлагыг өсгөх гол хүчин зүйл болж байна. Ийнхүү ГВАН-ийн шаардлага нэмэгдэж байгаа ч бодит байдал дээр төлбөрийн тэнцлийн алдагдлын улмаас ГВАН-ийн түвшин буурч байгаа тул ГВАН-ийн хүрэлцээ багасаж байна.

бодлогууд, Төв банкнаас хэрэгжүүлж буй иргэд, аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн хүндрэлийг зөөллөх арга хэмжээнүүд нь хэрэглээг дэмжиж байгаа ч цаашид бодлогын нэмэлт **арга хэмжээ авах орон зай бага байна**. Тодруулбал, хүүхдийн мөнгө, татварын хөнгөлөлт нь төсвийн алдагдлыг тэлж буй үед гадаад орчин сайжрахгүй бол гадаад, дотоод тэнцвэрт бус байдлыг томруулах эрсдэлтэй байна. Иймд төсвийн бодлогын орон зай нь гадаад орчны тодорхой бус байдлаар хязгаарлагдахаар байна. Түүнчлэн, Монголбанкнаас мөнгөний бодлогын шат дараалсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа ч 1) **долларжилт нэмэгдэж**, банкны баланс дахь валютын тэнцвэрт бус байдал тэлж байгаа, 2) **төлбөрийн тэнцлийн алдагдал өндөр байгаа** нь мөнгөний бодлогоор эдийн засгийг дэмжих боломжийг хязгаарлаж байна.

1. Гадаад, дотоод тодорхой бус байдал өндөр, төлбөрийн тэнцлийн алдагдал нэмэгдэж гадаад валютын нөөц буурч байгаа өнөөгийн нөхцөлд долларжилтыг нэмэгдүүлэхгүй байх нь санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, эдийн засгийг дэмжсэн мөнгөний бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой юм.

Зураг 23. Тэнцэл дэх валютын тэнцвэрт бус байдал нэмэгдэж байна

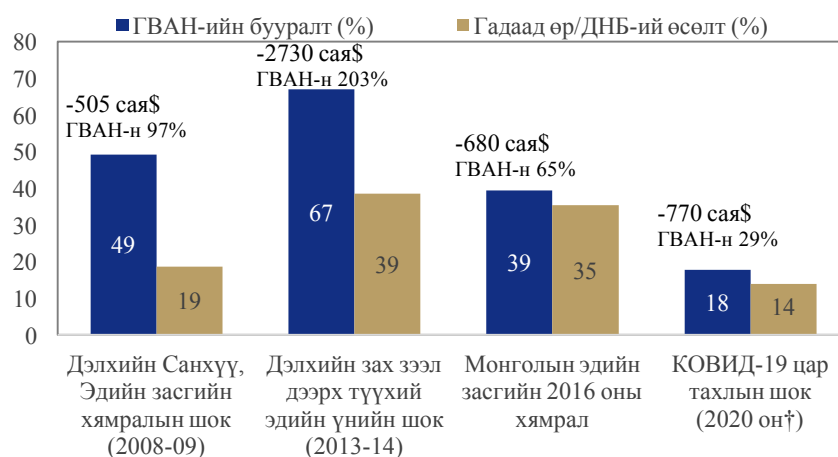

Гадаад секторын тааламжгүй нөхцөл, түүнийг дагасан экспортын орлогын тасалдал нь төгрөгийн ханш сулрах дарамт, түүний хүлээлтийг бий болгож байгаа нь долларжилт нэмэгдэх шалтгаан болж байна. Төгрөгийн ханш ам.долларын эсрэг жилийн 6 хувиар, оны эхнээс 4.3 хувь суларсан хэдий ч гадаад валютын хадгаламжийн хүүний бууралтаас шалтгаалан төгрөгийн харьцангуй өгөөж эерэг түвшинд байна. Гэвч банкны эх үүсвэрийн долларжилт үргэлжлэн нэмэгдэж энэ оны 7-р сард 32.8 хувьд хүрсний зэрэгцээ банкны баланс дахь валютын тэнцвэрт бус байдал тэлж буй нь мөнгөний бодлогыг цаашид сулруулах боломжийг хязгаарлаж байна.

2. Төсвийн алдагдал өндөр, төлбөрийн тэнцэл алдагдалтай үед мөнгөний хэт зөөлөн бодлогоор төгрөгийн нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх нь төгрөгийн өгөөжийг бууруулан, эх үүсвэрийн гадаад валют руу хөрвөх хөрвөлтийг нэмэгдүүлж, долларжилтыг улам өсгөж болзошгүй байна. Өөрөөр хэлбэл, мөнгөний бодлогын орон зай нь төсвийн алдагдал, гадаад валютын нөөцийн өөрчлөлт, долларжилт, төгрөгийн ханшийн сулрах хэмжээгээр тодорхойлогдож байна.

Өнгөрсөн хугацаанд манай эдийн засаг гадаад сөрөг шоконд цохигдсон үеүдэд ГВАН-ийн хэмжээ 39-67 хувиар буурч, харин гадаад өрийн ДНБ-д эзлэх хувь 19-38 хувиар тэлж байжээ (Зураг 24).

Зураг 24. Гадаад секторын эмзэг байдал: Өнгөрсөн хямралын үеүдэд

*ГВАН-ийн бууралтад ГВАН-ийн мөчлөгийн хамгийн өндөр цэгээс хамгийн доод цэгт хүртэлх өөрчлөлтийг авав. Үүнд: 2008.07-2009.03 сар, 2013.01-2014.11 сар, 2015.08-2017.02 сар, 2020.01-2020.12 сар (төлбөрийн тэнцлийн төсөөлөл, мөнгөжсөн алтны өөрчлөлтийн нийлбэр)

†Төсөөлөл

Эх сурвалж: Монголбанк

Тухайлбал, 2014-2016 онд гадаад сөрөг шоктой зэрэгцэн “үнэ тогтворжуулах хөтөлбөр”-ийн хүрээнд төгрөгийн нийлүүлэлтийг огцом нэмэгдүүлснээс төгрөгийн ханш сулрах дарамт огцом өссөн. Харин төгрөгийн ханшийг хамгаалж тогтмол интервенц хийж байснаас 23 сарын дотор, гадаад цэвэр нөөц 3.8 тэрбум ам.доллараар бууран, сөрөг түвшинд хүрч, богино хугацаатай гадаад өр төлбөрөө төлж чадахгүй нөхцөлд хүрч, Хятадын Ардын банкнаас своп хэлцлээр зээл авсан туршлага бий. Импортын орц өндөртэй манай эдийн засгийн хувьд гадаад өрийн дарамт, ханш, нөөцөд ирэх дарамтыг бууруулахын тулд экспортыг дэмжиж, ГШХО-ыг татах, хүлээгдэж буй өрийн дахин санхүүжилтийг урьдчилан

шийдвэрлэх нь чухал байна. Түүнчлэн, төсвийн алдагдал үлэмж хэмжээгээр тэлж байгаа нь улсын өрийг огцом нэмэгдүүлэх, цаашлаад Монгол Улсын эрсдэлийг нэмэгдүүлж зээлжих зэрэглэлийг бууруулан гаднаас хөрөнгө оруулалт татах зардлыг нэмэгдүүлэх зэрэг олон сөрөг нөлөөг дагуулахаар байна.

Ийнхүү төсөв, мөнгөний бодлогын төлөвийг зөөлрүүлэх замаар эдийн засгийг богино хугацаанд дэмжиж болох боловч эдийн засгийн суурь хүчин зүйлс, ялангуяа валютын урсгал сайжраагүй нөхцөлд төсөв, мөнгөний бодлогыг зөөлрүүлэх нь дунд хугацаанд эдийн засгийн тогтвортой байдлыг алдагдуулах эрсдэлийг нэмэгдүүлэхээр байна.

Хүснэгт 8. Эдийн засаг болон санхүүгийн үзүүлэлтүүд, (суурь төсөөлөл)

ЭДИЙН ЗАСАГ БОЛОН САНХҮҮГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД										
						2020	2021	2022		
						Суурь төсөөлөл				
						2017	2018	2019M7	2019	2020M7
хувь, %										
Бодит сектор (6 сараар)										
Бодит ДНБ	5.3	7.2	7.8	5.1	-9.7	-2.6*	8.7**	4.0***		
Уул уурхайн ДНБ	-5.5	5.7	12.9	-0.2	-29.4	-8.1	19.7	-0.7		
Уул уурхайн бус ДНБ	8.9	7.7	6.5	6.6	-4.4	-1.0	6.3	5.3		
Хэрэглээний үнийн индекс	6.4	8.1	7.7	6.1	3.7	3.1	5.7	4.8		
ДНБ-ний дефлятор	10.6	8.0	6.1	8.3	4.1	4.5	4.8	2.0		
тэрбум төгрөгөөр										
Нэгдсэн төсвийн үзүүлэлтүүд										
Нийт орлого	7,922	10,063	6,786	11,937	5,262	10,510	12,090	14,382		
Ирээдүйн өв сан	358	621	714	1,040	345	817	1,121	1,209		
Тогтворжуулалтын сан	326	207	37	95	17	179	174	93		
Тэнцвэржүүлсэн орлого	7,239	9,235	6,035	10,802	4,900	9,513	10,795	13,080		
Татварын орлого	6,303	8,207	5,485	9,749	4,496	8,564	9,585	11,435		
Татварын бус орлого	936	1,028	550	1,053	405	868	1,023	1,468		
Нийт зардал ба цэвэр зээл	8,981	9,223	5,500	11,429	7,366	14,217	12,941	13,284		
Урсгал зардал	6,842	7,348	4,518	8,208	5,853	11,003	9,292	9,516		
Хөрөнгийн зардал ба зээл	1,975	1,875	982	3,222	1,513	3,214	3,649	3,768		
Хөрөнгийн зардал	1,646	1,608	868	2,818	1,482	3,198	3,347	3,483		
Эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	329	267	114	403	31	15	301	285		
Тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-1,742	12	535	-628	-2,466	-4,703	-2,146	-205		
Анхдагч тэнцэл (Тэнцвэржүүлсэн тэнцлээс тооцсон)	-586	1,059	997	233	-2,006	-3,808	-1,172	773		
Шаардлагатай санхүүжилт	7,756	2,703	91	1,231	1,902	5,681	5,637	6,455		
Дотоод эх үүсвэр	2,104	1,263	-318	-272	1,139	2,747	2,401	2,014		
Гадаад эх үүсвэр	5,652	1,440	409	1,503	763	2,934	3,236	4,441		
хувь, %										
Мөнгө ба зээлийн үзүүлэлтүүд										
M2 мөнгө	30.5	22.8	17.9	7.0	5.8	7.5	18.6	8.3		
Зээл+ИЗББ	11.0	24.3	15.4	4.5	-2.6	-0.6	10.1	11.5		
Зээл+ИЗББ (-тэтгэврийн зээл)	11.4	25.4	15.4	4.7	0.2	2.7	10.1	11.5		
Нийт харилцах, хадгаламж, тэрбум ₮	15,249	18,804	19,646	20,219	20,807	21,672	25,697	27,818		
Төгрөгийн харилцах, хадгаламж, тэрбум ₮	10,836	13,517	14,035	14,409	13,525	14,624	17,340	18,772		
Гадаад валютын харилцах, хадгаламж, тэрбум ₮	4,413	5,287	5,611	5,810	7,282	7,048	8,357	9,046		
сая ам.доллараар										
Төлбөрийн тэнцэл										
Урсгал тэнцэл	-1138	-2210	-934	-2140	-404	-1452	-1561	-2244		
Худалдааны тэнцэл	1470	676	928	1047	672	1037	1435	889		
Экспорт Ф.О.Б.	5840	6557	4332	7156	3539	6428	7260	6802		
Импорт Ф.О.Б.	-4370	-5871	-3404	-6109	-2867	-5391	-5824	-5913		
Хөрөнгийн ба санхүүгийн тэнцэл	2706	2181	872	2766	327	1215	2066	1654		
Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт	1414	2137	1224	2197	972	1683	2164	1672		
Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	452	73	380	370	-498	-539	-91	11		
Бусад	763	-121	-732	199	-147	70	-7	-29		
Нийт тэнцэл	1460	-147	-80	453	-344	-543	506	-590		
Нэрлэсэн ДНБ, тэрбум төгрөгөөр	27876	32307	34603	36797	35804	37490	42763	45360		
Нэрлэсэн ДНБ, жилийн өсөлт	16.4	15.9	14.3	13.9	3.5	1.9	14.1	6.1		

* 30%-ийн магадлалтай итгэх интервал нь [(-3.3) – (-1.9)]

** 30%-ийн магадлалтай итгэх интервал нь [6.7 – 10.8]

*** 30%-ийн магадлалтай итгэх интервал нь [1.6 – 6.4]

Хүснэгт 9. Эдийн засаг болон санхүүгийн үзүүлэлтүүд, ДНБ-д эзлэх хувиар (суурь төсөөлөл)

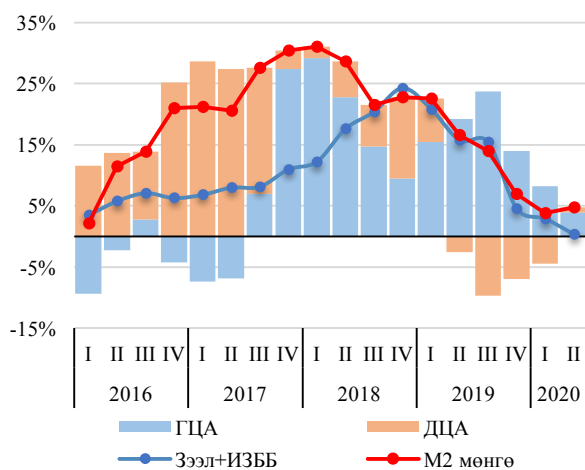
ЭДИЙН ЗАСАГ БОЛОН САНХҮҮГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД						
				2020	2021	2022
	2017	2018	2019	Суурь		
Өөрөөр заагаагүй бол ДНБ-д эзлэх хувиар, %						
Бодит сектор (6 сараар)						
Нэрлэсэн ДНБ (тэрбум төгрөг)	27876	32307	36797	37490	42763	45360
Бодит ДНБ (жилийн өсөлт)	5.3	7.2	5.1	-2.6	8.7	4.0
Хэрэглээний үнийн индекс (жилийн өсөлт)	6.4	8.1	6.1	3.1	5.7	4.8
ДНБ-ний дефлятор (жилийн өсөлт)	10.6	8.0	8.3	4.5	4.8	2.0
Нэгдсэн төсвийн үзүүлэлтүүд						
Нийт орлого	28.4	31.1	32.4	28.0	28.3	31.7
Ирээдүйн өв сан	1.3	1.9	2.8	2.2	2.6	2.7
Тогтворжуулалтын сан	1.2	0.6	0.3	0.5	0.4	0.2
Тэнцвэржүүлсэн орлого	26.0	28.6	29.4	25.4	25.2	28.8
Татварын орлого	22.6	25.4	26.5	22.8	22.4	25.2
Татварын бус орлого	3.4	3.2	2.9	2.3	2.4	3.2
Нийт зардал ба цэвэр зээл	32.2	28.5	31.1	37.9	30.3	29.3
Урсгал зардал	24.5	22.7	22.3	29.3	21.7	21.0
Хөрөнгийн зардал ба зээл	7.1	5.8	8.8	8.6	8.5	8.3
Хөрөнгийн зардал	5.9	5.0	7.7	8.5	7.8	7.7
Эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	1.2	0.8	1.1	0.0	0.7	0.6
Тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-6.2	0.0	-1.7	-12.5	-5.0	-0.5
Анхдагч тэнцэл (Тэнцвэржүүлсэн тэнцлээс тооцсон)	-2.1	3.3	0.6	-10.2	-2.7	1.7
Шаардлагатай санхүүжилт	27.8	8.4	3.3	15.2	13.2	14.2
Дотоод эх үүсвэр	7.5	3.9	-0.7	7.3	5.6	4.4
Гадаад эх үүсвэр	20.3	4.5	4.1	7.8	7.6	9.8
Мөнгө ба зээлийн үзүүлэлтүүд						
M2 мөнгө (жилийн өсөлт)	30.5	22.8	7.0	7.5	18.6	8.3
Зээл+ИЗББ (жилийн өсөлт)	11.0	24.3	4.5	-0.6	10.1	11.5
Зээл+ИЗББ (-тэтгэврийн зээл), жилийн өсөлт	11.4	25.4	4.7	2.7	10.1	11.5
Нийт харилцах, хадгаламж, тэрбум ₮	54.7	58.2	54.9	57.8	60.1	61.3
Төгрөгийн харилцах, хадгаламж, тэрбум ₮	38.9	41.8	39.2	39.0	40.5	41.4
Гадаад валютын харилцах, хадгаламж, тэрбум ₮	15.8	16.4	15.8	18.8	19.5	19.9
Төлбөрийн тэнцэл						
Урсгал тэнцэл	-10.0	-17.0	-15.5	-11.0	-11.8	-16.9
Худалдааны тэнцэл	12.9	5.2	7.6	7.8	10.8	6.7
Экспорт Ф.О.Б.	51.1	50.4	51.8	48.5	54.8	51.3
Импорт Ф.О.Б.	-38.2	-45.1	-44.2	-40.7	-44.0	-44.6
Хөрөнгийн ба санхүүгийн тэнцэл	23.7	16.8	20.0	9.2	15.6	12.5
Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт	12.4	16.4	15.9	12.7	16.3	12.6
Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	4.0	0.6	2.7	-4.1	-0.7	0.1
Бусад	6.7	-0.9	1.4	0.5	-0.1	-0.2
Нийт тэнцэл	12.8	-1.1	3.3	-4.1	3.8	-4.5

V. МӨНГӨНИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

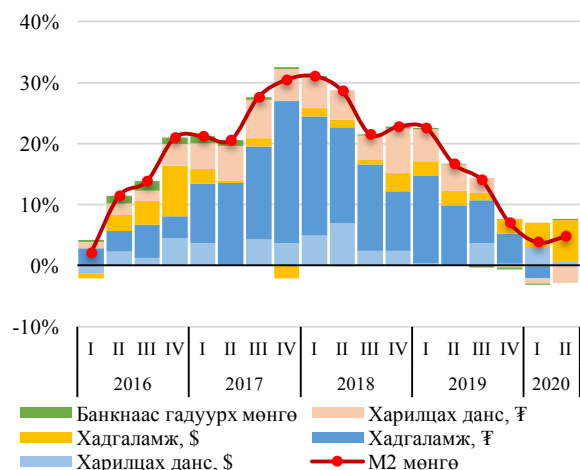
5.1. Мөнгөний нийлүүлэлт, зээл

Мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлт саарч, 2020 оны эхний хагас жилийн байдлаар 5.5 хувьд хүрлээ. Сүүлийн 3 жилд актив талаас гадаад валютын нөөцийн хуримтлал болон банкуудын иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд олгох зээл мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг голчлон бүрдүүлж байсан бол 2020 оны эхнээс төлбөрийн тэнцлийн алдагдал нэмэгдэж, бизнесийн салбаруудад олгох зээлийн өсөлт удааширснаар мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлт саараад байна. КОВИД-19 вирусын цар тахлаас шалтгаалан зах зээл дээрх эрсдэл нэмэгдэж, гадаад болон дотоод эдийн засгийн идэвхжил буурч байгаа нь экспортын орлого, гадаад хөрөнгийн дотогшлох урсгал, банкны системийн санхүүгийн зуучлалд сөргөөр нөлөөлж байна. Гадаад цэвэр актив болон зээлийн мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг тэтгэх нөлөө буурч байгаа ийм нөхцөлд Засгийн газраас иргэдэд олгох нийгмийн халамжийн зардлууд болон төсвийн хөрөнгө оруулалтын зардал хэлбэрээр аж ахуйн нэгжүүдэд олгох санхүүжилтүүд нь цаашид мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг тэтгэх гол хүчин зүйл байх хүлээлттэй байна.

Зураг 25. M2 мөнгөний жилийн өсөлт, бүрэлдэхүүнээр /актив/

Зураг 26. M2 мөнгөний жилийн өсөлт, бүрэлдэхүүнээр /пассив/

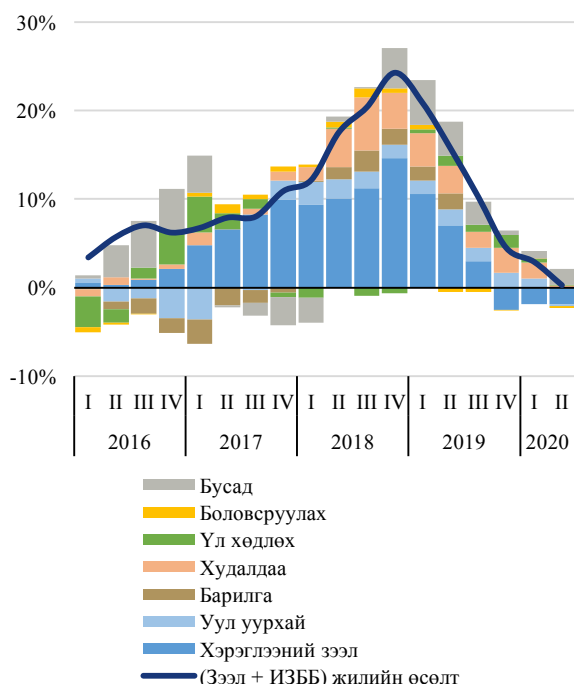
* - Энд (Зээл + ИЗББ) өсөлтийг тооцохдоо тэтгэврийн зээл тэглэсэн арга хэмжээний нөлөөг хасаж тооцов.
Эх сурвалж: Монголбанк

Мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг эх үүсвэр талаас гадаад валютын хадгаламж бүрдүүлж байна. Тодруулбал, 2020 оны II улирлын эцсийн байдлаар мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийн 1.8 орчим нэгж хувийг гадаад валютын хадгаламж дангаараа бүрдүүлэв. Үүнд голчлон иргэдийн банкуудад байршуулсан валютын хадгаламж оны эхнээс 25 хувиар, өмнөх оны мөн үеэс 48.5 хувиар нэмэгдсэн нь нөлөөллөө. Банкны системийн эх

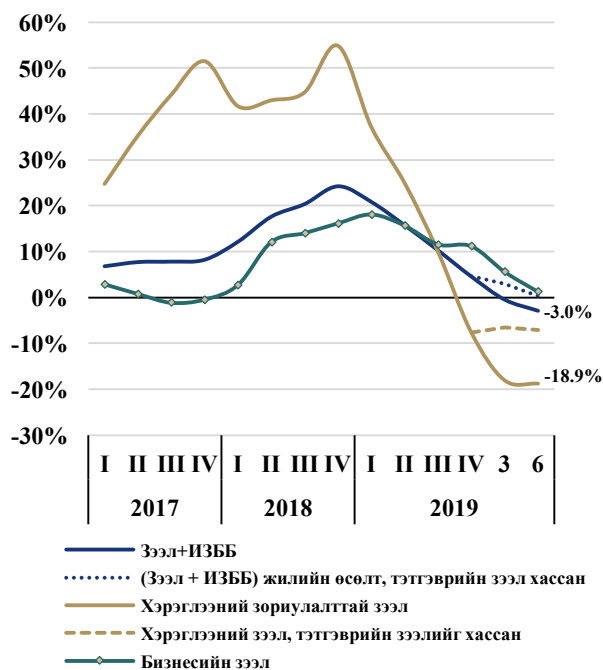
үүсвэрийн долларжилтын түвшин өндөр байх нь мөнгөний бодлогын шилжих механизмын нөлөөг сулруулж, инфляц болон ханшийн хэлбэлзлийг нэмэгдүүлэх, санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг даамжруулах сөрөг нөлөөтэй.

Банкуудын зээлийн эргэн төлөлт удааширч, хугацаа хэтэрсэн зээлийн дүн нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор эдийн засаг дахь санхүүгийн зуучлал саарч байна. Тодруулбал, нийт хугацаа хэтэрсэн зээлийн дүн оны эхнээс 23 хувиар нэмэгдсэний 20 орчим нэгж хувийг банкуудын бизнесийн зээлийг голчлон бүрдүүлэгч худалдаа, уул уурхай, боловсруулах, барилгын салбарын зээл бүрдүүллээ. Үүний зэрэгцээ гадаад, дотоод эдийн засгийн идэвхжил саарч, тодорхой бус байдал өндөр байгаагаас шалтгаалан банкуудын ашигт ажиллагаа, өөрийн хөрөнгийн харьцаа үзүүлэлт болон бизнесийн салбаруудад шинээр зээл олгох чадамж буурснаар бизнесийн зээлийн өсөлт 1.2 хувьд хүрч саараад байна. Харин хэрэглээний зээлийн хувьд тэтгэвэр болон малчны зээлээс бусад төрлийн хэрэглээний зориулалттай зээлийн үлдэгдэл буурсан хэвээр байна.

Зураг 27. Зээлийн жилийн өсөлт, салбаруудын бүрэлдэхүүнээр

Зураг 28. Бизнесийн, хэрэглээний зээлийн жилийн өсөлт

Эх сурвалж: Монголбанк

Хүснэгт 10. Мөнгөний үзүүлэлтүүд, суурь төсөөлөл

(өөрөөр заагаагүй бол тэрбум төгрөг)

Мөнгөний тойм	2017	2018	2019	2020			2020		2021	2022
	Q4	Q4	Q4	Q1	Q2	M7	Q3	Q4	суурь төсөөлөл	
	Гүйцэтгэл									
M2 мөнгө	15861	19475	20834	20390	21348	21465	21718	22398	26558	28750
M1 мөнгө	2826	4031	3904	3446	3577	3462	3639	3753	4449	4817
Банкнаас гадуурх мөнгө	612	670	614	571	692	658	704	726	861	932
Харилцах ₮	2214	3360	3290	2875	2884	2804	2935	3026	3588	3885
Бараг мөнгө	13035	15444	16930	16944	17771	18003	18080	18645	22108	23934
Хадгаламж ₮	8622	10156	11120	10682	11054	10720	11246	11598	13752	14887
Хадгаламж \$	2532	3020	3484	3686	4354	3686	4430	4568	5417	5864
Харилцах \$	1881	2268	2326	2576	2363	2579	2404	2479	2940	3182
Гадаад цэвэр актив	-1252	249	1847	1737	2680	2832	3516	2617	4751	3525
Төв банкны	2283	3892	5182	4821	3740	3894	3819	3327	4809	3110
Арилжааны банкны	-3536	-3643	-3335	-3084	-1059	-1062	-304	-710	-58	415
Дотоод цэвэр актив	17114	19226	18987	18653	18668	18632	18203	19781	21807	25225
Дотоодын цэвэр зээл	17203	20194	18825	18472	19716	19811	20210	21708	24649	26863
ЗГ-ын цэвэр зээл	-77	-771	-2488	-2421	-1419	-1324	-1069	118	1384	1176
Төв банк	-1111	-177	-1229	-1167	-642	-671	-189	-175	26	-150
Арилжааны банкууд	1034	-594	-1258	-1254	-777	-653	-881	293	1357	1326
ЗГ-аас авах авлага	2649	1519	1480	1610	1763	1789	1659	2833	3897	3866
ЗГ-ын хадгаламж	-1615	-2112	2738	-2864	2540	-2442	-2540	-2540	-2540	-2540
Банк бусаас авах авлага	17280	20965	21313	20893	21135	21135	21279	21590	23265	25686
Зээл+ИЗББ	16133	20060	20979	20099	20322	20367	20580	20851	22950	25599
Зээл+ИЗББ (-тэтгэврийн зээл)	15456	19383	20302	20099	20322	20367	20580	20851	22950	25599
Үүнээс зээл	13615	17226	18096	17147	17375	17326	17477	17723	19577	21981
Хэрэглээний зээл	3597	5572	5143	4525	4358	4339	4393	4481	5019	5521
Хэрэглээний зээл (-тэтгэврийн зээл)	2920	4895	4466	4525	4358	4339	4393	4481	5019	5521
Бизнесийн зээл	10018	11653	12953	12622	13016	12987	13187	13402	14771	16461
Бусад санхүүгийн байгууллагаас авах авлага	3665	3739	3381	3746	3761	3809	3802	3866	3688	3705
Төв банк										
Нөөц мөнгө	3943	4908	5172	4471	4444	4542	4925	6073	6831	6530
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	906	969	897	848	987	926	1004	1036	1228	1330
Арилжааны банкуудын харилцах, хадгаламж	3036	3939	4275	3623	3457	3616	3920	5037	5603	5200
Гадаад цэвэр актив	2283	3892	5182	4821	3740	3894	3819	3327	4809	3110
Дотоод цэвэр актив	1659	1016	-10	-449	704	617	1105	2746	2021	3420
ЗГ-ын цэвэр зээл	-1111	-178	-1229	-1167	-642	-671	-189	-175	26	-150
ЗГ-аас авах авлага	479	375	375	375	375	374	375	375	375	385
ЗГ-ын ТБ дахь харилцах хадгаламж	-1590	-553	-1604	-1542	-1017	-1046	-563	-550	-348	-534
Хөгжлийн банкны цэвэр зээл	39	59	-80	59	53	13	53	53	53	53
Банкинд олгосон зээл	1270	937	1225	734	699	687	602	1088	991	893
ББ авлага (МИК, ХДК, ДАЧЭБ)	2945	3118	2963	2837	2998	3129	3184	3246	3043	3036
Хасах нь: ТБҮЦ	3444	5006	4629	5051	4498	5035	4701	4041	4527	3409
Бусад цэвэр зүйл	2183	1419	1465	1104	1074	955	1136	1552	1409	1973
Өөрийн хөрөнгө	2816	1871	1870	1452	1502	1361	1567	1992	1857	2412
Бусад	-633	-452	-405	-348	-428	-407	-432	-440	-447	-439
Меморандум үзүүлэлтүүд:										
M2 мөнгөний жилийн өөрчлөлт (%)	30.5	22.8	7.0	3.5	5.5	5.8	6.3	7.5	18.6	8.3
Нөөц мөнгөний жилийн өөрчлөлт (%)	28.6	24.5	5.4	6.5	-7.0	1.3	5.9	17.4	12.5	-4.4
M2 мөнгөний үржүүлэгч (нэгжээр)	4.02	3.97	4.03	4.56	4.80	4.73	4.41	3.69	3.89	4.40
Зээл+ИЗББ жилийн өөрчлөлт (%)	10.9	24.3	4.5	-0.7	-2.1	-2.6	-2.0	-0.6	10.1	11.5
Зээл+ИЗББ (-тэтгэврийн зээл), жилийн өөрчлөлт (%)	11.4	25.4	4.7	2.8	0.4	0.2	1.2	2.7	10.1	11.5
Зээлийн жилийн өөрчлөлт (%)	9.6	26.5	5.0	-1.8	-3.8	-4.4	-3.7	-2.1	10.5	12.3
Хэрэглээний зээлийн жилийн өөрчлөлт (%)	51.5	54.9	-7.7	-17.4	-18.9	-18.8	-17.8	-12.6	12.0	10.0
Хэрэглээний зээл (-тэтгэврийн зээл), жилийн	51.5	54.9	-7.7	-5.8	-7.2	-6.7	-5.6	0.3	12.0	10.0
Бизнесийн зээлийн жилийн өөрчлөлт (%)	-0.5	16.1	11.1	5.3	2.6	1.6	2.2	2.1	9.9	13.1
Зээл/ДНБ	0.58	0.62	0.57	0.56	0.57	0.57	0.56	0.56	0.54	0.56
Мөнгөний эргэлтийн хурд	1.76	1.66	1.77	1.77	1.68	1.68	1.68	1.67	1.61	1.58
Нэрлэсэн ДНБ /тэрбум төгрөг/	27896	32307	36797	36281	35804	36433	37490	42763	45360	45360
Нэрлэсэн ДНБ-ий жилийн өсөлт (%)	16.5	15.8	13.9	8.4	3.5	1.4	1.9	14.1	6.1	6.1
Жилд шилжүүлсэн бодит ДНБ-ий өсөлт (%)	5.3	7.3	5.1	1.5	-2.6	-3.4	-2.5	8.9	8.9	4.0
Инфляци (%)	7.7	8.6	5.2	6.1	3.7	3.4	2.4	3.1	5.5	4.2

ШИГТГЭЭ 4. КОВИД-19 ВИРУСЫН ДЭГДЭЛТИЙН ҮЕД МОНГОЛБАНКНААС АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭ

Олон улсын санхүүгийн байгууллагуудын зөвлөмж, бусад төв банкуудын авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүдийг судлан үзээд өөрийн орны онцлогт тохирсон бодлогын цогц арга хэмжээг Монголбанкнаас авч хэрэгжүүлж байна. Эдгээр арга хэмжээ нь олон улсын ‘сайн туршлага’-тай нийцтэй бөгөөд санхүүгийн зуучлал хэвийн үргэлжлэх боломжийг бүрдүүлээд зогсохгүй КОВИД-19 цар тахлаас үүдэлтэй эдийн засагт учрах сөрөг нөлөөг бууруулахад чухал нөлөөтэй юм.

1. *Мөнгөний бодлогын хороо (МБХ)-ны 3 болон 4 дүгээр сарын хурлын шийдвэрээр бодлогын хүүг 9 хувь болгож, 2 нэгж хувиар бууруулав.* КОВИД-19 цар тахалтай холбоотойгоор тодорхой бус байдал нэмэгдэж, гадаад эрэлт, түүхий эдийн үнэ буурч, гадаад болон дотоод эдийн засгийн идэвхжил хумигдсанаас эдийн засаг богино хугацаанд сэргэхээргүй байна. Түүнчлэн, эрэлт, нийлүүлэлтийн шалтгаантай инфляц нэмэгдэхээргүй байгаагаас энэ онд инфляц зорилтот түвшнээс бага байх хүлээлттэй байна. Иймд бодлогын хүүг бууруулах шийдвэр нь инфляцын зорилтыг алдагдуулахгүйгээр эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг дэмжихэд чиглэсэн арга хэмжээ юм.
2. *МБХ-ы 2020 оны 3 дугаар сарын 11-ний өдрийн хурлаар Төв банкны хүүний коридорын өргөнийг нарийсгаж, бодлогын хүүнээс +/- 1 нэгж хувиар тогтоох шийдвэр гаргав.* Энэхүү шийдвэр нь КОВИД-19 цар тахалтай холбоотойгоор үүсэж болзошгүй тодорхой бус байдал нэмэгдэж буй нөхцөлд банкуудын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг дэмжих, Төв банкны репо санхүүжилтийн хүүг бууруулах зорилготой юм. Тухайлбал, банкууд бодлогын өөрчлөлтийн өмнө 13 хувийн зардалтайгаар Монголбанкнаас санхүүжилт авдаг байсан бол бодлогын хүүгийн бууралт болон хүүгийн коридорын өөрчлөлтөөр 10 хувийн хүүгээр санхүүжилт авах боломжтой болов. Мөн төгрөгийн нөөцийн илүүдэлтэй банкууд Монголбанкинд овернайт хадгаламж хийхэд өмнө нь бодлогын хүүнээс 2 нэгж хувиар бага буюу 7 хувийн хүү авах байсан бол одоо 8 хувийн хүү авах боломжтой болсон нь банкны ашигт ажиллагаа, төгрөгийн өгөөжийг нэмэгдүүлэх нөлөөтэй.
3. *МБХ-ы 2020 оны 3 дугаар сарын 11-ний өдрийн хурлаар төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 2 нэгж хувиар бууруулж, 8.5 хувь байхаар шийдвэрлэв.* Энэ нь банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулж, үндэсний валютаар эх үүсвэр татах сонирхлыг нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ банкуудын зээлд гаргах боломжтой эх төгрөгийн үүсвэрийг нэмэгдүүлж, зээлийн хүүг бууруулах, улмаар эдийн засаг дахь санхүүгийн зуучлалыг дэмжих зорилготой. Ингэснээр системийн хэмжээнд банкуудын 320 орчим тэрбум төгрөг заавал байлгах нөөцөөс чөлөөлөгдөж байна.
4. *МБХ-ы 2020 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдрийн хурлаар эргэн төлөлт нь хүндрэлд орсон зээлдэгчийн хэрэглээний зээлийн хугацааг 12 хүртэлх сараар сунгах шийдвэр гаргав.* Уг шийдвэрийн хүчинтэй байх хугацааг МБХ-ы 2020 оны 8-р сарын 7-ны өдрийн хурлаар 12-р сарын 31 хүртэл сунгахаар болов. Энэхүү арга хэмжээ нь зээлдэгчдийн зээлийн сарын төлбөрийн дарамт буурч гар дээр үлдэх орлого нэмэгдсэнээр хувийн хэрэглээг урамшуулах, улмаар үүсээд буй өнөөгийн

хүндрэлийг зөөлрүүлэх, эдийн засгийн идэвхжлийг нэмэгдүүлэх нөлөөтэй юм. Энэ оны 6 дугаар сарын 19-ний өдрийн байдлаар нийт хэрэглээний зээлийн багцын 12.9% буюу 65491 зээлдэгчийн 572.8 тэрбум төгрөгийн хэрэглээний зээлийн нөхцөлд өөрчлөлт орсон байна.

5. *Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг дэмжих, ханшийн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор гадаад валютын своп хэлцлийг тогтмол хийж байна.* Монголбанк оны эхнээс 6 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд 3 удаагийн хэлцлээр 215.7 сая ам.долларын урт хугацаат своп хэлцлийг банкуудтай байгуулж, 575.3 сая ам.долларын хэлцлийн төлбөр тооцоог гүйцэтгэсэн бол 305.5 сая ам.долларын буюу 19 удаагийн богино хугацаат своп хэлцлийг байгуулав. Цэвэр дүнгээр тооцвол оны эхнээс урт хугацаат своп хэлцлээр 498.4 тэрбум төгрөг²⁰, богино хугацаат своп хэлцлээр 377.8 тэрбум төгрөгийн нөөцийг банкуудад нийлүүлсэн байна.
6. *Монголбанкны санаачлагаар 2020 оны 4 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн гамшигаас хамгаалах өндөржүүлсэн бэлэн байдлын хугацаанд банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээний шимтгэлийг 20-100 хувь бууруулахаар болов.* Нийлбэр дүнгээрээ 4 дүгээр сарын 1-ээс 7 дугаар сарын 1-ний өдрийн хооронд 15.7 сая удаагийн гүйлгээний 942.4 сая төгрөгийн банк хоорондын төлбөр, тооцооны шимтгэл хураамжийг чөлөөлөөд байна.
7. *Банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулах зорилгоор гадаад валютаар татсан эх үүсвэрийн хүүгээс хамаарч заавал байлгах нөөцийн урамшууллыг харилцан адилгүй тооцож эхлэв.* Банкны салбарын зээлийн долларжилт буурсан ч эх үүсвэрийн долларжилт нэмэгдэх хандлагатай байгаа нь банкуудын тэнцэл дэх валютын тэнцвэрт бус байдлыг нэмэгдүүлж, банк, санхүүгийн салбарт эрсдэл хуримтлагдах нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Банкны татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрт ногдуулах заавал байлгах нөөц төгрөгийн хувьд 8.5% болгож бууруулсан бол гадаад валютын хувьд 15%-тай байна. Түүнчлэн, Монголбанкны Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 6 дугаар сарын 26-ны өдрийн ээлжит хурлаар банкны системийн тогтвортой байдлыг хангах, банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулах, төгрөгийн харьцангуй өгөөжийг хадгалах зорилгоор өндөр хүүтэй гадаад валютын хадгаламж болон хүү төлж буй гадаад валютын харилцахын эзлэх хувиар банкинд олгох төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн урамшууллыг бууруулан тооцох шийдвэрийг гаргав.
8. *Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журамд түр хугацааны өөрчлөлт оруулав.* КОВИД-19 вирусын тархалттай холбоотойгоор Монгол Улсын эдийн засагт хүндрэл учирч, банкны салбарын зээлийн эргэн төлөлтөд доголдол үүсэж байгаатай холбогдуулан Монголбанкнаас “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”, “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д өөрчлөлт оруулж, тодорхой зохицуулалтыг **түр хугацаагаар буюу**

²⁰ ХХБ-ны 500 сая ам.долларын урт хугацаат хэлцлийг хасаж тооцсон дүн. Хэрэв ХХБ-ны хэлцлийг нэмж оруулбал урт хугацаат своп хэлцлээр 473.5 тэрбум төгрөг татсан байна.

2020 оны 1 дүгээр сарын 31-ний өдрөөс 2020 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл мөрдүүлэхээр шийдвэрлэв.

9. *Монголбанкнаас банканд олгох барьцаат зээлийн журамд түр өөрчлөлт оруулав.* Төв банкны үнэт цаасны төвлөрөл өндөр байгаа өнөөгийн нөхцөлд КОВИД-19 вирусийн хурдацтай тархалтаас үүдэн эдийн засагт үүсэж болзошгүй аливаа эрсдэлээс сэргийлэх, банкуудын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор Монголбанк барьцаат зээлийн журманд 2020 оны 12 сарын 31-нийг дуустал түр хугацааны өөрчлөлт орууллаа. Тухайлбал, барьцаат зээлийн хугацааг 90 хүртэл хоног байсныг 180 хүртэл хоногийн хугацаатай болгож, барьцаат зээлийн хүүг 16 хувь байсныг 11 хувь болгон бууруулав.
10. *Төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн хөнгөлөлттэй хүүтэй зээлийн эргэн төлөлтийг түр хугацаагаар хойшлуулав.* Монголбанк, Сангийн яам, Монголын Ипотекийн Корпораци ОССК ХХК болон банкууд хамтран Төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн хөнгөлөлттэй хүүтэй зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрийг нэг удаа 6 сар хүртэлх хугацаагаар хойшлуулж, тухайн хугацаагаар зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарийг уртасгахаар болов. Энэ оны 6 дугаар сарын 19-ний өдрийн байдлаар нийт ипотекийн зээлийн багцын 43.5% буюу 2039 тэрбум төгрөгийн 38270 зээлдэгчийн зээлийн нөхцөлд өөрчлөлт оржээ.
11. *Монголбанк ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг 2020 онд дахин санхүүжүүлж эхэлсэн.* Хууль эрх зүйн зохицуулалт, олон улсын байгууллагуудаас тавьсан шаардлагын дагуу Монголбанк орон сууцны ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн Засгийн газарт шилжүүлсэн. Харин УИХ-аас 2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдөр баталсан Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль болон УИХ-ын 2020 оны 32 дугаар тогтоолын дагуу Монголбанк өөрийн эзэмшилд байгаа ипотекийн зээлээр баталгаажсан бондын үндсэн төлбөрийн орлогоор 2020 оныг дуустал ипотекийн зээлийг үргэлжлүүлэн санхүүжүүлж байна.
12. *ФАТФ-аас өгсөн үүрэг даалгаврыг Монгол Улс сайн биелүүлсэн.* КОВИД-19 цар тахалтай холбоотойгоор ФАТФ-аас хяналтын жагсаалтад багтсан бүх улс оронд үнэлгээ хийх ажлыг 2020 оны 4 дүгээр сарын 28-ны өдөр түр зогсоож, 4 сараар хойшлуулахаар шийдвэрлэсэн бол Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хүсэлтийг харгалзан үзэж, Монгол Улсын үнэлгээ хийх хугацааг хойшлуулахгүйгээр хэвээр үлдээсэн. Иймд Монгол Улсын ажлын хэсгээс 2020 оны 4 дүгээр сард ФАТФ-тай тохиролцсон үйл ажиллагааны үлдсэн 3 ажлын явцын тайланг ФАТФ-ын Ази, Номхон далайн хамтарсан бүлэгт хүргүүлж, 2020 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдөр тайлангаа цахимаар танилцуулж, хамгаалсан. Үүний үр дүнд ФАТФ-ын 2020 оны 6 дугаар сарын 24-ний өдрийн хурлаар Монгол Улсыг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөгөө хангалттай биелүүлсэн гэж дүгнэсэн. ФАТФ-ын хяналтын жагсаалтад 2009 оноос хойш нийт 51 улс орон орж байсан ба дунджаар 3 жил 2 сарын хугацаанд ФАТФ-тай тохиролцсон ажлын төлөвлөгөөгөө

хангалттай биелүүлж, газар дээрх хяналт шалгалт хийлгэхээр болсон байдаг. Харин Монгол Улсын хувьд 2019 оны 10 дугаар сараас хойш нийт 7 сарын хугацаанд үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгасан ажлуудыг хангалттай биелүүлсэн хэмээн үнэлүүлсэн.

5.2. Орон сууцны зээлийн хөтөлбөр

Монголбанк, Засгийн газартай хамтран орон сууцны нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх замаар иргэдийн амьдрах орчныг сайжруулах, гэр хороололд амьдарч буй иргэдийн тоог бууруулж агаар, орчны бохирдлыг бууруулах зорилгоор “Орон сууцны санхүүжилтийн урт хугацааны тогтвортой тогтолцоог бий болгох” хөтөлбөрийг 2013 онд эхлүүлсэн. Төв банкны тухай хуулийн дагуу 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хөтөлбөрийг Засгийн газарт шилжүүлэхээр шийдвэрлэсэн. Үүний дагуу Монгол Улсын 2020 төсөвт 60 тэрбум төгрөгийг хөтөлбөрийн санхүүжилтэд зориулан баталсан байна.

Засгийн газраас хөтөлбөрийн санхүүжилтийн бүтцэд өөрчлөлт оруулах хүртэл Монголбанк хөтөлбөрийн санхүүжилтийн тасралтгүй байдлыг хангах үүднээс 2019 оны 12 дугаар сард 120 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг 2020 оны эхний 6 сарын санхүүжилтэд зориулан банкуудад олгосон. Үүний дагуу банкууд нийт 1,656 зээлдэгчид 120 тэрбум төгрөгийн орон сууцны ипотекийн зээлийн санхүүжилтийг олгосон байна.

Коронавируст халдвар /ковид-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль /цаашид Цар тахлын тухай хууль гэх/, УИХ-ын 2020 оны 32 тоот тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Коронавируст халдвар /ковид-19/-ын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээ”-ны 6 дугаар хэсэгт I) төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 6 хүртэл сараар хойшлуулах, II) ипотекийн зээлийн хугацаа хойшлуулаагүй зээлдэгчдэд 2 нэгж хувийн хүүгийн хөнгөлөлтийг 3 сарын хугацаанд олгох, III) Монголбанк орон сууцны ипотекийн зээлийг дахин санхүүжүүлэх үүргийг Монголбанк, Засгийн газарт өгөв.

Төрөөс хэрэгжүүлж буй орон сууцны ипотекийн зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 6 хүртэл сараар хойшлуулах ажлын хүрээнд нийт 3.4 их наяд төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй 72,430 зээлдэгч байгаагаас 2 их наяд

төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй 38,026 зээлдэгчийн зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 6 сараар хойшлуулжээ. Энэ нь хөтөлбөрийн зээлтэй нийт зээлдэгчийн 53 хувь, ипотекийн зээлийн багцын 60 хувийг эзэлж байна.

Төв банкны тухай хууль дагуу Монголбанк 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс орон сууцны ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийн санхүүжилтийг бүрэн зогсоогоод байв. Ковид-19 цар тахлын үед УИХ-аас гаргасан шийдвэрийг хэрэгжүүлэхээр Монголбанк орон сууцны ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн бүтцэд өөрчлөлт оруулж, 2020 оныг дуустал Монголбанкны эх үүсвэрээр 150 тэрбум төгрөг, банкуудын өөрийн эх үүсвэрээр 150 тэрбум төгрөг буюу нийт 300 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг 8 хувийн ипотекийн зээлд олгож байна.

Хөтөлбөрт оролцогч талууд хоорондын үүсэх харилцааг зохицуулахаар ипотекийн санхүүжилтийн ерөнхий гэрээ, эх үүсвэрийн гэрээг Монголбанк арилжааны 11 банкттай байгууллаа. Гэрээний дагуу Монголбанк 2020 оны 5 дугаар сард 25 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр, 6 дугаар сард 20 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр, нийт 45 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрийг банкуудад олгоод байна.

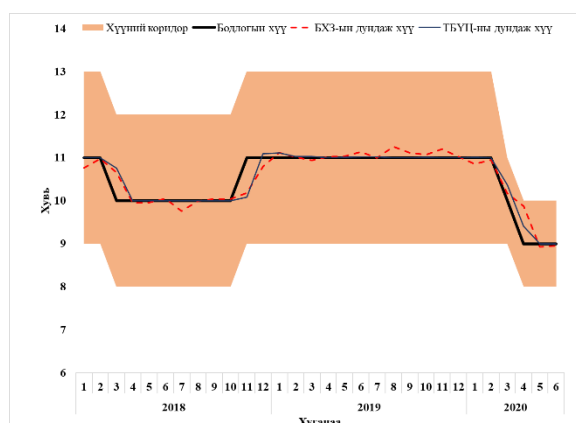
Түүнчлэн Монголбанк ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2020 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-221 тоот тушаалаар Ажлын хэсэг байгуулан холбогдох тооцоо, судалгааг гүйцэтгэн ажиллаж байна.

5.3. Мөнгөний зах, хүүний түвшин

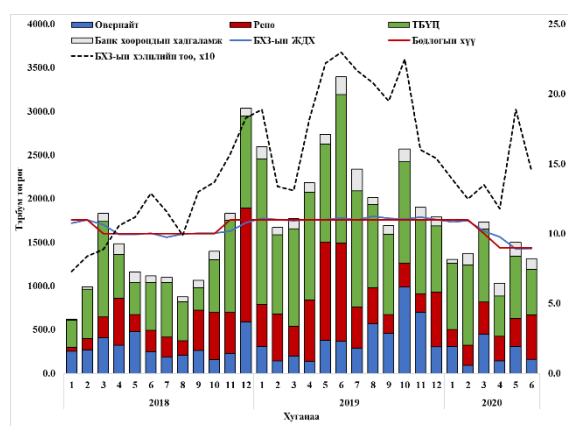
Монголбанк инфляцыг зорилтот түвшний орчимд хэлбэлзэл багатай хадгалах зорилгоор мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ банк хоорондын зах (БХЗ)-ын хүүг үйл ажиллагааны зорилт болгон ажилладаг. Банкны зээлийн шийдвэр гаргалт нь хөрөнгө оруулах боломжтой бусад альтернатив санхүүгийн хэрэгслийн өгөөжөөс хамаарах тул Монголбанкнаас БХЗ-д хөтөч хүү (бодлогын хүү)-г тогтоодог. Бодлогын хүү нь БХЗ-ын дундаж хүүд, цаашлаад банкуудын зээлийн хүү, хэмжээ, урт хугацаат хүү, хөрөнгө оруулалтад нөлөөлөх замаар мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлдэг. Иймд Монголбанк инфляцыг тогтворжуулж, эдийн засаг дахь тодорхой бус байдлыг бууруулах, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихэд БХЗ-ын хүү, хэлбэлзэл, идэвхжил чухал үүрэгтэй юм.

Монголбанк 2019-2020 онд эдийн засгийн нөхцөл байдлыг харгалзан мөнгөний бодлогын болон макро зохистой бодлогын хэд хэдэн арга хэмжээг хэрэгжүүллээ. Тодруулбал, БХЗ-ын дундаж хүүний хэлбэлзлийг багасгах, банкуудын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг дэмжих зорилгоор хүүний коридорыг 2020 оны 3 дугаар сард нарийсгаж, бодлогын хүүгээс +/- 1 нэгж хувиар тогтоов. БХЗ-ын дундаж хүү бодлогын хүүгээс хазайх абсолют хазайлт 2018 онд 0.2 нэгж хувь, 2019 онд 0.09 нэгж хувь, 2019 онд 0.09 нэгж хувь, 2020 онд 0.06²¹ нэгж хувь болон тус тус буурав (Зураг 29).

Зураг 29. Банк хоорондын захын хүү

Зураг 30. Банк хоорондын захын арилжааны

Эх сурвалж: Монголбанк

Хөрвөх чадвартай, идэвхтэй БХЗ нь мөнгөний бодлогын шилжих механизмыг сайжруулж, мөнгөний бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжих боломжийг олгодог. Монголбанк БХЗ-ын идэвхжлийг нэмэгдүүлэх, банкны мөнгөн хөрөнгийн удирдлагад эергээр нөлөөлөх зорилгоор богино (28 хоног) болон урт (196 хоног) хугацаат ТБҮЦ арилжаалж байна. БХЗ-д хийгдсэн хэлцлийн дундаж хугацаа 2018 онд 12.7 хоног, 2019 онд 16.1 хоног, 2020 онд 28.4 хоног болон тус тус нэмэгдсэн нь банкууд өөр хоорондоо харьцангуй урт хугацаат санхүүгийн хэрэгсэл арилжаалж эхэлснийг харуулах юм. Хэдийгээр 2019 онд БХЗ-д сард дунджаар 2.2 их наяд төгрөгийн хэлцэл хийгдэж, өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 60.3 хувиар өссөн боловч 2020 онд 1.4 их наяд төгрөг болон буурчээ (Зураг 30). Хүүний коридорыг нарийсгах нь БХЗ-ын хүүний хэлбэлзлийг багасгах эерэг нөлөөтэй ч БХЗ-ын идэвхжлийг бууруулах эрсдэлтэй байдаг. Мөн 2020 онд банкны төгрөгийн төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар буурсан, эдийн засгийн гадаад болон дотоод тодорхой бус байдал нэмэгдсэн зэрэг олон

²¹ Бодлогын хүү өөрчлөгдсөн сарыг тооцооллоос хасав.

хүчин зүйлтэй холбоотойгоор БХЗ-ын идэвхжил буурсан байна. Харин сард дунджаар хийгдэж байгаа хэлцлийн тоо 2018 онд 116, 2019 онд 187 байсан бол 2020 онд 142 болж буурчээ (Хүснэгт 11). Хэдийгээр 2020 онд хэлцлийн хэмжээ болон давтамж хоёул буурсан боловч хэмжээ хэт буурсан байгаа нь банкууд бага хэмжээгээр илүү олон удаагийн давтамжтай хэлцэл хийх хандлагатай болсныг илэрхийлж байна.

Хүснэгт 11. БХЗ дээрх сарын дундаж хэлцлийн тоо, 2018-2020.06

Хэлцлийн төрөл /Он	2018 он	2019 он	2020 он
Репо	30	46	30
ТБҮЦ	39	64	58
Овернайт	38	63	40
Хадгаламж	9	14	13
Нийт	116	187	142

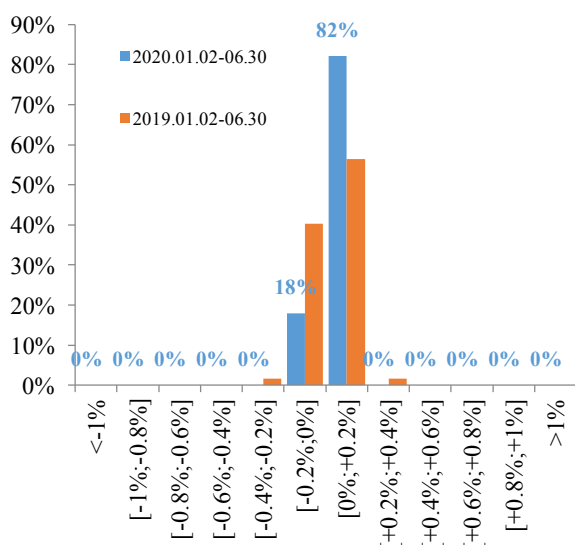
Эх сурвалж: Монголбанк

БХЗ дээр овернайт зээл, хадгаламж, репо хэлцэл болон Төв банкны үнэт цаас (ТБҮЦ)-ны хэлцэл түгээмэл хийгдэж байна. Нийт хэлцлийн бүтцээс үзэхэд 2018 оноос 2020 оны 6 дугаар сарын байдлаар 49 хувийг ТБҮЦ, 25 хувийг ТБҮЦ-аарх репо хэлцэл, 19 хувийг овернайт зээл, 6 хувийг банк хоорондын хадгаламж тус тус эзэлж байна. Монголбанкнаас ТБҮЦ арилжаалах давтамжаа бууруулж, хугацааг уртасгаж, оролцогчдын тоог нэмэгдүүлсэн нь БХЗ дээрх ТБҮЦ-аарх хэлцлийн хэмжээ өсгөх чухал ач холбогдолтой байв.

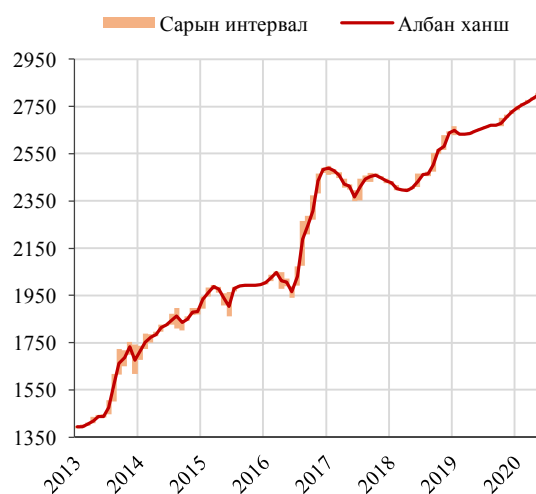
5.4. Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш

2020 оны I улиралд төгрөгийн ам.доллартой харьцах ханш өмнөх улирлаас 1.6%-иар, II улиралд 1.7%-иар тус тус суларч, 2020 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар 2823.89 төгрөгт хүрч, оны эхнээс 3.3%-иар суларсан байна. Ингэхдээ, 2020 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар төгрөгийн ам.доллартой харьцах ханш нэг өдөрт хамгийн ихдээ 0.04%-иар чангарч, 0.135%-иар суларч, өдрийн дундаж хэлбэлзэл 0.031% байв. Мөн тайлант хугацааны 94%-д төгрөгийн ам.доллартой харьцах ханш $\pm 0.135\%$ -ийн интервалд хэлбэлзсэн бөгөөд ханшийн нэг өдөрт ногдох дундаж хэлбэлзэл 0.031% болж 2019 оны мөн үетэй харьцуулахад 0.006 пунктээр буурсан байна.

Зураг 31. Ханшийн өдрийн хэлбэлзэл

Зураг 32. Төгрөгийн ам.доллартой харьцах ханш

Эх сурвалж: Монголбанк

Монгол улс ФАТФ-ын “Саарал жагсаалт”-д хамрагдах тухай мэдээлэл 2019 оны IV улиралд гарснаар Монгол Улсын валютын зах дээр спекулятив шинж чанартай эрэлт нэмэгдэж, улмаар төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш сулрах, ханшийн хэлбэлзэл өсөх нөхцөл бүрдсэн. Түүнчлэн, Ковид-19 цар тахлын дэгдэлттэй холбоотой үүссэн хилийн хориг болон дэлхийн зах зээлийн нөхцөл байдлаас шалтгаалж 2020 оны I улиралд экспортын гол нэрийн бүтээгдэхүүний нэг болох БНХАУ-руу экспортолдог чулуун нүүрсний экспорт огцом буурсан нь валютын орох урсгал буурах, улмаар төгрөгийн ам.доллартой харьцах ханш сулрах дарамтыг нэмэгдүүлэх гол хүчин зүйл болов.

БНХАУ-руу экспортолж буй чулуун нүүрсний хэмжээ 2020 оны II улиралд өмнөх улиралтай харьцуулахад нэмэгдсэн хэдий ч бусад салбарын экспортлогч аж ахуйн нэгж байгууллагуудын валютын орлогын тасалдал, Худалдаа хөгжлийн банкны 500.0 сая ам.долларын гадаад бондын эх үүсвэрийн эргэн төлөлт зэргээс шалтгаалан гадаад валютын цэвэр урсгал 2020 оны II улирлын эцсийн байдлаар оны эхнээс 1.2 тэрбум ам.долларын алдагдалтай гарлаа.

Монголбанкнаас төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь эдийн засгийн суурь нөхцөлд нийцтэй, уян хатан тогтох зарчмыг баримталж ажилладаг ба төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн огцом хэлбэлзлийг бууруулах зорилгоор валютын захад шаардлагатай үед тухай

бүр оролцон ажилладаг. Тус зорилгынхоо хүрээнд Монголбанк 2020 оны эхний хагас жилд 50 удаагийн гадаад валютын дуудлага худалдаа (ГВДХ)-г зохион байгуулж, гадаад валютын дуудлага худалдаа болон Банк хоорондын валют арилжааны цахим талбар (БХВАЦТ)-аар дамжуулан 1825.3 сая ам.долларыг захад нийлүүлсэн байна.

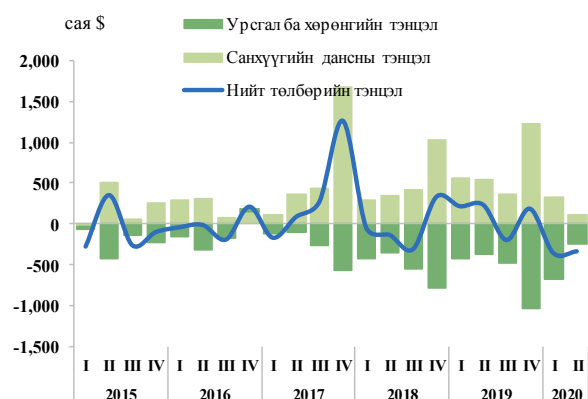
Сүүлийн үед зарим улсад зорчих хязгаарлалт хөнгөрч, гадаад худалдааны эрэлт нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор манай улсын голлох экспортын түүхий эд болох зэсийн үнэ 2020 оны 5 болон 6 дугаар сард харгалзан 181.86 болон 514.77 ам.доллороор нэмэгдэж, 5754.60 ам.долларт хүрэв. Ийнхүү түүхий эдийн үнийн өсөлтөөс шалтгаалан гадаад валютын орох урсгал цаашид нэмэгдэх төлөвтэй байгаагийн дээр дэлхийн зах зээл дээрх алтны үнэ 2018 оны 9-р сараас хойш тасралтгүй нэмэгдэж байгаа нь Монголбанкинд худалдах алтны хэмжээ, цаашлаад гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх томоохон хөшүүрэг болж байна.

VI. ТӨЛБӨРИЙН ТЭНЦЭЛ, ГАДААД ЗАХ ЗЭЭЛ

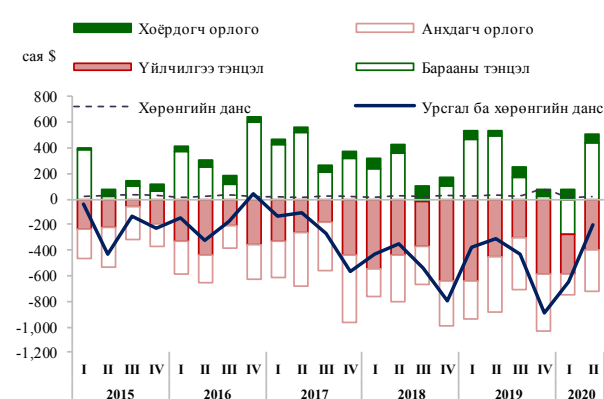
6.1. Төлбөрийн тэнцэл

Энэ оны эхний хагас жилийн гүйцэтгэлээр төлбөрийн тэнцэл 679.2 сая ам.долларын алдагдалтай байсан нь өнгөрсөн оны мөн үеэс 1,135.2 сая ам.доллороор буурсан үзүүлэлт болов. Тайлант хугацаанд урсгал ба хөрөнгийн дансны алдагдал 852.8 сая ам.долларт, санхүүгийн дансны ашиг 429.2 сая ам.долларт хүрсэн байна.

Зураг 33. Төлбөрийн тэнцэл

Зураг 34. Урсгал ба хөрөнгийн тэнцэл

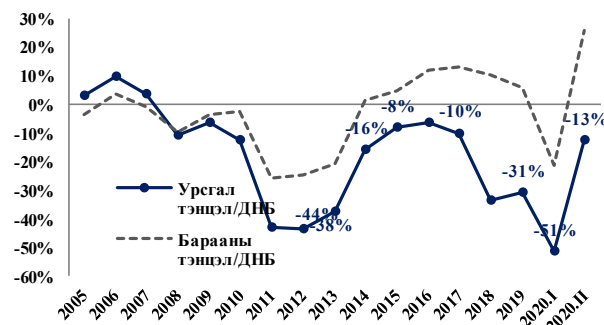

Эх сурвалж: Монголбанк

Урсгал ба хөрөнгийн данс. Урсгал ба хөрөнгийн дансны алдагдал 2020 оны эхний хагас жилд өнгөрсөн оны мөн үеэс 166.7 сая ам.доллороор өсөхөд бараа, үйлчилгээний дансны алдагдал 390.9 сая ам.доллороор өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Ковид 19-ийн сөрөг нөлөөллөөр урсгал тэнцлийн алдагдал нэмэгдэж, 2020 оны эхний хагас жилийн байдлаар ДНБ-ийн 13 хувьд хүрээд байна.

Зураг 35. Урсгал тэнцэл/Нэрлэсэн ДНБ

Эх сурвалж: Монголбанк

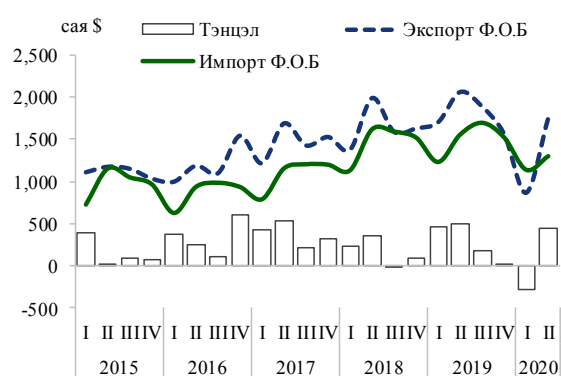
Гадаад худалдаа хумигдаж байна. Энэ оны эхний 6 сарын гүйцэтгэлээр гадаад худалдааны нийт бараа эргэлтийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс

1,544.5 сая ам.доллараар буюу 23 хувиар буурч 5,288.3 сая ам.доллар болов. **Үүнд экспорт 1,110.8 сая ам.доллараар буюу 28 хувиар**, импорт 433.7 сая ам.доллараар буюу 15 хувиар тус тус буурсан нь нөлөөлөв. Тайлант хугацаанд худалдааны тэнцэл өнгөрсөн оны мөн үеэс 677.2 сая ам.доллараар буурч 368 сая ам.долларын ашигтай байв.

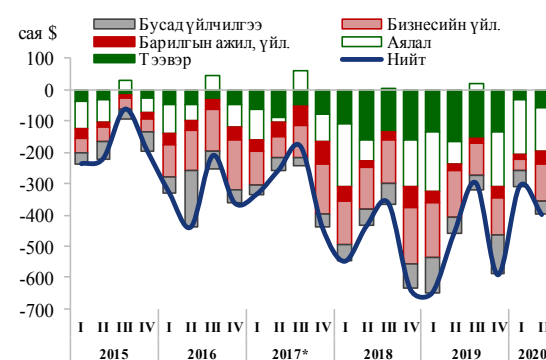
Нийт экспорт 1,110.8 сая ам.доллараар буюу 28 хувиар агшсан нь Ковид-19 нөлөөгөөр алт болон төмрийн хүдрээс бусад голлох экспортын бүтээгдэхүүний үнэ болон биет хэмжээ буурснаас шалтгаалав. Тайлант хугацаанд тээвэрлэлтийн саатлаас үүдэн чулуун нүүрсний экспортын биет хэмжээ 88%, газрын тосны экспортын биет хэмжээ 55 хувь буурав. Харин зэсийн экспорт 30% буурахад баяжмалын агууламж буурсан нь голлон нөлөөлөв. Алтны дэлхийн зах зээлийн дундаж үнэ өмнөх оны мөн үеэс 27 хувиар өссөнөөр экспортын орлого 61.9 сая ам.доллараар, харин төмрийн хүдрийн хилийн үнэ өмнөх оны мөн үеэс 11 хувиар өссөнөөр экспортын орлого 30.8 сая ам.доллараар тус тус нэмэгджээ.

Импорт энэ оны эхний 6 сарын байдлаар өмнөх оны мөн үеэс 433.7 сая ам.доллар буюу 15 хувиар буурчээ. Хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний импорт хамгийн их бууралттай буюу 228.7 сая ам.доллараар, харин нефтийн бүтээгдэхүүний импорт 129.6 сая ам.доллараар буурав. Хэрэглээний бүтээгдэхүүний импорт, тэр дундаа авто машин, түүний сэлбэг хэрэгслийн импорт өмнөх оны мөн үеэс 31 хувиар буюу 87.1 сая ам.доллараар буурчээ.

Зураг 36. Барааны гадаад худалдаа

Зураг 37. Үйлчилгээний гадаад худалдаа

Эх сурвалж: Монголбанк

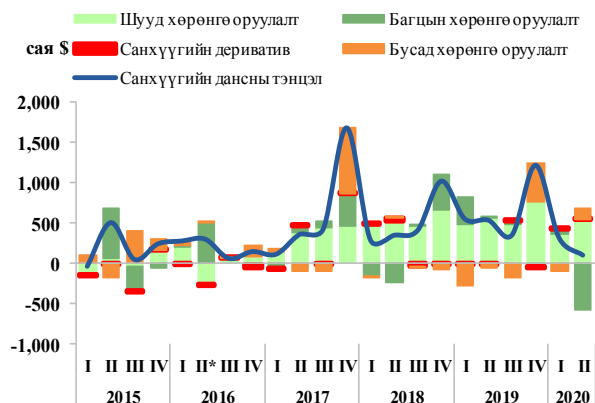
Үйлчилгээний дансны алдагдал буурав. Үйлчилгээний дансны алдагдал 2020 оны эхний хагаст өмнөх оны мөн үеэс 398.4 сая ам.доллараар буурчээ. Үүнд гадаад худалдааны эргэлт буурсантай холбоотойгоор экспорт, импортын тээврийн үйлчилгээний зардал буурсан, эдийн засгийн идэвхжил

суларснаар бизнесийн үйлчилгээний дансны алдагдал буурсан зэрэг нь голлон нөлөөлөв. Харин хөл хорионы улмаас аяллын орлого зардлаасаа давж буурсан нь үйлчилгээний дансны алдагдлыг өсгөх чиглэлд нөлөөллөө.

Анхдагч орлогын дансны алдагдал буурав. Анхдагч орлогын дансны алдагдлын хэмжээ 2020 оны эхний хагас жилд 494.1 сая ам.долларт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 219.5 сая ам.доллараар буурчээ. Анхдагч орлогын дансны алдагдал буурахад орлогын дахин хөрөнгө оруулалт 210.3 сая ам.доллараар буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

Санхүүгийн дансны ашиг буурав. Санхүүгийн дансны ашиг 2020 оны эхний хагас жилийн гүйцэтгэлээр өмнөх оны мөн үеэс 669.2 сая ам.доллараар буюу 61% буурч 429.2 сая ам.долларт хүрэв. Үүнд багцын хөрөнгө оруулалтын дансны ашиг өмнөх оны мөн үеэс 885.4 сая ам.доллараар, ГШХО 142.6 сая ам.доллараар тус тус буурсан нь нөлөөлөв. Багцын хөрөнгө оруулалтын бууралт нь аж ахуйн нэгжүүд 2019 онд олон улсын зах зээл дээр 300 сая ам.долларын бонд арилжаалсан бол 2020 онд 500 сая ам.долларын бондын эргэн төлөлт хийсэн зэргээс шалтгаалав. Шууд хөрөнгө оруулалтын дансны бууралтад уул уурхайн томоохон төслүүдэд орж буй хөрөнгө оруулалтын бууралт нөлөөлжээ.

Зураг 38. Санхүүгийн данс

Зураг 39. Гадаад валютын нөөц

Эх сурвалж: Монголбанк

Гадаад валютын албан нөөц. 6 дугаар сарын эцэст ГВАН 3555.9 сая ам.долларт хүрсэн нь сүүлийн гурван сарын дунджаар тооцсон валютын төлбөртэй барааны импортын 8.7 сарын хэрэгцээг хангах түвшинд байна.

ШИГТГЭЭ 5. МОНГОЛ УЛСЫН ГАДААД ВАЛЮТЫН УРСГАЛЫН ТОЙМ, 2020-2021 ОН

Монгол Улсын төлбөрийн тэнцэл 2020 оны 8 дугаар сарын төсөөллөөр энэ ондоо 540 сая ам.долларын алдагдалтай, гадаад валютын албан нөөц 770 сая ам.доллаароор буурах²², 2021 онд 500 сая ам.долларын ашигтай байхаар тооцоолов. Төлбөрийн тэнцлийн **2020 оны нийт орох урсгал нь 10.9** тэрбум ам.доллар, **нийт гарах урсгал 11.4** тэрбум ам.доллар, **2021 оны нийт орох урсгал нь 12.0** тэрбум ам.доллар, **нийт гарах урсгал 11.6** тэрбум ам.доллар байхаар байна.

Гадаад валютын нийт орох урсгал 2020 онд өмнөх жилээс 2.4 тэрбум ам.доллаароор буурах төлөвтэй байна. Валютын орох урсгал (i) экспортын орлого 6.4 тэрбум ам.доллар, (ii) үйлчилгээний орлого 0.6 тэрбум ам.доллар, (iii) ГШХО 1.5 тэрбум ам.доллар, (iv) гадаад зээл 2.1 тэрбум ам.доллар гэсэн дөрвөн гол бүтэцтэй байна. КОВИД-19 цар тахлын хязгаарлалтын улмаас дэлхийн нийтэд болон дотоодод эдийн засгийн үйл ажиллагаа удааширч, гадаад худалдаа эхний 7 сарын гүйцэтгэлээс тооцоход **экспортын нийт орлого өмнөх оноос 750 сая ам.доллаароор** буурч, 6.4 тэрбум ам.доллар байх тооцоо гарлаа. Үүнд: чулуун нүүрсний экспортын орлого өмнөх оноос 1.0 тэрбум ам.доллаароор, зэсийн баяжмалынх 200 сая ам.доллаароор, боловсруулаагүй нефтийнх 220 сая ам.доллаароор, ноолуурынх 180 сая ам.доллаароор тус тус буурч байгаа бол алт тушаалт нэмэгдэн, алтны экспортын орлого өмнөх оноос 1.1 орчим сая ам.доллаароор нэмэгдэх хүлээлттэй байна. Цар тахлаас сэргийлэн хил хаасан, аялал жуулчлал, тээвэр, үйлчилгээний орлого буурснаар **үйлчилгээний гадаад валютын орлого өмнөх оноос 600 орчим сая ам.доллаароор**, Оюу Толгойн далд уурхайн бүтээн байгуулалт удааширч **ГШХО-ын хэмжээ 170 сая ам.доллаароор**, бусад ААН-ийн **ГШХО-ын хэмжээ 140 гаруй сая ам.доллаароор**, өмнөх онд 730 сая ам.долларын бонд гадаад зах дээр шинээр арилжаалж байсан бол энэ онд шинээр бонд арилжаалахгүй тул **гадаад бондын ашиглалт 730 сая ам.доллаароор** тус тус буурах хүлээлттэй байна.

Гадаад валютын нийт гарах урсгал 2020 онд өмнөх жилээс 1.4 тэрбум ам.доллаароор буурахаар байна. Гарах урсгал нь: (i) импортын төлбөр 5.3 тэрбум ам.доллар, (ii) үйлчилгээний зардал 2.1 тэрбум ам.доллар, (iii) гадаад зээл, бондуудын үндсэн өр, хүүгийн төлбөр 3.1 тэрбум ам.доллар, (iv) гадаадын хөрөнгө оруулалттай ААН-ийн хөрөнгө оруулалтын ногдол ашгийн төлбөр 0.2 тэрбум ам.доллар зэргээс бүрдэж байна. Нефтийн бүтээгдэхүүний төлбөр, хөрөнгө оруулалтын импорт буурч **импортын төлбөр 2020 онд өмнөх оноос 680 гаруй сая ам.доллаароор буурахаар** байна. Дэлхийн зах зээл дээрх газрын тос хямдрахын зэрэгцээ дотоодод нүүрсний экспорт буурч, эрэлт нь багасаж манай нефтийн бүтээгдэхүүний импортын төлбөр буурахаар байна. Түүнчлэн, эдийн засгийн идэвхжил удааширч, гадаад, дотоодын төлөвлөсөн хөрөнгө оруулалтууд хойшлох төлөвтэй байгаатай холбоотойгоор хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний импорт буурахаар байна Нүүрсний экспорт багасах, импорт буурах нөлөөгөөр ачаа тээврийн үйлчилгээний зардал буурч, эдийн засгийн

²² Төлбөрийн тэнцлийн алдагдлын зэрэгцээ өмнөх 2 жилд хуримтлуулсан **мөнгөжсөн алтны тодорхой хувийг энэ онд экспортолсон** тул мөнгөжсөн алтны нөөц 230 сая ам.доллаароор буурч, ГВАН 770 сая ам.доллаароор буурахаар байна.

идэвхжил саарч, төлөвлөсөн хөрөнгө оруулалт удаашран бизнесийн үйлчилгээний зардал багасах, олон улсын агаарын нислэгүүд цуцлагдан, зөвхөн чартер нислэгүүд хийгдэж байгаа зэрэг шалтгаанаар аяллын зардал буурна гэж үзэж, **үйлчилгээний зардал өмнөх оноос 1.1 тэрбум ам.доллаар буурахаар** төсөөлөв. Газрын тос боловсруулагч компаниудын ашигт ажиллагаа буурснаар ногдол ашгийн цэвэр гарах урсгал 2020 онд өмнөх оноос 63 сая ам.доллаар буурахаар байна. Харин гадаад зээлийн эргэн төлөлтийн тооцооллоор гадаад зээл болон бондын хүүгийн төлбөр өмнөх жилээс **100 гаруй сая ам.доллаар нэмэгдэх** төлөвтэй байна. Үүнд банк болон хувийн секторын гадаад зээлийн төлбөр нэмэгдэхээр хүлээлттэй байгаа нь голлон нөлөөлөв. Харин гадаад зээлийн үндсэн төлбөр 2020 онд **1.6 тэрбум ам.доллар буюу өмнөх оны түвшинд байхаар байна.**

Ийнхүү 2020 онд гадаад валютын орох, гарах урсгал аль аль нь багасах бөгөөд валютын орох урсгал нь илүү их хэмжээгээр татрах (гадаад зээл, бондын үндсэн болон хүүгийн төлбөр буурахгүй) тул төлбөрийн тэнцэл 540 сая орчим ам.долларын алдагдалтай, ГВАН 770 сая ам.доллаар буурч төгрөгийн ханш сулрах дарамттай байна.

Хүснэгт 12. Монгол Улсын гадаад валютын урсгалын тойм /тэрбум ам.доллар/

	2019 эхний 6 сар	2020 эхний 6 сар	2019	2020	2020	2019	2020	2019	2020	2021
			төсөөлөл					төсөөлөл		
	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$	тэрбум \$
Орох урсгал						Гарах урсгал				
Экспорт	3.7	2.6	7.2	6.4	7.3	Импорт	-2.8	-2.4	-6.0	-5.3
Чулуун нүүрс	1.5	0.6	2.9	1.9	2.2	Хэрэглээ	-0.8	-0.7	-1.6	-1.8
Зэсийн баяжмал	1.0	0.7	1.8	1.6	2.4	Хөр.Ор.бүт.	-1.1	-0.8	-2.6	-2.4
Алт	0.2	0.6	0.4	1.5	0.9	Нефтийн бүт.	-0.5	-0.4	-1.2	-0.8
Төмрийн хүдэр	0.2	0.2	0.4	0.4	0.3	Үйлчилгээ	-1.6	-1.0	-3.2	-2.1
Үйлчилгээ	0.5	0.3	1.2	0.6	1.1	Тээврийн	-0.5	-0.3	-1.0	-0.9
Тээврийн	0.2	0.2	0.4	0.3	0.4	Аялал, жуулчлал	-0.4	-0.3	-0.9	-0.9
Аялал, жуулчлал	0.2	0.02	0.5	0.06	0.4	Зээл, бондын хүүгийн төлбөр	-0.4	-0.4	-0.9	-1.0
Ажилчдын цалин	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	Бондуудын үндсэн төлбөр	-0.4	-0.5	-0.4	-0.5
ГШХО	0.9	0.8	2.1	1.5	1.9	ХО-ийн зээлийн төлбөр	-0.1	-0.05	-0.2	-0.1
Гадаад бондууд	0.7	-	0.7	-	-	Ногдол ашгийн	-0.1	-0.06	-0.2	-0.2
Гадаад зээлийн ашиглалт	0.7	1.2	1.9	2.1	1.5	Гадаад зээлийн төлбөр	-0.8	-0.6	-1.7	-1.6
Төв банк	-	0.1	-	0.1	-	Засгийн газар	-0.06	-0.1	-0.1	-0.3
Засгийн газар	0.2	0.5	0.6	1.0	0.5	Банкууд	-0.3	-0.2	-0.7	-0.6
Банкууд	0.3	0.3	0.6	0.5	0.5	ААН, МУХБ	-0.4	-0.3	-0.9	-0.8
ААН, МУХБ	0.3	0.3	0.7	0.5	0.4	Бусад гарах	-0.1	-0.4	-0.1	-0.4
НИЙТ ОРОХ	6.6	5.0	13.3	10.9	12.0	НИЙТ ГАРАХ	-5.5	-5.4	-12.8	-11.4

Эх сурвалж: Монголбанк, Төлбөрийн тэнцлийн төсөөлөл

Гадаад валютын нийт орох урсгал 2021 онд өмнөх жилээс 1.1 орчим тэрбум ам.доллараар нэмэгдэж 12.0 тэрбум ам.доллар байхаар байна. Ирэх онд эдийн засгийн үйл ажиллагаа сэргэж, хэвийн түвшинд хүрнэ гэсэн таамаглалд тулгуурлан зэсийн баяжмал, нүүрс, газрын тосны экспортууд нэмэгдэнэ гэж үзсэн тул нийт барааны экспортын орлого 900 тэрбум орчим ам.доллараар нэмэгдэж 7.3 тэрбум ам.долларт хүрэх, нийт үйлчилгээний орлого 2019 оны орчимд буюу 1.1 тэрбум ам.доллар байх, ГШХО-ын хэмжээ өмнөх оноос нэмэгдэж 1.9 тэрбум²³ ам.долларт хүрэхээр төсөөлөв. Харин Засгийн газрын гадаад зээлийн ашиглалт буурах нөлөөгөөр гадаад зээлийн ашиглалт өмнөх оноос буурч 1.5 тэрбум орчим ам.доллар байхаар байна. Гадаад валютын нийт гарах урсгал 2021 онд өмнөх жилээс 200 сая ам.доллараар тэлж 11.6 тэрбум ам.долларт хүрэх төсөөлөлтэй байна. Үүнд гадаад бонд, зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөр буурах төлөвтэй²⁴ хэдий ч эдийн засгийн үйл ажиллагаа сэргэх, гадаад худалдааны эргэлт нэмэгдэх таамаглалын нөлөөгөөр бараа, үйлчилгээний импортын төлбөр нийт 500 сая ам.доллараар тэлж байгаа нь нөлөөлж байна.

6.2. Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц

Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын цэвэр позиц 2020 оны 2-р улирлын эцэст -36,488.3 сая ам.доллар байна. Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын гадаадаас татсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь гадаадад хийсэн хөрөнгө оруулалтаас 36.5 тэрбум ам.доллараар их байна.

Гадаад актив. Монгол Улсаас эдийн засгийн харьяат буст оруулсан хөрөнгө оруулалтын дүн 2020 оны 2-р улирлын байдлаар 6.8 тэрбум ам.доллар байна. Өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад энэхүү үзүүлэлт 28.1 сая ам.доллараар буурсан бөгөөд үүнд нөөцийн дансны активын бууралт гол нөлөөг үзүүлжээ. Нийт гадаад активын 52 хувийг гадаад валютын албан нөөц, 33 хувийг бусад хөрөнгө оруулалт, 10 хувийг шууд хөрөнгө оруулалт, үлдсэн 5 хувийг багцын хөрөнгө оруулалтын активууд тус тус бүрдүүлж байна.

²³ Үүнд 1.3 тэрбум ам.долларыг Оюу толгойн ГШХО, 530 сая ам.долларыг бусад ААН-ийн ГШХО, 230 орчим сая ам.долларыг газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн бүтээн байгуулалттай холбоотойгоор орж ирэх санхүүжилт бүрдүүлэхээр байна.

²⁴ 2021 онд Засгийн газрын Мазаалай бондыг дахин санхүүжүүлэхээр таамагласан тул эргэн төлөлт хийх гадаад бондын төлбөр байхгүй.

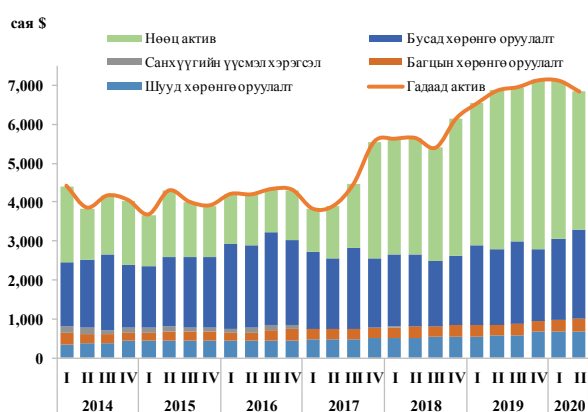
Хүснэгт 13. Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц – 2020 оны 2-р улирлын байдлаар (тэрбум ам.доллар)

А. ГАДААД АКТИВ	6.8	Б. ГАДААД ПАССИВ	43.3
1. Шууд хөрөнгө оруулалт (гадаад руу)	0.7	6. Шууд хөрөнгө оруулалт (гадаадаас)	23.5
1.1 Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө оруулалт	0.6	6.1 Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө оруулалт	12.4
1.2 Бусад хөрөнгө	0.1	6.2 Бусад хөрөнгө	11.0
2. Багцын хөрөнгө оруулалт	0.3	7. Багцын хөрөнгө оруулалт	4.3
2.1 Хөрөнгийн хувьцаа	0.3	7.1 Хөрөнгийн хувьцаа	0.1
2.2 Өрийн бичиг	0.0	7.2 Өрийн бичиг	4.2
3. Санхүүгийн дериватив	0.0	8. Санхүүгийн дериватив	0.0
4. Бусад хөрөнгө оруулалт	2.3	9. Бусад хөрөнгө оруулалт	15.5
4.1 Худалдааны зээл	0.4	9.1 Худалдааны зээл	0.3
4.2 Зээл	0.2	9.2 Зээл	13.2
4.2.1 Төв банк	0.0	9.2.1 Төв банк	0.4
4.2.2 Засгийн газар	0.1	9.2.2 Засгийн газар	1.3
4.2.3 Банк санхүүгийн байгууллага	0.0	9.2.3 Банк санхүүгийн байгууллага	5.1
4.2.4 Аж ахуйн нэгж	0.0	9.2.4 Аж ахуйн нэгж	6.4
4.3 Бэлэн мөнгө ба харилцах	1.7	9.3 Бэлэн мөнгө ба харилцах	2.0
4.4 Бусад актив	0.0	9.4 Бусад пассив	0.0
5. Нөөц актив	3.5	В. ПОЗИЦ	(36.5)
5.1 Мөнгөжсөн алт	1.0	10. Шууд хөрөнгө оруулалт (цэвэр)	(22.8)
5.2 Зээлжих тусгай эрх	0.0	11. Багцын хөрөнгө оруулалт (цэвэр)	(4.0)
5.3 ОУВС-д байршуулсан хөрөнгө (цэвэр)	0.0	12. Санхүүгийн дериватив (цэвэр)	0.0
5.4 Бэлэн валют ба харилцах	2.0	13. Бусад хөрөнгө оруулалт (цэвэр)	(13.3)
5.5 Үнэт цаас	0.5	14. Нөөц актив	3.5
5.6 Санхүүгийн дериватив (цэвэр)	0.0		
5.7 Бусад нөөц актив	0.0		

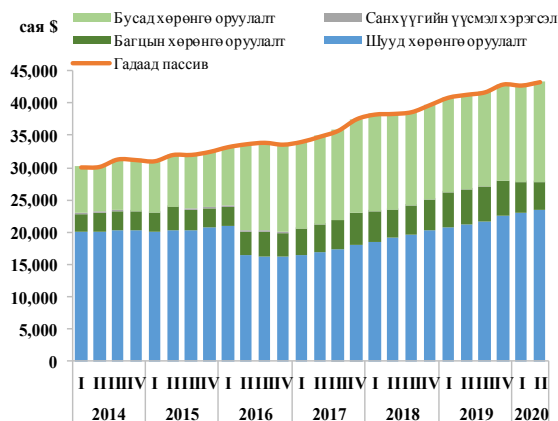
Эх сурвалж: Монголбанк

Гадаад пассив. Монгол Улсын эдийн засгийн харьяатад гадаадаас оруулсан хөрөнгө оруулалтын дүн 43.3 тэрбум ам.долларт хүрчээ. Энэ нь өнгөрсөн мөн үеэс 2.0 тэрбум ам.доллараар өссөн үзүүлэлт ба үүнд шууд болон бусад хөрөнгө оруулалтын өсөлт гол нөлөөг үзүүлсэн байна. Нийт гадаад пассивын 54 хувийг гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, 36 хувийг бусад хөрөнгө оруулалт, үлдсэн 10 хувийг багцын хөрөнгө оруулалтын пассив тус тус эзэлж байна. Монгол Улс дахь гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын 53 хувь буюу 12.4 тэрбум ам.долларыг хувь нийлүүлэгчийн дүрмийн сан дахь хөрөнгө оруулалт, 47 хувь буюу 11 тэрбум ам.долларыг толгой компаниас авсан зээл бүрдүүлж байна.

Зураг 40. Гадаад актив

Зураг 41. Гадаад пассив

Эх сурвалж: Монголбанк

6.3. Монгол Улсын нийт гадаад өр

Монгол Улсын нийт гадаад өр 2020 оны 2-р улирлын эцсийн байдлаар 30.8 тэрбум ам.долларт хүрч өмнөх оны мөн үеийн гүйцэтгэлээс 1.1 тэрбум ам.доллараар нэмэгдсэн байна. Энэхүү өсөлтөд компани хоорондын зээллэг буюу гадаадын хөрөнгө оруулалттай ААН-үүдийн толгой компаниасаа авсан хөрөнгө оруулагчийн зээлийн өсөлт голчлон нөлөөлж байна.

Улсын салбар. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад Засгийн газрын гадаад өр 443 сая ам.доллараар өсөж 7891.2 сая ам.долларт, Монголбанкны гадаад өр 50 сая ам.доллараар өсөж 2,083.9 сая ам.долларт хүрчээ. Засгийн газрын гадаад өрийн өсөлт нь БНХАУ-ын 92 сая ам.доллар, АХБ-ны 135 сая ам.доллар, ОУВС-гийн 99.5 сая ам.долларын хөнгөлөлттэй зээлийн ашиглалт болон бондуудын зах зээлийн үнэлгээний нөлөөллөөр өссөн бол Төв банкны гадаад өрийн өсөлт нь Япон улсын Митсүбиши ЮФЖ групптэй хийсэн алтны санхүүжилтээс бий болсон байна.

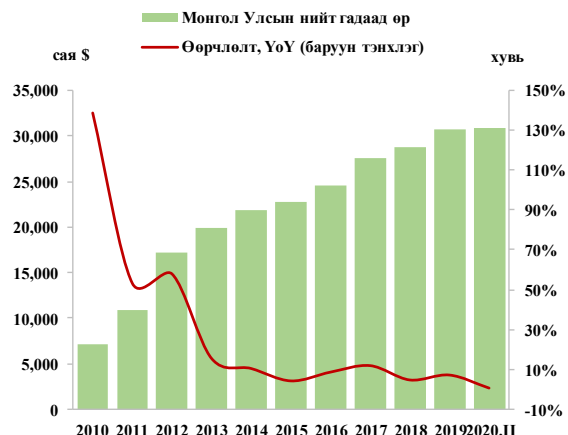
Хувийн хэвшил. Банк, бусад секторын болон хөрөнгө оруулагчийн зээлийг бүхэлд нь хувийн хэвшлийн салбарын гадаад өр гэж ойлгох бөгөөд өнгөрсөн оны мөн үеэс 606.3 сая ам.доллараар нэмэгдэж 20.8 тэрбум ам.доллар болсон байна.

Банкны салбарын гадаад өр. Банкны салбарын гадаад өрийн үлдэгдэл 2020 оны 2-р улиралд 1,702.9 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 527 сая ам.доллараар буюу 24 хувиар буурчээ. Уг салбарын гадаад өрийн 60 хувийг урт хугацаат зээл, 5 хувийг бонд, өрийн бичиг, 16 хувийг богино хугацаат зээл, үлдсэн 19 хувийг оршин суугч бусын харилцах, хадгаламжийн дансны өглөг тус тус бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 14. Гадаад өрийн үлдэгдэл /тэрбум \$/

Үзүүлэлт	6/31/2019	6/30/2020	YoY, %	%*
Нийт гадаад өр	29.7	30.8	4%	100%
I. Засгийн газар	7.4	7.9	6%	26%
II. Төв банк	2.0	2.1	2%	7%
III. Банк	2.2	1.7	-24%	6%
Богино хугацаат	0.7	0.6	-16%	
Урт хугацаат	1.5	1.1	-27%	
IV. Бусад сектор	8.4	8.1	-3%	26%
Богино хугацаат	0.6	0.5	-11%	
Урт хугацаат	7.8	7.6	-2%	
V. Хөрөнгө оруулагч зээл	9.6	11.0	14%	36%

Зураг 42. Гадаад өрийн үлдэгдэл

Эх сурвалж: Монголбанк

Бусад (банкны бус) салбарын гадаад өр. Банкнаас бусад салбарын буюу аж ахуйн нэгж, иргэдийн гадаад өр 2020 оны 2-р улирлын эцэст 19,136 сая ам.долларт хүрч, өнгөрсөн оны мөн үеийн гүйцэтгэлээс 1,133.3 сая ам.доллороор өссөн дүнтэй байна. Салбарын нийт зээлийн 58 хувь буюу 11,030.3 тэрбум ам.долларын эх үүсвэр нь аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын гадаадын хөрөнгө оруулагчаас авсан зээл (компани хоорондын зээллэг) байна. Энэ төрлийн зээлийн эх үүсвэр нь компанийн эргэлтийн хөрөнгө, мөнгөн урсгалыг дэмжих зорилгоор олгогддог урт хугацаатай санхүүжилт бөгөөд ихэнх тохиолдолд хүүгүй, хатуу мөрдөх эргэн төлөлтийн хуваарь үгүй, улмаар харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр цаашид дүрмийн санд нэмж тооцогдох боломжтой байдгаараа бусад төрлийн зээлээс ялгаатай юм.

Монгол Улсын нийт гадаад өр/ДНБ-ий харьцаа (**234 хувь**) нь тухайн улсын өрийн эргэн төлөх чадварыг эдийн засгийн үйл ажиллагааных нь хүрээнд хэмждэг үзүүлэлт юм.

МУ-ын нийт гадаад өр/Экспорт (**435 хувь**) нь гадаад өрийн хэмжээг бараа, үйлчилгээний экспортын хэмжээний хувьд хэмжиж, өрийн дарамтыг тухайн улсын гадаад орлогын үндсэн эх үүсвэрт нь харьцуулдаг.

Зураг 43. Гадаад өрийн үлдэгдэл

Эх сурвалж: Монголбанк

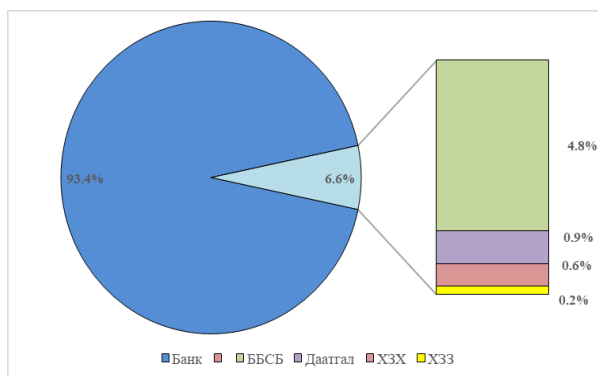
МУ-ын нийт гадаад өр/Төсвийн орлогын харьцаа **(803 хувь)** нь тухайн Засгийн газрын (ялангуяа төсөвт гадаад өрийн дарамт өндөр байгаа үед) дотоодоосоо орлого бий болгох чадамжийг харуулдаг.

VII. САНХҮҮГИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДАЛ

7.1. Санхүүгийн салбар

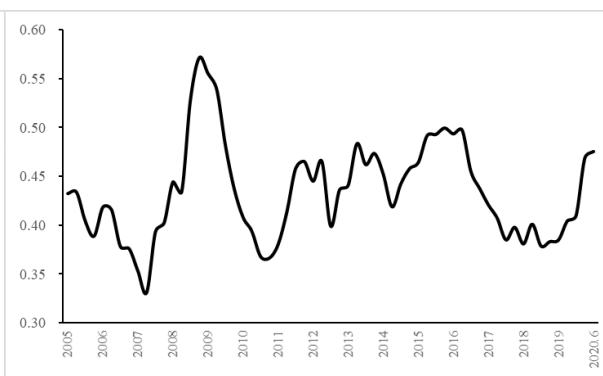
Санхүүгийн зах зээл нь хөрөнгийн илүүдэлтэй хэсгээс нөөц хуримтлуулж хөрөнгийн дутагдалтай хэсэгт хуваарилах, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэн үйлдвэрлэлийг дэмжих, зах зээлд оролцогчдын тодорхой бус байдал, эрсдэлийг бууруулж, санхүүгийн үйлчилгээ авах сэдлийг бий болгох, төлбөр тооцоог саадгүй гүйцэтгэх институцийн бүтцээр хангах зэрэг үндсэн үүргүүдтэй билээ. Дэлхийн улс орнуудын санхүүгийн салбарын бүтцийг авч үзвэл (i) банкны салбарт төвлөрсөн, (ii) хөрөнгийн зах зээлд төвлөрсөн гэж ангилж болох юм.

Зураг 44. Санхүүгийн дэд салбаруудын нийт салбарт эзлэх хувь /2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар, активын хэмжээгээр/

Эх сурвалж: Монголбанк, СЗХ

Зураг 45. Санхүүгийн системийн эрсдэлийг тодорхойлогч нэгдсэн индекс

Эх сурвалж: Монголбанк, СЗХ

Тэмдэглэл: Индексийн утга өсөх нь санхүүгийн системийн эмзэг байдал нэмэгдэж байгааг илэрхийлнэ.

Дэлхий даяар тархаад буй КОВИД-19 цар тахлаас үүдэлтэй хямралт нөхцөл байдал нь Монгол Улсын эдийн засагт сөргөөр нөлөөлж, санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж байна. Тодруулбал, КОВИД-19 цар тахлын улмаас ДНБ-ний өсөлт түүхэн доод утгадаа хүрч, төсвийн алдагдал нэмэгдэж байгаа, БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт саарч, манай улсын экспортын хэмжээ буурч байгаа, банкны салбарын ашигт ажиллагаа, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үзүүлэлтүүд муудаж байгаа зэрэг нь санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг нэмэгдүүлэх суурь хүчин зүйлс болж байна. “Санхүүгийн системийн эрсдэлийг тодорхойлогч нэгдсэн индекс”-ээс үзэхэд энэ удаагийн хүндрэл нь 2008-2009, 2015-2016 онуудад тохиосон хүндрэлүүдийн өмнөх үетэй ойролцоо түвшинд байна (Зураг 45).

Монголбанк нь үндсэн зорилт болох санхүүгийн зах зээл, банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор дараах бодлогын арга хэмжээг авч ажиллаж байна. Үүнд:

- Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2020 оны 1 дүгээр улирлын ээлжит хурлаар банкны “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-д түр хугацаанд өөрчлөлт оруулав. Тус шийдвэрийн хүрээнд иргэдийн хэрэглээний зээлийн ангилал “Хэвийн” зээлийн хувьд 90 хүртэлх хоног²⁵, “Анхаарал хандуулах” зээлийн хувьд 91-ээс 120 хүртэлх хоног, “Чанаргүй” зээлийн хувьд 121-ээс дээш хоног байхаар тогтоосон. Өөрөөр хэлбэл, КОВИД-19 цар тахлын улмаас орлогогүй болсон зээлдэгч 90 хоногийн хугацаанд хэрэглээний зээлийн төлбөр төлөөгүй тохиолдолд тухайн зээлдэгчийн ангилал буурахгүй, хэвээр хадгалагдах боломж бүрдэв. Үүнээс гадна хэрэглээний болон бизнесийн зээлийн бүтцийг өөрчлөхөд тавигддаг хязгаарлалтыг түр хугацаанд хүчингүй болгосон билээ.
- “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д түр хугацааны өөрчлөлт оруулав. Тодруулбал, өөрийн хөрөнгийг хамгаалах нөөц зөрчигдөхөд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг түдгэлзүүлэх, Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын зохистой харьцааг 25 хувиас бууруулж, 20 хувиар тогтоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлсэн.
- Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдрийн ээлжит бус хуралдаанаар эдийн засгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдлын улмаас орлого буурч, зээлийн эргэн төлөлт хийхэд хүндрэл учирч буй зээлдэгчдийн хувьд Монголбанкнаас тогтоосон өр, орлогын харьцаа болон хугацааны хязгаарлалтыг үл харгалзан зээлийн хугацааг 12 хүртэлх сараар 1 удаа сунгах боломжийг банкуудад олгов.

ББСБ болон ХЗХ-ны нийт активын хэмжээ 2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар өмнөх оны мөн үеэс харгалзан 27.3 хувь, 8.4 хувиар өсөж, 1,776.8 тэрбум төгрөг, 229.5 тэрбум төгрөгт тус тус хүрлээ. Тайлант хугацаанд банкнаас бусад салбарын зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 27.6 хувиар нэмэгдэж, 1,444,4 их наяд төгрөгт хүрчээ. Энэ нь нийт санхүүгийн системийн 7.8 хувийг бүрдүүлж байна. Түүнчлэн, банкнаас бусад санхүүгийн байгууллагын нийт зээлийн 7.9 хувь нь чанаргүй ангилалд

²⁵ “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-д оруулсан түр хугацааны өөрчлөлтөөс өмнө “Хэвийн” зээлийн ангилал 15 хүртэлх хоног, “Анхаарал хандуулах” зээлийн ангилал 15-90 хүртэлх хоног, “Чанаргүй” зээлийн ангилал 90 хоногоос дээш хугацаатай байсан.

бүртгэгдэж байна. ББСБ-уудын зээлийн жигнэсэн дундаж сарын хүү 2020 оны 1 дүгээр улиралд 3.0 хувьтай байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 0.4 нэгжээр буурсан бол ХЗХ-ны хувьд 0.3 нэгж хувиар нэмэгдэж, 3.1 хувьд хүрчээ.

Хүснэгт 15. Банкнаас бусад санхүүгийн салбарын голлох үзүүлэлтүүд /2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар, тэрбум төгрөг/

<i>Үзүүлэлтүүд</i>	<i>ББСБ</i>	<i>ХЗХ</i>	<i>Даатгал</i>
Актив	1776.8	229.5	349.9
Өр төлбөр	488.3	186.3	26.5
Эзэмшигчдийн өмч	1288.4	43.2	165.4
Зээлийн өрийн үлдэгдэл	1,271.8	172.9	-
Чанаргүй зээл	106.4	7.4	-
Тайлант үеийн ашиг	140.1	2.1	4.5
Даатгалын хураамжийн орлого	-	-	41.5
Даатгалын нөхөн төлбөр	-	-	15.6

Эх сурвалж: СЗХ

Монгол улсад 2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар ердийн даатгалын 15, урт хугацаат даатгалын 1, давхар даатгалын 1 компани буюу нийт 17 даатгагч үйл ажиллагаа явуулж байна. Даатгалын компаниудын нийт хөрөнгө өмнөх оны мөн үеэс 6.8 хувиар өсөж, 349.9 тэрбум төгрөгт хүрэв. Даатгалын салбарын хөгжлийн гол хэмжүүр болох даатгалын гүнзгийрэлт буюу ДНБ-д эзлэх хураамжийн орлогын хувь хэмжээ 2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 0.44 хувьд хүрч өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 0.01 хувиар буурчээ. Даатгалын салбарын нийт хураамжийн орлогын хэмжээ 41.5 тэрбум төгрөгт хүрсэн бөгөөд үүний 40.3 тэрбум төгрөг буюу 97 хувийг ердийн даатгалын компаниуд хураамжийн орлого бүрдүүлэв. Даатгалын салбарын нөхөн төлбөрийн зардал 2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 15.6 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 24.7 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Монгол Улсын хөрөнгийн зах зээлийн хувьд зах зээлийн үнэлгээ, ТОП 20, MSE А болон MSE Б индексүүд нь зах зээлийн төлөв байдлыг илэрхийлэх голлох үзүүлэлтүүд юм. Монгол Улсын хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээ 2,489 тэрбум төгрөгт хүрч, ДНБ-ий 6.7 хувьтай тэнцэж байна. Түүнчлэн нийт 305 хувьцаат компани хөрөнгийн бирж дээр бүртгэлтэй байна.

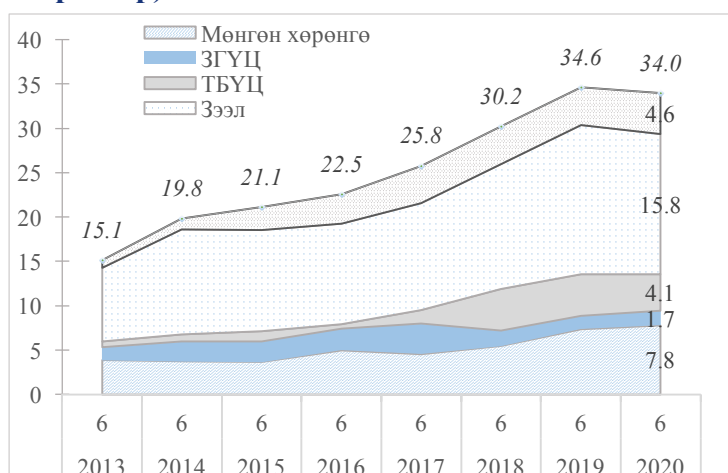
7.2. Банкны салбарын өнөөгийн байдал, цаашдын төлөв

Банкны салбарт 2020 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар нийт 12 банк 1,402 салбар нэгжээр дамжуулан банкны үйлчилгээг 2.9 сая хадгаламж эзэмшигч, 1.0 сая зээлдэгчид хүргэж байна.

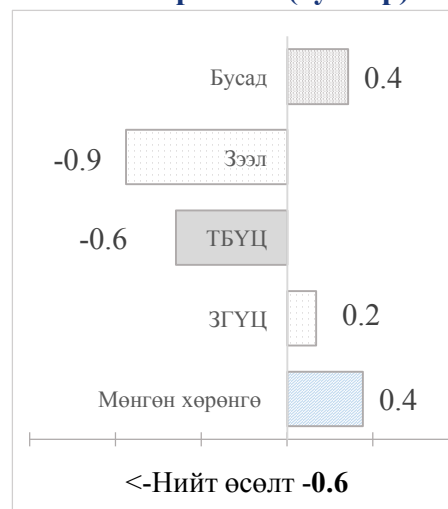
Активын бүтэц, өөрчлөлт

Банкны салбарын нийт активын хэмжээ 2020 оны 6 дугаар сард 34.0 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 1.8 хувиар, өмнөх оны эцсээс 4.8 хувиар тус тус буурсан байна. 2019 оны 12 дугаар сараас хойш зээл 667.3 тэрбум төгрөгөөр, мөнгөн хөрөнгө 1.0 их наяд төгрөгөөр тус тус буурсан нь нийт активын бууралтад голлох нөлөөг үзүүлсэн бол сүүлийн жилүүдэд тогтмол буурч байсан Засгийн газрын үнэт цаасанд оруулсан хөрөнгө оруулалт 2020 оны эхнээс нэмэгдэх хандлагатай байна. Активын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд орсон эдгээр өөрчлөлт нь Коронавирусын тархалттай холбоотойгоор нийтээр мөрдөж буй хязгаарлалт, хорио цээрийн дэглэмээс үүдэн эдийн засгийн идэвхжил, банкны зээл олголтыг бууруулж, эрсдэл багатай Засгийн газрын үнэт цаас дахь хөрөнгө оруулалт ихэссэн зэрэгтэй холбоотой.

Зураг 46. Активын бүтэц, өсөлт (их наяд төгрөгөөр)

Жилийн өөрчлөлт (хувиар)

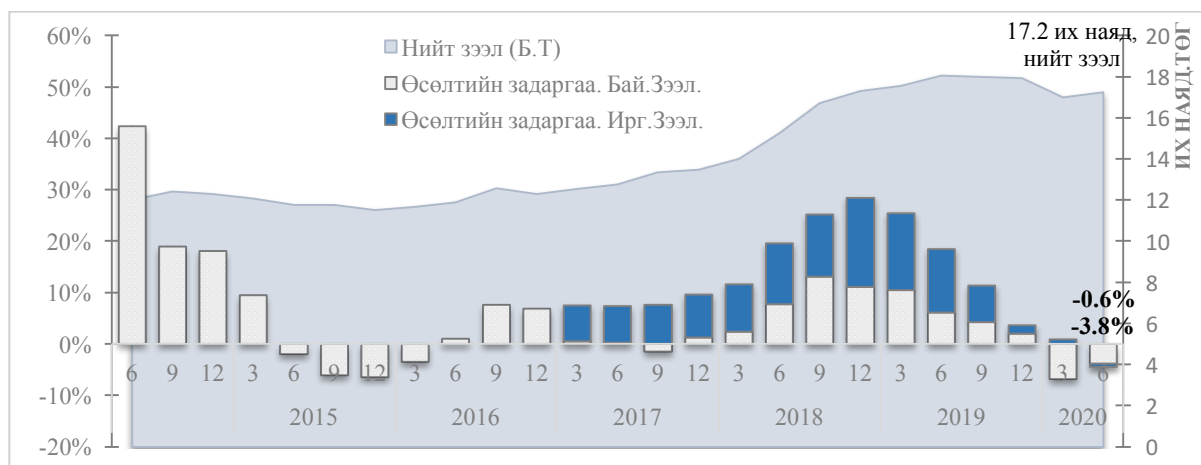
Эх сурвалж: Монголбанк

Нийт активыг бүтцээр нь авч үзвэл 46.6 хувь нь зээл, 23.0 хувь нь мөнгөн хөрөнгө, 12.0 хувь нь Төв банкны үнэт цаас, 4.9 хувь нь Засгийн газрын үнэт цаас, үлдэх 13.6 хувь нь бусад төрлийн хөрөнгө байна.

Зээл, түүний өсөлт

Банкны салбарын зээлийн өрийн үлдэгдэл 2020 оны 6 дугаар сарын эцсийн байдлаар 17.3 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 4.4 хувиар, өмнөх оны эцсээс 3.7 хувиар тус тус буурлаа. Энэхүү өөрчлөлтийг зээлдэгчийн төрлөөр салгаж үзвэл өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад иргэдийн зээл 7.5 хувь буюу 699.1 тэрбум төгрөгөөр, байгууллагын зээл 1.7 хувь буюу 102 тэрбум төгрөгөөр тус тус буурсан байна. Хурдацтай өсөлттэй байсан иргэдийн зээлийг хязгаарлах зорилгоор өрхийн өр-орлогын харьцаанд тогтоосон макро-зохистой бодлогын хязгаарлалтыг 2019 оны эхнээс авснаар 2019 онд хэрэглээний зээлийн өсөлтийн хурд буурч, 2020 оны эхнээс сөрөг утгатай болсон нь цар тахалтай холбоотойгоор тогтоосон хөл хорионы улмаас банкууд зээл олголтыг хязгаарласантай холбоотой. Монголбанкны зүгээс иргэд, аж ахуйн нэгжид учраад буй өрийн үйлчилгээний дарамтыг түр хугацаанд хөнгөлөх, бодит секторыг шаардлагатай санхүүжилтийн нэмэлт эх үүсвэрээр хангах, зээл олголтыг нэмэгдүүлэхэд чиглэгдсэн боломжит бодлогын арга хэмжээг хууль тогтоомжийн хүрээнд авч хэрэгжүүлж байна.

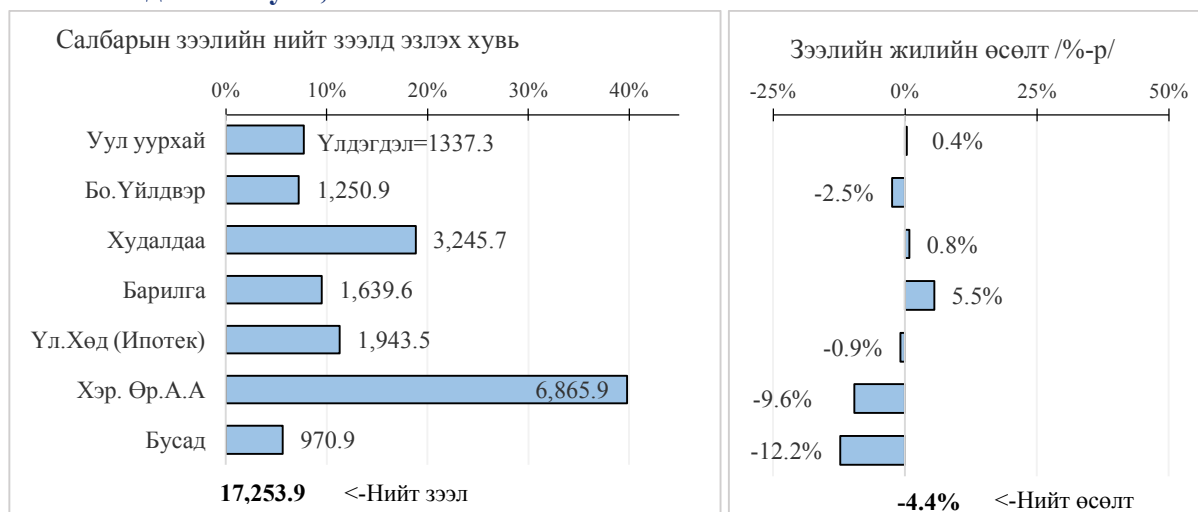
Зураг 47. Зээлийн үлдэгдэл (их наяд төгрөгөөр), өсөлт

Эх сурвалж: Монголбанк

Харин зээлийн үлдэгдлийг эдийн засгийн сектороор авч үзэхэд өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад уул, уурхайн салбарын зээл 0.4 хувиар, худалдааны салбарын зээл 0.8 хувиар, барилгын салбарын зээл 5.5 хувиар тус тус өссөн бол бусад эдийн засгийн голлох салбаруудын зээл хумигдсан байна.

Зураг 48. Эдийн засгийн голлох салбаруудын зээлийн үлдэгдэл (их наяд төгрөгөөр), нийт зээлд эзлэх хувь, жилийн өсөлт

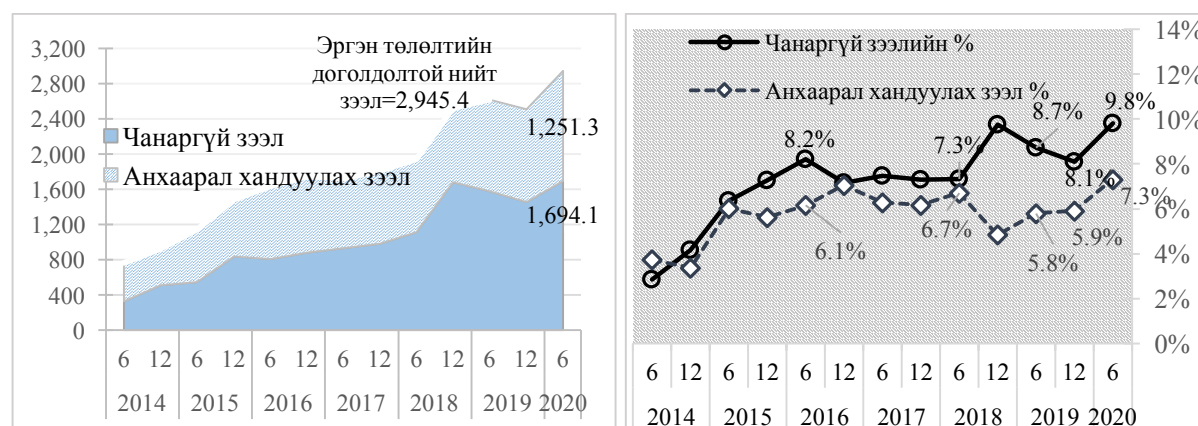

Эх сурвалж: Монголбанк

Зээлийн чанар

2020 оны 6 дугаар сард нийт зээлийн 82.9 хувь буюу 14.3 их наяд төгрөгийн зээл хэвийн ангилалд, 7.3 хувь буюу 1.3 их наяд төгрөгийн зээл анхаарал хандуулах ангилалд, 9.8 хувь буюу 1.7 тэрбум төгрөгийн зээл чанаргүй ангилалд тус тус ангилагджээ.

Зураг 49. Хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн үлдэгдэл (тэрбум төгрөгөөр), тэдгээрийн нийт зээлд эзлэх хувь

Эх сурвалж: Монголбанк

2019 оны эцсийн байдлаар чанаргүй зээлийн хэмжээ өмнөх оноос буурсан боловч энэхүү бууралт нь зээлийн эргэн төлөлт сайжирснаас бус харин татан буугдсан банкны чанаргүй зээлийг системийн нийт чанаргүй зээлийн дүнгээс хассан, нэр бүхий банк чанаргүй зээлээ тэнцлээс хассантай холбоотой байсан. 2020 онд банкны систем дэх зээлийн эргэн төлөлтийн

доголдол үргэлжилж, 2020 оны 6 дугаар сарын байдлаар анхаарал хандуулах болон чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь харгалзан 7.3 хувь, 9.8 хувь болж өсөн, нийт эргэн төлөлтийн доголдолтой зээлийн дүн 2.9 их наяд төгрөгт хүрлээ. Тухайлбал, банкны салбарын анхаарал хандуулах зээлийн үлдэгдэл өмнөх жилийн мөн үеэс 19.7 хувиар, чанаргүй зээлийн хэмжээ 7.5 хувиар тус тус өссөн байна. Эргэн төлөлтийн доголдолтой зээлийг эдийн засгийн салбараар авч үзвэл өмнөх оны мөн үе болон эцэстэй харьцуулахад зээлийн чанар эдийн засгийн голлох салбаруудад муудсан байна.

Зураг 50. Тухайн салбар дахь чанаргүй болон анхаарал хандуулах зээлийн хувь

Эх сурвалж: Монголбанк

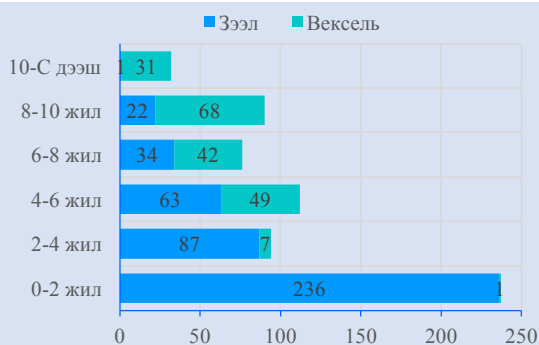
ШИГТГЭЭ 6. ЧАНАРГҮЙ ЗЭЭЛ БАРАГДУУЛАЛТЫН ТОЙМ (“ХАДГАЛАМЖ БАНК ХК”-НЫ КЕЙС)

Чанаргүй зээл барагдуулах хугацаа

Нийт чанаргүй активын тоог хугацааны хувьд ангилж үзвэл тал хувь нь буюу 330 орчим зээл 4 жилийн хугацаанд шийдвэрлэгдэж дуусжээ. Харин төлүүлсэн векселийн тоог авч үзвэл харьцангуй урт хугацаанд буюу 4-с дээш жил зарцуулагдсан байна. Нийт чанаргүй активыг барагдуулахад шаардагдаж буй ерөнхий дундаж хугацаа нь 4.2 жил бөгөөд активын хэлбэрээр авч үзвэл векселийг дунджаар 7.7 жилд, зээлийг 2.7 жилд шийдвэрлэжээ.

Зураг 51. Чанаргүй зээл барагдуулахад зарцуулсан хугацаа /зээлийн төрөл, тоогоор

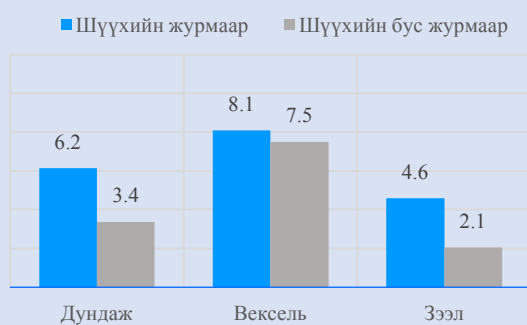
Зураг 52. Чанаргүй зээл барагдуулахад шаардагдах дундаж хугацаа /жилээр/

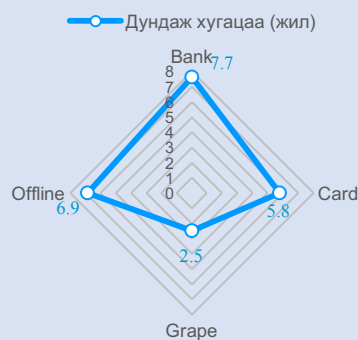
Эх сурвалж: Монголбанк, Хадгаламж БЭХА

Үүнээс шүүхийн журмаар барагдуулсан активт зарцуулсан хамгийн бага хугацаа нь 134 хоног, хамгийн их хугацаа нь 6058 хоног буюу 16.6 жил байна (Үүнд 3 шатны шүүх, ШШГГ²⁶-аас гүйцэтгэсэн хугацааг оруулаад тооцсон). Шүүхийн бус журмаар барагдуулсан активт зарцуулсан хамгийн бага хугацаа нь 1 хоног, хамгийн урт хугацаа нь 4633 хоног буюу 12.7 жил байв. Мөн чанаргүй зээлийг барагдуулах хэлбэрээс хамаараад зарцуулагдах хугацаа харилцан ялгаатай байна. Тухайлбал, шүүхийн журмаар шийдвэрлүүлэхэд дунджаар 6.2 жил шаардагдаж байгаа бол шүүхийн бус журмаар үүнээс хоёр дахин бага хугацаа буюу 3.4 жил зарцуулагджээ. Энэ нь активын хэлбэрийн хувьд мөн ижил хандлагатай байгаа бөгөөд шүүхийн журмаар барагдуулахад вексель, зээл аль аль нь урт хугацаа шаардаж байна.

Зураг 53. Шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар чанаргүй зээл барагдуулах дундаж хугацаа /жилээр/

Зураг 54. Зээлийн бүртгэлийн программуудын хувьд чанаргүй зээлийг барагдуулах дундаж хугацаа

Эх сурвалж: Монголбанк, Хадгаламж БЭХА

Банкны бүртгэлийн програм хангамжийн ялгаатай байдлаас үүдэн чанаргүй зээл барагдуулах хугацаа харилцан адилгүй байна. Тухайлбал, Грейп програмд шилжиж програм хангамж сайжирсантай холбоотойгоор зээл төлүүлэх хугацаа 2.5 жил болж буурчээ.

Чанаргүй зээл барагдуулсан хэмжээ

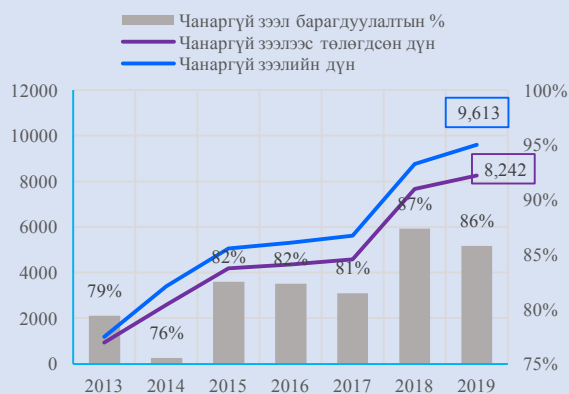
Нийт зээлийн үлдэгдлийн хэмжээг төлүүлсэн буюу барагдуулсан дүнтэй харьцуулж үзвэл 4 жил хүртэлх хугацаанд барагдуулж дууссан зээлийн хувьд анх зээл олгосон дүн буюу үндсэн зээлийн үлдэгдлийн дүнгээс дунджаар 22 орчим хувиар нэмэгдэж төлүүлсэн байна.

Харин зээл барагдуулах хугацаа уртсаж 8-10 жил орчим хугацаа зарцуулсан үед зээлийн үлдэгдлийн 74 орчим хувийг нь эргэн төлүүлжээ. 2013-2019 хоорондох ерөнхий дүнг авч үзвэл, 20.0 тэрбум төгрөгийн олгосон зээл нь 22.6 тэрбум төгрөг²⁷ болж эргэн төлүүлсэн буюу нийт зээлийн эргэн төлөлт дунджаар 108%-тай байна.

Зураг 55. Нийт төлүүлсэн зээл ба зээлийн үлдэгдлийн харьцаа

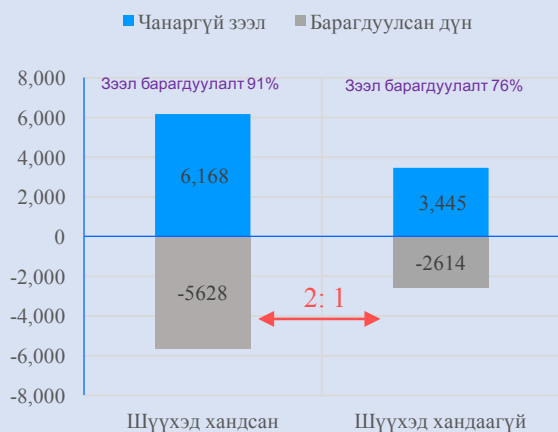
Зураг 56. Чанаргүй зээл барагдуулалтын хэмжээ (сая ₮)

Эх сурвалж: Монголбанк, Хадгаламж БЭХА

Чанаргүй зээл барагдуулалтыг шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар авч үзэхэд шүүхэд хандсан 6,168 сая төгрөгийн зээлээс 5,628 сая төгрөгийг төлүүлсэн буюу чанаргүй зээл барагдуулалтын хувь 91%-тай байна. Харин шүүхэд хандаагүй зээлийн хувьд барагдуулалтын хувь харьцангуй бага буюу 76% байна.

Зураг 57. Шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар чанаргүй зээл барагдуулалт (сая ₮)

Хүснэгт 16. Шүүхэд хандсан нэхэмжлэх ба шүүхийн шийдвэрийн биелэлт

Нэхэмжлэх барагдуулалтын хувь	Зээлийн тоо	Хэмжээ /сая ₮/
Нэхэмжлэх	198	9,663
Шүүхийн шийдвэр	175	8,748
Шүүхийн шийдвэрээр хангагдсан хувь	88%	91%

- Шүүхэд хандсан 198 зээлийн нэхэмжлэлийн шаардлагын 9,663 сая төгрөг²⁸ байгаагаас 175 зээлийн 8,748 сая төгрөгийн²⁹ дүнгээр нэхэмжлэлийн шаардлагыг шүүхээс хангаж шийдвэрлэжээ.
- Иймд шүүхээр шийдвэрлэж нэхэмжлэлийн шаардлагыг хангасан хувь 88-91% байна.

Эх сурвалж: Монголбанк, Хадгаламж БЭХА

²⁶ Шүүхийн Шийдвэр Гүйцэтгэх Газар

²⁷ Зээлийн хүү болон нэмэгдүүлсэн хүүний зарим мэдээлэл дутуу байсан тул хасаж тооцов.

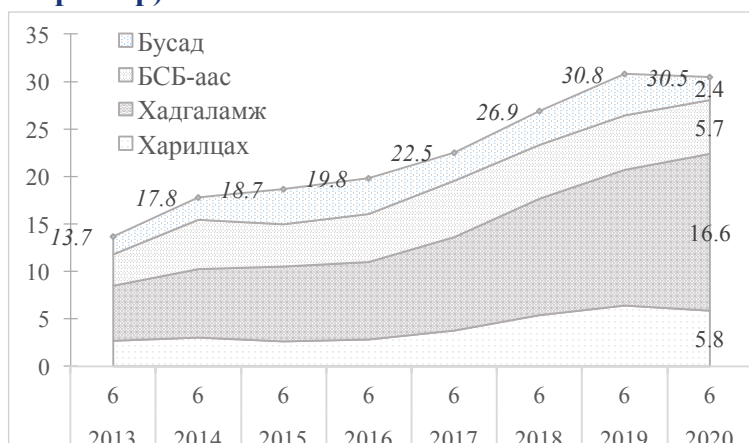
²⁸ Шүүхэд хандсан нэхэмжлэлд дурдсан үндсэн зээл, хүү, нэмэгдүүлсэн хүүгийн нийлбэр.

²⁹ Шүүхийн шийдвэрт заасан дүн.

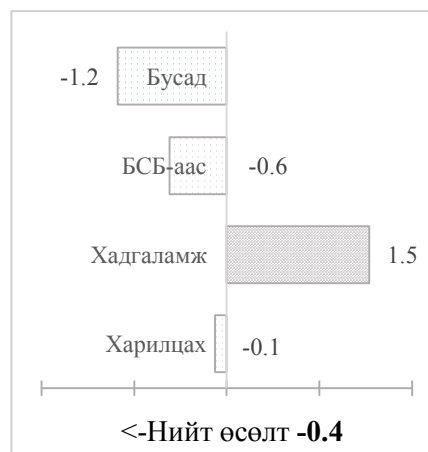
Эх үүсвэрийн бүтэц, өөрчлөлт

Тайлант сард банкны салбарын нийт эх үүсвэр 30.4 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үес 1.1 хувиар буюу 352.2 тэрбум төгрөгөөр буурлаа. Тухайлбал, иргэд, аж ахуйн нэгж, төрийн байгууллагаас татсан харилцахын дүн 8.7 хувиар, банк санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр 1.6 хувиар, бусад эх үүсвэр 60.4 хувиар буурсан бол иргэд, аж ахуй нэгж, төрийн байгууллагын хадгаламж 15.5 хувиар өссөн байна. Харилцах, хадгаламж нь системийн хувьд тогтвортой эх үүсвэрт тооцогддог бөгөөд тогтвортой өсөлт нь банкны салбарын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар болон томоохон төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх чадварыг сайжруулж байдаг.

Зураг 58. Эх үүсвэрийн бүтэц, өсөлт (их наяд төгрөгөөр)

Жилийн өөрчлөлт (хувиар)

Эх сурвалж: Монголбанк

Харилцах дансны үлдэгдэл буурахад улсын байгууллагын хөрөнгө 1.0 их наяд төгрөгөөр буурсан нь голлох нөлөө үзүүлсэн байна. Хадгаламжийн өсөлтийг төрлөөр нь авч үзвэл, хугацаатай хадгаламжийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 14.7 хувиар өсөж 13.0 их наяд төгрөгт, хугацаагүй хадгаламж 22.8 хувиар өсөж 3.5 их наяд төгрөгт тус тус хүрчээ. Харин төгрөгийн хадгаламж өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 7.5 хувиар өссөн бол валютын хадгаламж 42.8 хувиар өссөн байна.

Нийт эх үүсвэрийг бүтцээр нь авч үзвэл банкны салбарын нийт эх үүсвэрийн 73.5 хувийг харилцах, хадгаламж, 18.6 хувийг банк санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр, үлдэх 7.9 хувийг банкнаас дотоод, гадаадын зах зээл дээр гаргасан үнэт цаас, төслийн санхүүжилт зэрэг бусад төрлийн эх үүсвэрүүд бүрдүүлж байна. Эх үүсвэрийн бүтцэд харилцах, хадгаламж давамгайл байр суурь эзэлсэн хэвээр байна.

7.3. Банкны салбарын эрсдэл даах чадвар

Банкны эрсдэл даах чадвартай өөрийн хөрөнгийг үйл ажиллагаанд байгаа эрсдэлийн нэгдсэн үнэлгээтэй харьцуулдаг үзүүлэлтүүд буюу нэгдүгээр зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 12.9 хувь, нийт өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 15.6 хувь байгаа нь Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцаанаас харгалзан 3.9, 3.6 нэгжээр тус тус илүү байна. Мөн хөрвөх чадвар сайтай активыг нийт өр төлбөрт харьцуулдаг төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын үзүүлэлт 40.6 хувь буюу Монголбанкнаас тогтоосон доод хязгаарлалтаас 15.6 нэгжээр, коронавирусын цар тахалтай холбоотойгоор түр хугацаанд 20 хувь болгон бууруулан тогтоосон доод хязгаарлалтаас 20.6 нэгжээр тус тус илүү байна.

Чанаргүй зээлд байгуулах эрсдэлийн сан өндөр байсантай холбоотойгоор банкны салбар 2018 онд алдагдалтай байсан бол 2019 онд 186 тэрбум төгрөгийн ашигтай ажилласан. 2020 оны эхний сараас банкны систем алдагдалтай ажиллаж, 6 дугаар сарын байдлаар 61.3 тэрбум төгрөгийн алдагдал хүлээсэн байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад банкны системийн нийт орлого 2.1 хувь өссөн, нийт зардал 11.7 хувиар өссөн буюу зардлын өсөлт орлогын өсөлтөөс давснаар банкны систем алдагдал хүлээсэн байна. Зардлын задаргааг авч үзвэл хүүгийн зардал, боловсон хүчний зардал болон бусад зардал өссөн байна.

Гадаад валютын ханшийн савлагаанаас үүсэж болох алдагдлыг банкны эрсдэл даах чадвартай нь уялдуулах зорилгоор тэдгээрийн гадаад валютын авлага, өглөгийн зөрүү нь өөрийн хөрөнгө буюу эрсдэл даах эх үүсвэрийн +/-30 хувиас хэтрэхгүй байх зохистой харьцааг Монголбанкнаас мөрдүүлж байгаа бөгөөд тайлант сард энэ үзүүлэлт нь 9.0 хувь байна.

ШИГТГЭЭ 7. КОВИД-19 ЦАР ТАХЛЫН БАНКНЫ САЛБАРТ ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨ, ҮҮСЭЖ БАЙГАА ХҮНДРЭЛИЙН ТАЛААР

Банкны системд КОВИД-19 цар тахлын үзүүлэх нөлөөлөл

КОВИД-19-ийн хүрээнд хийгдэж буй арга хэмжээтэй холбоотойгоор банкны хүүгийн болон шимтгэл, хураамжийн орлого буурах, зээлийн чанар муудсанаас банкуудын ашигт ажиллагаа буурч, өөрийн хөрөнгийн болон төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын зохистой харьцаа алдагдах, улмаар банкны салбарт системийн хямрал үүсэж болзошгүй байна. Тухайлбал, цар тахлын нөлөөгөөр аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагаа зогсонги байдалд орсноос банкнаас санхүүгийн үйлчилгээ авах нь багасах, банкны шимтгэл, хураамжийн орлого буурах, тахлын тархалтаас сэргийлж, банкны

салбар, нэгжүүдэд харилцагчдыг олноор төвлөрүүлэхгүй байх үүднээс цахим банк ашиглах, цахим гүйлгээний шимтгэл хураамжийг бууруулах арга хэмжээ авч байгаа нь банкны орлого, ашигт ажиллагаа буурах шалтгаан болохоор байна.

Түүнчлэн, аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагаа доголдож байгаагаас аж ахуйн нэгжүүд болон иргэдийн мөнгөн орлого тасалдах, төлбөрийн чадвар муудах, банкнаас олгосон зээлийг гэрээний дагуу эргэн төлөхөд хүндрэл үүсэж байна. Манай улсын хувьд 2020 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар давхардсан тоогоор 43.6 мянган зээлдэгчийн 3.01 их наяд төгрөгийн үлдэгдэлтэй зээлийн эргэн төлөлтөд доголдол үүсээд байна. Үүнээс 74.4% нь буюу 2.3 их наяд төгрөг нь аж ахуйн нэгжид, 25.6% нь буюу 791.6 тэрбум төгрөг нь иргэнд тус тус хамаарч байна. Мөн хуваарийн дагуу хийгдэх ёстой нийт өрийн үйлчилгээнээс 227 тэрбум төгрөгийн үндсэн төлбөр, 67 тэрбум төгрөгийн хүү төлөгдөөгүй байна.

Хэрэв энэхүү нөхцөл байдал цаашид (ойрын нэг жилийн хугацаанд) үргэлжлэх тохиолдолд зээлдэгчид зээлийн өрийн үйлчилгээг хийж чадахгүйд хүрч, банканд алдагдал учруулах, өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцаанд сөргөөр нөлөөлөх, нэмэлт зээлийг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийн дутагдалд орох, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар доройтох зэрэг эрсдэл үүсэхээр байна.

КОВИД-19 цар тахалтай холбоотойгоор банк болон санхүүгийн хянан зохицуулагч байгууллагуудаас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ

Хорио цээрийн дэглэмтэй байгаа улс орнуудын банкны сектор нь хямралд хамгийн ихээр өртөж буй иргэд, аж ахуйн нэгжийг богино хугацаат санхүүгийн эх үүсвэрээр түргэн шуурхай хангах, зээлийн төлбөрийн хугацааг хойшлуулах, зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарь, хүү хэмжээнд өөрчлөлт оруулах, хадгаламж эзэмшигчдийн хугацаатай хадгаламжийн гэрээг торгуульгүйгээр цуцлах, зээлийн түүхийг дордуулахгүй байх, банкны шимтгэл хураамжийг бууруулах гэх зэрэг арга хэмжээ авч, бодит секторт үүссэн нөхцөл байдлыг саармагжуулан тогтворжуулах үүрэг гүйцэтгэн ажиллаж байна. Харин Төв банкуудын зүгээс бодлогын хүүг бууруулах, санхүүгийн хянан зохицуулах эрх бүхий байгууллагаас өөрийн хөрөнгө болон төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын нэмэлт шаардлагыг уян хатан байдлаар тогтоож, түр хугацаагаар түдгэлзүүлэх, чанаргүй зээлд байгуулах эрсдэлийн сангийн хувь хэмжээг бууруулах гэх зэрэг арга хэмжээ авснаар иргэд, аж ахуйн нэгжид банкнаас олгох боломжтой зээлийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэн хямралд өртөөд буй жижиг, дунд бизнес эрхлэгчид болон иргэдийг зээлийн эх үүсвэрээр түргэн шуурхай хангаж ажиллахыг уриалж байна. Монголбанкны хувьд КОВИД-19 цар тахлын банк, санхүүгийн салбарт үзүүлэх нөлөөг бууруулахад шаардлагатай боломжит арга хэмжээг бусад улс орнуудын туршлага болон банкны тухай хууль тогтоомжид нийцүүлэн хэрэгжүүлж эхлээд байна. Эдгээр арга хэмжээ нь зөвхөн мөнгөний бодлогын арга хэрэгслээр хязгаарлагдахгүй, макро-зохистой бодлого болон хяналт шалгалтын хүрээнд банкуудад мөрдүүлдэг зарим нэг шаардлага, шалгуур үзүүлэлтийг түр хугацаанд уян хатан байдлаар өөрчлөн тогтоох арга хэмжээг хамааруулсан. Мөнгөний бодлогын хорооны 2020 оны 3 дугаар сарын 11-ний өдрийн хурлаар бодлогын хүүг 1 нэгж хувиар бууруулж, 10 хувьд хүргэх, банкны төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 2 нэгж хувиар

бууруулж, 8.5 хувьд тогтоох болон бодлогын хүүгийн коридорыг бодлогын хүүгээс +1, -1 нэгж хувийн өргөнтэй болгон өөрчлөх шийдвэр гаргасан. Ингэснээр банкуудын санхүүжилтийн эх үүсвэрийн өртөг, банк хоорондын захын хүүгийн хэлбэлзлийг бууруулах, банкуудын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх юм. Эдгээр багц арга хэмжээний үр дүнд банкуудын зээлийн хүү 1 нэгж хувиар буурах, зах зээлд хамгийн багадаа 300-400 тэрбум төгрөгийн зээл шинээр гарах боломжтой гэсэн урьдчилсан тооцоолол гарсан.

Банкуудад мөрдүүлж буй “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”, “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, хяналт тавих журам”-ын зарим зохицуулалтад түр хугацаанд өөрчлөлт оруулснаар Зээлийн мэдээллийн санд ангилал бууруулж мэдээлэхгүй байх боломжийг бүрдүүлж өгсөн.

Арилжааны банкууд Монголбанкнаас гаргасан дээрх багц шийдвэрийн дагуу холбогдох дотоод журам, дүрэмдээ өөрчлөлт оруулан харилцагчийн хүсэлтээр зээлийн гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах ажлыг эхлүүлснээр 2020 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 1,120 иргэний 43.2 тэрбум төгрөгийн зээл, 181 байгууллагын 291.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн эргэн төлөлтөд хөнгөлөлт үзүүлээд байна.

Хэрэв зээлдэгч хорио цээрийн дэглэмтэй холбоотойгоор зээлийн үндсэн төлбөр, хүүгээ хуваарьт заасны дагуу төлж чадахгүй нөхцөл үүссэн бол өөрийн үйлчлүүлдэг банканд хандан гэрээндээ нэмэлт өөрчлөлт оруулах боломжтой юм.

Монголбанкны дээрх арга хэмжээ нь иргэд, аж ахуйн нэгжид учраад буй өрийн үйлчилгээний дарамтыг түр хугацаанд хөнгөлөх, бодит секторыг шаардлагатай санхүүжилтийн нэмэлт эх үүсвэрээр хангахад чиглэгдсэн бөгөөд цаашид КОВИД-19-ийн тархалт, нөлөөлөл хэрхэн өөрчлөгдөх, банкны төлбөрийн чадвар, активын чанарын үзүүлэлтэд орох өөрчлөлтийг Монголбанкнаас харгалзан үзэж, банкны хууль тогтоомжийн хүрээнд боломжтой гэж үзсэн дараагийн шатны арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна.

Банкуудын ерөнхий нөхцөл байдал эмзэг хэвээр байгаа, өөрийн хөрөнгийг хамгаалах нөөц (capital conservation buffer, countercyclical buffer)-ийг бүрдүүлээгүй, эрсдэл даах чадвар буурч байгаагаас Монголбанкнаас цаашид хяналт шалгалтын хүрээнд үзүүлж болох хөнгөлөлт, зохицуулалтыг үргэлжлүүлэх орон зай хязгаарлагдмал, нөгөө талаас банкуудын хувьд цар тахалтай холбоотой тодорхойгүй нөхцөл байдал, зээлдэгч, харилцагчдын өрийн үйлчилгээ үзүүлэх чадвар (зээлээ эргүүлэн төлөх чадвар) муудаж байгаагаас банкны системд хүндрэл үүсэж, бодит секторт нэмэлт санхүүжилт олгох боломж цаашид хумигдах төлөвтэй байна.

ХАВСРАЛТ

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Монгол Улсын хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө.....	51
Хүснэгт 2. Арга хэмжээнүүдийн биелэлт /байгууллагуудаар/	63
Хүснэгт 3. Жилийн инфляцад голлон нөлөө үзүүлсэн бараа, бүтээгдэхүүнүүд 6 дугаар сарын байдлаар.....	84
Хүснэгт 4. Эдийн засгийн секторууд хоорондын хөрөнгийн урсгалын шинжилгээний матриц, тэрбум төгрөгөөр	87
Хүснэгт 5. Монгол улсын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл.....	92
Хүснэгт 6. Санхүүжилтийн шаардлага болон эх үүсвэр бүрдүүлсэн байдал	92
Хүснэгт 7. Төсвийн гүйцэтгэл, төсөөлөл.....	97
Хүснэгт 8. Эдийн засаг болон санхүүгийн үзүүлэлтүүд, (суурь төсөөлөл)	106
Хүснэгт 9. Эдийн засаг болон санхүүгийн үзүүлэлтүүд, ДНБ-д эзлэх хувиар (суурь төсөөлөл).....	107
Хүснэгт 10. Мөнгөний үзүүлэлтүүд, суурь төсөөлөл.....	110
Хүснэгт 11. БХЗ дээрх сарын дундаж хэлцлийн тоо, 2018-2020.06	117
Хүснэгт 12. Монгол Улсын гадаад валютын урсгалын тойм /тэрбум ам.доллар/.....	124
Хүснэгт 13. Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц – 2020 оны 2-р улирлын байдлаар (тэрбум ам.доллар)	126
Хүснэгт 14. Гадаад өрийн үлдэгдэл /тэрбум \$/	128
Хүснэгт 15. Банкнаас бусад санхүүгийн салбарын голлох үзүүлэлтүүд /2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар, тэрбум төгрөг/	132
Хүснэгт 16. Шүүхэд хандсан нэхэмжлэх ба шүүхийн шийдвэрийн биелэлт	138

Зургийн жагсаалт

Зураг 1. Инфляц, түүний хэлбэлзэл.....	27
Зураг 2. Инфляцын бүрэлдэхүүн хэсэг	27
Зураг 3. Санхүүгийн болон эдийн засгийн мөчлөг.....	31
Зураг 4. Хадгаламжийн долларжилт	33
Зураг 5. Зээлийн өсөлт.....	33
Зураг 6. Улсын болон УБ хотын инфляц	68
Зураг 7. УБ хотын жилийн инфляц (бүрэлдэхүүнээр)	68
Зураг 8. Улсын болон Улаанбаатар хотын инфляц	84
Зураг 9. Улаанбаатар хотын жилийн инфляцын задаргаа.....	84
Зураг 10. ДНБ-ий жилийн өсөлт	85

Зураг 11. ДНБ-ий жилийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн.....	85
Зураг 12. ХАА, Аж үйлдвэрийн салбаруудын өсөлт.....	85
Зураг 13. Үйлчилгээний салбаруудын өсөлт.....	85
Зураг 14. ДНБ-ий жилийн өсөлт, бүрэлдэхүүнээр.....	90
Зураг 15. Нэгдсэн төсвийн орлого, зардал, тэнцэл.....	91
Зураг 16. Нэгдсэн төсвийн орлого, зардлын жилийн өөрчлөлт (%).....	91
Зураг 17. Эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөл (эрэлт болон нийлүүлэлт талаас).....	93
Зураг 18. ДНБ-ий өсөлт, инфляц.....	95
Зураг 19. Урсгал данс.....	95
Зураг 20. Төсвийн импульс.....	97
Зураг 21. М2 мөнгөний жилийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн, актив тал.....	98
Зураг 22. Зээлийн өсөлт.....	98
Зураг 23. Тэнцэл дэх валютын тэнцвэрт бус байдал нэмэгдэж байна.....	103
Зураг 24. Гадаад секторын эмзэг байдал: Өнгөрсөн хямралын үеүдэд.....	104
Зураг 25. М2 мөнгөний жилийн өсөлт, бүрэлдэхүүнээр /актив/.....	108
Зураг 26. М2 мөнгөний жилийн өсөлт, бүрэлдэхүүнээр /пассив/.....	108
Зураг 27. Зээлийн жилийн өсөлт, салбаруудын бүрэлдэхүүнээр.....	109
Зураг 28. Бизнесийн, хэрэглээний зээлийн жилийн өсөлт.....	109
Зураг 29. Банк хоорондын захын хүү.....	116
Зураг 30. Банк хоорондын захын арилжааны.....	116
Зураг 31. Ханшийн өдрийн хэлбэлзэл.....	118
Зураг 32. Төгрөгийн ам.доллартой харьцах ханш.....	118
Зураг 33. Төлбөрийн тэнцэл.....	120
Зураг 34. Урсгал ба хөрөнгийн тэнцэл.....	120
Зураг 35. Урсгал тэнцэл/Нэрлэсэн ДНБ.....	120
Зураг 36. Барааны гадаад худалдаа.....	121
Зураг 37. Үйлчилгээний гадаад худалдаа.....	121
Зураг 38. Санхүүгийн данс.....	122
Зураг 39. Гадаад валютын нөөц.....	122
Зураг 40. Гадаад актив.....	127
Зураг 41. Гадаад пассив.....	127
Зураг 42. Гадаад өрийн үлдэгдэл.....	128
Зураг 43. Гадаад өрийн үлдэгдэл.....	128

Зураг 44. Санхүүгийн дэд салбаруудын нийт салбарт эзлэх хувь /2020 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар, активын хэмжээгээр/	130
Зураг 45. Санхүүгийн системийн эрсдэлийг тодорхойлогч нэгдсэн индекс.....	130
Зураг 46. Активын бүтэц, өсөлт (их наяд төгрөгөөр).....	133
Зураг 47. Зээлийн үлдэгдэл (их наяд төгрөгөөр), өсөлт	134
Зураг 48. Эдийн засгийн голлох салбаруудын зээлийн үлдэгдэл (их наяд төгрөгөөр), нийт зээлд эзлэх хувь, жилийн өсөлт	135
Зураг 49. Хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн үлдэгдэл (тэрбум төгрөгөөр), тэдгээрийн нийт зээлд эзлэх хувь.....	135
Зураг 50. Тухайн салбар дахь чанаргүй болон анхаарал хандуулах зээлийн хувь.....	136
Зураг 51. Чанаргүй зээл барагдуулахад зарцуулсан хугацаа /зээлийн төрөл, тоогоор .	136
Зураг 52. Чанаргүй зээл барагдуулахад шаардагдах дундаж хугацаа /жилээр/.....	136
Зураг 53. Шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар чанаргүй зээл барагдуулах дундаж хугацаа /жилээр/.....	137
Зураг 54. Зээлийн бүртгэлийн программуудын хувьд чанаргүй зээлийг барагдуулах дундаж хугацаа.....	137
Зураг 55. Нийт төлүүлсэн зээл ба зээлийн үлдэгдлийн харьцаа	138
Зураг 56. Чанаргүй зээл барагдуулалтын хэмжээ (сая ₮)	138
Зураг 57. Шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар чанаргүй зээл барагдуулалт (сая ₮)	138
Зураг 58. Эх үүсвэрийн бүтэц, өсөлт (их наяд төгрөгөөр).....	139

Шигтгээний жагсаалт

ШИГТГЭЭ 1. ЭДИЙН ЗАСГИЙН СЕКТОР ХООРОНДЫН ХӨРӨНГИЙН УРСГАЛЫН ШИНЖИЛГЭЭ	86
ШИГТГЭЭ 2. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ГАДААД БОЛОН ДОТООД ТЭНЦВЭР.....	94
ШИГТГЭЭ 3. МОНГОЛБАНКНААС 2012-2016 ОНД ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ТӨСВИЙН ШИНЖТЭЙ БОДЛОГЫН ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛСЭН ҮР НӨЛӨӨ.....	99
ШИГТГЭЭ 4. КОВИД-19 ВИРУСЫН ДЭГДЭЛТИЙН ҮЕД МОНГОЛБАНКНААС АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭ	111
ШИГТГЭЭ 5. МОНГОЛ УЛСЫН ГАДААД ВАЛЮТЫН УРСГАЛЫН ТОЙМ, 2020-2021 ОН.....	123
ШИГТГЭЭ 6. ЧАНАРГҮЙ ЗЭЭЛ БАРАГДУУЛАЛТЫН ТОЙМ (“ХАДГАЛАМЖ БАНК ХК”-НЫ КЕЙС)	136
ШИГТГЭЭ 7. КОВИД-19 ЦАР ТАХЛЫН БАНКНЫ САЛБАРТ ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨ, ҮҮСЭЖ БАЙГАА ХҮНДРЭЛИЙН ТАЛААР	140

Статистикийн хавсралтууд

I. ИНФЛЯЦ (хувь)							
	Инфляцын зорилт	Жилийн инфляц (Улс)	Жилийн инфляц (УБ)	Үүнээс:		Сарын инфляц (УБ)	
				Хүнсний инфляц	Хүнсний бус инфляц		
2000			8.1	14.7	3.4	2.1	
2001			9.2	16.1	(5.0)	1.7	
2002	8.0		2.0	(1.8)	4.3	1.5	
2003	5.0		4.2	8.7	1.7	0.9	
2004	5.0		10.5	15.9	7.3	0.7	
2005	5.0		8.7	16.2	2.2	1.1	
2006	7.0		4.8	2.2	6.3	0.4	
2007	5.0	16.0	14.1	24.6	8.2	0.5	
2008	6.0	11.4	23.2	24.5	22.4	(0.5)	
2009	10.0	4.3	1.9	(0.5)	3.4	0.2	
2010	8.0	13.0	14.3	20.6	10.3	2.4	
2011	10.0	10.2	9.4	7.6	10.2	0.7	
2012	10.0	12.7	14.2	19.9	11.8	0.7	
2013	I	8.0	9.3	9.1	9.5	9.3	0.8
	II	8.0	8.3	7.3	9.2	6.8	(0.4)
	III	8.0	9.1	7.7	9.7	7.8	1.2
	IV	8.0	11.9	12.0	14.0	11.5	1.8
2014	I	8.0	12.4	11.9	10.0	12.8	0.5
	II	8.0	14.6	15.1	13.4	15.9	0.5
	III	8.0	13.0	13.6	11.3	14.7	1.0
	IV	8.0	11.0	10.7	6.9	12.4	0.6
2015	I	7.0	9.3	8.1	3.7	11.4	0.4
	II	7.0	7.3	5.9	2.7	9.6	(0.0)
	III	7.0	4.9	3.6	(1.3)	6.0	(0.7)
	IV	7.0	1.9	0.6	(7.2)	4.1	(0.1)
2016	I	7.0	0.8	0.7	(3.0)	2.7	0.4
	II	7.0	1.2	1.2	(2.5)	2.6	(0.3)
	III	7.0	(0.0)	(0.2)	(3.4)	0.3	(0.7)
	IV	7.0	1.3	0.8	1.4	0.2	0.7
2017	I	8.0	3.1	3.0	3.5	1.9	1.6
	II	8.0	3.4	3.5	1.1	4.5	(0.6)
	III	8.0	5.8	6.6	9.2	5.8	0.5
	IV	8.0	6.4	7.2	7.9	7.0	0.3
2018	I	8.0	6.6	7.7	6.0	8.3	1.2
	II	8.0	7.2	8.0	11.3	6.7	0.7
	III	8.0	5.7	5.9	3.5	6.8	(0.0)
	IV	8.0	8.1	9.7	10.2	9.5	0.7
2019	I	8.0	6.7	7.5	7.7	7.4	0.8
	II	8.0	8.3	9.8	11.7	9.1	1.5
	III	8.0	9.0	10.5	18.1	7.8	(0.0)
	IV	8.0	5.2	5.0	8.0	4.0	0.6
2020	I	8.0	6.4	6.8	11.3	5.1	0.7
	II	8.0	2.8	2.4	4.2	1.7	0.4

<i>Үргэлжлэл: Жилийн инфляцын бүрэлдэхүүн</i>				<i>(өсөлтөд үзүүлэх нөлөө, хувь)</i>				
	Мах	Хүнсний ногоо	Шатахуун	Хатуу гүлш	Суудлын автомашин	Бусад импорт	Бусад	
2000	0.9	(0.2)	(0.0)				7.4	
2001	0.9	0.2	0.1				8.0	
2002	(0.0)	0.6	0.1				1.4	
2003	1.5	(1.3)	0.2				3.9	
2004	1.8	0.8	0.3				7.6	
2005	3.6	0.7	0.3				4.1	
2006	(0.1)	(0.0)	0.2				4.7	
2007	2.6	0.6	0.4	0.6	0.1	1.4	8.4	
2008	1.5	1.8	0.2	0.5	0.1	4.3	14.7	
2009	(0.9)	(0.0)	0.1	(0.5)	(0.0)	1.2	2.1	
2010	3.1	0.6	(0.1)	(0.1)	0.1	3.2	7.5	
2011	1.5	0.1	0.8	0.8	-	2.6	3.5	
2012	4.0	0.3	0.4	0.2	0.5	2.5	6.4	
2013	I	1.5	0.3	0.1	0.4	0.0	1.8	5.0
	II	1.5	0.1	0.1	(0.1)	0.3	1.4	4.0
	III	1.2	(0.0)	0.1	(0.5)	0.0	1.7	5.3
	IV	1.2	0.2	-	(0.0)	(0.3)	3.1	7.6
2014	I	0.3	0.1	(0.0)	0.3	(0.2)	3.4	8.1
	II	0.8	0.2	0.1	0.9	(0.2)	4.0	9.3
	III	0.0	0.3	0.1	1.3	0.5	3.3	8.2
	IV	0.0	0.1	0.1	1.2	0.5	1.9	6.9
2015	I	(0.6)	0.2	(0.0)	1.1	0.4	1.9	5.1
	II	(0.8)	0.1	-	1.4	0.4	1.1	3.6
	III	(1.1)	0.3	-	1.1	-	0.3	3.0
	IV	(2.1)	0.2	-	0.1	-	0.5	1.9
2016	I	(0.9)	0.1	(0.3)	(0.2)	(0.1)	0.3	1.7
	II	(0.7)	0.2	(0.4)	(0.5)	(0.1)	0.5	2.0
	III	(0.7)	(0.3)	(0.4)	(0.6)	(0.0)	0.9	0.9
	IV	0.2	(0.3)	(0.4)	0.1	(0.0)	0.2	1.1
2017	I	0.3	(0.2)	0.1	0.3	0.3	0.2	1.9
	II	(0.5)	(0.5)	0.3	0.3	0.9	0.7	2.3
	III	0.5	0.7	0.3	0.7	1.0	0.8	2.7
	IV	0.2	0.4	0.2	0.7	1.0	1.6	3.1
2018	I	0.1	0.3	0.4	1.9	0.5	1.5	3.1
	II	0.8	1.0	0.5	1.7	(0.1)	0.8	3.2
	III	0.4	(0.4)	0.9	1.3	(0.4)	1.0	3.1
	IV	1.7	(0.2)	1.3	2.4	(0.3)	1.3	3.5
2019	I	1.5	(0.1)	0.5	0.9	(0.1)	1.8	3.1
	II	3.0	(0.3)	0.6	0.9	(0.3)	2.5	3.5
	III	3.4	0.4	0.2	0.8	(0.2)	2.4	3.4
	IV	1.2	0.1	(0.1)	(0.4)	(0.2)	1.7	2.8
2020	I	2.1	0.3	0.2	(0.0)	0.0	1.6	2.6
	II	0.5	0.2	(1.2)	0.1	0.2	1.0	1.7

II. БОДИТ СЕКТОР		(өсөлтөд үзүүлэх нөлөө, хувь)						
		Эдийн засгийн өсөлт (нийт эрэлт)	Өрхийн хэрэглээ	ЗГ-ын хэрэглээ	Үүнээс:		Экспорт	Импорт
Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал	Материаллаг хөрөнгийн өөрчлөлт							
2006	12.5	7.0	0.6	12.1	(6.5)	3.6	(4.3)	
2007	7.0	9.9	1.8	5.5	1.5	5.1	(16.7)	
2008	8.6	12.8	0.6	3.8	3.9	4.1	(16.5)	
2009	(1.3)	(1.7)	(0.7)	(11.6)	(2.2)	11.0	3.8	
2010	6.5	7.4	1.5	9.1	2.8	4.6	(18.9)	
2011	17.5	8.7	1.9	22.8	3.6	8.5	(28.1)	
2012	12.5	7.1	2.5	7.2	3.0	3.9	(11.1)	
2013	I	8.0	2.6	2.7	(6.8)	(3.1)	6.1	6.6
	II	9.3	13.5	1.8	(10.1)	(0.4)	8.6	(4.1)
	III	13.2	6.0	3.2	3.1	(1.4)	9.6	(7.4)
	IV	14.6	9.8	1.0	(1.5)	19.7	(0.9)	(13.5)
2014	I	9.1	2.7	1.4	(3.2)	(0.8)	21.4	(12.5)
	II	5.6	5.5	3.4	(15.4)	(3.2)	13.2	2.0
	III	9.1	9.1	0.5	(15.5)	(2.0)	22.1	(5.0)
	IV	8.7	(3.1)	1.4	(0.4)	(21.5)	38.6	(6.2)
2015	I	3.9	3.2	(0.1)	(17.3)	(6.6)	15.2	9.5
	II	1.0	3.2	(0.1)	(4.9)	(0.6)	3.3	(0.0)
	III	8.5	5.7	(0.3)	(8.1)	(0.1)	(3.1)	14.4
	IV	(2.8)	5.4	(1.9)	(8.9)	3.7	(9.4)	8.3
2016	I	4.8	2.9	2.6	(0.4)	3.3	0.9	(4.5)
	II	0.3	(9.1)	0.4	0.6	0.5	5.3	2.6
	III	(8.0)	(3.6)	2.8	(5.8)	3.7	6.0	(11.0)
	IV	10.1	4.8	0.0	6.3	(5.1)	20.3	(16.2)
2017	I	2.6	1.9	(0.5)	7.1	7.9	24.2	(38.0)
	II	6.3	3.0	0.2	4.9	2.5	9.5	(13.8)
	III	6.6	3.9	(2.4)	6.5	(6.1)	14.0	(9.3)
	IV	5.5	2.9	1.4	9.8	4.2	(0.5)	(12.4)
2018	I	8.4	14.2	0.9	9.3	(3.3)	24.4	(37.2)
	II	4.7	6.6	0.3	8.1	0.6	13.0	(23.9)
	III	5.4	3.2	0.2	5.9	1.8	15.5	(21.1)
	IV	9.6	6.2	(0.8)	0.6	2.0	22.5	(21.0)
2019	I	8.8	5.8	1.5	11.6	(3.5)	9.3	(15.7)
	II	8.4	5.0	2.0	5.0	4.3	16.2	(24.0)
	III	5.7	7.0	1.2	9.0	2.9	14.8	(29.2)
	IV	(0.7)	5.6	2.2	3.7	10.2	(5.0)	(17.4)
2020	I	(10.9)	4.2	1.0	(1.1)	(0.5)	(37.2)	22.8
	II	(8.8)	3.5	1.4	(3.3)	(10.8)	(2.5)	2.8

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл:		(жилийн өсөлт, хувь)					
Эдийн засгийн өсөлт (нийт эрэлт)	Үүнээс:			Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал	Материаллаг хөрөнгийн өөрчлөлт	Экспорт	Импорт
	Өрхийн хэрэглээ	ЗГ-ын хэрэглээ					
2006	12.5	19.8	4.7	43.2	(66.4)	12.2	27.6
2007	7.0	26.4	14.5	15.4	51.8	17.3	95.1
2008	8.6	28.9	4.5	9.9	93.4	12.8	51.7
2009	(1.3)	(3.2)	(5.3)	(29.8)	(29.5)	32.9	(8.5)
2010	6.5	14.4	12.4	33.0	53.6	10.1	45.7
2011	17.5	15.8	15.3	66.2	47.3	18.2	49.5
2012	12.5	13.0	19.9	14.7	31.5	8.3	15.4
I	8.0	3.5	18.2	(14.0)	(30.0)	17.3	(8.0)
	II	9.3	25.2	15.2	(18.1)	(4.1)	18.2
III	13.2	12.0	32.5	5.5	(10.7)	19.2	9.3
	IV	14.6	20.5	5.6	(3.9)	193.1	(2.0)
I	9.1	3.9	9.0	(8.3)	(11.1)	55.7	18.0
	II	5.6	9.0	28.4	(36.9)	(33.8)	25.8
III	9.1	18.4	4.1	(29.6)	(20.0)	41.7	6.6
	IV	8.7	(6.1)	8.5	(1.1)	(82.4)	100.5
I	3.9	4.8	(0.9)	(53.3)	(120.9)	27.8	(12.7)
	II	1.0	5.0	(0.6)	(19.5)	(10.0)	5.5
III	8.5	10.7	(2.7)	(24.1)	(1.2)	(4.5)	(19.3)
	IV	(2.8)	12.4	(11.9)	(30.1)	88.3	(13.3)
I	4.8	4.3	17.1	(2.8)	(301.8)	1.3	7.1
	II	0.3	(13.8)	2.9	3.0	10.2	8.2
III	(8.0)	(6.6)	28.2	(24.4)	53.8	9.9	19.8
	IV	10.1	9.5	0.1	29.7	(62.0)	32.1
I	2.6	2.9	(3.1)	52.6	372.5	37.1	58.8
	II	6.3	5.3	1.2	23.8	43.4	13.8
III	6.6	7.0	(17.1)	33.4	(53.2)	19.4	12.8
	IV	5.5	5.9	10.8	39.5	149.4	(0.7)
I	8.4	21.2	5.6	46.5	(33.5)	28.1	37.2
	II	4.7	11.8	2.0	34.1	7.5	17.7
III	5.4	5.7	2.0	24.2	34.9	19.1	27.6
	IV	9.6	12.4	(5.5)	1.8	30.4	31.6
I	8.8	7.7	9.4	42.5	(58.2)	9.0	12.4
	II	8.4	8.3	14.2	16.3	53.4	19.6
III	5.7	12.5	11.2	31.6	45.1	16.3	31.6
	IV	(0.7)	10.8	18.3	12.3	128.5	(5.8)
I	(10.9)	5.7	6.1	(3.1)	(22.9)	(36.1)	(17.4)
	II	(8.8)	5.8	9.8	(10.0)	(94.9)	(2.7)

Үргэлжлэл:		(тэрбум төгрөг)							
Нэрлэсэн дотоодын нийт бүтээгдэхүүн		Үүнээс:							
тэрбум төгрөг	сая ам.доллар	Өрхийн хэрэглээ	ЗГ-ын хэрэглээ	Үндсэн хөрөнгийн хуримтлал	Материаллаг хөрөнгийн өөрчлөлт	Экспорт	Импорт		
2006	4,060.9	3,442.3	1,949.4	426.3	1,341.3	104.0	2,394.1	2,154.2	
2007	5,042.5	4,308.3	2,458.6	598.6	1,740.2	178.3	2,954.9	2,888.0	
2008	6,639.3	5,695.1	3,686.4	959.9	2,374.1	481.9	3,541.1	4,404.1	
2009	6,568.4	4,568.4	3,851.3	930.2	1,904.0	361.3	3,313.6	3,792.0	
2010	9,756.6	7,185.1	5,387.3	1,237.9	3,364.7	741.6	4,554.3	5,529.2	
2011	13,173.8	10,409.8	6,782.7	1,614.5	6,377.7	1,282.9	6,923.3	9,807.3	
2012	16,688.4	12,277.8	8,848.0	2,257.4	7,529.2	1,799.4	7,271.5	11,017.1	
	I	3,333.9	2,386.4	2,223.5	536.4	1,131.2	231.8	1,239.3	2,028.3
	II	8,409.4	5,932.9	5,154.4	1,161.5	3,185.9	858.5	3,190.2	5,141.1
2013	III	13,408.6	9,119.2	7,771.9	1,772.7	5,882.7	1,400.6	5,260.6	8,679.8
	IV	19,174.2	12,513.6	10,699.0	2,580.3	7,528.5	2,686.7	7,456.9	11,777.2
	I	4,164.1	2,384.6	2,656.6	577.0	1,159.3	273.3	1,931.1	2,433.4
	II	10,007.6	5,617.9	6,298.3	1,343.0	2,724.5	874.3	4,887.2	6,119.6
2014	III	16,172.3	8,955.0	9,798.3	1,941.0	4,555.8	1,283.1	8,139.1	9,545.0
	IV	22,227.1	12,191.3	12,587.6	2,893.3	6,351.1	1,467.3	11,613.4	12,685.7
	I	4,559.8	2,326.2	3,006.9	670.6	584.3	(17.0)	2,300.2	1,985.1
	II	10,649.7	5,466.1	6,856.6	1,514.1	1,724.6	364.0	5,168.5	4,978.0
2015	III	17,214.7	8,769.3	10,548.1	2,191.3	3,343.3	844.5	7,995.8	7,708.3
	IV	23,150.4	11,746.0	13,671.2	3,132.1	4,726.0	1,388.7	10,567.1	10,334.7
	I	4,748.6	2,345.4	3,047.0	776.0	663.9	192.3	2,155.9	1,990.9
	II	10,841.1	5,400.4	6,434.1	1,668.7	1,922.0	535.4	4,977.9	4,633.3
2016	III	17,097.6	8,303.7	9,846.5	2,566.6	3,195.4	851.3	8,013.8	7,699.2
	IV	23,942.9	11,146.1	13,130.5	3,503.7	4,915.1	1,246.5	12,019.5	10,872.6
	I	5,563.3	2,247.4	3,288.1	740.1	927.2	465.6	3,417.2	3,274.9
	II	13,170.9	5,416.0	7,038.2	1,696.0	2,751.7	929.1	8,059.0	7,303.1
2017	III	20,156.7	8,284.1	11,088.1	2,443.9	4,355.7	1,301.4	12,437.5	11,469.8
	IV	27,876.3	11,438.8	14,922.2	3,550.2	6,869.3	1,875.0	16,668.5	16,009.0
	I	6,642.6	2,758.6	4,164.1	825.0	1,535.7	448.9	3,722.5	4,053.5
	II	15,159.7	6,291.6	8,478.5	1,799.6	3,941.8	1,351.3	9,056.8	9,468.3
2018	III	23,341.5	9,569.4	12,899.8	2,563.8	6,584.5	2,134.8	14,222.9	15,064.3
	IV	32,411.2	13,042.1	17,598.9	3,782.1	9,533.1	3,297.5	18,951.6	20,751.9
	I	7,659.0	2,902.8	4,730.1	979.9	2,139.2	385.7	4,916.9	5,492.7
	II	17,454.5	6,606.4	9,786.1	2,177.1	5,012.2	1,093.3	11,133.2	11,747.4
2019	III	27,179.7	10,252.5	15,015.8	3,116.3	8,217.4	1,666.8	17,441.3	18,277.8
	IV	37,392.6	14,030.1	20,376.9	4,516.1	11,535.2	3,205.2	22,407.3	24,647.9
2020	I	7,181.9	2,605.3	5,205.8	1,126.1	2,165.0	216.0	2,872.6	4,403.6
	II	16,879.1	6,070.0	10,589.1	2,460.7	4,657.6	278.6	8,148.5	9,255.4

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл:	Эдийн засгийн өсөлт (нийт нийлүүлэлт)	Үүнээс: (өсөлтөд үзүүлэх нөлөө, хувь)						
		УУ-н өсөлт	Боловсруулах	Хөдөө аж ахуй	Худалдаа	Барилга	Бусад	
2001	4.6	2.1	2.1	(3.8)	0.6	0.4	3.3	
2002	5.3	(1.5)	1.8	(1.7)	2.4	0.7	3.6	
2003	7.4	(0.2)	1.3	0.6	1.1	1.7	2.8	
2004	9.4	6.0	(0.4)	2.1	(0.7)	(0.3)	2.7	
2005	6.5	2.8	(1.6)	1.5	0.3	0.7	2.8	
2006	8.2	1.7	0.9	0.9	1.3	0.2	3.1	
2007	8.8	(0.0)	1.8	2.0	0.7	0.3	3.9	
2008	7.8	(0.3)	0.1	0.7	1.4	(0.6)	6.5	
2009	(2.1)	1.3	(0.6)	0.5	(1.4)	(1.2)	(0.7)	
2010	7.3	0.7	0.4	(2.5)	4.0	0.4	4.3	
2011	17.3	1.7	0.5	(0.0)	5.7	0.6	8.9	
2012	12.3	1.6	0.5	2.1	1.8	2.3	3.9	
2013	I	7.5	1.4	1.0	1.0	(2.7)	(0.0)	6.8
	II	9.6	0.9	0.1	2.8	(0.8)	2.3	4.3
	III	19.6	4.8	1.8	2.1	0.7	4.8	5.3
	IV	9.0	6.2	(0.2)	1.9	6.6	(5.3)	(0.3)
2014	I	7.5	4.0	(0.8)	0.5	(0.4)	0.2	4.0
	II	9.2	1.0	0.5	5.6	1.7	(0.2)	0.6
	III	10.0	6.8	0.6	2.0	1.6	(1.5)	0.5
	IV	4.8	3.7	0.3	(2.0)	(1.6)	1.0	3.4
2015	I	4.2	3.0	0.6	0.4	(1.3)	0.2	1.2
	II	2.5	3.4	0.1	2.3	(1.4)	(0.1)	(1.9)
	III	0.8	2.0	0.1	1.1	(1.5)	(1.3)	0.3
	IV	2.7	4.1	(0.1)	1.1	(0.5)	1.3	(3.2)
2016	I	2.9	3.8	(0.7)	0.2	(0.4)	0.4	(0.4)
	II	0.4	0.5	(0.6)	1.1	0.4	0.2	(1.2)
	III	(6.0)	(3.2)	0.1	0.4	(2.4)	(1.4)	0.5
	IV	8.2	0.4	0.8	1.4	1.1	0.3	4.2
2017	I	4.2	(1.5)	1.1	0.2	1.6	(0.3)	3.2
	II	6.2	(1.0)	1.0	0.8	0.8	(0.1)	4.7
	III	7.0	1.6	1.1	0.7	0.5	0.1	3.0
	IV	3.8	(4.3)	1.3	(0.6)	0.7	1.6	5.1
2018	I	6.2	0.8	0.5	0.2	0.8	0.3	3.6
	II	6.8	0.2	1.0	0.2	1.1	(0.1)	4.4
	III	6.6	(0.1)	0.3	0.5	0.3	(0.1)	5.6
	IV	8.9	3.8	2.0	1.3	(0.4)	0.3	1.8
2019	I	8.8	3.6	0.4	0.1	1.7	0.1	2.9
	II	7.1	2.0	0.3	1.1	1.3	0.2	2.2
	III	5.4	(0.4)	0.9	0.5	0.9	0.2	3.4
	IV	0.9	(3.9)	1.2	2.2	0.2	0.6	0.6
2020	I	(10.7)	(7.7)	0.2	0.5	(1.2)	0.1	(2.7)
	II	(9.1)	(5.2)	(0.7)	2.8	(1.8)	(0.4)	(3.8)

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл:		(жилийн өсөлт, хувь)						
	Эдийн засгийн өсөлт (нийт нийлүүлэлт)	Үүнээс:		Хөдөө аж ахуй	Худалдаа	Барилга	Бусад	
		УУ-н өсөлт	Боловсруулах					
2001	4.6	8.9	36.9	(19.2)	6.2	13.6	8.6	
2002	5.3	(6.2)	24.5	(11.0)	25.6	22.7	8.9	
2003	7.4	(0.9)	14.9	4.8	9.8	50.5	6.6	
2004	9.4	30.3	(3.8)	16.3	(6.2)	(6.0)	6.4	
2005	6.5	11.7	(19.0)	11.3	3.0	16.4	6.9	
2006	8.2	7.0	14.4	6.5	13.5	3.9	7.7	
2007	8.8	(0.1)	26.9	14.4	6.9	7.9	9.7	
2008	7.8	(1.5)	1.8	4.7	15.0	(14.1)	16.0	
2009	(2.1)	6.2	(8.6)	3.6	(13.1)	(33.8)	(1.6)	
2010	7.3	3.1	5.4	(16.6)	44.0	17.7	9.8	
2011	17.3	7.7	7.9	(0.3)	46.4	22.7	19.6	
2012	12.3	8.3	8.7	21.1	12.0	85.3	8.5	
2013	I	7.5	6.8	17.0	35.4	(15.0)	(5.4)	13.1
	II	9.6	4.7	1.9	18.1	(6.5)	87.0	9.6
	III	19.6	26.6	36.7	17.3	4.1	107.8	12.6
	IV	9.0	31.5	(2.9)	19.9	48.6	(63.6)	(0.6)
2014	I	7.5	19.8	(12.2)	13.9	(2.8)	23.0	7.3
	II	9.2	5.5	9.8	33.3	15.2	(4.3)	1.4
	III	10.0	35.8	11.5	16.5	10.3	(20.0)	1.1
	IV	4.8	15.6	3.8	(18.7)	(8.8)	35.1	9.2
2015	I	4.2	13.4	12.0	10.5	(10.5)	29.1	2.2
	II	2.5	20.2	2.7	11.2	(11.8)	(2.6)	(4.6)
	III	0.8	8.6	1.5	8.8	(9.3)	(22.7)	0.8
	IV	2.7	15.8	(1.2)	12.7	(2.9)	35.1	(8.2)
2016	I	2.9	15.6	(12.6)	4.3	(3.6)	36.2	(0.8)
	II	0.4	2.7	(10.5)	4.8	4.1	5.4	(3.2)
	III	(6.0)	(12.7)	1.7	3.1	(17.0)	(32.1)	1.4
	IV	8.2	1.5	11.9	15.1	7.3	6.5	12.0
2017	I	4.2	(5.4)	22.9	3.9	15.5	(24.9)	6.1
	II	6.2	(5.0)	20.2	3.7	7.4	(2.1)	12.6
	III	7.0	7.0	18.2	4.5	4.1	2.7	7.6
	IV	3.8	(15.5)	19.6	(6.6)	4.8	34.1	14.2
2018	I	6.2	3.4	8.8	3.7	7.2	25.7	6.9
	II	6.8	0.8	18.4	1.0	10.4	(2.7)	11.2
	III	6.6	(0.3)	4.0	3.5	2.8	(2.0)	14.1
	IV	8.9	16.8	26.7	14.6	(2.3)	4.9	4.5
2019	I	8.8	14.6	7.2	1.9	14.8	8.3	5.6
	II	7.1	11.3	5.8	5.1	12.2	5.5	5.3
	III	5.4	(1.9)	13.3	3.3	7.9	5.9	8.1
	IV	0.9	(16.0)	13.7	24.5	1.4	10.2	1.5
2020	I	(10.7)	(29.7)	4.1	14.0	(10.0)	11.9	(5.2)
	II	(9.1)	(29.2)	(11.3)	13.1	(15.9)	(10.6)	(9.4)

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл:		(тэрбум төгрөг)							
	Нэрлэсэн дотоодын нийт бүтээгдэхүүн		Үүнээс:						
	тэрбум төгрөг	сая ам.доллар	Уул уурхай	Боловсруулах	Хөдөө аж ахуй	Худалдаа	Барилга	Бусад	
2006	4,027.6	3,414.1	1,145.7	218.9	710.6	271.5	86.8	1,594.0	
2007	4,956.6	4,235.0	1,340.9	309.5	913.4	313.2	106.4	1,973.3	
2008	6,555.6	5,623.2	1,324.2	430.2	1,259.7	472.2	122.1	2,947.2	
2009	6,590.6	4,583.9	1,285.9	425.0	1,177.4	432.6	86.2	3,183.5	
2010	9,756.6	7,185.1	2,102.2	664.8	1,144.7	1,199.0	250.2	4,395.7	
2011	13,173.8	10,409.8	2,536.2	931.4	1,357.9	1,973.3	402.8	5,972.2	
2012	16,688.4	12,277.8	2,742.8	1,248.7	1,878.8	2,231.1	837.5	7,749.6	
	I	3,508.1	2,511.1	681.9	301.5	107.9	370.4	34.1	2,012.3
	II	8,585.6	6,059.0	1,374.2	701.6	1,183.0	781.0	281.6	4,264.1
2013	III	13,867.4	9,425.3	2,212.2	1,136.7	1,919.6	1,386.4	779.4	6,433.0
	IV	19,174.2	12,549.7	2,849.4	1,672.3	2,572.0	2,267.2	979.7	8,833.5
	I	4,222.1	2,417.8	859.4	371.0	168.5	381.6	38.2	2,403.4
2014	II	10,192.4	5,721.3	1,668.5	828.7	1,511.6	852.0	283.0	5,048.6
	III	16,559.2	9,124.4	2,812.7	1,434.7	2,410.9	1,527.5	713.7	7,659.8
	IV	22,227.1	12,015.8	3,661.0	1,950.9	2,965.4	2,544.8	989.0	10,116.0
	I	4,643.5	2,368.8	880.0	439.4	169.2	386.7	48.2	2,719.9
2015	II	10,685.3	5,484.0	1,656.8	798.6	1,556.7	842.6	296.3	5,534.2
	III	17,148.9	8,736.1	2,687.1	1,311.2	2,570.1	1,493.8	630.0	8,456.7
	IV	23,150.4	11,745.9	3,956.0	1,768.2	3,092.0	2,670.3	978.0	10,685.9
	I	4,738.1	2,340.3	933.0	413.9	181.1	373.7	67.5	2,768.9
2016	II	10,960.1	5,460.1	1,781.2	754.1	1,651.3	848.6	334.0	5,590.9
	III	17,250.2	8,379.0	3,001.0	1,290.0	2,355.8	1,384.8	567.5	8,651.2
	IV	23,942.9	11,158.1	4,817.3	1,753.7	2,798.8	2,646.6	949.1	10,977.5
	I	5,836.2	2,357.7	1,615.9	540.9	185.6	459.1	47.7	2,986.9
2017	II	13,065.7	5,368.8	2,924.1	994.1	1,686.0	988.2	285.9	6,187.5
	III	20,370.4	8,367.7	4,686.1	1,693.3	2,397.3	1,590.8	510.5	9,492.4
	IV	27,876.3	11,435.1	6,543.4	2,516.3	2,865.4	2,875.6	1,029.8	12,045.8
	I	6,822.8	2,833.4	1,947.0	658.0	222.2	514.4	61.8	3,419.3
2018	II	15,512.2	6,437.8	3,664.0	1,220.3	2,052.9	1,121.2	323.2	7,130.5
	III	23,881.7	9,847.0	5,545.5	2,098.2	2,932.1	1,761.0	578.2	10,966.8
	IV	32,411.2	13,134.6	7,721.0	3,063.6	3,495.7	3,025.3	1,191.1	13,914.5
	I	7,965.6	3,019.0	2,359.2	708.2	236.9	636.1	75.2	3,950.0
2019	II	17,744.8	6,716.4	4,163.5	1,327.0	2,184.6	1,373.0	382.1	8,314.7
	III	27,399.7	10,336.2	6,447.2	2,294.4	3,084.1	2,132.2	674.1	12,767.7
	IV	37,280.8	13,991.1	8,642.6	3,508.5	4,026.6	3,547.2	1,411.0	16,144.9
2020	I	7,525.5	2,730.0	1,730.6	781.2	272.0	601.3	85.6	4,054.8
	II	16,824.9	6,052.5	3,094.5	1,299.1	2,515.5	1,253.1	367.0	8,295.7

III. МӨНГӨНИЙ ТОЙМ				(тэрбум төгрөг)					
М2	ГЦА	ДЦА	Үүнээс:						
			ЗГЦЗ	Иргэдээс авах авлага	Хувийн сектороос авах авлага	Бусад байгууллагаас авах авлага	Бусад цэвэр зүйлс		
2000	258.8	201.7	57.1	17.2		45.5	22.2	(27.7)	
2001	331.1	220.2	110.9	(6.8)		114.7	21.4	(18.4)	
2002	470.3	308.5	161.6	(32.4)		203.6	28.9	(38.4)	
2003	703.3	256.3	447.0	96.7		365.0	52.9	(67.6)	
2004	847.0	311.0	536.0	40.5	210.9	365.1	30.8	(111.3)	
2005	1,140.1	570.2	552.7	(108.1)	321.6	489.1	49.2	(199.1)	
2006	1,536.6	1,131.8	404.7	(496.5)	507.6	659.0	56.7	(322.1)	
2007	2,401.2	1,352.0	1,049.2	(744.1)	838.8	1,166.1	51.1	(262.7)	
2008	2,267.4	672.7	1,594.8	(595.3)	1,013.7	1,570.4	51.5	(445.5)	
2009	2,879.4	1,514.5	1,365.0	(741.1)	904.9	1,716.3	33.9	(549.0)	
2010	4,678.7	2,722.9	1,955.8	(855.7)	1,370.1	1,854.8	40.8	(454.2)	
2011	6,411.2	3,046.9	3,364.3	(1,390.8)	2,454.8	3,064.5	124.0	(888.3)	
2012	7,611.9	4,351.5	3,260.3	(3,060.2)	3,100.9	3,828.1	63.2	(671.7)	
2013	I	7,298.7	3,852.6	3,446.1	(3,030.8)	3,370.5	3,961.4	53.3	(908.2)
	II	8,001.6	2,681.0	5,320.6	(2,553.4)	3,813.5	4,727.2	69.2	(735.9)
	III	8,476.6	1,827.2	6,649.4	(2,293.5)	4,569.3	5,489.5	321.8	(1,437.6)
	IV	9,452.6	766.7	8,685.8	(976.1)	4,665.3	5,998.8	423.1	(1,425.3)
2014	I	9,947.3	241.9	9,705.5	(671.9)	5,080.1	6,202.3	884.9	(1,790.0)
	II	10,104.9	(946.5)	11,051.4	(282.3)	5,604.4	6,590.9	816.2	(1,677.8)
	III	10,072.1	(1,267.7)	11,339.8	(306.6)	5,779.6	6,654.9	1,081.9	(1,870.0)
	IV	10,634.3	(2,008.9)	12,643.2	82.5	5,711.5	6,980.2	1,426.1	(1,557.1)
2015	I	9,902.3	(3,364.2)	13,266.4	289.4	5,541.9	6,976.2	1,774.8	(1,315.9)
	II	10,039.9	3,320.2	13,360.2	430.6	5,463.8	6,745.0	1,624.4	(903.6)
	III	9,933.2	(4,064.6)	13,997.8	606.0	5,336.2	6,750.5	2,277.5	(972.5)
	IV	10,049.0	(4,218.3)	14,267.3	661.2	5,037.0	6,760.8	2,670.5	(862.1)
2016	I	10,112.4	(4,358.3)	14,470.8	(17.7)	5,122.6	6,814.4	943.0	1,608.4
	II	11,186.4	(3,606.6)	14,792.9	(45.9)	5,286.2	7,281.9	954.9	1,315.7
	III	11,555.9	(4,467.8)	16,023.7	375.3	5,572.0	7,498.8	603.9	1,973.7
	IV	12,158.7	(5,003.2)	17,161.9	1,850.6	5,689.8	7,324.1	2,498.1	(200.7)
2017	I	12,259.3	(5,265.7)	17,525.0	2,081.2	5,945.7	7,345.9	2,439.2	(286.9)
	II	13,483.2	4,312.4	17,795.6	1,926.3	6,125.5	7,334.8	2,812.6	(403.5)
	III	14,749.7	(3,797.3)	18,547.0	1,488.7	6,618.8	7,416.3	2,820.3	202.9
	IV	15,861.2	(1,252.5)	17,113.7	(365.6)	6,716.8	7,454.4	3,107.0	201.1
2018	I	16,073.9	(1,469.7)	17,543.7	(260.5)	7,086.9	7,613.1	3,198.6	(94.4)
	II	17,342.9	(1,238.8)	18,581.6	(568.9)	7,590.5	8,340.3	3,282.4	(62.7)
	III	17,920.2	1,437.1	19,357.3	(1,075.0)	8,229.2	8,639.6	3,421.2	142.3
	IV	19,474.7	248.9	19,225.8	(1,345.8)	9,055.8	8,594.1	3,259.5	(337.8)
2019	I	19,699.6	1,017.8	18,681.8	(1,775.1)	9,205.2	8,563.7	3,343.1	(655.1)
	II	20,229.4	2,084.5	18,144.9	(2,414.6)	9,541.0	8,976.2	3,046.7	(1,004.3)
	III	20,432.9	2,805.5	17,627.4	(3,021.9)	9,433.8	9,018.2	3,046.2	(848.9)
	IV	20,833.8	2,975.1	17,858.7	(3,081.2)	9,430.2	8,857.5	3,025.7	(373.6)
2020	I	20,451.8	2,642.0	17,809.8	(2,956.5)	8,635.3	8,699.0	3,577.6	(145.5)
	II	21,348.1	2,878.1	18,470.0	(2,030.7)	8,848.1	8,563.6	3,723.5	(634.5)

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

	Үргэлжлэл:		(тэрбум төгрөг)						
	M2	M1	Үүнээс:			Үүнээс:			
			Хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө	Төгрөгийн харилцах	Бусад хадгаламж	Төгрөгийн хадгаламж	Гадаад валютын хадгаламж	Гадаад валютын харилцах	
2000	258.8	130.8	100.9	29.8	128.1	59.0	33.7	35.4	
2001	331.1	156.2	109.2	47.0	174.9	87.6	47.0	40.3	
2002	470.3	187.7	120.8	66.9	282.6	147.4	71.1	64.0	
2003	703.3	212.8	131.5	81.3	490.5	240.3	123.3	127.0	
2004	847.0	221.3	143.5	77.8	625.7	301.0	216.4	108.3	
2005	1,140.1	269.1	152.4	116.8	871.0	426.0	245.7	199.3	
2006	1,536.6	331.9	185.1	146.8	1,204.7	692.5	302.9	209.3	
2007	2,401.2	590.5	283.3	307.1	1,810.8	1,113.7	376.0	321.1	
2008	2,267.4	647.3	328.7	318.6	1,620.1	898.7	437.6	283.8	
2009	2,879.4	651.2	285.0	366.3	2,228.2	1,234.3	621.5	372.4	
2010	4,678.7	1,157.4	388.2	769.2	3,521.3	2,001.4	754.5	765.4	
2011	6,411.2	1,740.9	517.5	1,223.4	4,670.2	2,912.2	977.3	780.7	
2012	7,611.9	1,834.8	603.4	1,231.4	5,777.1	3,484.7	1,433.4	858.9	
	I	7,298.7	1,589.1	482.7	1,106.4	5,709.7	3,698.6	1,186.2	824.8
	II	8,001.6	2,026.4	600.0	1,426.4	5,975.2	3,940.2	1,099.0	936.1
2013	III	8,476.6	2,013.5	597.5	1,416.0	6,463.1	4,084.4	1,237.4	1,141.3
	IV	9,452.6	2,092.7	582.0	1,510.7	7,359.8	4,911.2	1,474.5	974.1
	I	9,947.3	1,737.2	549.8	1,187.4	8,210.1	5,184.2	1,996.5	1,029.5
2014	II	10,104.9	1,862.1	571.1	1,291.0	8,242.8	5,692.5	1,445.2	1,105.1
	III	10,072.1	1,836.3	536.2	1,300.2	8,235.8	5,218.1	1,754.0	1,263.7
	IV	10,634.3	1,816.4	499.3	1,317.1	8,817.9	5,410.3	1,968.6	1,439.1
	I	9,902.3	1,445.9	390.6	1,055.4	8,456.3	5,187.7	2,181.4	1,087.3
2015	II	10,039.9	1,664.1	430.5	1,233.6	8,375.8	5,293.2	2,017.5	1,065.1
	III	9,933.2	1,613.6	407.4	1,206.2	8,319.6	5,182.9	2,094.2	1,042.5
	IV	10,049.0	1,685.4	458.7	1,226.7	8,363.6	5,434.0	1,947.8	981.7
	I	10,112.4	1,583.7	426.8	1,156.9	8,528.7	5,467.3	2,103.6	957.7
2016	II	11,186.4	1,982.2	561.8	1,420.4	9,204.2	5,631.0	2,279.6	1,293.6
	III	11,555.9	2,020.5	565.7	1,454.8	9,535.3	5,668.1	2,439.8	1,427.4
	IV	12,158.7	2,147.7	562.9	1,584.8	10,010.8	5,789.9	2,789.7	1,431.2
	I	12,259.3	2,124.9	552.3	1,572.6	10,134.4	6,464.3	2,347.4	1,322.8
2017	II	13,483.2	2,719.7	661.2	2,058.5	10,763.5	7,132.5	2,323.6	1,307.4
	III	14,749.7	2,800.4	616.7	2,183.7	11,949.3	7,427.7	2,601.6	1,920.0
	IV	15,861.2	2,826.0	611.7	2,214.3	13,035.2	8,622.0	2,531.9	1,881.3
	I	16,073.9	2,776.7	575.3	2,201.4	13,297.3	8,859.4	2,513.2	1,924.6
2018	II	17,342.9	3,352.8	642.2	2,710.6	13,990.1	9,257.9	2,498.8	2,233.4
	III	17,920.2	3,423.1	651.9	2,771.2	14,497.1	9,512.8	2,709.9	2,274.4
	IV	19,474.7	4,031.0	670.5	3,360.5	15,443.7	10,156.2	3,019.5	2,268.0
	I	19,699.6	3,666.6	608.6	3,058.0	16,032.9	11,147.8	2,896.8	1,988.3
2019	II	20,229.4	4,104.5	652.7	3,451.7	16,124.9	10,936.4	2,932.8	2,255.7
	III	20,432.9	3,804.3	643.5	3,139.8	16,506.5	10,895.6	2,926.1	2,684.9
	IV	20,833.8	4,180.8	651.9	3,283.1	16,540.6	10,850.4	2,944.3	2,745.9
2020	I	20,451.8	3,995.1	587.6	3,216.8	16,628.5	10,780.8	2,925.0	2,922.8
	II	21,348.1	3,904.1	590.9	3,589.8	16,289.4	10,621.3	3,168.2	2,499.9

Үргэлжлэл:		(тэрбум төгрөг)				
	Нөөц мөнгө	Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	Банкуудын Төв банкин дахь харилцах хадгаламж	ГЦА	ДЦА	
2000	132.9	107.4	24.4	154.4	(22.5)	
2001	143.8	119.2	24.0	176.7	(33.5)	
2002	175.3	134.6	40.0	254.3	(79.6)	
2003	200.8	152.8	47.5	150.7	49.6	
2004	232.7	168.5	64.1	198.9	33.8	
2005	277.4	191.7	85.7	456.7	(179.3)	
2006	367.1	245.1	122.0	872.3	(505.3)	
2007	535.1	364.1	171.0	1,228.0	(692.9)	
2008	579.9	407.2	172.7	854.5	(274.6)	
2009	733.1	371.8	361.3	1,364.7	(631.6)	
2010	946.8	519.7	427.1	2,321.4	(1,374.6)	
2011	1,661.6	713.4	948.3	3,050.5	(1,388.8)	
2012	2,168.4	828.5	1,340.0	5,170.4	(3,002.0)	
	I	2,470.3	687.7	1,426.5	4,792.2	(2,321.9)
	II	2,928.2	835.8	1,711.7	3,795.9	(867.7)
2013	III	2,861.4	875.0	2,272.0	2,928.8	(67.4)
	IV	3,301.1	841.1	1,793.3	1,947.6	1,353.5
	I	3,129.9	801.2	2,057.6	1,584.3	1,545.7
	II	2,884.7	860.0	1,683.7	492.2	2,392.5
2014	III	2,702.9	827.3	2,048.1	112.7	2,590.2
	IV	3,302.1	809.7	1,901.1	56.4	3,245.7
	I	2,321.5	702.8	2,111.9	(1,250.6)	3,572.1
	II	2,354.8	755.8	1,441.3	(474.8)	2,829.6
2015	III	2,413.1	767.9	2,080.1	(1,688.5)	4,101.6
	IV	2,462.0	706.7	1,454.9	(1,338.0)	3,799.9
	I	2,352.6	658.6	1,596.4	(1,750.2)	4,102.8
	II	3,528.0	839.2	2,244.7	(1,000.5)	4,528.5
2016	III	3,098.4	795.8	2,412.0	(1,585.7)	4,684.1
	IV	3,066.5	823.6	2,122.9	(1,683.5)	4,750.0
	I	2,752.8	788.3	1,978.2	(1,976.4)	4,729.3
	II	3,182.1	915.0	1,948.8	(1,325.7)	4,507.8
2017	III	3,272.6	878.9	2,115.6	(933.4)	4,206.1
	IV	3,942.5	906.4	2,271.3	2,283.3	1,659.2
	I	2,914.0	840.4	2,467.8	1,852.8	1,061.3
	II	3,409.2	931.1	2,536.7	2,099.8	1,309.5
2018	III	3,742.0	929.1	3,099.3	2,272.2	1,469.8
	IV	4,907.8	968.6	3,470.7	3,891.6	1,016.1
	I	4,199.7	897.8	4,268.2	4,014.4	185.2
	II	4,776.3	937.1	3,876.9	5,131.4	(355.0)
2019	III	4,648.9	889.8	4,436.1	4,845.2	(196.3)
	IV	5,172.3	897.4	5,898.2	5,182.2	(9.9)
2020	I	4,471.0	847.8	4,552.8	4,821.4	(350.4)
	II	4,443.9	987.3	4,231.4	3,739.8	704.1

		Үргэлжлэл: ДЦА-ын задаргаа				(тэрбум төгрөг)			
		Засгийн газраас авах авлага	Засгийн газрын Төв банкин дахь харилцах хадгаламж	Банкинд олгосон зээл	Банк бусаас авах авлага	Үүнээс:		ТБҮЦ	Бусад цэвэр зүйлс
					ИЗББ	Бусад			
2000		19.7	(17.9)	4.8			(21.1)	(7.9)	
2001		13.6	(16.9)	7.3			(50.0)	12.5	
2002		-	(33.5)	8.0			(61.0)	6.9	
2003		164.2	(91.7)	12.7			(79.5)	43.9	
2004		105.3	(53.0)	22.3			(69.2)	28.4	
2005		99.4	(107.6)	17.7			(125.7)	(63.2)	
2006		34.6	(423.9)	18.2			(70.8)	(63.3)	
2007		-	(624.2)	18.5			(103.4)	16.1	
2008		25.6	(230.2)	243.1			(119.8)	(193.3)	
2009		432.8	(722.1)	198.4			(392.5)	(148.2)	
2010		311.4	(823.9)	131.3			(1,101.0)	107.6	
2011		429.4	(1,163.9)	341.5			(879.1)	(116.7)	
2012		165.6	(2,959.7)	400.6			(752.2)	143.6	
	I	168.1	(3,105.7)	1,214.6			(743.0)	144.1	
	II	114.8	(2,863.6)	2,882.9			(668.4)	(333.4)	
2013	III	-	(2,441.6)	3,591.7	197.1	197.1	(1,543.5)	129.0	
	IV	-	(1,709.2)	4,297.0	194.9	194.9	(1,627.0)	197.8	
	I	-	(1,276.1)	3,020.5	486.3	282.3	(1,102.7)	417.6	
2014	II	-	(878.5)	2,913.7	475.3	273.1	(853.9)	735.9	
	III	-	(701.2)	2,744.2	666.6	465.2	(602.3)	482.9	
	IV	204.8	(798.6)	2,607.8	1,306.2	744.4	(853.8)	779.2	
	I	209.0	(727.4)	1,796.5	1,716.2	1,133.5	(384.7)	962.5	
2015	II	383.9	(948.2)	1,907.4	1,695.7	1,108.1	(1,150.5)	941.3	
	III	387.5	(553.6)	1,553.7	2,147.7	1,578.7	(628.6)	1,194.9	
	IV	206.7	(702.5)	1,686.4	2,369.6	1,809.4	(1,024.6)	1,264.2	
	I	528.9	(918.4)	920.3	559.9	-	(691.4)	3,703.4	
2016	II	941.3	(901.9)	670.4	865.5	-	(480.5)	3,433.7	
	III	1,107.5	(1,067.1)	653.4	883.3	-	(1,173.5)	4,280.4	
	IV	658.5	(1,008.0)	1,471.3	2,789.7	1,905.7	(577.3)	1,415.8	
	I	658.6	(699.0)	1,516.4	2,735.3	1,860.2	(1,102.9)	1,620.8	
2017	II	600.9	(375.3)	1,538.5	2,719.5	1,816.0	(1,552.4)	1,576.6	
	III	601.1	(613.9)	1,584.2	2,689.9	1,771.0	(1,988.6)	1,933.5	
	IV	479.3	(1,590.2)	1,269.7	2,944.7	2,090.0	(3,444.4)	2,000.0	
	I	481.6	(793.9)	1,052.8	3,091.4	2,191.8	(4,733.9)	1,963.3	
2018	II	400.5	(405.8)	948.6	3,131.7	2,250.6	(4,816.5)	2,050.9	
	III	401.3	(731.7)	778.0	3,263.4	2,367.7	(4,608.8)	2,367.6	
	IV	374.7	(551.8)	937.4	3,117.7	2,364.3	(5,005.5)	2,143.6	
	I	375.0	(866.8)	659.6	3,054.0	2,351.8	(4,667.9)	1,631.3	
2019	II	374.7	(1,356.7)	743.1	2,973.7	2,287.7	(5,217.2)	2,127.4	
	III	375.0	(1,776.3)	661.9	3,005.7	2,364.4	(4,562.2)	2,099.7	
	IV	374.7	(1,604.2)	1,224.8	2,895.5	2,365.5	(4,629.3)	1,728.6	
2020	I	375.0	(1,541.8)	733.8	2,836.9	2,297.4	(5,050.6)	2,296.3	
	II	374.7	(1,016.9)	698.8	2,998.1	2,350.2	(4,497.6)	2,147.0	

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

	Үргэлжлэл:			(өсөлтөд үзүүлэх нөлөө, хувь)							
	(Зээл+ИЗББ) өсөлт	(Зээл+ИЗББ)* өсөлт	Банкуудын зээлийн өсөлт	Үүнээс:		Үүнээс:					
				Хэрэглээний зээл	Бизнесийн зээл	Уул уурхай	Барилга	Худалдаа	Боловсруулах	Бусад	
2000	(13.9)	-	-								
2001	102.3	99.9	99.9								
2002	71.4	81.6	81.6								
2003	91.0	90.9	90.9								
2004	37.2	37.2	37.2								
2005	41.7	41.8	41.8								
2006	42.3	42.2	42.2								
2007	68.1	68.1	68.1								
2008	28.2	28.2	28.2								
2009	0.7	0.8	0.8	(0.8)	1.6	6.8	(0.0)	(4.6)	1.2	(1.8)	
2010	23.0	21.6	21.6	7.0	14.6	1.4	(1.3)	4.6	1.7	8.3	
2011	72.8	73.4	73.4	12.9	60.5	8.8	9.7	10.9	5.4	25.7	
2012	23.9	24.0	24.0	5.3	18.7	2.3	4.3	3.4	3.0	5.8	
	I	27.7	27.7	27.8	6.7	21.1	2.3	0.7	4.5	3.2	10.3
	II	36.2	36.2	36.5	8.1	28.4	1.9	7.3	7.3	3.9	8.0
2013	III	47.8	47.8	48.1	8.1	40.0	3.6	8.2	7.1	4.0	17.0
	IV	58.6	59.0	54.4	8.3	46.1	7.6	8.0	8.7	4.1	17.6
	I	58.4	58.7	54.5	7.6	46.9	7.2	11.4	9.0	2.4	16.9
2014	II	46.4	46.7	43.1	5.7	37.4	5.7	6.1	5.1	1.5	19.1
	III	29.3	29.4	24.3	4.0	20.3	1.0	2.7	3.0	2.3	11.3
	IV	20.1	20.2	16.1	3.9	12.2	(1.9)	1.8	0.5	2.2	9.6
	I	15.6	15.6	7.8	3.5	4.3	(2.2)	0.0	(1.3)	3.2	4.5
2015	II	6.8	6.8	(2.9)	2.0	(4.9)	(2.7)	(1.8)	(2.3)	2.3	(0.4)
	III	4.3	4.3	(5.4)	1.1	(6.5)	(0.8)	(0.6)	(2.1)	0.3	(3.3)
	IV	2.9	2.8	(6.5)	0.1	(6.6)	0.3	(1.0)	(1.0)	(0.3)	(4.6)
	I	3.5	3.4	(3.7)	0.5	(4.2)	0.5	(0.2)	(0.8)	(0.6)	(3.0)
2016	II	5.8	5.8	0.6	0.3	0.3	(1.6)	(0.8)	0.9	(0.2)	2.0
	III	7.1	7.1	4.5	0.9	3.6	(1.2)	(1.8)	0.2	(0.0)	6.5
	IV	6.1	6.0	6.1	2.1	4.0	(3.5)	(1.7)	0.5	0.1	8.5
	I	6.6	6.5	7.0	4.8	2.3	(3.6)	(2.7)	1.5	0.4	6.7
2017	II	7.8	7.7	7.2	6.6	0.6	0.0	(2.0)	0.0	1.0	1.5
	III	7.9	7.8	7.3	8.3	(1.0)	(0.3)	(1.4)	0.7	0.5	(0.4)
	IV	10.9	10.9	9.5	9.9	(0.4)	2.2	(0.6)	1.0	0.6	(3.6)
	I	12.2	12.1	11.4	9.3	2.1	2.6	0.2	1.5	0.3	(2.5)
2018	II	17.6	17.6	19.3	10.1	9.2	2.1	1.4	4.3	0.7	0.7
	III	20.4	20.4	21.7	11.3	10.5	1.9	2.4	6.0	1.0	(0.8)
	IV	24.3	24.2	26.4	14.6	11.8	1.5	1.8	4.0	0.5	3.9
	I	20.9	20.8	23.5	10.6	12.9	1.5	1.6	3.7	0.5	5.5
2019	II	15.8	15.7	18.2	7.0	11.2	1.8	1.8	3.1	(0.5)	5.0
	III	10.3	10.2	11.0	3.0	8.1	1.5	1.0	1.8	(0.5)	4.2
	IV	4.6	4.5	5.0	(2.5)	7.5	1.7	0.7	2.8	(0.1)	2.4
2020	I	(0.4)	2.8	(2.0)	(5.7)	3.8	1.0	0.7	1.9	0.0	0.2
	II	(2.9)	0.3	(4.8)	(5.6)	0.8	(0.2)	0.5	0.2	(0.2)	0.6

*-тэтгэврийн зээл тэглэсэн нөлөөг засварласан

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл:				(жилийн өсөлт, хувь)								
	(Зээл+ИЗББ) өсөлт	(Зээл+ИЗББ)* өсөлт	Банкуудын зээлийн өсөлт	Үүнээс:			Үүнээс:					
				Хэрэглээний зээл	Хэрэглээний зээл*	Бизнесийн зээл	Уул уурхай	Барилга	Худалдаа	Боловсруулах	Бусад	
2000	(13.9)	-	-									
2001	102.3	99.9	99.9									
2002	71.4	81.6	81.6									
2003	91.0	90.9	90.9									
2004	37.2	37.2	37.2									
2005	41.7	41.8	41.8									
2006	42.3	42.2	42.2									
2007	68.1	68.1	68.1									
2008	28.2	28.2	28.2									
2009	0.7	0.8	0.8	(8.3)	(8.3)	1.7	106.1	(0.1)	(20.1)	8.0	(5.8)	
2010	23.0	21.6	21.6	79.0	79.0	16.0	10.6	(8.8)	25.3	10.6	27.5	
2011	72.8	73.4	73.4	99.0	99.0	69.6	73.2	89.3	59.0	38.2	81.7	
2012	23.9	24.0	24.0	35.3	35.3	22.0	19.0	36.1	19.9	26.5	17.6	
	I	27.7	27.7	27.8	44.2	44.2	24.9	19.0	6.2	26.4	29.2	31.4
	II	36.2	36.2	36.5	53.4	53.4	33.5	14.7	61.9	43.5	36.2	24.6
2013	III	47.8	47.8	48.1	49.5	49.5	47.8	28.5	67.2	44.1	36.4	54.0
	IV	58.6	59.0	54.4	50.8	50.8	55.1	66.4	61.9	52.9	36.0	56.2
	I	58.4	58.7	54.5	44.5	44.5	56.5	63.2	118.0	53.7	21.0	49.8
2014	II	46.4	46.7	43.1	33.3	33.3	45.1	52.2	43.4	29.1	13.8	64.3
	III	29.3	29.4	24.3	24.4	24.4	24.3	8.8	19.8	18.9	22.3	34.5
	IV	20.1	20.2	16.1	24.4	24.4	14.5	(15.0)	13.0	3.3	21.4	30.3
	I	15.6	15.6	7.8	21.9	21.9	5.1	(18.1)	0.0	(7.9)	36.8	13.8
2015	II	6.8	6.8	(2.9)	12.5	12.5	(5.8)	(23.5)	(13.2)	(14.2)	27.4	(1.3)
	III	4.3	4.3	(5.4)	6.6	6.6	(7.8)	(8.2)	(4.4)	(14.1)	2.7	(9.2)
	IV	2.9	2.8	(6.5)	0.5	0.5	(7.9)	3.0	(7.3)	(6.9)	(2.4)	(13.0)
	I	3.5	3.4	(3.7)	2.7	2.7	(5.1)	5.5	(1.6)	(5.5)	(5.6)	(8.7)
2016	II	5.8	5.8	0.6	1.7	1.7	0.3	(17.6)	(6.5)	6.2	(1.9)	5.8
	III	7.1	7.1	4.5	4.8	4.8	4.4	(12.9)	(13.2)	1.1	(0.3)	19.0
	IV	6.1	6.0	6.1	11.4	11.4	4.8	(34.5)	(12.6)	3.8	0.7	25.5
	I	6.6	6.5	7.0	24.7	24.7	2.8	(35.8)	(21.1)	10.6	3.8	20.5
2017	II	7.8	7.7	7.2	35.3	35.3	0.7	0.6	(17.0)	0.1	9.1	4.2
	III	7.9	7.8	7.3	44.2	44.2	(1.2)	(3.8)	(12.7)	5.0	4.5	(0.9)
	IV	10.9	10.9	9.5	51.5	51.5	(0.5)	35.2	(5.4)	7.0	6.0	(9.2)
	I	12.2	12.1	11.4	41.7	41.7	2.7	43.0	1.6	10.5	3.0	(6.7)
2018	II	17.6	17.6	19.3	43.0	43.0	12.0	30.7	15.6	31.1	5.9	1.9
	III	20.4	20.4	21.7	44.7	44.7	14.0	26.9	26.2	46.1	10.2	(2.3)
	IV	24.3	24.2	26.4	54.9	54.9	16.1	19.7	19.5	29.3	5.4	12.0
	I	20.9	20.8	23.5	37.2	37.2	18.0	19.3	18.8	26.1	5.2	17.8
2019	II	15.8	15.7	18.2	24.9	24.9	15.6	23.5	20.7	20.4	(5.2)	16.5
	III	10.3	10.2	11.0	9.9	9.9	11.5	21.1	10.6	11.3	(5.0)	14.7
	IV	4.6	4.5	5.0	(7.7)	(7.7)	11.1	23.1	7.6	20.0	(1.2)	8.4
2020	I	(0.4)	2.8	(2.0)	(18.1)	(6.6)	5.5	13.3	7.9	12.8	0.2	0.8
	II	(2.9)	0.3	(4.8)	(18.9)	(7.2)	1.2	(2.6)	5.4	1.4	(3.1)	2.0

*-тэтгэврийн зээл тэглэсэн нөлөөг засварласан

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл:			(тэрбум төгрөг)									
(Зээл+ИЗББ) үлдэгдэл	(Зээл+ИЗББ)* үлдэгдэл	Банкуудын зээлийн үлдэгдэл	Үүнээс:			Үүнээс:						
			Хэрэглээний зээл	Хэрэглээний зээл*	Бизнесийн зээл	Уул уурхай	Барилга	Худалдаа	Боловсруулах	Бусад		
2000	67	67	64									
2001	135	135	127									
2002	231	231	231									
2003	442	442	442									
2004	607	607	606									
2005	860	860	859									
2006	1,223	1,223	1,222									
2007	2,056	2,056	2,055									
2008	2,636	2,636	2,635	256	256	2,379	170	383	599	382	846	
2009	2,655	2,655	2,655	235	235	2,420	350	383	478	412	797	
2010	3,266	3,266	3,228	420	420	2,808	387	349	599	456	1,017	
2011	5,643	5,643	5,598	836	836	4,762	671	661	952	630	1,847	
2012	6,992	6,992	6,941	1,131	1,131	5,810	798	900	1,142	798	2,173	
	I	7,385	7,385	7,336	1,249	1,249	6,087	840	711	1,229	823	2,485
	II	8,610	8,610	8,553	1,457	1,457	7,096	925	1,195	1,513	920	2,543
2013	III	10,155	10,155	10,099	1,671	1,671	8,428	1,114	1,390	1,591	1,027	3,306
	IV	11,092	11,092	10,716	1,705	1,705	9,011	1,328	1,457	1,746	1,085	3,394
	I	11,695	11,695	11,332	1,805	1,805	9,527	1,371	1,550	1,889	996	3,722
	II	12,608	12,608	12,242	1,943	1,943	10,299	1,409	1,714	1,953	1,047	4,177
2014	III	13,126	13,126	12,551	2,078	2,078	10,473	1,212	1,666	1,891	1,255	4,447
	IV	13,324	13,324	12,441	2,120	2,120	10,321	1,130	1,647	1,803	1,318	4,423
	I	13,523	13,523	12,211	2,200	2,200	10,011	1,123	1,550	1,740	1,362	4,235
	II	13,470	13,470	11,882	2,185	2,185	9,697	1,077	1,488	1,676	1,334	4,122
	III	13,691	13,691	11,873	2,215	2,215	9,658	1,113	1,593	1,625	1,289	4,037
	IV	13,713	13,713	11,634	2,130	2,130	9,503	1,164	1,527	1,678	1,286	3,849
	I	13,993	13,993	11,765	2,261	2,261	9,504	1,184	1,525	1,644	1,285	3,865
2016	II	14,250	14,250	11,950	2,223	2,223	9,727	887	1,391	1,779	1,308	4,361
	III	14,663	14,663	12,409	2,322	2,322	10,087	970	1,383	1,643	1,285	4,806
	IV	14,546	14,546	12,338	2,374	2,374	9,964	762	1,334	1,742	1,294	4,832
	I	14,920	14,920	12,593	2,820	2,820	9,773	761	1,203	1,819	1,334	4,656
	II	15,355	15,355	12,805	3,007	3,007	9,798	892	1,155	1,782	1,428	4,542
2017	III	15,820	15,820	13,317	3,349	3,349	9,968	933	1,207	1,725	1,343	4,760
	IV	16,133	16,133	13,512	3,597	3,597	9,915	1,030	1,261	1,864	1,373	4,386
	I	16,739	16,739	14,033	3,996	3,996	10,037	1,088	1,222	2,010	1,374	4,344
	II	18,063	18,063	15,277	4,300	4,300	10,977	1,166	1,335	2,336	1,512	4,628
2018	III	19,051	19,051	16,207	4,847	4,847	11,360	1,185	1,523	2,520	1,480	4,651
	IV	20,060	20,060	17,082	5,572	5,572	11,510	1,233	1,507	2,411	1,446	4,912
	I	20,232	20,232	17,327	5,481	5,481	11,846	1,298	1,452	2,533	1,445	5,118
	II	20,923	20,923	18,061	5,371	5,371	12,690	1,440	1,612	2,813	1,433	5,392
2019	III	21,010	21,010	17,995	5,329	5,329	12,665	1,434	1,684	2,805	1,406	5,336
	IV	20,979	20,979	17,932	5,143	5,143	12,790	1,518	1,622	2,893	1,430	5,326
2020	I	20,148	20,828	16,989	4,486	5,163	12,502	1,470	1,567	2,857	1,449	5,159
	II	20,322	21,002	17,200	4,358	5,035	12,842	1,403	1,698	2,851	1,389	5,501

*-тэтгэврийн зээл тэглэсэн нөлөөг засварласан

	Чанаргүй зээл			Үүнээс:					
	Тэрбум төгрөг	Нийт зээлд эзлэх хувь	Жилийн өсөлт	Төгрөгийн			Валютын		
				Тэрбум төгрөг	Нийт зээлд эзлэх хувь	Жилийн өсөлт	Тэрбум төгрөг	Нийт зээлд эзлэх хувь	Жилийн өсөлт
2000	14.6	22.9	-						
2001	9.1	7.1	(37.8)						
2002	11.6	5.0	28.2						
2003	20.7	4.7	78.3						
2004	39.1	6.5	88.7						
2005	49.5	5.8	26.5						
2006	60.3	4.9	21.9						
2007	68.0	3.3	12.8						
2008	187.5	7.1	175.7						
2009	462.0	17.4	146.4						
2010	370.5	11.5	(19.8)						
2011	327.1	5.8	(11.7)						
2012	293.3	4.2	(10.3)						
I	307.3	4.2	(3.2)						
II	314.8	3.7	3.1						
III	535.6	5.3	76.4						
IV	564.3	5.3	92.4						
I	592.9	5.2	93.0						
II	565.3	4.6	79.6						
III	588.6	4.7	9.9						
IV	623.9	5.0	10.6						
I	701.4	5.7	18.3						
II	771.9	6.5	36.5						
III	834.6	7.0	41.8						
IV	822.4	7.1	31.8						
I	963.6	8.2	37.4	614.5	6.8		349.1	12.9	
II	1,032.1	8.6	33.7	661.1	7.1		371.0	13.9	
III	1,115.3	9.0	33.6	742.5	7.6		372.8	14.4	
IV	1,047.5	8.5	27.4	713.2	7.1		334.3	14.2	
I	1,030.9	8.2	7.0	750.2	7.4	22.1	280.7	11.5	(19.6)
II	1,127.8	8.8	9.3	790.6	7.7	19.6	337.2	13.0	(9.1)
III	1,164.7	8.7	4.4	802.7	7.6	8.1	362.0	13.4	(2.9)
IV	1,148.5	8.5	9.6	800.4	7.5	12.2	348.1	12.1	4.1
I	1,227.3	8.7	19.1	879.7	8.0	17.3	347.7	11.5	23.9
II	1,310.3	8.6	16.2	983.5	8.2	24.4	326.8	9.8	(3.1)
III	1,351.1	8.3	16.0	1,010.4	7.8	25.9	340.7	10.3	(5.9)
IV	1,778.3	10.4	54.8	1,415.6	9.9	76.9	362.6	13.3	4.2
I	1,859.3	10.7	51.5	1,501.3	10.2	70.7	358.0	13.6	3.0
II	1,907.8	10.6	45.6	1,475.9	9.5	50.1	431.9	17.1	32.1
III	1,966.5	10.9	45.5	1,580.2	10.1	56.4	386.3	17.0	13.4
IV	1,819.0	10.1	2.3	1,542.7	9.7	9.0	276.3	14.0	(23.8)
I	1,826.8	10.8	(1.7)	1,569.4	10.4	4.5	257.4	13.6	(28.1)
II	1,911.5	11.1	0.2	1,673.7	10.7	13.4	237.8	14.6	(44.9)

	Хугацаа хэтэрсэн зээл зээл			Үүнээс:						
	Тэрбум төгрөг	Нийт зээлд эзлэх хувь	Жилийн өсөлт	Төгрөгийн			Валютын			
				Тэрбум төгрөг	Нийт зээлд эзлэх хувь	Жилийн өсөлт	Тэрбум төгрөг	Нийт зээлд эзлэх хувь	Жилийн өсөлт	
2000	14.6	22.9	-							
2001	9.1	7.1	(37.8)							
2002	11.6	5.0	28.2							
2003	20.7	4.7	78.3							
2004	39.1	6.5	88.7							
2005	49.5	5.8	26.5							
2006	60.3	4.9	21.9							
2007	68.0	3.3	12.8							
2008	187.5	7.1	175.7							
2009	462.0	17.4	146.4							
2010	370.5	11.5	(19.8)							
2011	327.1	5.8	(11.7)							
2012	293.3	4.2	(10.3)							
I	307.3	4.2	(3.2)							
II	314.8	3.7	3.1							
III	535.6	5.3	76.4							
IV	564.3	5.3	92.4							
I	592.9	5.2	93.0							
II	565.3	4.6	79.6							
III	588.6	4.7	9.9							
IV	623.9	5.0	10.6							
I	701.4	5.7	18.3							
II	771.9	6.5	36.5							
III	834.6	7.0	41.8							
IV	822.4	7.1	31.8							
I	963.6	8.2	37.4	614.5	6.8		349.1	12.9		
II	1,032.1	8.6	33.7	661.1	7.1		371.0	13.9		
III	1,115.3	9.0	33.6	742.5	7.6		372.8	14.4		
IV	1,047.5	8.5	27.4	713.2	7.1		334.3	14.2		
I	1,030.9	8.2	7.0	750.2	7.4	22.1	280.7	11.5	(19.6)	
II	1,127.8	8.8	9.3	790.6	7.7	19.6	337.2	13.0	(9.1)	
III	1,164.7	8.7	4.4	802.7	7.6	8.1	362.0	13.4	(2.9)	
IV	1,148.5	8.5	9.6	800.4	7.5	12.2	348.1	12.1	4.1	
I	1,227.3	8.7	19.1	879.7	8.0	17.3	347.7	11.5	23.9	
II	1,310.3	8.6	16.2	983.5	8.2	24.4	326.8	9.8	(3.1)	
III	1,351.1	8.3	16.0	1,010.4	7.8	25.9	340.7	10.3	(5.9)	
IV	1,778.3	10.4	54.8	1,415.6	9.9	76.9	362.6	13.3	4.2	
I	1,859.3	10.7	51.5	1,501.3	10.2	70.7	358.0	13.6	3.0	
II	1,907.8	10.6	45.6	1,475.9	9.5	50.1	431.9	17.1	32.1	
III	1,966.5	10.9	45.5	1,580.2	10.1	56.4	386.3	17.0	13.4	
IV	1,819.0	10.1	2.3	1,542.7	9.7	9.0	276.3	14.0	(23.8)	
I	1,826.8	10.8	(1.7)	1,569.4	10.4	4.5	257.4	13.6	(28.1)	
II	1,911.5	11.1	0.2	1,673.7	10.7	13.4	237.8	14.6	(44.9)	

IV. ГАДААД СЕКТОР		<i>(сая ам.доллар)</i>				
Төлбөрийн тэнцэл	Үүнээс:			Гадаад валютын цэвэр нөөц	ГШХО	
	Урсгал тэнцэл	Хөрөнгө ба санхүүгийн тэнцэл	Алдаа орхигдуулга			
2000	1.0	(69.9)	89.8	(19.0)	140.7	53.7
2001	14.7	(61.7)	117.7	(41.3)	160.1	63.0
2002	66.5	(105.2)	157.4	14.3	225.9	77.8
2003	(96.8)	(98.7)	4.9	(3.1)	129.0	131.5
2004	34.6	63.0	(48.3)	19.9	163.6	92.9
2005	134.5	87.5	48.8	(1.8)	298.0	187.6
2006	389.3	372.2	27.5	(10.4)	687.3	245.5
2007	288.0	171.8	328.7	(212.4)	975.3	372.8
2008	(232.6)	(690.1)	1,232.1	(774.6)	637.2	844.7
2009	555.5	(341.8)	768.8	128.5	1,145.3	623.6
2010	873.1	(885.5)	1,821.0	(62.4)	2,091.2	1,691.4
2011	17.8	(4,512.2)	4,712.4	(182.5)	2,257.9	4,571.2
2012	1,639.1	(5,380.7)	6,831.6	188.2	3,629.9	3,878.1
I	(397.8)	(1,132.9)	648.8	86.3	3,347.6	842.1
II	(983.2)	(2,452.0)	1,464.1	4.7	5,937.7	1,247.7
2013	(1,419.0)	(3,681.4)	2,147.8	114.6	7,712.3	1,620.7
III	(1,867.3)	(4,731.8)	2,948.6	(84.1)	8,905.4	2,059.7
I	(307.8)	(671.5)	554.9	(191.2)	935.2	277.5
II	(915.1)	(1,390.8)	422.4	53.3	1,270.0	339.6
2014	(743.1)	(1,853.0)	1,293.5	(183.6)	1,409.5	494.5
III	(471.1)	(1,934.3)	1,639.4	(176.1)	1,559.7	337.8
I	(271.1)	(60.2)	(7.4)	(203.6)	(484.7)	(111.4)
II	83.2	(518.5)	533.8	68.0	(581.8)	(51.9)
2015	(172.4)	(692.0)	624.8	(105.2)	(1,311.9)	(80.3)
III	(268.1)	(948.5)	903.7	(223.3)	(1,880.6)	94.3
I	(37.8)	(165.2)	298.1	(170.6)	(751.0)	216.5
II	(46.0)	(512.9)	627.1	(160.1)	(1,144.5)	(4,316.1)
2016	(232.1)	(716.3)	728.9	(244.7)	(1,725.1)	(4,259.2)
III	(18.2)	(699.7)	902.7	(221.2)	(2,154.1)	(4,156.4)
I	(163.7)	(148.1)	138.8	(154.4)	(631.7)	141.5
II	(74.0)	(268.5)	517.9	(323.3)	(1,121.4)	540.3
2017	201.9	(565.6)	973.4	(205.9)	(1,339.0)	1,003.5
III	1,459.9	(1,155.4)	2,677.0	(61.6)	(286.8)	1,494.4
I	(42.2)	(440.9)	312.6	86.2	918.0	502.4
II	(172.0)	(819.8)	694.1	(46.3)	1,911.8	1,035.4
2018	(475.3)	(1,386.4)	1,129.9	(218.8)	2,878.5	1,508.4
III	(141.7)	(2,206.8)	2,182.9	(117.8)	4,451.2	2,173.7
I	219.6	(398.1)	582.2	35.4	1,648.8	491.4
II	456.0	(743.4)	1,155.7	43.7	3,776.5	1,080.7
2019	264.3	(1,194.7)	1,540.1	(81.1)	5,855.5	1,590.6
III	452.9	(2,161.7)	2,838.5	(223.9)	8,262.6	2,443.3
I	(350.2)	(669.1)	337.9	(19.0)	2,179.9	377.1
2020	(679.2)	(890.3)	466.7	(255.6)	3,816.1	929.0
II						

Үргэлжлэл:		(тэрбум төгрөг)					
Гадаад өр	Үүнээс:					Бусад салбар	
	ГШХО-ын зээл	Засгийн газар	Төв банк	Хадгаламжийн байгууллага			
2000	4,214.7	2,423.6	838.3	27.8	5.4	919.6	
2001	4,244.4	2,423.6	852.2	26.1	8.0	934.5	
2002	4,398.7	2,423.6	984.9	18.3	14.7	957.3	
2003	4,737.6	2,423.6	1,290.3	25.3	44.0	954.4	
2004	4,730.4	2,423.6	1,360.0	19.6	44.4	882.8	
2005	4,577.5	2,423.6	1,311.8	10.5	44.9	786.7	
2006	4,702.3	2,423.6	1,413.9	16.3	65.2	783.3	
2007	4,995.6	2,473.5	1,528.7	10.8	190.7	791.8	
2008	5,250.4	2,489.7	1,602.2	5.8	355.1	797.6	
2009	5,822.6	2,625.3	1,879.6	239.3	321.5	756.8	
2010	7,127.8	2,985.7	1,882.2	273.6	512.0	1,474.3	
2011	10,908.3	5,952.8	2,043.3	267.7	739.8	1,904.7	
2012	17,210.5	9,027.6	3,599.3	571.5	1,176.0	2,836.1	
2013	I	17,922.2	9,730.2	3,524.0	528.3	1,213.6	2,926.2
	II	18,443.7	10,147.4	3,542.6	590.7	1,296.2	2,866.8
	III	19,106.9	10,260.4	3,541.0	979.9	1,283.4	3,042.1
	IV	19,829.7	10,590.1	3,534.6	1,130.5	1,375.8	3,198.7
2014	I	20,799.7	10,947.6	3,535.2	1,083.4	1,554.5	3,679.0
	II	20,914.4	11,010.4	3,611.9	1,058.1	1,551.4	3,682.7
	III	22,010.3	11,177.4	3,618.1	1,443.4	1,653.0	4,118.5
	IV	21,850.5	11,040.6	3,500.8	1,570.4	1,762.2	3,976.6
2015	I	21,678.1	10,930.5	3,421.6	1,876.3	1,719.8	3,730.0
	II	22,428.6	10,864.0	3,673.7	1,851.3	2,241.1	3,798.4
	III	22,376.7	10,892.4	3,573.8	2,211.2	1,971.8	3,727.5
	IV	22,717.8	11,120.9	3,759.9	1,959.6	2,128.5	3,748.9
2016	I	23,459.0	11,333.4	4,072.7	2,084.5	2,181.6	3,786.9
	II	24,259.6	7,196.0	4,785.8	1,758.0	2,215.6	8,304.1
	III	24,649.1	7,256.1	4,899.6	1,729.2	2,539.9	8,224.2
	IV	24,624.5	7,426.3	4,868.6	1,790.8	2,417.4	8,121.5
2017	I	25,016.6	7,541.0	5,844.1	1,807.4	2,350.7	7,473.5
	II	25,569.4	7,608.5	6,016.2	1,876.7	2,177.3	7,890.6
	III	26,216.3	7,863.9	6,241.0	1,914.1	2,230.6	7,966.8
	IV	27,492.7	7,996.5	7,321.0	2,025.1	2,194.3	7,955.8
2018	I	27,905.5	8,235.2	7,242.5	2,136.6	2,346.9	7,944.4
	II	27,661.0	8,460.7	6,929.3	2,064.7	2,310.8	7,895.5
	III	27,901.6	8,871.4	7,048.6	1,995.9	2,309.3	7,676.4
	IV	28,714.9	9,228.2	7,184.2	2,030.2	2,230.4	8,041.9
2019	I	29,545.9	9,369.8	7,424.1	2,072.4	2,380.4	8,299.3
	II	29,714.7	9,647.2	7,448.3	2,033.9	2,229.9	8,355.5
	III	29,816.8	9,822.4	7,430.0	1,947.8	2,205.4	8,411.2
	IV	30,702.3	10,366.2	7,806.2	1,984.7	2,137.9	8,407.2
2020	I	30,461.1	10,658.3	7,235.9	1,973.5	2,212.5	8,381.0
	II	30,814.0	11,030.3	7,891.2	2,083.9	1,702.9	8,105.7

Үргэлжлэл: Урсгал тэнцлийн задаргаа						(сая.ам доллар)
Бариа	Үүнээс:		Үйлчилгээ	Үүнээс:		
	Экспорт ФОБ	Импорт ФОБ		Орох	Гарах	
2000	(72.5)	535.8	608.4	(85.2)	77.5	162.7
2001	(100.6)	523.2	623.8	(91.5)	113.5	205.0
2002	(156.3)	523.9	680.3	(81.9)	184.5	266.4
2003	(119.5)	627.3	746.8	(129.2)	207.9	337.2
2004	(99.2)	872.1	971.3	(96.2)	338.2	434.4
2005	(99.5)	1,066.1	1,165.6	13.6	414.4	400.8
2006	136.2	1,543.9	1,407.7	67.2	485.8	418.6
2007	(52.4)	1,950.7	2,003.1	109.4	573.8	464.4
2008	(629.5)	2,508.6	3,138.0	(108.6)	519.9	628.5
2009	(178.2)	1,880.9	2,059.1	(153.8)	417.6	571.4
2010	(172.0)	2,907.9	3,079.9	(302.9)	485.8	788.7
2011	(2,669.2)	4,056.0	6,725.2	(848.2)	520.9	1,369.1
2012	(3,029.8)	3,800.4	6,830.3	(1,425.9)	651.5	2,077.5
I	(494.8)	724.8	1,219.6	(422.6)	106.4	529.0
II	(1,334.4)	1,751.5	3,085.9	(742.0)	280.8	1,022.8
III	(2,161.9)	2,701.6	4,863.5	(988.5)	531.0	1,519.5
IV	(2,608.1)	3,789.4	6,397.5	(1,309.8)	690.4	2,000.2
2013	(98.1)	909.9	1,007.9	(437.8)	112.3	550.1
I	(291.2)	2,324.0	2,615.2	(761.6)	264.8	1,026.4
II	(280.8)	3,807.3	4,088.1	(1,009.4)	488.8	1,498.2
III	177.7	5,470.8	5,293.1	(1,289.2)	609.1	1,898.3
IV	384.2	1,104.5	720.2	(236.9)	113.2	350.1
2014	399.3	2,273.8	1,874.4	(456.9)	280.4	737.3
I	497.1	3,418.1	2,921.0	(520.3)	518.0	1,038.3
II	562.6	4,446.4	3,883.8	(715.5)	690.6	1,406.1
III	373.4	992.4	618.9	(328.1)	110.1	438.2
IV	621.8	2,174.3	1,552.5	(765.5)	316.5	1,082.0
2015	732.0	3,266.8	2,534.9	(976.2)	622.7	1,598.8
I	1,337.8	4,804.0	3,466.2	(1,338.3)	800.9	2,139.2
II	425.3	1,209.8	784.4	(333.5)	164.8	498.3
III	955.9	2,892.3	1,936.4	(594.1)	412.0	1,006.1
IV	1,172.2	4,313.1	3,140.9	(776.1)	766.9	1,543.1
2016	1,493.7	5,834.3	4,340.6	(1,216.1)	966.3	2,182.4
I	238.5	1,371.0	1,132.5	(546.5)	189.0	735.6
II	594.0	3,352.5	2,758.5	(982.0)	474.4	1,456.4
III	578.2	4,934.2	4,356.0	(1,343.7)	887.4	2,231.0
IV	675.5	6,556.5	5,881.0	(1,978.3)	1,111.6	3,089.9
2017	464.2	1,696.6	1,232.4	(646.9)	188.4	835.3
I	955.0	3,749.9	2,794.8	(1,104.4)	494.1	1,598.5
II	1,130.4	5,628.8	4,498.3	(1,402.3)	968.5	2,370.8
III	1,158.1	7,182.8	6,024.7	(1,991.7)	1,232.7	3,224.4
IV	(276.7)	861.2	1,137.9	(307.7)	172.8	480.4
2018	165.8	2,606.0	2,440.2	(706.0)	313.6	1,019.6
I						
II						

<i>Үргэлжлэл: Урсгал тэнцлийн задаргаа</i>							<i>(сая.ам доллар)</i>
	Анхдагч орлого	Үүнээс:		Хоёрдогч орлого	Үүнээс:		
		<i>Кредит</i>	<i>Дебит</i>		<i>Кредит</i>	<i>Дебит</i>	
2000	(6.5)	13.0	19.5	94.3	99.7	5.4	
2001	(2.0)	14.8	16.8	132.4	138.8	6.4	
2002	(4.5)	14.2	18.7	137.5	154.0	16.5	
2003	(11.5)	13.9	25.4	161.5	180.5	19.0	
2004	(11.1)	16.6	27.6	269.5	319.7	50.2	
2005	(51.8)	10.7	62.5	225.2	266.4	41.2	
2006	(42.7)	17.4	60.1	211.4	288.8	77.4	
2007	(97.5)	53.5	151.0	212.3	303.8	91.5	
2008	(172.7)	16.5	189.3	220.7	378.4	157.7	
2009	(195.4)	24.3	219.8	185.7	260.3	74.6	
2010	(597.6)	29.5	627.1	187.0	309.4	122.4	
2011	(1,243.1)	43.2	1,286.4	248.3	430.3	182.0	
2012	(1,166.7)	60.5	1,227.3	241.8	507.1	265.3	
	I	(244.6)	13.5	258.1	29.1	82.1	53.0
	II	(437.7)	26.0	463.7	62.1	165.9	103.8
2013	III	(643.0)	37.7	680.7	112.0	273.5	161.5
	IV	(962.8)	52.1	1,014.9	148.9	357.1	208.2
	I	(176.3)	15.9	192.2	40.7	81.9	41.2
	II	(430.2)	30.6	460.8	92.1	178.7	86.6
2014	III	(693.8)	43.4	737.1	130.9	273.9	143.0
	IV	(972.5)	57.1	1,029.6	149.7	341.7	192.1
	I	(222.3)	13.0	235.3	14.8	53.7	38.9
	II	(537.8)	26.9	564.7	76.9	149.6	72.8
2015	III	(788.1)	43.5	831.6	119.3	225.8	106.4
	IV	(969.7)	58.8	1,028.5	174.1	321.5	147.4
	I	(255.0)	12.7	267.7	44.4	64.0	19.6
	II	(476.5)	30.9	507.4	107.3	148.6	41.3
2016	III	(648.4)	50.5	698.9	176.3	239.0	62.7
	IV	(911.2)	68.3	979.5	212.1	304.8	92.7
	I	(280.1)	17.9	298.0	40.1	58.0	17.9
	II	(710.2)	37.8	748.0	79.8	120.4	40.6
2017	III	(1,089.3)	57.5	1,146.8	127.7	191.2	63.5
	IV	(1,612.6)	76.4	1,689.0	179.5	264.2	84.6
	I	(212.9)	80.7	293.6	80.0	112.4	32.5
	II	(579.4)	169.4	748.9	147.6	207.6	60.0
2018	III	(874.0)	257.7	1,131.8	253.1	347.2	94.1
	IV	(1,227.5)	345.6	1,573.1	323.5	447.8	124.3
	I	(288.6)	93.2	381.8	73.2	105.4	32.2
	II	(713.7)	186.4	900.1	119.6	184.9	65.3
2019	III	(1,118.4)	288.8	1,407.2	195.6	295.0	99.4
	IV	(1,568.8)	394.5	1,963.3	240.7	374.3	133.6
2020	I	(163.3)	91.3	254.6	78.6	109.7	31.1
	II	(494.1)	172.9	667.0	144.0	197.0	53.0

Үргэлжлэл: Экспортын задаргаа		(сая ам.доллар)								
Экспорт	Үүнээс:									
	Зэсийн хүдэр, баяжмал	Чулуун нүүрс	Боловсруула агуй нефть	Төмрийн хүдэр, баяжмал	Мөнгөжө өггүй алт	Ноолуур	Мах, махан бүтээгдэхүүн	Бусад		
2000	535.8	160.3	0.0	1.8	-	6.1	0.1	-	367.6	
2001	523.2	147.9	0.0	1.8	-	0.7	0.1	-	372.7	
2002	523.9	140.2	0.1	3.1	0.0	119.3	0.0	-	261.2	
2003	560.1	118.2	5.3	3.5	0.0	142.6	0.1	-	290.5	
2004	869.4	284.3	16.5	6.3	0.3	243.2	0.1	-	318.6	
2005	1,063.9	326.2	26.6	9.3	4.8	331.4	0.1	-	365.5	
2006	1,541.3	635.4	45.1	19.8	11.5	270.1	0.2	-	559.2	
2007	1,947.5	811.5	115.7	53.4	16.5	234.9	0.2	-	715.3	
2008	2,532.9	835.7	182.1	101.9	92.3	599.5	0.2	-	721.1	
2009	1,912.7	501.9	305.7	115.6	88.8	335.9	0.2	-	564.6	
2010	2,939.0	770.6	878.8	154.4	253.8	178.3	0.2	-	703.0	
2011	4,815.7	968.6	2,262.1	251.2	441.5	109.8	0.2	-	782.3	
2012	4,384.4	838.6	1,880.2	336.1	532.5	122.3	0.2	-	674.6	
2013	I	809.4	209.4	209.4	93.7	125.9	42.7	8.4	1.9	118.0
	II	2,024.0	404.2	542.5	202.5	350.8	135.5	162.8	2.1	223.6
	III	3,106.9	679.7	783.0	349.0	478.1	255.1	223.6	2.7	335.7
	IV	4,278.1	949.0	1,116.2	515.5	654.3	319.0	248.4	11.2	464.7
2014	I	976.0	347.6	205.6	148.8	81.8	89.9	9.2	1.0	92.2
	II	2,483.2	985.3	451.0	320.3	208.2	89.9	206.7	1.2	220.7
	III	4,021.3	1,683.4	633.1	499.9	314.4	214.1	260.7	2.8	413.0
	IV	5,774.5	2,573.6	848.6	634.6	446.4	405.3	294.2	7.2	564.8
2015	I	1,075.6	512.2	141.3	91.8	58.2	98.0	12.9	2.9	158.3
	II	2,370.2	1,147.0	308.7	196.9	114.5	157.8	150.1	5.8	289.3
	III	3,540.9	1,715.4	432.1	293.1	164.4	286.1	226.5	6.7	416.8
	IV	4,668.3	2,280.1	555.0	387.2	227.2	420.6	251.8	11.0	535.3
2016	I	957.9	481.6	98.9	73.2	29.0	111.3	14.2	2.0	147.8
	II	2,198.0	920.4	295.3	159.9	98.4	280.1	156.4	4.5	282.9
	III	3,327.6	1,269.0	505.5	234.9	177.7	399.3	210.9	8.7	521.6
	IV	4,911.7	1,603.0	968.2	335.6	260.6	758.4	242.3	20.0	723.7
2017	I	1,300.0	380.2	538.4	93.1	70.1	43.7	16.0	6.4	151.9
	II	3,104.8	764.7	1,277.8	182.1	158.9	180.3	190.9	12.7	337.5
	III	4,581.6	1,155.5	1,724.3	272.3	228.4	402.7	244.0	31.4	523.0
	IV	6,198.9	1,613.0	2,256.2	374.1	310.3	595.4	262.4	64.3	723.3
2018	I	1,482.3	462.5	509.4	101.0	63.9	124.3	16.8	24.3	180.0
	II	3,581.4	1,014.0	1,404.8	212.4	156.1	144.5	222.1	45.7	381.7
	III	5,282.8	1,487.6	2,122.3	316.1	240.4	144.5	299.2	77.4	595.3
	IV	7,011.8	2,012.2	2,786.2	392.0	342.2	144.5	332.8	167.6	834.3
2019	I	1,771.7	503.7	641.7	87.8	106.5	195.9	15.5	30.6	189.9
	II	3,939.0	1,062.4	1,540.5	179.7	251.8	195.9	244.1	47.9	416.6
	III	5,946.1	1,421.0	2,434.8	271.7	422.3	344.3	327.0	72.1	652.8
	IV	7,619.8	1,795.9	3,074.4	366.7	576.6	418.4	344.1	134.7	909.0
2020	I	1,035.8	351.2	252.4	17.7	141.1	80.4	17.4	4.9	170.8
	II	2,828.2	741.1	690.1	34.0	283.2	606.4	100.2	10.5	362.7

Үргэлжлэл: Импортын задаргаа (сая ам.доллар)									
Импорт	Үүнээс:			Үүнээс:					
	Түргэн эдэлгээтэй хэрэглээний бүтээгдэхүүн	Удаан эдэлгээтэй хэрэглээний бүтээгдэхүүн	Авто машин, түүний сэлбэг хэрэгсэл	ХО-ын бүтээгдэ хүүн	Аж үйлдвэрийн орц	Нефтийн бүтээгдэ хүүн	Бусад		
2000	608.4	92.8	82.6	48.7	184.6	144.4	109.8	0.4	
2001	623.8	93.8	82.4	48.0	182.4	138.1	132.5	0.6	
2002	680.3	148.1	102.5	63.2	194.0	129.8	116.2	0.1	
2003	746.8	148.3	95.5	57.4	269.9	130.5	147.9	0.5	
2004	971.3	182.5	113.2	67.9	333.7	179.0	216.1	1.9	
2005	1,165.6	184.0	117.4	72.5	406.1	167.1	302.6	0.6	
2006	1,407.7	227.4	154.3	101.2	465.9	159.6	422.5	3.6	
2007	2,003.1	335.3	210.3	131.5	760.6	195.1	559.5	1.0	
2008	3,138.0	490.6	355.3	230.4	1,212.2	294.7	890.5	1.2	
2009	2,059.1	380.5	191.6	95.4	849.4	180.1	527.9	8.1	
2010	3,079.9	469.1	355.1	209.1	1,387.8	271.8	674.2	42.0	
2011	6,725.2	638.3	812.0	535.4	3,582.4	377.7	1,153.6	34.1	
2012	6,830.3	755.5	817.4	527.4	3,276.2	469.3	1,392.6	27.4	
2013	I	1,219.6	152.1	150.0	96.2	483.5	88.1	331.6	0.3
	II	3,085.9	348.8	365.3	242.4	1,465.7	240.3	649.8	1.2
	III	4,863.5	555.4	571.1	373.4	2,260.1	435.0	1,001.7	2.7
	IV	6,397.5	780.5	745.5	461.7	2,822.5	593.7	1,409.2	3.3
2014	I	1,007.9	158.2	139.8	78.6	349.1	117.4	232.0	0.3
	II	2,615.2	362.5	329.4	199.0	1,070.2	290.6	538.2	9.8
	III	4,088.1	546.5	475.5	277.7	1,693.8	454.6	864.4	11.6
	IV	5,293.1	763.9	615.2	347.4	2,098.2	591.8	1,154.6	13.6
2015	I	720.2	132.8	97.6	50.8	206.8	106.1	157.3	1.6
	II	1,874.4	303.7	243.8	137.8	685.2	259.2	331.2	16.0
	III	2,921.0	464.7	349.6	196.1	1,095.0	390.6	537.2	17.9
	IV	3,883.8	642.7	458.5	253.6	1,436.3	512.2	707.4	29.4
2016	I	618.9	118.6	91.5	47.9	182.6	113.4	88.0	0.7
	II	1,552.5	279.6	260.6	156.2	499.1	260.8	198.2	1.8
	III	2,534.9	456.6	401.9	245.6	839.7	389.7	361.1	3.9
	IV	3,466.2	651.7	507.2	294.2	1,150.6	507.9	538.0	6.0
2017	I	784.4	143.3	111.3	66.2	264.8	96.0	158.9	1.9
	II	1,936.4	327.8	274.4	173.7	719.0	247.6	354.9	3.6
	III	3,140.9	518.0	410.9	252.4	1,189.0	405.4	595.3	5.5
	IV	4,340.6	732.9	552.5	328.4	1,710.9	551.9	789.1	7.4
2018	I	1,132.5	174.8	147.0	91.0	399.9	175.5	231.0	2.2
	II	2,758.5	395.0	350.6	225.3	1,111.9	366.4	488.1	4.1
	III	4,356.0	617.2	564.6	366.9	1,795.3	552.6	814.7	5.2
	IV	5,881.0	864.2	778.7	499.4	2,396.1	717.1	1,112.3	6.6
2019	I	1,232.4	170.2	181.1	126.1	465.0	147.0	267.0	1.5
	II	2,794.8	399.7	405.0	280.6	1,149.9	317.1	523.1	3.1
	III	4,498.3	621.0	609.3	414.5	1,903.0	507.2	858.1	4.3
	IV	6,024.7	859.0	771.7	507.9	2,564.9	664.7	1,165.8	5.5
2020	I	1,137.9	177.8	141.8	86.3	456.0	145.9	238.6	1.4
	II	2,440.2	414.6	314.3	192.8	998.4	337.1	393.5	2.2

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2021 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ТӨСӨЛ

Үргэлжлэл: Үйлчилгээний задаргаа (сая ам.доллар)											
	Үйлчилгээ	Үүнээс:									
		Тээвэр	Үүнээс:		Аялал	Үүнээс:		Бусад үйлчилгээ	Үүнээс:		
			Кредит	Дебит		Кредит	Дебит		Кредит	Дебит	
2000	(85.2)	(55.0)	30.0	85.0	(15.4)	35.9	51.3	(14.8)	11.7	26.4	
2001	(91.5)	(63.9)	35.8	99.7	(16.0)	39.3	55.3	(11.6)	38.4	50.0	
2002	(81.9)	(60.7)	38.8	99.5	10.9	130.1	119.2	(32.0)	15.7	47.7	
2003	(129.2)	(83.6)	40.5	124.1	35.5	143.0	107.5	(81.1)	24.4	105.5	
2004	(96.2)	(33.8)	107.6	141.4	37.3	185.1	147.8	(99.7)	45.5	145.2	
2005	13.6	51.3	199.2	147.9	51.1	176.8	125.7	(88.8)	38.5	127.2	
2006	67.2	54.9	214.4	159.5	53.2	225.1	171.9	(40.9)	46.3	87.2	
2007	109.4	66.8	218.3	151.5	110.8	306.5	195.8	(68.1)	48.9	117.0	
2008	(108.6)	(93.5)	165.4	258.9	29.6	246.9	217.3	(44.7)	107.6	152.3	
2009	(153.8)	(67.7)	136.0	203.7	24.9	235.3	210.4	(111.0)	46.3	157.3	
2010	(302.9)	(110.5)	174.6	285.1	(21.2)	244.0	265.3	(171.2)	67.1	238.3	
2011	(848.2)	(292.6)	210.4	503.0	(240.2)	156.0	396.3	(315.4)	154.5	469.9	
2012	(1,425.9)	(312.0)	204.8	516.8	(307.6)	177.5	485.1	(806.3)	269.3	1,075.6	
	I	(422.6)	(61.3)	45.4	106.6	(122.5)	15.8	138.3	(238.8)	45.3	284.0
	II	(742.0)	(129.1)	110.4	239.5	(214.4)	59.7	274.2	(398.4)	110.7	509.1
2013	III	(988.5)	(186.3)	171.6	357.9	(268.3)	161.6	429.9	(533.9)	197.8	731.7
	IV	(1,309.8)	(247.5)	229.0	476.5	(382.8)	196.9	579.7	(679.5)	264.4	943.9
	I	(437.8)	(45.7)	45.4	91.1	(98.9)	22.0	120.9	(293.2)	44.9	338.1
	II	(761.6)	(108.1)	96.7	204.8	(162.2)	68.5	230.7	(491.4)	99.6	591.0
2014	III	(1,009.4)	(141.8)	153.5	295.3	(177.2)	185.7	362.9	(690.4)	149.7	840.0
	IV	(1,289.2)	(189.8)	204.5	394.3	(257.9)	214.7	472.7	(841.5)	189.9	1,031.4
	I	(236.9)	(35.7)	45.3	81.1	(86.8)	21.3	108.2	(114.3)	46.5	160.9
	II	(456.9)	(65.8)	113.8	179.6	(160.1)	56.7	216.8	(230.9)	109.9	340.9
2015	III	(520.3)	(81.1)	181.3	262.4	(129.8)	186.8	316.6	(309.4)	149.9	459.3
	IV	(715.5)	(106.0)	238.6	344.6	(176.1)	245.6	421.7	(433.4)	206.5	639.8
	I	(328.1)	(48.1)	39.9	88.0	(89.8)	24.0	113.8	(190.2)	46.2	236.5
	II	(765.5)	(97.5)	111.8	209.3	(137.9)	90.6	228.5	(530.1)	114.1	644.2
2016	III	(976.2)	(130.1)	188.4	318.5	(93.5)	266.6	360.1	(752.5)	167.7	920.2
	IV	(1,338.3)	(175.9)	255.4	431.3	(166.2)	316.3	482.5	(996.2)	229.2	1,225.4
	I	(333.5)	(63.7)	66.8	130.5	(97.5)	36.6	134.1	(172.3)	61.4	233.7
	II	(594.1)	(152.2)	151.1	303.4	(113.9)	134.4	248.4	(327.9)	126.4	454.3
2017	III	(776.1)	(204.1)	240.5	444.7	(51.6)	341.3	392.9	(520.4)	185.1	705.4
	IV	(1,216.1)	(283.6)	320.2	603.7	(137.1)	395.6	532.8	(795.4)	250.6	1,045.9
	I	(546.5)	(109.0)	76.3	185.2	(198.7)	42.7	241.3	(238.9)	70.1	309.0
	II	(982.0)	(267.3)	176.8	444.1	(268.6)	153.9	422.5	(446.1)	143.7	589.8
2018	III	(1,343.7)	(400.0)	273.5	673.5	(263.9)	384.3	648.2	(679.7)	229.6	909.3
	IV	(1,978.3)	(560.6)	354.3	914.8	(415.0)	445.2	860.2	(1,002.7)	312.1	1,314.8
	I	(646.9)	(135.3)	67.3	202.6	(191.8)	48.4	240.2	(319.8)	72.7	392.5
	II	(1,104.4)	(303.4)	177.4	480.8	(259.3)	174.6	433.9	(541.6)	142.1	683.7
2019	III	(1,402.3)	(459.4)	288.3	747.7	(238.9)	447.6	686.5	(704.1)	232.6	936.6
	IV	(1,991.7)	(594.4)	389.1	983.4	(411.8)	513.4	925.2	(985.6)	330.3	1,315.9
2020	I	(307.7)	(31.1)	101.9	133.0	(175.1)	20.2	195.3	(101.5)	50.7	152.2
	II	(706.0)	(89.2)	180.7	269.8	(313.1)	22.6	335.8	(303.7)	110.3	414.0

	V. ТӨСӨВ (тэрбум төгрөг)						
	Төсвийн орлого	Төсвийн зардал	Үүнээс:		Анхдагч тэнцэл	Нийт тэнцэл	
			Урсгал зардал	Хөрөнгийн зардал			
2000	343.2	412.9	305.1	45.2	(51.3)	(69.8)	
2001	414.7	470.1	359.0	50.3	(39.1)	(55.3)	
2002	471.8	541.8	407.8	63.7	(52.3)	(70.0)	
2003	535.8	616.5	446.3	88.8	(47.1)	(80.7)	
2004	692.8	717.3	525.8	105.5	(2.4)	(24.5)	
2005	831.4	750.3	589.0	85.3	101.8	81.2	
2006	1,360.4	1,236.9	982.3	175.6	141.6	123.5	
2007	1,851.2	1,749.2	1,361.5	287.0	120.3	102.0	
2008	2,156.4	2,462.0	1,749.5	624.9	(285.8)	(305.7)	
2009	1,993.0	2,321.6	1,792.1	457.9	(299.6)	(328.6)	
2010	3,069.9	3,066.4	2,251.6	567.6	45.4	3.5	
2011	4,159.6	4,792.0	3,234.4	1,067.2	(595.1)	(632.4)	
2012	4,880.9	6,116.7	4,452.1	1,575.3	(1,109.4)	(1,235.8)	
	I	1,118.1	1,019.7	986.9	37.2	104.1	83.6
	II	2,537.7	2,637.9	2,353.8	252.9	(40.6)	(133.0)
2013	III	3,974.4	4,067.6	3,166.9	798.1	8.1	(130.9)
	IV	5,927.6	6,178.0	4,559.3	1,447.3	(26.8)	(297.3)
	I	1,162.1	1,287.0	1,142.3	136.5	(67.9)	(137.6)
	II	2,749.8	2,970.0	2,574.0	386.1	(35.6)	(240.6)
2014	III	4,355.7	4,504.2	3,647.3	849.4	68.0	(192.5)
	IV	6,145.1	7,031.4	5,226.6	1,739.9	(307.6)	(808.0)
	I	1,230.8	1,373.0	1,241.5	135.8	(80.2)	(144.6)
	II	2,642.5	3,175.0	2,766.9	389.6	(288.5)	(534.9)
2015	III	4,048.2	4,913.2	4,031.3	860.9	(469.9)	(867.3)
	IV	5,976.1	7,136.9	5,749.9	1,338.0	(432.1)	(1,163.2)
	I	1,095.2	1,710.9	1,429.6	270.1	(460.7)	(615.7)
	II	2,541.3	3,665.1	3,119.3	526.7	(754.9)	(1,123.9)
2016	III	4,012.7	6,064.4	4,637.6	932.9	(1,530.2)	(2,051.7)
	IV	5,852.1	9,519.9	6,713.7	2,304.6	(2,680.2)	(3,667.8)
	I	1,616.1	1,759.2	1,547.5	171.9	(39.6)	(255.1)
	II	3,586.8	3,953.0	3,352.8	515.6	(153.4)	(676.5)
2017	III	5,491.0	5,773.0	4,824.9	806.2	39.3	(737.9)
	IV	7,922.5	8,981.0	7,005.5	1,646.0	(586.0)	(1,741.9)
	I	1,993.8	1,836.6	1,620.6	210.0	204.3	(25.8)
	II	4,551.4	4,125.2	3,549.5	395.2	557.1	12.9
2018	III	7,181.7	6,275.0	5,148.8	843.2	985.2	241.7
	IV	10,062.5	9,222.9	7,348.0	1,607.8	1,058.8	11.9
	I	2,433.1	1,969.1	1,800.5	168.0	365.4	194.3
	II	5,548.8	4,708.3	3,962.3	636.1	629.0	192.2
2019	III	8,656.7	7,264.4	5,783.5	1,320.3	1,111.8	484.6
	IV	11,936.6	11,429.4	8,207.7	2,818.4	233.2	(627.8)
2020	I	2,224.6	2,349.8	2,132.6	240.9	(90.7)	(276.0)
	II	4,358.7	6,298.3	5,050.8	1,228.9	(1,772.8)	(2,198.0)

	<i>(ДНБ-д эзлэх хувь)</i>					
	Төсвийн орлого	Төсвийн зардал	Үүнээс:		Анхдагч тэнцэл	Нийт тэнцэл
			Урсгал зардал	Хөрөнгийн зардал		
2000	24.4	29.4	21.7	3.2	(3.7)	(5.0)
2001	26.0	29.4	22.5	3.2	(2.5)	(3.5)
2002	26.5	30.5	22.9	3.6	(2.9)	(3.9)
2003	25.5	29.4	21.3	4.2	(2.2)	(3.8)
2004	25.6	26.5	19.4	3.9	(0.1)	(0.9)
2005	23.8	21.5	16.9	2.4	2.9	2.3
2006	29.5	26.8	21.3	3.8	3.1	2.7
2007	32.6	30.8	23.9	5.0	2.1	1.8
2008	28.7	32.7	23.3	8.3	(3.8)	(4.1)
2009	26.4	30.7	23.7	6.1	(4.0)	(4.3)
2010	31.5	31.4	23.1	5.8	0.5	0.0
2011	31.6	36.4	24.6	8.1	(4.5)	(4.8)
2012	29.2	36.7	26.7	9.4	(6.6)	(7.4)
	I	6.6	6.0	5.8	0.6	0.5
	II	14.5	15.0	13.4	1.4	(0.8)
2013	III	21.5	22.0	17.2	4.3	0.0
	IV	30.9	32.2	23.8	7.5	(0.1)
	I	5.8	6.5	5.7	0.7	(0.3)
	II	13.2	14.3	12.4	1.9	(0.2)
2014	III	19.9	20.6	16.7	3.9	0.3
	IV	27.6	31.6	23.5	7.8	(1.4)
	I	5.4	6.1	5.5	0.6	(0.4)
	II	11.6	14.0	12.2	1.7	(1.3)
2015	III	17.7	21.5	17.7	3.8	(2.1)
	IV	25.8	30.8	24.8	5.8	(1.9)
	I	4.7	7.4	6.2	1.2	(2.0)
	II	10.8	15.6	13.3	2.2	(3.2)
2016	III	17.3	26.1	19.9	4.0	(6.6)
	IV	24.4	39.8	28.0	9.6	(11.2)
	I	6.5	7.0	6.2	0.7	(0.2)
	II	13.8	15.2	12.9	2.0	(0.6)
2017	III	20.3	21.3	17.8	3.0	0.1
	IV	28.4	32.2	25.1	5.9	(2.1)
	I	6.9	6.4	5.6	0.7	0.7
	II	15.0	13.6	11.7	1.3	1.8
2018	III	22.9	20.0	16.4	2.7	3.1
	IV	31.0	28.5	22.7	5.0	3.3
	I	7.3	5.9	5.4	0.5	1.1
	II	16.0	13.6	11.4	1.8	1.8
2019	III	24.1	20.2	16.1	3.7	3.1
	IV	32.0	30.7	22.0	7.6	0.6
2020	I	6.0	6.4	5.8	0.7	(0.2)
	II	12.0	17.3	13.9	3.4	(4.9)

VI. ВАЛЮТЫН ХАНШ БОЛОН ХҮҮ										
	Бодлогын хүү, %	БХЗ-ын ЖДХ, %	Зээлийн хүү*, %	Хадгаламжийн хүү, %	USD	CNY	RUB	EUR	Нэрлэсэн үйлчилж буй ханш	Бодит үйлчилж буй ханш
2000			34.7		1,097.0	132.5	39.2	1,006.6	100.0	100.0
2001			41.4		1,102.0	133.1	36.2	973.6	103.5	106.7
2002		6.9	33.4		1,125.0	135.9	35.4	1,169.4	100.5	101.3
2003		10.2	31.5		1,168.0	141.1	39.9	1,460.2	91.9	92.7
2004		15.4	30.0		1,209.0	146.1	43.4	1,647.4	85.7	91.7
2005		6.1	28.3		1,221.0	151.3	42.5	1,449.1	86.2	97.0
2006		6.1	24.5		1,165.0	149.2	44.3	1,535.3	86.5	98.4
2007	8.4	8.3	19.9		1,170.0	160.2	47.7	1,717.2	81.1	98.9
2008	9.8	17.9	20.4	13.6	1,267.5	185.3	43.1	1,786.8	79.8	115.3
2009	10.0	8.6	20.8	12.9	1,442.8	211.4	47.7	2,071.3	66.7	95.2
2010	11.0	9.4	17.9	10.7	1,256.5	190.2	41.4	1,662.3	78.1	121.4
2011	12.3	12.1	15.5	10.5	1,396.4	221.6	43.4	1,806.8	68.9	114.3
2012	13.3	14.0	18.2	11.7	1,392.1	223.4	45.7	1,835.8	66.9	122.7
	I	12.5	12.3	19.6	1,410.3	227.1	45.4	1,807.0	67.1	126.3
2013	II	10.5	10.5	17.9	1,446.2	235.5	44.1	1,886.9	65.9	123.8
	III	10.5	9.9	19.0	1,646.5	269.0	50.8	2,221.9	57.0	110.1
	IV	10.5	9.2	17.4	1,659.3	274.2	50.6	2,288.8	56.5	113.4
	I	10.5	11.1	19.7	1,782.0	286.4	50.0	2,451.9	55.0	112.2
2014	II	10.5	10.4	18.8	1,825.7	294.4	53.9	2,492.0	53.1	110.4
	III	12.0	12.7	18.3	1,840.9	299.7	46.8	2,335.2	53.9	113.8
	IV	12.0	12.1	19.5	1,888.4	304.6	34.0	2,295.4	57.8	123.5
	I	13.0	12.1	19.1	1,984.7	320.1	34.3	2,139.8	55.9	119.9
2015	II	13.0	13.3	19.8	1,963.6	316.5	35.3	2,191.9	57.3	123.5
	III	13.0	13.3	18.7	1,996.8	314.2	30.4	2,242.4	57.3	121.9
	IV	13.0	12.1	19.1	1,995.5	307.3	27.0	2,181.2	58.3	122.5
	I	12.0	12.7	19.7	2,048.9	316.9	30.2	2,322.2	57.0	118.8
2016	II	10.5	11.4	19.1	1,982.3	298.4	31.0	2,201.9	58.8	123.9
	III	15.0	16.0	20.1	2,287.3	342.9	36.1	2,558.5	51.7	106.7
	IV	14.0	15.6	19.7	2,489.5	358.0	41.0	2,605.8	48.3	99.3
	I	14.0	14.9	20.2	2,447.5	355.2	43.7	2,616.8	47.9	101.5
2017	II	12.0	12.8	20.3	2,349.9	346.5	39.6	2,681.7	49.1	105.4
	III	12.0	12.0	20.0	2,464.4	370.7	42.5	2,906.7	46.1	100.0
	IV	11.0	11.7	19.0	2,427.1	371.6	42.1	2,897.9	46.7	101.4
	I	10.0	10.7	19.1	2,392.8	381.4	41.7	2,948.3	45.7	101.6
2018	II	10.0	10.1	18.0	2,462.8	371.8	39.2	2,862.7	46.7	105.5
	III	10.0	10.0	17.7	2,552.1	370.8	38.9	2,965.2	47.5	105.9
	IV	11.0	10.8	16.9	2,643.7	384.3	38.0	3,024.7	45.4	105.1
	I	11.0	10.9	17.1	2,631.5	391.6	40.6	2,955.8	44.6	104.6
2019	II	11.0	11.1	17.0	2,657.8	387.0	42.1	3,026.4	44.9	108.9
	III	11.0	11.1	16.9	2,667.2	374.1	41.3	2,916.5	45.6	109.8
	IV	11.0	11.0	16.9	2,734.3	392.4	44.1	3,063.5	44.0	103.7
2020	I	10.0	10.2	16.6	2,777.7	391.6	35.4	3,054.5	44.6	107.1
	II	9.0	9.0	16.3	2,823.9	399.5	40.1	3,169.4	42.6	102.8

* Шинээр олгосон зээлийн хүү

VII. АЖИЛ ЭРХЛЭЛТ							
	Ажил эрхлэлт, мянган хүн	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, %	Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, %	Ажилгүйдлийн түвшин, %	Улсын дундаж цалин, мянган төгрөг	Улсын дундаж цалингийн өсөлт, %	
2000	809.0	62.9	60.0	4.6			
2001	832.3	62.2	59.3	4.6	65.2		
2002	870.8	62.6	60.5	3.4	71.3	9.4	
2003	926.5	64.5	62.2	3.5	81.5	14.3	
2004	950.5	64.4	62.1	3.6	93.1	14.2	
2005	968.3	63.5	61.4	3.3	101.2	8.7	
2006	1,009.9	64.4	62.4	3.2	127.7	26.2	
2007	1,024.1	64.2	62.4	2.8	173.0	35.5	
2008	1,041.7	63.5	61.7	2.8	274.2	58.5	
2009	1,006.3	61.4	54.3	11.6	300.5	9.6	
2010	1,033.7	61.6	55.5	9.9	341.5	13.6	
2011	1,037.7	62.5	57.7	7.7	424.2	24.2	
2012	1,056.4	63.5	58.3	8.2	557.6	31.4	
2013	I	1,032.5	61.5	55.8	9.3	692.3	39.8
	II	1,135.3	63.7	59.1	7.3	729.0	27.6
	III	1,086.5	62.1	57.3	7.6	722.5	27.8
	IV	1,038.2	60.9	56.2	7.8	758.2	26.7
2014	I	1,051.6	61.7	51.6	9.4	762.9	10.2
	II	1,102.8	63.1	52.9	8.4	786.7	7.9
	III	1,148.8	63.7	59.7	6.4	792.8	9.7
	IV	1,040.7	60.3	55.6	7.7	844.0	11.3
2015	I	1,116.9	61.5	51.9	7.4	851.4	11.6
	II	1,145.3	62.8	57.9	7.8	853.9	8.5
	III	1,119.7	61.4	57.5	6.3	836.9	5.6
	IV	1,067.6	60.5	55.4	8.3	868.5	2.9
2016	I	1,089.3	60.0	53.0	11.6	871.4	2.3
	II	1,131.8	60.2	53.9	10.4	888.0	4.0
	III	1,144.4	61.6	55.8	9.4	884.3	5.7
	IV	1,132.8	60.4	55.2	8.6	942.9	8.6
2017	I	1,147.0	59.5	54.0	9.1	959.1	10.1
	II	1,237.7	61.6	55.6	9.6	966.6	8.9
	III	1,190.9	61.1	55.5	9.1	955.9	8.1
	IV	1,266.9	62.4	57.9	7.3	1038.9	10.2
2018	I	1,142.9	60.6	54.7	9.7	998.4	4.1
	II	1,274.7	61.0	56.4	7.5	1025.6	6.1
	III	1,238.9	61.3	57.0	6.9	1031.8	7.9
	IV	1,256.4	61.9	57.8	6.6	1120.3	7.8
2019	I	1,143.1	60.7	53.5	11.8	1157.9	16.0
	II	1,162.2	60.8	54.6	10.1	1161.2	13.2
	III	1,155.9	60.1	54.2	9.9	1166.4	13.0
	IV	1,188.4	60.7	55.7	8.1	1242.7	10.9
2020	I	1,170.5	59.0	55.1	6.6	1259.7	8.8
	II	1,185.2	59.8	55.8	6.6	1261.3	8.6

ТЭМДЭГЛЭЛ

A series of 24 horizontal dashed lines for writing.